

Азия / Avrupa

Ақпараттық сараптама журналы

Басылымның 9-ші жылы, № 89, Ақпан 2025

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜN YAYINIDIR ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ БАСЫЛЫМЫ

SHIFT IN GLOBAL TOURISM TOWARDS CENTRAL ASIA

СДВИГ ГЛОБАЛЬНОГО ТУРИЗМА В СТОРОНУ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

04 СҰХБАТ RÖPORTAJ

AKTÖTİ RAİMKULOVA

TÜRK KÜLTÜR VE MİRASI VAKFI BAŞKANI

АҚТОТЫ РАЙЫМҚҰЛОВА

ТҮРКІ МӘДЕНИЕТІ ЖӘНЕ МҰРАСЫ
ҚОРЫНЫҢ ПРЕЗИДЕНТІ

30

**THE GLOBAL REPERCUSSIONS
OF TRUMP'S FUTURE POLICY:
EXPLORING EFFECTS ON
CENTRAL ASIA AND KEY GLOBAL
PLAYERS**

ГЛОБАЛЬНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ
БУДУЩЕЙ ПОЛИТИКИ
ТРАМПА: АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ
НА ЦЕНТРАЛЬНУЮ АЗИЮ И
КЛЮЧЕВЫХ МИРОВЫХ ИГРОКОВ

ANUAR SATMURZIN

43

**YAPAY ZEKA VE GELECEĞİ:
KÜRESEL EĞİLİMLER VE
TÜRKİYE'NİN YERİ**

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЖӘНЕ
ОНЫҢ БОЛАШАҒЫ: ҒАЛАМДЫҚ
ҮРДІСТЕР МЕН ТҮРКІЯНЫҢ
ОРНЫ

ZHENGIZKHAN ZHANALTAY

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Sahibi / Меншік иесі
Ahmet Yesevi Üniversitesi Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü /
Ахмет Ясауи университеті Еуразия ғылыми-зерттеу институты директоры
Doç. Dr. Suat Beylur

Genel Yayın Yönetmeni / Бас редактор
Zhengizkhan Zhanaltay

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü / Жауапты редактор
Ömirbek Hanayi

Haber Müdürü / Жаңалықтарға жауапты редактор
Erkinbek Turgunov

Tercüme Ekibi / Аудармашылар тобы
Dr. Zhuldyz Kanapiyanova
Ömirbek Hanayi
Zhuldyz Zhanadil

Sekretarya / Хатшылық
Asel Ingaybekova

Metin Redaksiyon / Мәтінді өңдеу
Doç. Dr. Suat Beylur

Teknik Redaksiyon / Техникалық редактор
Elmira Montanay

Yayın Kurulu / Редакция алқасы
Doç. Dr. Suat Beylur
Zhengizkhan Zhanaltay
Prof. Gulnar Nadirova
Ömirbek Hanayi
Erkinbek Turgunov

Yönetim Merkezi / Басқару орталығы

Almalı Audanı, Mametova 48, 050004
Almaty, Kazakhstan
Tel. +7 (727) 279 97 94
Fax. +7 (727) 279 97 94
E-mail: info@eurasian-research.org

Sürekli yayın tescil belgesi No: 15793-Ж, tarihi: 27.01.2016. Söz konusu yayın izni Kazakistan Enformasyon ve Toplumsal Kalkınma Bakanlığı tarafından verilmiştir. Tüm hakları saklıdır. Mülakat, haber-yorum ve analizlerde ifade edilen görüşler yazarların kendi görüşleri olup Enstitü'nün yayın politikasını yansıtmamaktadır. Bu yayında yer alan yazılar ve fotoğraflar izinsiz, kaynak gösterilmeden kullanılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir. İki ayda bir yayımlanmakta olup, tirajı 300 adettir. Bedelsiz olan yayının basılı dağıtımı, Kazakistan Cumhuriyeti ve Türkiye Cumhuriyeti sınırlarını kapsamaktadır.

Мерзімді баспасөз басылымын есепке қою туралы куәлік №: 15793-Ж, күні: 27.01.2016 ж. Жоғарыда аталған басылымға рұқсатты Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі берді. Барлық құқықтар қорғалған. Сұхбат, ақпараттық сараптама мен талдауларда айтылған пікірлер тек авторлардың жеке көзқарастары болып табылады және Институттың ұстанымын білдірмейді. Бұл басылымда жарияланған мақалалар мен фотосуреттерді рұқсатсыз және дереккөзді көрсетпей пайдалануға тыйым салынады. Дереккөзді көрсетіп, сілтеме жасауға болады. Екі айда бір рет жарияланатын болып, тиражы 300 дана. Журналымыздың баспа басылымы Қазақстан мен Түркияда тегін таратылады.

Doç. Dr. SUAT BEYLUR

Доцент, Доктор СУАТ БЕЙЛҮР

Değerli Takipçilerimiz,

Dergimizin yeni sayısı ile sizlerle buluşmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Küresel ve bölgesel dinamiklerin hızla değiştiği bu dönemde, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) ve diğer uluslararası platformlarda alınan kararlar, geleceğe yönelik stratejik iş birliklerinin temelini oluşturuyor. Mart ayında Brüksel’de düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı Bölgesel Su Forumu, iklim değişikliği ve su kaynaklarının sürdürülebilir yönetimi konusunda önemli girişimlerden birisi sayılabilir. Özellikle Kazakistan ve Özbekistan gibi suya bağımlı ekonomiler için alınan kararlar, bölgedeki tarım ve enerji politikalarının uzun vadeli planlamasında belirleyici olacak. Su kaynaklarının paylaşımı konusunda tesis edilecek ortak yaklaşım, Orta Asya’da çevresel ve ekonomik istikrar açısından olduğu kadar bölgesel istikrar ve refah açısından da önem arz etmektedir.

Öte yandan, küresel ölçekte Ukrayna’daki gelişmelerin seyri ve Washington’un sunduğu 30 günlük ateşkes önerisi, bölgedeki diplomatik hesapları yeniden şekillendireceğe benziyor. Rusya’nın bu teklife vereceği yanıt, Avrasya’daki jeopolitik dengeleri etkileyebilecek potansiyele sahip. Bu noktada küresel güç rekabetinin ortasında bulunan Türk devletleri, kendi aralarındaki siyasi ve ekonomik iş birliklerini derinleştirirken aynı zamanda çok taraflı diplomasiyle olası kırılganlıkları izale etmeye odaklanmış durumdadır.

Her sayımızda olduğu gibi bu sayımızda da Avrasya coğrafyasında ve Türk dünyasında öne çıkan güncel gelişmeleri ve değişen küresel dengelerin bölgeye etkilerinin değerlendirildiği analizleri sizlerin istifadesine sunmaktan mutluluk duyduğumuzu belirtir, keyifli okumalar dileriz.

Құрметті оқырман!

Журналымыздың жаңа санында сіздермен қайта қауышқанымызға қуаныштымыз. Жаһандық және өңірлік үдерістер жылдам өзгеріп жатқан қазіргі кезеңде Түркі мемлекеттері ұйымы (ТМҰ) мен басқа да халықаралық платформалар аясында қабылданған шешімдер болашақ стратегиялық ынтымақтастықтың негізін қалап отыр. Наурыз айында Брюсселде өткен Түркі мемлекеттері ұйымының Аймақтық су форумы климаттың өзгеруі және су ресурстарын орнықты басқару саласындағы маңызды бастамалардың бірі болып саналады. Әсіресе, Қазақстан мен Өзбекстан секілді экономикасы суға тәуелді елдер үшін қабылданған шешімдер өңірдегі ауыл шаруашылығы мен энергетика саясатының ұзақ мерзімді жоспарларында шешуші рөл атқармақ. Су ресурстарын бірлесіп пайдалану бойынша қалыптасатын ортақ ұстаным Орталық Азияда қоршаған орта мен экономикалық тұрақтылық үшін ғана емес, сондай-ақ өңірлік тұрақтылық пен әл-ауқат тұрғысынан да аса маңызды.

Екінші жағынан, Украинадағы жағдайдың жаһандық деңгейдегі даму барысы және Вашингтон ұсынған 30 күндік атысты тоқтату туралы ұсыныс аймақтағы дипломатиялық есептерді қайта қалыптастыратын түрі бар. Ресейдің бұл ұсынысқа беретін жауабы Еуразиядағы геосаяси тепе-теңдікке ықпал ету әлеуетіне ие. Осы тұрғыда жаһандық күштер арасындағы бәсекелестіктің ортасында орналасқан түркі мемлекеттері өзара саяси-экономикалық ынтымақтастықты тереңдете отырып, көпжақты дипломатия арқылы ықтимал тәуекелдерді еңсеруге басымдық беріп отыр.

Әр санымыздағыдай, бұл жолы да Еуразия аймағы мен Түркі әлеміндегі маңызды оқиғаларға және жаһандық өзгерістердің өңірге әсеріне қатысты сараптамалық материалдарды назарларыңызға ұсынып отырғанымызды қуанышпен жеткіземіз. Журналымыздың жаңа санын қызыға әрі пайдалы оқуларыңызға тілектеспіз.

ÖN SÖZ АЛҒЫСӨЗ

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ ЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ DOÇ. DR. SUAT BEYLUR	1
---	---

RÖPORTAJ СҰХБАТ

TÜRK KÜLTÜR VE MİRASI VAKFI BAŞKANI AKTÖTİ RAİMKULOVA АҚТОТЫ РАЙЫМҚҰЛОВА ТҮРКІ МӘДЕНИЕТІ ЖӘНЕ МҰРАСЫ ҚОРЫНЫҢ ПРЕЗИДЕНТІ	4
--	---

GÜNCEL ӨЗЕКТІ ПІКІР

SHIFT IN GLOBAL TOURISM TOWARDS CENTRAL ASIA СДВИГ ГЛОБАЛЬНОГО ТУРИЗМА В СТОРОНУ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ PROF. DR. GULNAR NADIROVA	20
THE GLOBAL REPERCUSSIONS OF TRUMP'S FUTURE POLICY: EXPLORING EFFECTS ON CENTRAL ASIA AND KEY GLOBAL PLAYERS ГЛОБАЛЬНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ БУДУЩЕЙ ПОЛИТИКИ ТРАМПА: АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ НА ЦЕНТРАЛЬНУЮ АЗИЮ И КЛЮЧЕВЫХ МИРОВЫХ ИГРОКОВ ANUAR SATMURZIN	30
YAPAY ZEKA VE GELECEĞİ: KÜRESEL EĞİLİMLER VE TÜRKİYE'NİN YERİ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЖӘНЕ ОНЫҢ БОЛАШАҒЫ: ҒАЛАМДЫҚ ҮРДІСТЕР МЕН ТҮРКІЯНЫҢ ОРНЫ ZHENGIZKHAN ZHANALTAY	43

<i>TRUMP YÖNETİMİ VE ÇİN'E KARŞI YENİ TİCARET VE YATIRIM STRATEJİSİ</i> <i>ТРАМП БИЛІГІ ЖӘНЕ ҚЫТАЙҒА ҚАРСЫ ЖАҢА САЯСАТ</i> ÖMİRBEK HANAYI	57
<i>CHINA'S AI SURGE: EXPLORING THE CONTEXT</i> <i>РАЗВИТИЕ ИИ В КИТАЕ: ИЗУЧЕНИЕ КОНТЕКСТА</i> DR. ALBINA MURATBEKOVA	68
<i>COP29 DECISIONS AND CENTRAL ASIA: A ROADMAP FOR GREEN TRANSFORMATION</i> <i>СОР29 И БУДУЩЕЕ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ: ПУТЬ К УСТОЙЧИВОМУ РАЗВИТИЮ</i> DR. ZHULDYZ KANAPIYANOVA	77
<i>REORIENTING TOWARDS THE WEST: ARMENIA'S EUROPEAN ASPIRATIONS</i> <i>КУРС НА ЗАПАД: АРМЕНИЯ И ЕВРОПЕЙСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ</i> KANAT MAKHANOV	86

ETKİNLİKLER İC-ШАРАЛАР

.....	95
-------	----

İNFOGRAFİK ИНФОГРАФИКА

.....	119
-------	-----

Aktoty RAIMKULOVA

**Türk Kültür ve
Mirası Vakfı Başkanı**

Ақтоты РАЙЫМҚҰЛОВА

**Түркі мәдениеті және
мұрасы қорының
Президенті**

Sayın Raimkulova, “Asya Avrupa” dergisi takipçileri için kendinizden kısaca bahsedebilir misiniz?

1964 yılında Almatı’da doğdum. Kültür ve sanata olan sevgim, çocukluğumda başladı ve hem kariyer hayatımı hem de yaşantımı derinden etkiledi. Babam yazar, annem ise Kazak Sovyet Ansiklopedisi’nde bölüm başkanı olarak görev yapıyordu. Bu entelektüel ortam, yaratıcı kimliğimin gelişiminde büyük rol oynadı. Sanat yolundaki ilk adımlarımı Almatı Devlet Konservatuvary’nda attım. 1987 yılında Kurmangazı Almatı Devlet Konservatuvary’nın Tarih-Teori Fakültesinden “besteci, piyanist, müzik teorisi öğretmeni, konser piyanisti, oda müziği solisti” unvanlarıyla mezun oldum. Daha sonra eğitimimi Uluslararası İşletme Akademisi’nde sürdürerek işletme alanında yüksek lisans yaptım ve ardından doktora tezimi savundum.

Meslek hayatıma 1990 yılında öğretim görevlisi olarak başladım. Uzun yıllar boyunca Kurmangazı Konservatuvary’nda çeşitli görevlerde bulundum; bölüm başkanlığı, doçentlik ve rektör yardımcılığı yaptım. 2014 yılından itibaren Kazakistan Cumhuriyeti Kültür ve Spor Bakanlığı’nda Kültür ve Sanat Dairesi Direktörü, Kültür Komi-

**RESTORASYON
VE MÜZEYE
DÖNÜŞTÜRME,
BİLİMSSEL
ARAŞTIRMALAR,
EĞİTİM FAALİYETLERİ
VE SANATSAL
PROJELER
KAPSAMINDA TOPLAM
75’İN ÜZERİNDE
BÜYÜK ÖLÇEKLİ
PROJEYİ BAŞARIYLA
TAMAMLADIK**

**РЕСТАВРАЦИЯ,
МУЗЕЙЛЕНДІРУ
АЙНАЛДЫРУ
ЖҰМЫСТАРЫ,
ҒЫЛЫМИ ЗЕРТТЕУЛЕР,
БІЛІМ БЕРУ ІС-
ШАРАЛАРЫ МЕН
ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ
ЖОБАЛАРДЫ
ҚАМТЫҒАН 75-ТЕН
АСТАМ ІРІ ЖОБАНЫ
СӘТТІ ЖҮЗЕГЕ
АСЫРДЫҚ**

Құрметті Ақтоты Рахметоллақызы, «Азия Еуропа» журналының қадірменді оқырмандары үшін өзіңіздің өмір жолыңыз туралы қысқаша айтып берсеңіз.

1964 жылы 2 мамырда Алматы қаласында дүниеге келдім. Әкем – жазушы, ал анам – Қазақ Кеңес энциклопедиясында бөлім меңгерушісі болған. Бұл орта менің шығармашылық тұлға болып қалыптасуыма үлкен ықпалын тигізді. Өнер жолына деген алғашқы қадамдарымды Алматы мемлекеттік консерваториясында бастадым. 1987 жылы Құрманғазы атындағы Алматы мемлекеттік консерваториясының тарихи-теориялық факультетін «композитор, пианист, музыкалық-теориялық пәндер оқытушысы, концертмейстер, камералық ансамбль солисі» мамандықтары бойынша тәмамдадым. Кейін білімімді одан әрі жетілдіру мақсатында Халықаралық бизнес академиясында MBA дәрежесін алып, докторлық диссертациямды қорғадым.

Еңбек жолымды 1990 жылы оқытушылықтан бастадым. Ұзақ жылдар бойы Құрманғазы атындағы консерваторияда түрлі қызметтер атқарып, кафедра меңгерушісі, до-

tesi Başkanı ve Kültür ve Spor Bakan Yardımcısı gibi yönetici pozisyonlarında görev aldım. Haziran 2019'dan Ocak 2022'nin sonuna kadar Kazakistan Cumhuriyeti Kültür ve Spor Bakanı olarak görev yaptım. Nisan 2022'de Kazak sanatının önemli kurumlarından biri olan "Kazakkonsert" Devlet Konser Organizasyonu'nun direktörlüğüne getirildim.

3 Kasım 2023 tarihinde Astana'da düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) 10. Zirvesinde, üye ülkelerin devlet başkanlarının kararıyla Türk Kültür ve Mirası Vakfı Başkanı olarak atandım. Besteci olarak da yaratıcı çalışmalarımı sürdürüyorum. "El Baqıtı", "Apple of Peace", "Kökjal" kantatı, "Tolğau", "Dala Sırı" ve "Jamiya" senfonik şiirleri, iki perdelik "Aspanköşi" balesi, ayrıca "Alatau" piyano eseri ve birçok tiyatro ile sinema müziğinin bestecisiyim. Sanata katkılarım nedeniyle "Qurmet" nişanı ile ödüllendirildim ve 2010 yılında Kazakistan'ın Emektar Sanatçısı unvanına layık görüldüm. Şu anda, Türk Kültür ve Mirası Vakfı Başkanı olarak, Türk halklarının kültürel değerlerini tanıtmak ve sanat ile kültürün gelişimine katkıda bulunmak için çalışmaya devam ediyorum. Sanat, bir halkın ruhudur; onun varlığını yansıtan bir aynadır. Bu nedenle, kültürel mirası-

cent, проректор лауазымдарында болдым. 2014 жылдан бастап Қазақстан Республикасы Мәдениет және спорт министрлігінің жүйесінде басшылық, атап айтсам Мәдениет және өнер департаментінің директоры, Мәдениет Комитетінің төрағасы, ҚР Мәдениет және спорт вице-министрі қызметтерін атқардым. 2019 жылдың маусым айынан бастап ҚР Мәдениет және спорт министрі болып тағайындалып, 2022 жылғы қаңтар айының соңына дейін осы қызметте болдым. Ал, 2022 жылғы сәуір айында қазақ өнерінің қара шаңырағы «Қазақконцерт» мемлекеттік концерттік ұйымының директоры лауазымына келдім.

2023 жылғы 3 қараша күні Астана қаласында өткен Түркі мемлекеттері ұйымының X саммиті отырысында Түркі мемлекеттері Мемлекет басшыларының қабылдаған шешіміне сәйкес, Түркі мәдениеті және мұрасы қорының Президенті қызметіне тағайындалдым.

Композитор ретінде өзімнің шығармашылық қызметімді де жалғастырып келемін. Көптеген музыкалық шығармалардың, оның ішінде «Ел бақыты», «Apple

Aktotı Raimkulova'nın şahsi arşivi

мızı корууарак геелек несилле акармак ен буюк сорумлулугумзду.

**Шимди де Бауанлигини яптиниз Турк Култур ве Мираси Вакфи'нин (TKMV) курулушуну, ама-
чини ве faaliyetlerini sizden dinlemek isteriz.**

Турк Култур ве Мираси Вакфи (TKMV), Турк халкаринин зengin културел мирасини курумак, араутирмак ве танитмак амацйла курулуш улусларараси бир курулуштур. Вакиф, Турк дуня-
синин ортак културел деуерлерини яуауатмауа ве геелек несилле акармауа юнелик онемли про-
желери хауата геуирмектедир.

Вакфин курулуш фики чок даха онесине узан-
макла бирликте TDT Бишкек Зирвеси'нде, 23
Ауустос 2012'де Azerbaijan, Kazakistan,
Kirgizistan ве Туркије devlet бауанкарларинин
онайини мутеакип ресмиет казанмиутир. Мер-
кезимиз Azerbaijan'ин бауанкенти Баку'дедир. 11
Еулул 2015'te Astana Зирвеси сирасинда Гунай
Ефендијева, Вакфин ilk бауанки оларак атанмиу
ве курулуш ресми faaliyetlerine бауламиутир. 3

of Peace», «Кекжал» кантатасы, «Толғау»,
«Дала сыры», «Жамиля» симфониялык
поэмалары, «Аспан кеші» екі актілі балеті,
сондай-ақ «Алатау» пьесасы және театр
мен киноға арналған көптеген музыка-
лык туындылардың авторымын. Еңбегім
еленіп, «Құрмет» ордені және 2010 жылы
Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері
атағын алдым.

Қазіргі таңда, Түркі мәдениеті және мұра-
сы қорының Президенті ретінде түркі
халықтарының мәдени құндылықтарын
дәріптеуге, өнер мен мәдениеттің дамуына
өз үлесімді қосудамын. Өнер – халықтың
жаны, оның болмысын бейнелейтін ай-
насы. Сондықтан, біз мәдени мұрамызды
сақтап, келер ұрпаққа жеткізу жолында
аянбай еңбек етуіміз керек.

Түркі әлемінің мәдениеті мен мұра-
сын сақтау және насихаттау бағытында
құрылған Қордың тарихы туралы айта
кетсеңіз.

Aktoti Raimkulova'nın şahsi arşivi

Kasım 2023'te Astana'da düzenlenen Türk Devletleri Teşkilatı 10. Zirvesi'nde ise üye ülkelerin devlet başkanlarının kararıyla şahsım, TKMV Başkanlığı görevine getirildim.

Vakıf, Türk kültürü ve mirasını koruma, araştırma ve geliştirme çalışmalarına öncülük etmektedir. Bilimsel araştırmalar, kültürel mirasın restorasyonu, uzman yetiştirme programları, konferanslar, sergiler ve akademik yayınlar gibi geniş kapsamlı projeler yürütüyoruz. Ayrıca, "Türk Dünyasının Geleceği – 2040" ve TURKTIME stratejik belgeleri doğrultusunda, Türk halklarının tarihi, kültürel ve manevi bağlarını güçlendirmek için çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

2024 yılı, Vakfımız için önemli projelerle dolu verimli bir yıl olmuştur. Restorasyon ve müzeye dönüştürme, bilimsel araştırmalar, eğitim faaliyetleri ve sanatsal projeler kapsamında toplam 75'in üzerinde büyük ölçekli projeyi başarıyla tamamladık. Özellikle, Astana Zirvesi Bildirgesi'nde verilen görev doğrultusunda, Kırgızistan'ın büyük şairi Alıkul Osmonov'un Bişkek'teki müze-evinin restorasyonunu tamamladık. Türk kültürel mirasını tanıtmak adına çok dilli bir katalog hazırlıyor ve bunu ilerleyen yıllarda bir dijital platforma dönüştürmeyi hedefliyoruz. Ayrıca, UNESCO iş birliğiyle Türk destanları ve geleneksel sanatları kapsayan çok uluslu adaylık başvurularını koordine ediyoruz. Alpamış Destanı gibi önemli eserler üzerine uluslararası konferanslar düzenleyerek somut olmayan kültürel mirasımızı dünya sahnesine taşımaktayız.

2024 yılı boyunca, Türk Devletleri Teşkilatı, TÜRKSOY ve Türk Akademisi ile iş birliği içinde, Türkmenistan'ın Anev şehrinin 2025 yılı Türk Dünyası Kültür Başkenti olarak ilan edilmesine yönelik etkinlikleri destekledik. UNESCO himayesinde düzenlenen "Türk Dünyasının Tarihi ve Kültürel Mirasını Araştırma ve Koruma" konulu konfe-

**UNESCO'NUN
2024-2025 YILLARINI,
MAHMUD KAŞGARI
BARSKONI'NİN
"DİVÂNÜ LUGÂTİ'T-
TÜRK" ESERİNE
ADAMASI VESİLESİYLE,
BU ÖNEMLİ ESERİ
TANITMAK AMACIYLA
ULUSLARARASI
SERGİLER DÜZENLEDİK**

**ЮНЕСКО-НЫҢ
2024-2025
ЖЫЛДАРДЫ
МАХМУД
ҚАШҚАРИДІҢ
«ДИУАН ЛУҒАТ
ӘТ-ТҮРК» ЕҢБЕГІНЕ
АРНАУЫНА ОРАЙ,
ОСЫ МАҢЫЗДЫ
ШЫҒАРМАНЫ
ТАНЫТУ
МАҚСАТЫНДА
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
КӨРМЕЛЕР
ҰЙЫМДАСТЫРДЫҚ**

Түркі мәдениеті және мұрасы қоры (ТММҚ) – түркі халықтарының бай мәдени мұрасын сақтау, зерттеу және таныту мақсатында құрылған халықаралық ұйым. Қор түркі әлемінің ортақ мәдени құндылықтарын жаңғыртып, оларды келер ұрпаққа жеткізуге бағытталған маңызды жобаларды жүзеге асырады. Қордың құрылу идеясы бұрынғы кезеңдерден бастау алғанымен, ресми түрде 2012 жылдың 23 тамызында Бішкекте өткен Түркітілдес мемлекеттер басшыларының саммитінде Әзербайжан, Қазақстан, Қырғызстан және Түркия Президенттерінің мақұлдауымен бекітілді. Қордың орталығы Әзербайжан астанасы Бакуде орналасқан. 2015 жылғы 11 қыркүйекте Астана саммитінде Гүнай Эфендиева Қордың алғашқы президенті болып тағайындалып, ресми қызметіне кірісті. Ал 2023 жылдың 3 қарашасында Астанада өткен Түркі мемлекеттері ұйымының X саммитінде Түркі Мемлекеттері басшыларының шешімімен ТММҚ президенті қызметіне тағайындалды. Қор түркі мәдениеті мен мұрасын қорғауға, зерттеуге және дамытуға бағытталған ғылыми зерттеулер жүргізіп, мәдени ескерткіштерді қалпына келтіру, мамандарды оқыту бағдарламалары, конференциялар, көрмелер мен академиялық басылымдар әзірлеу сияқты кең ауқымды жобаларды жүзеге асырып келеді. Сондай-ақ, «Түркі әлемінің келешегі – 2040» және «TURKTIME» стратегиялық құжаттарына сәйкес түркі халықтарының тарихи, мәдени және рухани байланыстарын нығайту үшін жұмысымыз жалғасуда.

2024 жыл Қорымыз үшін маңызды жобаларға толы жемісті жыл болды. Реставрация, музейлендіру айналдыру жұмыстары, ғылыми зерттеулер, білім беру іс-шаралары мен шығармашылық жобаларды қамтыған 75-тен астам ірі жоба-

ransa katkıda bulunduk. Aynı zamanda, Kazakistan'ın Tamgaly ve Kulan yerleşimlerinde kültürel miras alanlarının yönetimine dair kapasite geliştirme programları gerçekleştirdik.

Bunun yanı sıra, "Türk Edebiyatının İncileri" ve "Türk Dünyasının Önde Gelen Şahsiyetleri" gibi kitap serilerimizle edebi mirasımızı öne çıkarıyor, TurkDiscovery YouTube kanalıyla aracılığıyla medya-tanıtım faaliyetlerimizi sürdürüyoruz. Kanalımız, yıl sonu itibarıyla 85 video içeriği, 3.6 milyon izlenme ve 20 binden fazla düzenli izleyiciye ulaşarak geniş bir kitleye hitap etmeye devam etmektedir. UNESCO'nun 2024-2025 yıllarını, Mahmud Kaşgari Barskoni'nin "Divânu Lugâti't-Türk" eserine adanması vesilesiyle, bu önemli eseri tanıtmak amacıyla uluslararası sergiler düzenledik. Bişkek'te başlayan sergi, 2025 yılı boyunca Türk dünyasındaki çeşitli kültürel kurumlarda sergilenecektir. Ayrıca, UNESCO'nun Paris'teki merkezinde düzenlenen akademik konferans büyük ilgi görmüş ve bu kapsamda, eserin Azerbaycan Türkçesi ve Rusçaya yapılan çevirileri yayımlanmıştır.

↑

ны сәтті жүзеге асырдық. Әсіресе, Астана саммиті декларациясына сәйкес, Бішкекте қыр-ғыздың ұлы ақыны Алықұл Осмоновтың музей-үйінің қалпына келтіру жұмыстары аяқталды. Түркі мәдени мұрасын кеңінен таныту мақсатында көптілді каталог әзірленуде. Алдағы уақытта оны цифрлық платформаға айналдыру көзделіп отыр. ЮНЕСКО-мен бірлесіп түркі эпостары мен дәстүрлі өнер түрлерін қамтитын көпұлтты номинацияларды үйлестіріп, «Алпамыс батыр» эпосы секілді маңызды туындылар бойынша халықаралық конференциялар ұйымдастырып, материалдық емес мәдени мұрамызды әлемдік деңгейде таныстыру жұмыстарын жалғастырамыз.

2024 жылы Түркі мемлекеттері ұйымы, ТҮРКСОЙ және Түркі академиясымен бірлесіп, Түрікменстанның Анау қаласының 2024 жылғы Түркі әлемінің мәдени астанасы болып жариялануына арналған іс-шараларға қолдау білдірдік. ЮНЕСКО-ның қолдауымен ұйымдастырылған «Түркі әлемінің тарихи және мәдени мұрасын зерттеу және қорғау» конференциясы-

Aktotı Raimkulova'nın şahsi arşivi

Vakıf olarak, uluslararası toplantıları yakından takip etmekte ve Türk dünyasının ortak geleceğine yönelik çalışmalara katkıda bulunmaktayız. 6 Kasım'da Bıřkek'te düzenlenen Türk Devletleri Teřkilatı Devlet Başkanları Konseyi 11. Zirvesi'nde, Vakfımızın çalışmaları Kırgız Cumhurbaşkanı Sadır Japarov tarafından özel olarak takdir edilmiştir. Zirve sırasında, Özbekistan Cumhurbaşkanı řevket Mirziyoyev, Özbekistan'ın Vakfımıza tam üye olacağını duyurmuş, Türkmenistan ise Vakfa gözlemci statüsüyle katılmaya hazır olduğunu bildirmiştir.

2024 yılı çalışma planımızda 25 proje öngörülmesine rağmen, üç katı fazla çalışarak 75'ten fazla projeyi hayata geçirdik. Türk Kültür ve Mirası Vakfı olarak, Türk dünyasının ortak kültürel mirasını koruma ve tanııtma misyonumuzu daha da ileriye taşımaya kararlıyız.

Türk Kültür ve Mirası Vakfı, uluslararası iş birlikleri kapsamında hangi faaliyetleri yürütmektedir?

Türk Kültür ve Mirası Vakfı, Türk halklarının zengin kültürel mirasını koruma, geliştirme ve tanııtma amacıyla uluslararası iş birlikleri kurarak çeşitli projeler gerçekleştirmektedir. Vakıf, Türk devletleri arasındaki kültürel bağları güçlendirmek için uluslararası kuruluşlar, bilimsel kurumlar ve kültürel enstitülerle stratejik girişimlerde bulunmaktadır.

Vakfın Tüzüğü'ne göre, Vakıf Konseyi üyeleri, üye devletlerin Kültür Bakanları düzeyinde belirlenmiştir. 2024 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti, Vakıf Konseyi'ne başkanlık etmiş olup, Azerbaycan Kültür Bakanlığı'nın Vakıf çalışmalarına sağladığı katkılar için teşekkür ederiz. 2025 yılında ise Kazakistan, Vakıf Konseyi başkanlığını devralmıştır. Bu doğrultuda, 2025 yılının řubat ayında Astana'da gerçekleştirilen Vakıf Konseyi toplantısında, 2025-2026 yıllarına yönelik stratejik planlar onaylanmış ve Türk kültürü-

**TÜRK DİLLİ ÜLKELERİN
YÜKSEKÖĞRETİM
KURUMLARINDA
ORTAK YÜKSEK
LİSANS VE DOKTORA
PROGRAMLARININ
AÇILMASI DA
GÜNDEMDEKİ
ÖNCELİKLİ KONULAR
ARASINDA YER
ALMAKTADIR**

**TÜRKİTİLDES
ЕЛДЕРДІН ЖОҒАРЫ
ОҚУ ОРЫНДАРЫНДА
БІРЛЕСКЕН
МАГИСТРЛІК
ЖӘНЕ ДОКТОРЛЫҚ
БАҒДАРЛАМАЛАРДЫ
АШУ ДА КҮН
ТӘРТІБІНДЕГІ
МАҢЫЗДЫ
МӘСЕЛЕЛЕРДІН БІРІ**

на да үлес қостық. Сондай-ақ, Қазақстанның Таңбалы және Құлан тарихи аймақтарында мәдени мұраларды басқаруға байланысты әлеуетті арттыру бағдарламаларын өткіздік. Қорымыз әдеби мұрамызды насихаттау мақсатында «Түркі әдебиетінің жауһарлары» және «Түркі әлемінің көрнекті тұлғалары» кітап серияларын шығарып, TurkDiscovery YouTube арнасы арқылы медиалық-танымдық жұмыстарды жалғастыруда. Арнамызда жыл соңында 85 бейнеролик жарияланып, 3,6 миллион рет қаралым жинап, тұрақты көрермендер саны 20 мыңнан асты.

ЮНЕСКО-ның 2024-2025 жылдарды Махмұд Қашқаридің «Диуан лұғат әт-түрк» еңбегіне арнауына орай, осы маңызды шығарманы таныту мақсатында халықаралық көрмелер ұйымдастырдық. Бішкектен басталған бұл көрме 2025 жылы түркі әлемінің түрлі мәдени мекемелерінде жалғасады. Сондай-ақ, ЮНЕСКО-ның Париждегі штаб-пәтерінде өткен конференцияда бұл еңбектің әзербайжан және орыс тілдеріндегі аудармалары жарияланды. Халықаралық іс-шараларды назарда ұстап, түркі әлемінің болашағына арналған жұмыстарға өз үлесімізді қосудамыз. 2024 жылы Бішкекте өткен Түркі мемлекеттері ұйымының XI-саммитінде Қор жұмысы ерекше бағаланды. Саммит барысында Öзбекстан Қорымыздың толыққанды мүшесі болуға ниетті екенін мәлімдесе, Түрікменстан бақылаушы ел ретінде қосылуға дайын екенін білдірді.

2024 жылы жоспарланған 25 жобаның орнына үш есе артық, яғни 75-тен астам жоба жүзеге асырылды. Қорымыз түркі әлемінің мәдени мұрасын қорғау мен насихаттау миссиясын одан әрі жалғастыруға, жаңа бастамалармен байытуға және халықаралық ынтымақтастықты нығайтуға ниетті. Бұл бағыттағы жұмысты үздіксіз дамытып,

nün korunması ile geliştirilmesine yönelik girişimler ele alınmıştır.

Türk Kültür ve Mirası Vakfı, uluslararası kuruluşlarla iş birliği yaparak birçok önemli proje yürütmektedir. Vakfın temel amacı, Türk dünyasının kültürel mirasını korumak, dünya çapında tanıtmak ve uluslararası bilimsel-kültürel ilişkileri güçlendirmektir. Bu kapsamda Vakıf, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), Uluslararası Türk Akademisi, TÜRKSOY, TÜRKPA ve Türk Yatırım Fonu gibi kuruluşlarla ortak çalışmalar yürütmektedir. Bu iş birlikleri çerçevesinde, kültürel değişim programları düzenlenmekte, edebiyat, sanat ve gelenekleri tanıtan etkinlikler organize edilerek Türk kültürü dünya kamuoyuna tanıtılmaktadır. Ayrıca, ortak tarih ve kültürü araştıran bilimsel projeler hayata geçirilmektedir. Vakfımız, UNESCO ile yakın iş birliği içinde çalışarak Türk dünyasına dair projeler geliştirmektedir. Bu kapsamda, tarihi anıtların korunması, kültürel mirasın tanıtılması ve kültürler arası diyalogun geliştirilmesine yönelik girişimler yürütülmektedir. UNESCO'nun kültürel ve eğitim programlarına aktif katılım sağlayarak, Türk kültürünü ta-

түркі халықтарының рухани тұтастығын нығайтуға бар күш-жігерімізді жұмсай береміз.

Түркі мәдениеті және мұрасы қорының басқа халықаралық ұйымдармен ынтымақтастық аясында жүргізіп жатқан жұмыстарыңыз туралы айта отырсаңыз.

Түркі мәдениеті және мұрасы қоры түркі халықтарының бай мәдени мұрасын сақтау, дамыту және насихаттау мақсатында халықаралық ынтымақтастық орнатып, түрлі жобаларды жүзеге асырады. Қор түркі мемлекеттері арасындағы мәдени байланыстарды нығайту үшін халықаралық ұйымдармен, ғылыми мекемелермен және мәдени орталықтармен стратегиялық әріптестік орнатуда.

Қордың Жарғысына сәйкес, Қор Кеңесінің мүшелері мүше мемлекеттердің Мәдениет министрлері деңгейінде бекітілген. 2024 жылы Әзербайжан Республикасы Қор Кеңесіне төрағалық етті. Осы орайда Әзербайжан Республикасының Мәдениет министрлігіне Қор жұмыстарына қосқан үлесі

Aktotı Raimkulova'nın şahsi arşivi

нитмақ амасыла сергилер, семинерлер ве улслсарарасы конферанслар дүзенленмектедир.

Вакфін дігер улслсарарасы курулушларла яптығы іш брліклері çerçevesinde, son bir yıl içinde devlet kurumları, üniversiteler ve medya platformları dahil yaklaşık 12 farklı kuruluşla iş birliği protokolleri imzalanmıştır. Bu anlaşmalar sayesinde Vakıf, uluslararası düzeyde kültürel projeleri hayata geçirme imkânı bulmakta; konferanslar, forumlar, festivaller, restorasyon çalışmaları ve müze projeleri düzenleyerek Türk dünyasının kültürel mirasını küresel çapta tanıtmaya fırsatı yakalamaktadır. Bilimsel ve eğitim alanında da Vakıf, dünyanın çeşitli üniversiteleri ve akademik kurumlarıyla güçlü ortaklıklar kurmuştur. Türk kültürü, tarihi, gelenekleri ve sanatı üzerine ortak bilimsel araştırmalar yürütülmekte; konferanslar, sempozyumlar ve akademik toplantılar düzenlenmektedir. Özellikle Türk kültürünün yeniden canlandırılması amacıyla uluslararası akademik konferanslar organize edilmekte, öğrencilere ve araştırmacılara yönelik staj programları ve eğitim kursları sunulmaktadır.

Türk Kültür ve Mirası Vakfı, uluslararası platformlarda da aktif bir rol üstlenmektedir. Vakıf; VI. Küresel Kültürlerarası Diyalog Forumu, Kazakistan-Azerbaycan Turizm Forumu, UNESCO çerçevesinde düzenlenen "Türk Halklarının Geleneksel Kıyafet Kültürü ve Takı Sanatı" sergisi, Kazakistan'ın Astana kentinde gerçekleştirilen V. Dünya Göçebe Oyunları, Almatı'da düzenlenen IV. Türk Dili Konuşan Gazeteciler Medya Forumu ve Cenevre'de gerçekleştirilen "Türk Dünyası Haftası" gibi birçok uluslararası projeye katılım sağlamıştır. Bunlara ek olarak, Vakfın önemli girişimlerinden biri, Kırgızistan Ulusal Tarih Müzesi'nde Mahmud Kaşgarî'ye adanan serginin düzenlenmesi olmuştur. 2025 yılı Şubat ayında Kazakistan Cumhuriyeti Ulusal Müzesi'nde de sergilenen bu koleksiyon, yıl boyunca Azerbaycan,

**TÜRKOLOJİ
KONGRESİ'NİN 100.
YIL DÖNÜMÜNE
İTHAFEN
GERÇEKLEŞTİRİLECEK
BU SEMPOZYUM,
GENÇ TÜRKOLOGLARA
ARAŞTIRMALARINI
ULUSLARARASI
DÜZEYDE TANITMA
VE DÜNYA BİLİM
CAMİASIYLA BİLGİ
ALIŞVERİŞİNDE
BULUNMA FIRSATI
SUNACAKTIR**

**ТҮРКОЛОГИЯ
ҚҰРЫЛТАЙЫНЫҢ
100 ЖЫЛДЫҒЫНА
ОРАЙ ӨТЕТІН БҰЛ
СИМПОЗИУМ ЖАС
ТҮРКІТАНУШЫЛАРҒА
ӨЗ ЗЕРТТЕУЛЕРІН
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ
ДЕҢГЕЙДЕ
ТАНЫСТЫРУҒА ЖӘНЕ
ӘЛЕМДІК ҒЫЛЫМИ
ҚАУЫМДАСТЫҚПЕН
ТӘЖІРИБЕ
АЛМАСУҒА
МҮМКІНДІК БЕРЕДІ**

үшін алғысымызды білдіреміз. Ал 2025 жылы Қор Кеңесінің төрағалығы Қазақстанға өтті. Осыған байланысты 2025 жылдың ақпан айында Астанада өткен Қор Кеңесінің отырысында 2025-2026 жылдарға арналған стратегиялық жоспарлар бекітіліп, түркі мәдениетін қорғау және дамыту бағытындағы бастамалар талқыланды.

Түркі мәдениеті және мұрасы қоры халықаралық ұйымдармен тығыз ынтымақтастық орнатып, көптеген маңызды жобаларды іске асыруда. Қордың негізгі мақсаты – түркі әлемінің мәдени мұрасын қорғау, оны дүниежүзінде таныту және халықаралық ғылыми-мәдени байланыстарды нығайту. Осы мақсатта Қор Түркі мемлекеттері ұйымы (ТМҰ), Халықаралық Түркі академиясы, ТҮРКСОЙ, ТҮРКПА және Түркі инвестиция қорымен бірлесіп жұмыс істейді. Бұл ынтымақтастық аясында мәдени алмасу бағдарламалары өткізіліп, әдебиет, өнер мен дәстүрлерді насихаттайтын іс-шаралар арқылы түркі мәдениеті әлемдік қауымдастыққа кеңінен таныстырылуда. Сонымен қатар, ортақ тарих пен мәдениетті зерттеуге бағытталған ғылыми жобалар іске асырылуда. Қорымыз ЮНЕСКО-мен тығыз әріптестік аясында түркі әлеміне қатысты жобалар әзірлеуде. Осыған байланысты тарихи ескерткіштерді қорғау, мәдени мұраны таныту және мәдениетаралық диалогты дамыту бастамалары жүзеге асырылуда. ЮНЕСКО-ның мәдени және білім бағдарламаларына белсенді түрде қатысып, түркі мәдениетін таныту мақсатында көрмелер, семинарлар және халықаралық конференциялар ұйымдастырылуда.

Қордың өзге де халықаралық ұйымдармен жасаған ынтымақтастығы аясында соңғы бір жыл ішінде мемлекеттік мекемелер, университеттер және медиа платформаларын қамтитын 12-ге жуық

Түрkiye, Өзбекстан ve Macарстан'да да зияретчилерин беғенисине sunulacaktır.

Genel olarak, Türk Kültür ve Mirası Vakfı, uluslararası kuruluşlarla yürüttüğü iş birlikleri sayesinde Türk dünyasının kültürel mirasının korunması, araştırılması ve tanıtılması süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır. Vakfın gerçekleştirdiği bilimsel, eğitimsel, restorasyon ve kültürel projeler, sadece Türk dünyası için değil, dünya kültürel mirasının zenginleşmesine de değerli katkılar sağlamaktadır.

Türk dünyasının kültürel bütünleşmesini güçlendirme yolunda Vakfın gelecek planlama ve projeleri hakkında da bilgi verebilir misiniz?

Kazakistan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sayın Kasım Comart Tokayev'in "TURKTIME" girişimi tam olarak bu hedeflere dayanmaktadır. "TURKTIME" programı kapsamında geleneksel değerlerin korunması, kültürel entegrasyonun geliştirilmesi, eğitim ve bilimsel araştırmaların güçlendirilmesi, yatırım ve güven temellerinin oluşturulması, Türk dilli ülkeler

ұйыммен әріптестік туралы келісімдерге қол қойылды. Осы келісімдер негізінде Қор халықаралық деңгейде мәдени жобаларды жүзеге асыру мүмкіндігіне ие болып отыр. Конференциялар, форумдар, фестивальдер, реставрациялық жұмыстар және мұражай жобаларын ұйымдастыру арқылы түркі әлемінің мәдени мұрасын жаһандық ауқымда танытуға жағдай жасалуда. Сондай-ақ ғылыми және білім беру саласында әлемнің түрлі университеттері мен академиялық мекемелерімен берік байланыстар орнатылды. Түркі мәдениеті, тарихы, дәстүрлері және өнері бойынша бірлескен ғылыми зерттеулер жүргізіліп, конференциялар, симпозиумдар мен академиялық кездесулер өткізілуде. Әсіресе түркі мәдениетін жаңғырту мақсатында халықаралық академиялық конференциялар ұйымдастырылып, студенттер мен зерттеушілерге арналған тағылымдама бағдарламалары мен оқу курстары ұсынылуда.

Түркі мәдениеті және мұрасы қоры халықаралық платформаларда да белсенді рөл атқаруда. Қор VI Жаһандық

Aktoti Raimkulova'nın şahsi arşivi

arasındaki medya iş birliğinin artırılması ve enerji bağlantılarının güçlendirilmesi gibi sekiz ana yön belirlenmiştir. Vakıf, bu hedefleri hayata geçirmek amacıyla uluslararası kuruluşlar, bilimsel kurumlar ve kültürel enstitüler ile yakın iş birliği içinde çalışmalarını sürdürmektedir.

2025 yılında da Türk dünyasının kültürel mirasını koruma, tanıtmaya ve küresel düzeyde yaygınlaştırma yönünde verimli çalışmalar yürütüleceğine olan inancımız tamdır. Bu doğrultuda, 2025-2026 yılları boyunca restorasyon ve müze çalışmaları, bilimsel ve akademik faaliyetler, eğitim programları ve sanatsal projeler kapsamında faaliyetlerimizi daha da ileriye taşımayı hedefliyoruz.

Bu çerçevede, Azerbaycan'ın Karabağ bölgesinde yer alan Fizuli ilçesi, Göçahmedli köyündeki caminin restorasyon çalışmalarına başlanması ve "Türk Dünyasında Ozan-Aşık Sanatı: Aşık Alesker Mirası" başlıklı uluslararası bilimsel konferansın, Üzeyir Hacıbeyli adına düzenlenen XVII. Uluslararası Müzik Festivali kapsamında gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

мәдениетаралық диалог форумына, Қазақстан-Әзербайжан туризм форумына, ЮНЕСКО аясында ұйымдастырылған «Түркі халықтарының дәстүрлі киім мәдениеті және зергерлік өнері» көрмесіне, Қазақстанның Астана қаласында өткен V Дүниежүзілік көшпенділер ойындарына, Алматыда ұйымдастырылған IV Түркітілдес журналистер медиа форумына және Женевада өткен «Түркі әлемі апталығы» сияқты көптеген халықаралық жобаларға қатысқан. Бұған қоса, Қордың маңызды бастамаларының бірі – Қырғызстан Ұлттық тарих музейінде Махмұд Қашқариға арналған көрменің ұйымдастырылуы болды. 2025 жылғы ақпан айында Қазақстан Республикасы Ұлттық музейінде де қойылған бұл көрме жыл бойы Әзербайжан, Түркия, Өзбекстан және Венгрияда да көрермендер назарына ұсынылатын болады.

Жалпы алғанда, Түркі мәдениеті және мұрасы қоры халықаралық ұйымдармен орнатқан ынтымақтастықтары арқылы түркі әлемінің мәдени мұрасын қорғау, зерттеу және насихаттау бағытында маңызды рөл

Актоті Раймкулова'нун шәхси арşиви

Казакстан'ın Jambıl bölgesinde bulunan, Türk dünyasının en eski yerleşimlerinden biri olan Kulan şehrinin müzeleştirilmesi, tarihi rekonstrüksiyon çalışmaları ve uygulamalı atölyeleri içeren "Botay ve Turan – Türk Dünyasının İncisi" adlı bilimsel seminerin düzenlenmesi de önümüzdeki dönemde hayata geçirilecek projeler arasındadır. Ayrıca, Kazakistan Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi'nde bulunan 12. yüzyıla ait Altın Kuran kitabının restorasyonu gerçekleştirilecektir. Kırgızistan'da, "Karahanlılar Sarayı" projesi kapsamında restorasyon ve müzeleştirme çalışmaları yapılacak, ayrıca "Kızıl Nehir" (Krasnaya Rechka) tarihi anıtı üzerinde arkeolojik koruma ve konservasyon çalışmaları yürütülecektir.

Bunun yanı sıra, Issık Göl'de düzenlenen "Ruh Sanat" Uluslararası Geleneksel Müzik Festivali'ne destek verilerek, Türk dünyasından genç sanatçılara kendi sanatlarını sergileme, geleneksel müziklerini tanıtmaya ve kültürel deneyimlerini paylaşma fırsatı sunulacaktır.

Türkiye'de, Gaziantep şehrinde "Türk Kültürel Mirası Stratejik İş Birliği Konferansı"nın düzenlenmesi ve Türk dünyasındaki taşınmaz kültürel miras konusunda deneyim paylaşımına yönelik eğitim programının ikinci aşamasının gerçekleştirilmesi planlanmaktadır.

Bunun yanı sıra, Türk dünyasındaki tarihi, kültürel ve manevi bağları güçlendirme amacıyla "TurkDiscovery" YouTube kanalı aracılığıyla medya ve kültürel tanıtım çalışmalarımızı sürdüreceğiz ve Macaristan'daki Türk kültürel mirasının dijitalleştirilmesi ile dijital belge arşivinin oluşturulmasını başlatacağız. Vakfın faaliyetleri yalnızca kültürel girişimlerle sınırlı kalmayıp, bilimsel araştırmalar, eğitim projeleri, tarihi anıtların restorasyonu ve dijital teknolojiler aracılığıyla Türk kültürel mirasının dünya çapında tanıtılması gibi alanları da kapsamaktadır. Önümüzdeki yıllarda Vakıf, birkaç stratejik projeyi hayata geçirmeyi planlamaktadır.

Bu doğrultuda, UNESCO'nun Dünya Kültürel Mirası Listesi'ne dahil edilen veya Türk devletlerinin ulusal mirasına ait kültürel ve doğal miras alanlarının yanı sıra, somut olmayan kültürel miras unsurlarını içeren çok dilli bir katalog hazırlamaktayız. Bu katalog, "TurkHeritage" adlı dijital platformun temelini oluştur-

↑

atқаруда. Қор жүзеге асыратын ғылыми, білім беру, реставрациялау және мәдени жобалар тек түркі дүниесі үшін ғана емес, жалпы әлемдік мәдени мұраның байи түсуіне де елеулі үлес қосуда.

Түркі әлемінің мәдени интеграциясын нығайту жолындағы Қордың болашақ жобалары мен жоспарларымен бөлісе отырсаңыз.

Қазақстан Республикасының Президенті Қасым-Жомарт Кемелұлы Тоқаевтың «TURKTIME» бастамасы да дәл осы мақсаттарға негізделген. «TURKTIME» бағдарламасының аясында салт-дәстүрді сақтау, мәдени ықпалдастықты дамыту, білім мен ғылыми зерттеулерді күшейту, инвестиция мен сенімнің негізін қалау, түркітідес елдер арасындағы медиацияны арттыру және энергетикалық байланыстарды нығайту секілді сегіз бағыт белгіленген. Қор бұл бағыттарды жүзеге асыру үшін көптеген халықаралық ұйымдармен, ғылыми мекемелермен және мәдени институттармен тығыз байланыс орнатуда.

2025 жылы түркі дүниесінің мәдениеті мен мұрасын сақтау, дәріптеу, әлемге таныту бағытында жемісті қызмет атқаратындығымызға кәміл сенеміз. Осы орайда, 2025-2026 жылдары біз реставрациялық және музеефикациялық, ғылыми-танымдық, оқу-ағартушылық, шығармашылық бағыттарда қызметімізді одан әрі ілгерілетуге міндеттенеміз.

Әзербайжанның Қарабақ өңіріндегі Физули ауданы, Гочахмедли ауылындағы мешітті қалпына келтіруді бастауды және «Түркі әлеміндегі Озан-Ашуғ өнері: Ашуғ Алескер мұрасы» атты халықаралық ғылыми конференциясын Узеир Гаджибейли атындағы XVII Халықаралық музыкалық фестивалі шеңберінде өткізуді жоспарлаудамыз.

Қазақстанның Жамбыл облысындағы түркі әлемінің көне Құлан қалашығын музеефикациялау, тарихи реконструкциялар мен шеберлік сабақтарын қамтитын «Ботай және Тұран – түркі әлемінің жауһары» атты ғылыми семинарын ұйымдастыруды, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Ұлттық кітапханасында XII ғасырлық Алтын Құран кітабын реставрациялауды жоспарлап отырмыз.

racaktır. Bu yöndeki çalışmalar geçtiğimiz yıl başlamış olup, şu anda hızla ilerlemektedir.

Türk Devletleri Kültür Bakanları Daimi Konseyi'nin kararıyla, 2025 yılı "Aktau – Türk Dünyasının Kültürel Başkenti" olarak ilan edilmiştir. Bu kapsamda, Uluslararası Folklor Araştırmacıları Konferansı düzenlenecek ve Özbekistan Cumhurbaşkanı Sayın Şevket Mirziyoyev'in talimatıyla Türk Devletleri Teşkilatı'nın çalışma planına dahil edilen Türk Folklorunun Çok Uluslu Derlemesi yayımlanacaktır. Bilindiği üzere, 2026 yılında Bakü'de Birinci Türkoloji Kongresi'nin 100. yıl dönümü kutlanacaktır. Bu önemli yıl dönümü çerçevesinde, UNESCO'nun Paris'teki (Fransa) merkez binasında Dünya Türkologlar Sempozyumu düzenlenmesi için Türk dünyasındaki bilimsel kurumlarla birlikte Azerbaycan'da gerçekleştirilecek etkinlikler kapsamında hazırlık çalışmalarına başlanmıştır. Belirtilen bu etkinliklerin, Türk dünyasının kültürünü, mirasını, tarihini ve manevi değerlerini koruma, geliştirme ve gelecek nesillere aktarma konusunda büyük katkı sağlayacağına olan inancımız tamdır.

Қырғызстанда біз «Қараханиттер Сарайы» нысанының реставрациялық-музеефикациялық және «Красная Речка» тарихи ескерткішінің археологиялық-консервациялық жұмыстарын атқаруды көздеп отырмыз.

Тағы бір бастама – Ыстықкөлдегі «Рух Санат» Халықаралық дәстүрлі музыка фестиваліне қолдау көрсету. Бұл фестиваль түркі әлемінің жас өнерпаздарына өз өнерін көрсетуге, ұлттық музыкасын насихаттауға және тәжірибе алмасуға мүмкіндік береді.

Түркияның Газиантеп қаласында «Түркі мәдени мұрасы бойынша стратегиялық ынтымақтастық конференциясын» ұйымдастыру және түркі әлеміндегі жылжымайтын мәдени мұраға қатысты тәжірибе алмасуға бағытталған оқыту бағдарламасының екінші кезеңін жүзеге асыру сияқты әлеуетті дамыту жобаларымен жалғасады.

Қор өз қызметі аясында жастармен жұмыс жасауға аса мән береді. Бұл тұрғыда, жас буын өкілдерін Түркі әлемінің мәдениетін, мұрасын, тарихын толыққанды оқу, зерттеу

Aktotı Raimkulova'nın şahси арşivi

Son olarak Türk dünyasının genç bilim insanlarına yönelik yürüttüğünüz çalışmalarınızdan da bahsedebilir misiniz?

Vakfın en önemli girişimlerinden biri, Türk dünyasının genç araştırmacıları, bilim insanları ve sanatçıları için deneyim paylaşımı ve akademik gelişim programları düzenlemektir. Bu programlar, genç uzmanların Türk kültürü, tarihi ve mirasını araştırmalarına olanak tanırken, onların mesleki becerilerini geliştirmelerine de katkı sağlamaktadır.

2024 yılında Türkiye'nin İstanbul şehrinde, Türk kültürel mirasının yönetimine yönelik bir deneyim paylaşımı programı düzenlenmiş ve bu programa Vakfa üye ülkelerin ulusal kül-

мақсатында Түркі мемлекеттерінің Ұлттық университеттері қабырғасында Түркі Мұрасы Орталықтарын ашуды көздеп отырмыз. 2025 жылы мұндай Орталықтарды Алматы қаласындағы Әл Фараби атындағы Қазақ ұлттық университет жанынан, Бішкек қаласында орналасқан Жүсіп Баласағұн атындағы Қырғыз ұлттық университеті жанынан, сондай-ақ Түркия мемлекетінде де ашамыз деген жоспарымыз бар.

Оған қоса, Түркі әлеміндегі тарихи, мәдени, рухани байланыстарды дамыту мақсатында «TurkDiscovery» YouTube арнасы арқылы медиа-танымдық қызметімізді жалғастырамыз және Венгриядағы түркі мәдени

Aktotı Raimkulova'nın şahsi arşivi

türel miras alanlarının yöneticileri davet edilmiştir. Benzer programlar Kazakistan'ın tarihi Tamgalı ve Kulan şehirlerinde de gerçekleştirilmiş olup, genç bilim insanları ve araştırmacıların tarihi ve kültürel alanlarda saha çalışmaları yapmalarına imkan tanınmıştır. 2025 yılında bu programların kapsamı genişletilerek, tüm Türk devletlerinde düzenlenmesi planlanmaktadır.

Gençler için bir diğer önemli girişim, Türk Devletleri'nin ulusal üniversitelerinde Türk Mirası Merkezlerinin açılmasıdır. 2025 yılı itibarıyla, bu merkezlerin Türk devletlerindeki yükseköğretim kurumları bünyesinde açılması planlanmaktadır. Söz konusu bu merkezler,

мұрасын цифрландыруді және цифрлық құжат мұрағатын жасауды қолға аламыз.

Қордың қызметі тек мәдени бастамалармен шектелмей, ғылыми-зерттеу, білім беру, тарихи ескерткіштерді қалпына келтіру және цифрлық технологиялар арқылы түркі мәдени мұрасын әлемге таныту жұмыстарын да қамтиды. Алдағы жылдары Қор бірнеше стратегиялық жобаларды жүзеге асыруды көздеп отыр.

Осы ретте, біз ЮНЕСКО-ның Бүкіләлемдік мәдени мұралар тізіміне енгізілген немесе Түркі мемлекеттерінің ұлттық мұрасына жататын мәдени және табиғи мұра объектілерінің, сондай-ақ материалдық емес мұраны қамтитын көптілді Каталогын баспа және электронды түрде әзірлеудеміз. Бұл Каталог Түркі мұрасының «TurkHeritage» атты цифрлық платформасын құруға негіз болады. Бұл бағыттағы жұмыс өткен жылы басталып, қазіргі таңда қарқынды түрде жалғасуда.

Мәдениет министрлерінің тұрақты кеңесінде 2025 жыл «Ақтау - Түркі әлемінің мәдени астанасы» ретінде жарияланды. Осы іс-шара аясында Халықаралық фольклортанушылар конференциясын өткізіп, Өзбекстан Республикасының Президенті Шавкат Миромонович Мирзиёев мырзаның тапсырмасына сәйкес Түркі мемлекеттері ұйымының жұмыс жоспарына енгізілген Түркі фольклорының көпұлтты жинағын жарыққа шығаруды қолға алдық.

Өздеріңіз білетіндей, 2026 жылы Баку қаласында өткен Бірінші Бүкілодақтық Түркология съезіне 100 жыл толады. Осы мерейтой аясында ЮНЕСКО-ның Париждегі (Франция) штаб-пәтерінде Түркітанушылардың Дүниежүзілік Симпозиумын ұйымдастыру үшін түркі әлемінің ғылыми институттарымен бірге Әзербайжанда жоспарланып отырған іс-шаралар шеңберінде дайындық жұмыстарын бастадық.

Жоғарыда аталған іс-шаралар Түркі дүниесінің мәдениеті мен мұрасын, тарихы мен руханиятын сақтау, ілгерілету және келер ұрпаққа дәріптеу бағытында мол септігін тигізетініне сеніміз орасан зор.

Түркі әлемінің жас ғалымдары, қаламгерлері және өнерпаздарын қолдау бағы-

генг академисыенлер ве араштырмацлар ичиг Түрк кўлтўрўнў ийеиеле, билисел проейер ю- рўтме ве улслларарасы академик топлулукларла еткелешимде булуиа ачасыдан геиш имкан- лар суиакаттыр. Түрк дилли ўлкелерин юксекогг- ре- тим куруиларында ортак юксеко лисанс ве док- тора програмларынн ачылмасы да гўндемдеки ўнелекли конулар арасында yer алмактадыр. Бу гиришим, геиш академисыенлерин Түрк меди- нийетини ве кўлтўрел мирасынн даа деринлемесине ийеиелелерине фырсаа саггалайакаттыр.

тында қандай жұмыстар жүргізілуде? Түркі жастарын қолдау бойынша Қордың қандай жобалары бар?

Қордың маңызды бастамаларының бірі – Түркі әлемінің жас зерттеушілері, ға- лымдары мен өнерпаздары үшін тәжірибе алмасу және білім жетілдіру бағдарлама- ларын ұйымдастыру. Бұл бағдарлама жас мамандардың түркі мәдениетін, тарихын және мұрасын зерттеуіне жағдай жасап, олардың кәсіби дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

2024 жылы Түркияның Ыстанбұл қаласын- да Түркі мәдени мұрасын басқару бойынша тәжірибе алмасу бағдарламасы ұйымда- стырылып, оған Қорға мүше мемлекет- тердің Ұлттық мәдени қорықтарының бас- шылары шақырылды. Осындай бастамалар Қазақстанның тарихи Таңбалы, Құлан қа- лашықтарында да жүзеге асырылып, жас ғалымдар мен зерттеушілердің тарихи-мә- дени нысандарды зерттеуге атсалысуына жағдай жасалды. 2025 жылы бұл бағдарла- малар кеңейтіліп, барлық түркі мемлекет- терінде өткізілуі жоспарлануда.

Жастарға арналған тағы бір маңызды жоба – Түркі мемлекеттерінің ұлттық универси- теттері қабырғасында Түркі мұрасы орта- лықтарын ашу. 2025 жылы мұндай орта- лықтар Алматы қаласындағы Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінде, Бішкек қаласындағы Жүсіп Баласағұн атын- дағы Қырғыз ұлттық университетінде және Түркияның жетекші жоғары оқу орында- рының бірінде ашылмақ. Бұл орталықтар жас ғалымдар мен зерттеушілерге түркі мәдениетін зерттеу, ғылыми жобалар жа- сау және халықаралық ғылыми қауымда- стықпен байланыс орнату үшін кең мүм- кіндіктер ұсынады. Түркітілдес елдердің жоғары оқу орындарында бірлескен маги- стрлік және докторлық бағдарламаларды ашу да күн тәртібіндегі маңызды мәселе- лердің бірі болып отыр. Бұл бастама жас ғалымдардың түркі мәдениеті мен өрке- ниетін терең зерттеуіне жағдай жасайды. Қор мәдени алмасуды арттыру мақсатында халықаралық деңгейде көрмелер, фести- вальдер және конференциялар ұйымда- стыруды жалғастырады.

Aktotı Raimkulova'nın şahsi arşivi

Vakfımız, kültürel etkileşimi artırmak amacıyla uluslararası sergiler, festivaller ve konferanslar düzenlemeye devam etmektedir. Türk dünyasının genç yazarlarını desteklemek amacıyla 2024 yılında "Türk Edebiyatının İncileri", "Türk Edebiyatının Akademik Hazineleleri" ve "Türk Dünyasının Önde Gelen Şahsiyetleri" adlı özel kitap serileri yayımlanmaya başlanmıştır. Bu girişim kapsamında, Kazak çocuk edebiyatının klasiklerinden Berdibek Sokpakyayev'in ünlü eseri "Benim Adım Koca", Türkmen halkının büyük şairi Mahtumkulu Firaki'nin "Aşığım" adlı şiir koleksiyonunun Azerbaycan Türkçesine çevirisi ve Azerbaycan edebiyatının büyük ismi Muhammed Fuzuli'nin "Fuzuli – 530 Beyit" adlı eserinin Kazakçaya çevrilmiş versiyonu yayımlanmıştır. Önümüzdeki yıllarda bu kitap serisi kapsamında, Türk dünyasının diğer önemli yazarlarının eserleri çeşitli Türk dillerine çevrilerek geniş bir okuyucu kitlesine ulaştırılacaktır.

Vakfın genç akademisyenlere yönelik bir diğer büyük projesi, UNESCO'nun Paris'teki merkezinde düzenlenecek Dünya Türkologlar Sempozyumudur. 2026 yılında, Bakü'de düzenlenen Birinci Bütün-Birlik Türkoloji Kongresi'nin 100. yıl dönümüne ithafen gerçekleştirilecek bu sempozyum, genç Türkologlara araştırmalarını uluslararası düzeyde tanıtmak ve dünya bilim camiasıyla bilgi alışverişinde bulunma fırsatı sunacaktır. Vakfın 2025-2026 yıllarına yönelik stratejik planları doğrultusunda, Türk dünyasının genç nesline yönelik destek projeleri daha da genişletilecektir. Gençlerin bilimsel araştırmalara aktif olarak katılmalarına olanak tanımak, onların yaratıcı ve entelektüel potansiyellerini geliştirmek için yeni girişimler hayata geçirilecektir. Türk Kültür ve Mirası Vakfı, önümüzdeki yıllarda gençlere yönelik eğitim, akademik ve kültürel projeleri artırarak, onları Türk dünyasının gelecekteki liderleri olarak yetiştirmeye özel önem verecektir.

Vakit ayırıp sorularımızı cevapladığınız için teşekkür ederiz.

Түркі әлемінің жас қаламгерлерін қолдау мақсатында Қор 2024 жылы «Түркі әдебиетінің інжу-маржандары», «Түркі әдебиетінің ғылыми інжу-маржандары» және «Түркі дүниесінің көрнекті тұлғалары» атты арнайы кітап серияларын шығаруды бастады. Бұл бастама аясында қазақ балалар әдебиетінің классигі Бердібек Соқпақбаевтың әйгілі «Менің атым Қожа» повесінің, түркмен халқының атақты ақыны Мақтымқұлы Фрагидің «Ғашықпын» өлеңдер жинағының әзербайжан тіліндегі аудармалары, әзербайжан халқының көрнекті ақыны Мұхаммад Физулидің «Физули – 530 өлең жолы» кітабының қазақ тіліндегі аудармасы жарық көрді. Алдағы жылдары осы кітап топтамаларының аясында түркі әлемінің басқа да көрнекті қаламгерлерінің шығармалары бірнеше түркі тілдеріне аударылып, кең тарату жоспарлануда.

Қордың жас зерттеушілерге арналған тағы бір ауқымды жобасы – ЮНЕСКО-ның Париждегі штаб-пәтерінде ұйымдастырылатын Түркітанушылардың Дүниежүзілік Симпозиумы. 2026 жылы Баку қаласында өткен Бірінші Бүкілодақтық Түркология құрылтайының 100 жылдығына орай өтетін бұл симпозиум жас түркітанушыларға өз зерттеулерін халықаралық деңгейде таныстыруға және әлемдік ғылыми қауымдастықпен тәжірибе алмасуға мүмкіндік береді.

Қордың 2025-2026 жылдарға арналған стратегиялық жоспарларына сәйкес, түркі халықтарының жас буынына бағытталған қолдау жобалары одан әрі кеңейе түседі. Жастардың ғылыми-зерттеу қызметіне белсенді араласуына, олардың шығармашылық және зияткерлік әлеуетін дамытуға жағдай жасау үшін жаңа бастамалар іске қосылады. Түркі мәдениеті және мұрасы қоры алдағы жылдары жастарға арналған білім беру, ғылыми және мәдени жобаларды арттырып, оларды түркі әлемінің болашақ көшбасшылары ретінде дайындауға ерекше көңіл бөлетін болады.

Уақыт бөлгеніңізге алғыс білдіреміз.

SHIFT IN GLOBAL TOURISM TOWARDS CENTRAL ASIA

PROF. DR. GULNAR NADIROVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

СДВИГ ГЛОБАЛЬНОГО ТУРИЗМА В СТОРОНУ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

There are a multitude of different options and examples in the world when it comes to economic specialization. Some countries, including many post-Soviet ones, such as Kazakhstan, Russia, Azerbaijan, and Turkmenistan based their economies on hydrocarbons, exporting oil, gas, and associated products. Others specialize in finance, heavy or light manufacturing, agriculture, and other fields. While it is highly debatable how different economic specializations compare with each other, it is undeniable that the most sustainable and balanced growth comes from economic diversification (Delechat et al., 2024). For instance, most of the world's richest economies in terms of GDP per capita are highly diversified and their economic power lies in numerous pillars, such as manufacturing, financial, and IT sectors. On the other hand, some of the least successful economies in the world, excluding failed states, are mostly those that specialize in one sector, such as agriculture or mining (FocusEconomics, 2024). However, diversification implies the existence of comparative advantages in areas into which a country wants to diversify. For instance, it is hard to imagine any of the Central Asian countries suddenly diversifying into high-end computer chip manufacturing be-

**IT IS UNDENIABLE
THAT THE MOST
SUSTAINABLE
AND BALANCED
GROWTH COMES
FROM ECONOMIC
DIVERSIFICATION**

**НЕЛЬЗЯ ОТРИЦАТЬ,
ЧТО НАИБОЛЕЕ
УСТОЙЧИВЫЙ И
СБАЛАНСИРОВАННЫЙ
РОСТ ДОСТИГАЕТСЯ
БЛАГОДАРЯ
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ
ДИВЕРСИФИКАЦИИ**

В мире существует множество различных вариантов и примеров экономической специализации. Некоторые страны, включая многие постсоветские государства, такие как Казахстан, Россия, Азербайджан и Туркменистан, основывают свои экономики на углеводородах, экспортируя нефть, газ и сопутствующую продукцию. Другие страны специализируются на финансах, тяжелой или легкой промышленности, сельском хозяйстве и других областях. Можно долго сравнивать эти виды экономической специализации друг с другом, но нельзя отрицать, что наиболее устойчивый и сбалансированный рост достигается благодаря экономической диверсификации (Делешат и др., 2024). Например, большинство самых богатых стран мира по уровню ВВП на душу населения высокодиверсифицированы. Их экономическая мощь опирается на множество столпов, таких как промышленность, финансовый и IT-секторы. С другой стороны, к числу наименее успешных экономик мира (исключая несостоявшиеся государства) в основном относятся страны, специализирующиеся на одном секторе, таком как сельское хозяйство или добыча полезных ископаемых (FocusEconomics, 2024). Однако диверсификация предпола-

cause there is no basis for that. Yet, there is one sphere into which most of the region's countries can diversify relatively successfully, as they have something unique and interesting to offer to the world - tourism.

The potential of tourism is immense, as it already represented at least 10% of the world economy in 2024 and supported about 348 million jobs worldwide (Oladipo, 2024). The sector is only projected to grow further from that point. This introduces limitless potential to harvest for the countries that are looking to diversify their economies. Central Asian countries have already tapped into that potential in recent years. For instance, according to Kazinform (2024), the inflow of foreigners to Kazakhstan has reached 11.5 million people by the end of 2024, which almost doubles the previous year's peak, making Kazakhstan the undisputed regional leader in terms of attraction of incomers. However, it is necessary to note that not all those people can be considered tourists. For instance, only about a million people officially registered as tourists in hotels, hostels, and other official places

гают наличие сравнительных преимуществ в областях, в которые страна хочет диверсифицироваться. Например, трудно представить, что какая-либо из стран Центральной Азии внезапно начнет производство высокотехнологичных компьютерных чипов, поскольку для этого отсутствует необходимая база. Тем не менее, существует одна сфера, в которой большинство стран региона могут успешно диверсифицироваться, так как у них есть уникальные и интересные предложения для всего мира — туризм.

Потенциал туризма огромен, поскольку уже в 2024 году он составлял не менее 10% мировой экономики и обеспечивал около 348 миллионов рабочих мест по всему миру (Оладипо, 2024). Ожидается, что этот сектор будет только расти. Это открывает безграничные возможности для стран, стремящихся диверсифицировать свои экономики. Страны Центральной Азии уже начали использовать этот потенциал в последние годы. Например, по данным Kazinform (2024), к концу 2024 года поток иностранцев в Казахстан достиг 11,5 миллионов человек, что почти вдвое

of accommodation that did share their data with the officials (Atameken, 2025). Regarding international tourists, there are three main countries from which the tourists come: the Russian Federation (307,756 people), China (127,059 people), and India (91,148 people) (Nitaliev, 2025). One of the highlights here is China, which demonstrated a 78% growth in the number of tourists in 2024, probably because of a visa-free regime implemented in 2023 and subsequent tourist-attracting events, exhibitions, and conferences held in the People's Republic of China in 2024 (Atameken, 2025).

The growing trend has also spread to the domestic tourist market in the same year, about 6 million Kazakhstanis traveled within the country, a half-million people year-to-year increase compared to 2023 (PrimeMinister.kz, 2024). Due to this fact, it is impossible to associate the overall tourist inflow growth with just external factors, such as a fickle and temporary fashion for nomadic cultures and eco-tourism, especially considering the recent years' shaky global economic outlook. Thus, it seems that impactful improvements have been made locally in terms of tourist infrastructure and marketing, as these are some of the main factors that influence the decisions of international tourists. These assumptions can be backed by data, such as that the investments in tourism increased by at least 33.6% in 2024, resulting in the growth of bed numbers available for tourists and expansion in the number of projects, events, and sights meant to support the regional tourist capabilities (PrimeMinister.kz, 2024). Another positive sign of the growing role of Kazakhstan in the international tourism sector is the country's global ratings in the specialized tourist rankings and the number of publications in international media about Kazakhstan as an attractive place to travel to. For instance, Kazakhstan has climbed to 52nd position in the World Economic Forum's 2024 Travel and Tourism Development Index (Kazinform, 2024). Regarding international media, CNN Travel recently included Almaty in its list of the best places to visit in 2025 (CNN Travel, 2025), and so did the New York Times in 2024, placing Almaty 25th in its rankings of 52 plac-

превышает пик предыдущего года, делая Казахстан безусловным региональным лидером по привлечению иностранных гостей. Однако следует отметить, что не все эти люди являются туристами. Например, только около миллиона человек официально зарегистрировались в гостиницах, хостелах и других местах размещения, предоставивших свои данные властям (Atameken, 2025). Что касается международных туристов, три основные страны, откуда они прибывают, — это Российская Федерация (307 756 человек), Китай (127 059 человек) и Индия (91 148 человек) (Ниталиев, 2025). Одним из ключевых факторов здесь является Китай, который продемонстрировал 78% рост числа туристов в 2024 году, вероятно, благодаря введенному в 2023 году безвизовому режиму, а также последующим туристическим мероприятиям, выставкам и конференциям, проведенным в КНР в 2024 году (Atameken, 2025).

Растущая тенденция нашла отражение и на внутреннем туристическом рынке — в том же году около 6 миллионов казахстанцев путешествовали внутри страны, что на полмиллиона человек больше, чем в 2023 году (PrimeMinister.kz, 2024). В связи с этим невозможно связать общий рост туристического потока исключительно с внешними факторами, такими как мода на кочевые культуры и экотуризм, особенно учитывая нестабильные экономические условия последних лет. Следовательно, можно сделать вывод, что на местном уровне были произведены заметные улучшения в сфере туристической инфраструктуры и маркетинга, поскольку именно эти факторы в значительной степени влияют на выбор международных туристов. Эти предположения подтверждаются данными, например, тем, что инвестиции в туризм в 2024 году выросли как минимум на 33,6%, что привело к увеличению количества мест для размещения туристов, а также к расширению числа проектов, мероприятий и достопримечательностей, способствующих развитию регионального туризма (PrimeMinister.kz, 2024).

Еще одним положительным признаком растущей роли Казахстана в международном туристическом секторе являются его позиции в глобальных туристических рейтингах и количество публикаций в международных СМИ о Казахстане как привлекательном

es worth visiting in 2024 (The New York Times, 2024).

Regarding the challenges in the sphere that are to be tackled to ensure further growth, those include high seasonality of tourism, additional improvements in both physical and digital infrastructure, and management of tourist numbers that currently overwhelm some tourist sights in peak periods (Royal Thai Embassy in Astana, 2024). Moreover, further expansion of currently available resorts and recreational areas is imperative to ensure the comfortability of everyone's rest. All these issues are critically important to maintain the level of growth of the tourist sector which may, at some point, become a crucial part of the economy, helping it to diversify away from hydrocarbons.

Regarding other Central Asian countries, Kyrgyzstan is the next most popular destination for foreign citizens in Central Asia, with around 8.6 million visitors in 2024, which slightly surpasses Uzbekistan (Economist. kg, 2025). However, the growth compared to the previous year is insig-

POSITIVE SIGN OF THE GROWING ROLE OF KAZAKHSTAN IN THE INTERNATIONAL TOURIST SECTOR IS THE COUNTRY'S GLOBAL RATINGS IN THE SPECIALIZED TOURIST RANKINGS

ПОЛОЖИТЕЛЬНЫМ ПРИЗНАКОМ РАСТУЩЕЙ РОЛИ КАЗАХСТАНА В МЕЖДУНАРОДНОМ ТУРИСТИЧЕСКОМ СЕКТОРЕ ЯВЛЯЮТСЯ ЕГО ПОЗИЦИИ В ГЛОБАЛЬНЫХ ТУРИСТИЧЕСКИХ РЕЙТИНГАХ

месте для путешествий. Например, Казахстан поднялся на 52-е место в Индексе развития путешествий и туризма Всемирного экономического форума 2024 года (Kazinform, 2024). В международных СМИ, таких как CNN Travel, Алматы был включен в список лучших мест для посещения в 2025 году (CNN Travel, 2025), а The New York Times в 2024 году поставил Алматы на 25-е место в своем рейтинге 52 мест, которые стоит посетить в 2024 году (The New York Times, 2024).

Что касается вызовов в сфере туризма, которые необходимо решить для обеспечения дальнейшего роста, к ним относятся высокая сезонность туризма, дополнительные улучшения как физической, так и цифровой инфраструктуры, а также менеджмент потоков туристов, которые в настоящее время перегружают некоторые достопримечательности в пиковые периоды (Посольство Королевства Таиланд в Астане, 2024). Кроме того, необходимо расширение существующих курортов и зон отдыха, чтобы обеспечить комфортное пребывание всех отдыхающих. Все эти вопросы

nificant, with only 80,000 additional visitors, indicating market saturation. Similarly to Kazakhstan, not all those people are tourists, as Kyrgyz authorities include people who come to the country for personal or business purposes in the “tourist” category. Thus, it is difficult to differentiate and identify the exact number of foreigners who came to the country exclusively for leisure. Most of those foreigners came from Uzbekistan (~62%), Kazakhstan (28%) and Russia (~6%), and their numbers peaked in the third quarter of the year, with 2.8 million people visiting the Kyrgyz Republic across July, August and September, demonstrating a clear seasonality of tourist inflows in the country. Overall, the share of Kyrgyzstan in Central Asian tourism is surprisingly high, considering the country’s much smaller economy. Yet, it seems that the country does not experience growth in the tourism sector comparable to its neighbors, risking falling behind some of the regional competitors shortly. In the comprehensive 2017 paper by Nazgul Jenish that might still be relevant to

KYRGYZSTAN IS THE NEXT MOST POPULAR DESTINATION FOR FOREIGN CITIZENS IN CENTRAL ASIA WITH AROUND 8.6 MILLION VISITORS IN 2024

КЫРГЫЗСТАН ЯВЛЯЕТСЯ ВТОРЫМ ПО ПОПУЛЯРНОСТИ НАПРАВЛЕНИЕМ ДЛЯ ИНОСТРАННЫХ ТУРИСТОВ В РЕГИОНЕ, СТРАНА ПРИВЛЕКЛА ОКОЛО 8,6 МИЛЛИОНОВ ПОСЕТИТЕЛЕЙ В 2024 ГОДУ

крайне важны для поддержания темпов роста туристического сектора, который в будущем может стать ключевой частью экономики, способствуя ее диверсификации и снижению зависимости от углеводородов.

Что касается других стран Центральной Азии, Кыргызстан является вторым по популярности направлением для иностранных туристов в регионе, страна привлекла около 8,6 миллионов посетителей в 2024 году, что лишь незначительно превышает показатели Узбекистана (Economist.kg, 2025). Однако прирост по сравнению с предыдущим годом составил всего 80 000 человек, что указывает на насыщение рынка. Как и в Казахстане, не все эти люди являются туристами, поскольку кыргызские власти включают в категорию «туристов» и тех, кто приезжает в страну по личным или деловым причинам. Таким образом, трудно точно определить, сколько именно иностранцев приехали в страну исключительно с туристическими целями. Большинство этих иностранцев прибыли из Узбекистана (~62%), Казахстана (28%) и России (~6%), а их количе-

the country's tourism sector, a multitude of problems that contribute negatively to the issue have been identified, those include poor infrastructure and quality of services, weak marketing, short seasonality, administrative barriers to start and run a tourism business, and environmental pollution. Due to these problems, local experts stated that Kyrgyzstan was realizing no more than 15-20% of its tourist potential. Accordingly, the primary recommendation for the government of Kyrgyzstan is to increase the quantity and quality of long-term investments in the sector, gradually improving the physical and virtual infrastructure for foreign guests.

As already mentioned before, Uzbekistan was only slightly below Kyrgyzstan in 2024, with approximately 8.2 million international visitors attracted, with an overwhelming majority of those coming from neighboring countries of Kyrgyzstan, Tajikistan, Kazakhstan, Russia, and Turkmenistan (Daryo, 2025). This indicates a significant rise against the previous year's peak of approximately 4.7 million, and it is the first time after the quarantine that the number of visitors has surpassed the pre-pandemic level (Travel and Tour World, 2024). Diving deeper into the numbers, it seems that most people who visited the country aimed to visit relatives. At the same time, only around 15% of the foreigners came with exclusively tourist purposes (Ranking.kz, 2024). Two main cities that attracted the most attention were Tashkent and Buhara with 29 and 25 interesting tourist sights, respectively, according to the participants of the research. The industry's growth in Uzbekistan was mainly based on the same pillars as in Kazakhstan - the country has been gradually increasing investments in infrastructure and marketing. For instance, for the first time in history, Uzbekistan hosted the United Nations World Tourism Organization's General Assembly in the city of Samarkand in October 2024, which demonstrated the Uzbek government's dedication to the cause (Embassy of the Republic of Uzbekistan to the Republic of Kazakhstan, n.d.).

Approximately 1.6 million foreigners visited Tajikistan in 2024, out of which, according to Tajik authorities, 1.4 million people were tourists (Interfax, 2025). However, the criteria for

ство достигло пика в третьем квартале года, когда в июле, августе и сентябре Кыргызскую Республику посетило 2,8 миллиона человек суммарно, что свидетельствует о четко выраженной сезонности туристического потока в стране. В целом, доля Кыргызстана в туристическом секторе Центральной Азии остается неожиданно высокой, учитывая меньшие размеры экономики страны. Однако темпы роста туристической отрасли в Кыргызстане уступают соседним странам, что создает риск отставания от региональных конкурентов. В комплексном исследовании туристической отрасли страны 2017 года, проведенном Назгуль Джениш и, вероятно, все еще актуальном для Кыргызстана, были выявлены многочисленные проблемы, негативно влияющие на развитие отрасли, включая слабую инфраструктуру и низкое качество услуг, слабый маркетинг, короткий туристический сезон, административные барьеры для открытия и ведения туристического бизнеса, а также загрязнение окружающей среды. Из-за этих проблем местные эксперты заявляли, что Кыргызстан реализует не более 15–20% своего туристического потенциала. Соответственно, первоочередной рекомендацией для правительства Кыргызстана является увеличение количества и качества долгосрочных инвестиций в сектор, постепенное улучшение физической и виртуальной инфраструктуры для иностранных гостей.

Как уже упоминалось ранее, Узбекистан в 2024 году лишь немного уступил Кыргызстану, и привлек примерно 8,2 миллиона иностранных посетителей, причем подавляющее большинство из них приехали из соседних стран — Кыргызстана, Таджикистана, Казахстана, России и Туркменистана (Daryo.uz, 2025). Это свидетельствует о значительном росте по сравнению с предыдущим пиковым показателем в 4,7 миллиона человек, и впервые после карантина число туристов превысило допандемийный уровень (Travel and Tour World, 2024). Более глубокий анализ данных показывает, что большинство людей приезжало в страну с целью навестить родственников. При этом лишь около 15% иностранцев посещали Узбекистан исключительно с туристическими целями (Ranking.kz, 2024). Два города, привлекавшие наибольшее внимание, — это Ташкент и Бухара, где на-

inclusion into the tourist category are unclear. Yet, it is safe to assume that just like in other countries of the region, most of the incoming people, regardless of their actual purposes, are included in the "tourist" category. This demonstrates a sizable year-to-year growth of 19% (Daryo.uz, 2024). Out of those more than 90% came from CIS countries, mainly Uzbekistan (~897,300), Russia (334,500), and Kazakhstan (34,600). The specifics of Tajik tourism can differ to some extent from its neighbors, for example, in 2023, the country was nominated as "The most attractive country in Asia for mountaineering tourism" (halva.tj, 2023), which implies a more extreme type of tourism.

Turkmenistan possesses significant cultural and historical attractions and has immense potential to develop tourism. For instance, the Secretary-General of the United Nations World Tourism Organization praised the country for its hospitality, achievements, and potential in the sphere of tourism during his first visit to the country (Turkmenportal, 2024). Researchers agree that Turkmenistan can attract a lot of foreigners due to its nat-

считывается 29 и 25 значимых туристических достопримечательностей соответственно, согласно данным участников исследования. Рост туристической отрасли в Узбекистане в основном базировался на тех же принципах, что и в Казахстане — страна постепенно увеличивала инвестиции в инфраструктуру и маркетинг. Например, впервые в истории Узбекистан в октябре 2024 года принял Генеральную ассамблею Всемирной туристской организации ООН в городе Самарканд, что продемонстрировало приверженность узбекского правительства развитию этой сферы (Посольство Республики Узбекистан в Республике Казахстан, б.д.).

Примерно 1,6 миллиона иностранцев посетили Таджикистан в 2024 году, из которых, по данным таджикских властей, 1,4 миллиона были туристами (Interfax, 2025). Однако критерии включения в категорию туристов остаются неясными. Тем не менее можно с уверенностью предположить, что, как и в других странах региона, большинство прибывающих людей, независимо от их реальных целей, добавляются в категорию «туристов». Это демонстрирует значительный рост на

ural, architectural, and recreational sights. Yet, they see government restrictions as the main barrier that prevents such an inflow - the country has a strict visa policy, which also restricts the mobility of potential tourists inside a country; moreover, it is impossible to just apply for Turkmen visa - a person should be "invited" by someone from Turkmen side (Dorokhova and Belliev, 2024). As a result, while statistics for the country are lacking and some of the only open sources claim that tourists are between 6,000 and 15,000 a year (Road to 197, n.d.), Turkmenistan remains the least visited destination in the Central Asian region.

Thus, it is possible to conclude that practically all Central Asian countries can be attractive for specific types of tourism and have pretty good potential for its development. Great success is achieved when the government purposefully invests in this sector, develops infrastructure, conducts

FOR THE FIRST TIME IN HISTORY, UZBEKISTAN HOSTED THE UNITED NATIONS WORLD TOURISM ORGANIZATION'S GENERAL ASSEMBLY IN THE CITY OF SAMARKAND IN OCTOBER 2024

ВПЕРВЫЕ В ИСТОРИИ УЗБЕКИСТАН В ОКТЯБРЕ 2024 ГОДА ПРИНЯЛ ГЕНЕРАЛЬНУЮ АССАМБЛЕЮ ВСЕМИРНОЙ ТУРИСТСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ ООН В ГОРОДЕ САМАРКАНД

19% по сравнению с предыдущим годом (Daryo.uz, 2024). Из этого числа более 90% прибыли из стран СНГ, в основном из Узбекистана (~897 300), России (334 500) и Казахстана (34 600). Специфика таджикского туризма может в некоторой степени отличаться от соседних стран, например, в 2023 году страна была номинирована как «Самая привлекательная страна Азии для альпинистского туризма» (halva.tj, 2023), что подразумевает более экстремальные виды отдыха в стране.

Туркменистан обладает значительным культурным и историческим наследием и имеет огромный потенциал для развития туризма. Например, генеральный секретарь Всемирной туристской организации ООН высоко оценил гостеприимство, достижения и потенциал страны в сфере туризма во время своего первого визита в Туркменистан (Turkmenportal, 2024). Исследователи согласны с тем, что Туркменистан может привлечь множество иностранных гостей благодаря своим природным, архитектурным и рекреационным достопримечательностям. Однако они считают, что основным барьером для такого притока являются правительственные ограничения — страна придерживается строгой визовой политики, которая также ограничивает мобильность потенциальных туристов внутри страны. Более того, невозможно просто подать заявку на туркменскую визу — человек должен быть «приглашен» кем-то с туркменской стороны (Дорохова и Беллиев, 2024). В результате, хотя официальная статистика по стране отсутствует, некоторые открытые источники утверждают, что число туристов варьируется от 6 000 до 15 000 в год (Road to 197, б.д.). Таким образом, Туркменистан остается наименее посещаемым направлением в Центральной Азии.

Следовательно, можно сделать вывод, что практически все страны

attractive international events, and removes bureaucratic barriers for foreign tourists. The importance of diversification of the economy and promising prospects motivate responsible leaders to actively and quickly implement planning and investment in the tourism industry.

References:

- Atameken (2025). Tourism in Kazakhstan: Records of 2024 and prospects for 2025. Retrieved from <https://atameken.kz/ru/news/53646-turizm-v-kazahstane-rekordy-0-goda-i-perspektivy-na-0>. Accessed on 14.02.2025.
- CNN Travel (2025). Best travel destinations to visit in 2025. Retrieved from <https://edition.cnn.com/travel/best-destinations-to-visit-2025/index.html>. Accessed on 16.02.2025.
- Daryo.uz (2024). Tourist flow to Tajikistan increased by 19% in 2024. Retrieved from <https://daryo.uz/ru/2024/10/23/19%25-2024>. Accessed on 14.02.2025.
- Daryo.uz (2025). Tourist arrivals in Uzbekistan hit 8.2mn in 2024. Retrieved from <https://daryo.uz/en/2025/02/03/tourist-arrivals-in-uzbekistan-hit-82mn-in-2024>. Accessed on 14.02.2025.
- Delechat, Corinne, Melina, Giovanni, Newiak, Monique, Papageorgiou, Chris and Spatafora, Nicola (2024). Economic diversification in developing countries: Lessons from country experiences with productive transformation. Retrieved from <https://www.imf.org/en/Publications/Departmental-Papers-Policy-Papers/Issues/2024/07/20/Economic-Diversification-in-Developing-Countries-Lessons-from-Country-Experiences-with-532135>. Accessed on 14.02.2025.
- Economist.kg (2025). How many tourists visited Kyrgyzstan in 2024: Data from the Tourism Fund. Retrieved from <https://economist.kg/novosti/2025/01/18/skolko-turistov-posietilo-kyrgyzstan-v-2024-ghodu-dannyye-fonda-turizma/>. Accessed on 14.02.2025.
- Embassy of the Republic of Uzbekistan to the Republic of Kazakhstan (n.d.). UNWTO General Assembly to be held in Uzbekistan for the first time in history. Retrieved from <https://uzembassy.kz/en/article/unwto-general-assembly-to-be-held-in-uzbekistan--for-the-first-time-in-history>. Accessed on 16.02.2025.
- FocusEconomics (2024). The poorest countries in the world. Retrieved from <https://www.focus-economics.com/blog/the-poorest-countries-in-the-world/>. Accessed on 15.02.2025.
- Halva.tj (2023). Tajikistan became the most attractive country in Asia for mountaineering tourism. Retrieved from https://halva.tj/news/tadzhikistan_stal_samoy_privlekatelnoy_stranoy_azii_dlya_alpinistskogo_turizma/. Accessed on 16.02.2025.
- Jenish, Nazgul (2017). Tourism Sector in Kyrgyzstan: Trends and Challenges. University of Central Asia. Retrieved from uca-ippa-wp42tourismeng.pdf. Accessed on 16.02.2025.

Центральной Азии могут быть привлекательными для определенных видов туризма и обладают значительным потенциалом для его развития. Успех достигается, когда правительство целенаправленно инвестирует в этот сектор, развивает инфраструктуру, проводит привлекательные международные мероприятия и устраняет бюрократические барьеры для иностранных туристов. Важность диверсификации экономики и перспективность этого направления требуют ответственного и оперативного планирования и инвестирования в туристическую отрасль.

Источники:

- Atameken (2025). Туризм в Казахстане: Рекорды 2024 и перспективы 2025. Доступно по адресу: <https://atameken.kz/ru/news/53646-turizm-v-kazahstane-rekordy-0-goda-i-perspektivy-na-0>. Дата обращения: 14.02.2025.
- CNN Travel (2025). Лучшие туристические направления для посещения в 2025 году. Доступно: <https://edition.cnn.com/travel/best-destinations-to-visit-2025/index.html>. Дата обращения: 16.02.2025.
- Daryo.uz (2024). Туристический поток в Таджикистан вырос на 19% в 2024. Доступно по адресу: <https://daryo.uz/ru/2024/10/23/19%25-2024>. Дата обращения: 14.02.2025.
- Daryo.uz (2025). Число туристов, посетивших Узбекистан в 2024 году, достигло 8,2 млн человек. Доступно по адресу: <https://daryo.uz/en/2025/02/03/tourist-arrivals-in-uzbekistan-hit-82mn-in-2024>. Дата обращения: 14.02.2025.
- Делешат, Коринн, Мелина, Джованни, Невиак, Моник, Папагеоргиу, Крис и Спатафора, Никола (2024). Экономическая диверсификация в развивающихся странах: уроки из опыта стран с продуктивной трансформацией. Доступно по адресу: <https://www.imf.org/en/Publications/Departmental-Papers-Policy-Papers/Issues/2024/07/20/Economic-Diversification-in-Developing-Countries-Lessons-from-Country-Experiences-with-532135>. Дата обращения: 14.02.2025.
- Economist.kg (2025). Сколько туристов посетило Кыргызстан в 2024 году: данные Фонда туризма. Доступно по адресу: <https://economist.kg/novosti/2025/01/18/skolko-turistov-posietilo-kyrgyzstan-v-2024-ghodu-dannyye-fonda-turizma/>. Дата обращения: 14.02.2025.
- Посольство Республики Узбекистан в Республике Казахстан. (б.д.). Генеральная ассамблея ЮНВТО впервые в истории пройдет в Узбекистане. Доступно по адресу: <https://uzembassy.kz/en/article/unwto-general-assembly-to-be-held-in-uzbekistan--for-the-first-time-in-history>. Дата обращения: 16.02.2025.
- FocusEconomics (2024). Беднейшие страны мира. Доступно по адресу: <https://www.focus-economics.com/blog/the-poorest-countries-in-the-world/>. Дата обращения: 15.02.2025.
- Halva.tj (2023). Таджикистан стал самой привлекательной страной Азии для горного туризма. Доступно по адресу: https://halva.tj/news/tadzhikistan_stal_samoy_privlekatelnoy_stranoy_azii_dlya_alpinistskogo_turizma/. Дата обращения: 16.02.2025.

Kazinform.kz (2024). 11.5 million foreign tourists visited Kazakhstan in 2024. Retrieved from <https://www.inform.kz/ru/115-mln-inostrannih-turistov-posetili-kazahstan-v-2024-godu-e8e278>. Accessed on 15.02.2025.

Kazinform.kz (2024). Kazakhstan ranked 52nd in the global travel and tourism ranking for 2024. Retrieved from <https://en.inform.kz/news/kazakhstan-ranked-52nd-in-the-global-travel-and-tourism-ranking-for-2024-a0a1af/>. Accessed on 14.02.2025.

Nitaliev, Timur (2025). Which countries' tourists visited Kazakhstan the most in 2024? Retrieved from <https://ulysmedia.kz/ulys-travel/46728-turisty-iz-kakikh-stran-poseshchali-kazahstan-bolshe-vsekh-v-2024-godu/>. Accessed on 15.02.2025.

Oladipo, Doyinsola (2024). Travel industry to contribute record \$11 trillion to global GDP in 2024. Retrieved from <https://www.reuters.com/business/travel-industry-contribute-record-11-trillion-global-gdp-2024-2024-09-03/>. Accessed on 16.02.2025.

PrimeMinister.kz (2024). Year-end results: 6 million domestic tourists and revenues of 224 billion tenge strengthened Kazakhstan's tourism. Retrieved from <https://primeminister.kz/ru/news/reviews/itogi-goda-6-mln-vnutrennikh-turistov-i-dokhody-v-224-mlrd-tenge-ukrepili-turizm-kazakhstana-29439>. Accessed on 16.02.2025.

Ranking.kz (2024). Inbound tourism in Uzbekistan nearly returns to pre-pandemic levels. Retrieved from <https://ranking.kz/reviews/industries/vezdnoy-turizm-uzbekistana-pochti-vernulya-k-pokazatelyam-perioda-do-pandemii.html>. Accessed on 15.02.2025.

Roadto197 (2019). Trip report: Turkmenistan – Country #85. Retrieved from <https://www.roadto197.com/2019/05/01/trip-report-turkmenistan/>. Accessed on 14.02.2025.

Royal Thai Embassy in Astana (2024). Tourism indicators in Kazakhstan for the first half of 2024. Retrieved from https://image.mfa.go.th/mfa/0/iyOJNVBddx/E-book/3_Moldir_Tourism_Indicators_in_Kazakhstan_for_the_First_Half_of_2024.pdf. Accessed on 18.02.2025.

The New York Times (2024). Travel Destinations 2024: 52 Places to Travel This Year. Retrieved from <https://www.nytimes.com/interactive/2024/travel/places-to-travel-destinations-2024.html>. Accessed on 17.02.2025.

Travel and Tour World (2024). Uzbekistan to Become Central Asia's Top Tourism Hub in 2024. Retrieved from <https://www.travelandtourworld.com/news/article/uzbekistan-emerges-as-a-top-central-asian-tourism-hub-in-2024/>. Accessed on 17.02.2025.

Turkmenportal (2025). UNWTO Secretary-General Praises Turkmenistan's Tourism Potential. Retrieved from <https://turkmenportal.com/blog/75943/gensek-yunvto-vysoko-ocenil-turisticheskii-potencial-turkmenistana>. Accessed on 15.02.2025.

Джениш, Назгуль (2017). Сектор туризма в Кыргызстане: тенденции и проблемы. Университет Центральной Азии. Доступно по адресу: uca-ippa-wp42tourismeng.pdf. Дата обращения: 16.02.2025.

Kazinform.kz (2024). В 2024 году Казахстан посетили 11,5 млн иностранных туристов. Доступно по адресу: <https://www.inform.kz/ru/115-mln-inostrannih-turistov-posetili-kazahstan-v-2024-godu-e8e278>. Дата обращения: 15.02.2025.

Kazinform.kz (2024). Казахстан занял 52-е место в мировом рейтинге путешествий и туризма на 2024 год. Доступно по адресу: <https://en.inform.kz/news/kazakhstan-ranked-52nd-in-the-global-travel-and-tourism-ranking-for-2024-a0a1af/>. Дата обращения: 14.02.2025.

Ниталиев, Тимур (2025). Туристы из каких стран больше всего посетили Казахстан в 2024 году? Доступно по адресу: <https://ulysmedia.kz/ulys-travel/46728-turisty-iz-kakikh-stran-poseshchali-kazahstan-bolshe-vsekh-v-2024-godu/>. Дата обращения: 15.02.2025.

Оладипо, Дойинсола (2024). Индустрия туризма внесет рекордные 11 триллионов долларов в мировой ВВП в 2024 году. Доступно по адресу: <https://www.reuters.com/business/travel-industry-contribute-record-11-trillion-global-gdp-2024-2024-09-03/>. Дата обращения: 16.02.2025.

PrimeMinister.kz (2024). Итоги года: 6 миллионов внутренних туристов и доходы в размере 224 миллиардов тенге укрепили туризм Казахстана. Доступно по адресу: <https://primeminister.kz/ru/news/reviews/itogi-goda-6-mln-vnutrennikh-turistov-i-dokhody-v-224-mlrd-tenge-ukrepili-turizm-kazakhstana-29439>. Дата обращения: 16.02.2025.

Ranking.kz (2024). Въездной туризм в Узбекистане почти возвращается к допандемийному уровню. Доступно по адресу: <https://ranking.kz/reviews/industries/vezdnoy-turizm-uzbekistana-pochti-vernulya-k-pokazatelyam-perioda-do-pandemii.html>. Дата обращения: 15.02.2025.

Roadto197 (2019). Отчет о поездке: Туркменистан – Страна №85. Доступно по адресу: <https://www.roadto197.com/2019/05/01/trip-report-turkmenistan/>. Дата обращения: 14.02.2025.

Посольство Королевства Таиланд в Астане (2024). Показатели туризма в Казахстане за первое полугодие 2024 года. Доступно по адресу: https://image.mfa.go.th/mfa/0/iyOJNVBddx/E-book/3_Moldir_Tourism_Indicators_in_Kazakhstan_for_the_First_Half_of_2024.pdf. Дата обращения: 18.02.2025.

The New York Times (2024). Направления путешествий 2024 года: 52 места, куда стоит отправиться в этом году. Доступно по адресу: <https://www.nytimes.com/interactive/2024/travel/places-to-travel-destinations-2024.html>. Дата обращения: 17.02.2025.

Travel and Tour World (2024). Узбекистан станет ведущим туристическим центром Центральной Азии в 2024 году. Доступно по адресу: <https://www.travelandtourworld.com/news/article/uzbekistan-emerges-as-a-top-central-asian-tourism-hub-in-2024/>. Дата обращения: 17.02.2025.

Turkmenportal (2025). Генеральный секретарь ЮНВТО высоко оценил туристический потенциал Туркменистана. Доступно по адресу: <https://turkmenportal.com/blog/75943/gensek-yunvto-vysoko-ocenil-turisticheskii-potencial-turkmenistana>. Дата обращения: 15.02.2025.

THE GLOBAL REPERCUSSIONS OF TRUMP'S FUTURE POLICY: EXPLORING EFFECTS ON CENTRAL ASIA AND KEY GLOBAL PLAYERS

ANUAR SATMURZIN

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
JUNIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ
НАУЧНОИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
МЛАДШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

ГЛОБАЛЬНЫЕ ПОСЛЕДСТВИЯ БУДУЩЕЙ ПОЛИТИКИ ТРАМПА: АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ НА ЦЕНТРАЛЬНУЮ АЗИЮ И КЛЮЧЕВЫХ МИРОВЫХ ИГРОКОВ

The 2024 United States presidential election marked a significant turning point in the nation's political history. Donald Trump was elected as the 47th President of the United States for a second, non-consecutive term. Alongside his running mate, Vice President James David Vance, Trump secured victory by obtaining 312 Electoral votes, surpassing the required 270. The Democratic Party's candidate, Kamala Harris came a close second with 226 votes (National Archives, 2024). Trump's electoral success was largely facilitated by his ability to secure key swing states that had previously leaned Democratic. Among these states were Pennsylvania, Michigan, Georgia, Wisconsin, North Carolina, Nevada, and Arizona. These victories not only strengthened Trump's electoral advantage but also underscored a substantial shift in voter behaviour, hence reshaping the political landscape (Chung, 2024).

Trump's return to the White House coincided with significant Republican gains in Congress, providing him with a strong legislative support. The Republican Party secured critical Senate races in West Virginia, Ohio, and Montana, reclaiming the Senate majority with a 53-47 advantage (Mutnick, 2024). Meanwhile, in the House of Representatives, Repub-

THE EXTENT TO WHICH THIS AUTHORITY WILL BE EXERCISED WILL SHAPE THE TRAJECTORY OF TRUMP'S SECOND TERM AND SET NEW PRECEDENTS IN MODERN POLITICAL LEADERSHIP

СТЕПЕНЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЭТОЙ ВЛАСТИ БУДЕТ ОПРЕДЕЛЯТЬ ПОЛИТИЧЕСКИЙ ВЕКТОР ВТОРОГО ПРЕЗИДЕНТСКОГО СРОКА ТРАМПА И ВОЗМОЖНО УСТАНОВИТ НОВЫЕ ПРЕЦЕДЕНТЫ В СОВРЕМЕННОЙ ПОЛИТИКЕ

Президентские выборы в США 2024 года стали важной вехой в политической истории страны. Дональд Трамп был избран 47-м президентом США, став первым за более чем столетие лидером, избранным на второй непоследовательный срок. Вместе с вице-президентом Джеймсом Дэвидом Вэнсом, Трамп одержал победу, набрав 312 голосов выборщиков, превысив необходимый порог в 270 голосов. Кандидат от Демократической партии Камала Харрис заняла второе место, получив 226 голосов (Национальные Архивы, 2024). Успех Трампа в значительной степени был обусловлен его способностью завоевать ключевые «колеблющиеся» штаты, которые ранее склонялись в пользу демократов. Среди них – Пенсильвания, Мичиган, Джорджия, Висконсин, Северная Каролина, Невада и Аризона. Это не только укрепило его преимущество, но и продемонстрировало значительный сдвиг в поведении избирателей, что в последствии привело к трансформации политического ландшафта страны (Чанг, 2024).

Возвращение Трампа в Белый дом совпало с усилением позиций Республиканской партии в Конгрессе, что обеспечило ему существенную

licans maintained their majority with 220 seats, whereas the Democrats got 215 seats to keep the race competitive (History, Art and Archives, 2024). The unification of the executive and legislative branches under Republican leadership placed the Trump administration in a considerably stronger position than during his first term when congressional opposition had obstructed many of his policies.

Trump's reelection represents a rather rare occurrence in U.S. history, highlighting both the enduring influence of his political movement and the fluid preferences of the electorate. He became only the second president after Grover Cleveland to serve two non-consecutive terms (Klassen, 2025). His return to office not only disrupted traditional political norms but also reaffirmed the steadfast support of the Republican voter base. In addition to securing the presidency, the Republican Party's dominance in the Senate further enhanced the administration's ability to implement legislative and judicial policies with long-term implications for domestic and foreign affairs. The extent to which this authority will be exercised will shape the trajectory of Trump's second term and set new precedents in modern political leadership.

законотворческую поддержку. Республиканцы одержали победу в ключевых сенатских гонках в Западной Вирджинии, Огайо и Монтане, восстановив контроль над Сенатом с перевесом 53–47 (Мутник, 2024). В Палате представителей республиканцы сохранили решительное большинство, заняв 220 мест, в то время как демократы получили 215 мест, тем самым сохраняя накал конкурентной борьбы (История, Искусство, и Архивы, 2024). Консолидация исполнительной и законодательной власти в руках Республиканцев значительно укрепила позиции администрации Трампа по сравнению с его первым сроком, когда законодательное противодействие препятствовало реализации многих его инициатив.

Переизбрание Трампа представляет собой редкий случай в истории США, подтверждающий как устойчивое влияние его политического движения, так и изменчивость предпочтений избирателей (Классен, 2025). Его возвращение в Белый дом не только нарушило казалось бы устоявшиеся нормы, но и подтвердило непоколебимую поддержку со стороны республиканского электората. Более того, контроль республиканцев над Сенатом расширил возможности администрации в реализации законодательных и судебных реформ, имеющих долгосрочные последствия для внутренней и внешней политики. Степень использования этой власти будет определять политический вектор второго президентского срока Трампа и возможно установит новые прецеденты в современной политике.

Одним из ключевых факторов в анализе политики Трампа является структура его администрации. Ключевые назначения демонстрируют ярко выраженный идеологический дискурс, основанный на национализме, избирательном участии в глобальных процессах и консервативном управлении. Эти кадровые решения сигнализируют о стратегическом отходе от традиционной глобалистской политики в пользу максимизации экономического, военного и геополитического влияния США в определенных регионах (Госдепартамент США, 2025; Ballotpedia, 2025). Формирова-

One of the most critical factors in assessing Trump's policies and strategies is the structure of his administration. Key appointments reflect a distinct ideological approach, emphasizing nationalism, selective engagement in global affairs, and a conservative governance philosophy. These selections indicate a strategic departure from traditional globalist policies, instead prioritizing the maximization of U.S. economic, military, and geopolitical influence in specific areas (United States Department of State, 2025; Ballotpedia, 2025). The structure and decisions of his administration offer crucial insights into how the political strategies of this period will be shaped and implemented.

Trump's 2024 administration is shaped by influential figures who support his political vision. Vice President J.D. Vance stands out as a proponent of economic nationalism, advocating for policies that protect the interests of the American working class. Secretary of State Marco Rubio adopts an assertive diplomatic approach, focusing on strategic shifts in policies toward China and NATO. Secretary of the Treasury Scott Bessent leverages his experience in the financial sector to steer economic policies through free-market reforms and strategic tariffs. Secretary of Defense Pete Hegseth embraces a traditional military doctrine, prioritizing deterrence over interventionist strategies. Additionally, prominent business leaders such as Elon Musk provide advisory input on government efficiency, reinforcing the administration's commitment to conservative economic policies and nationalist defence strategies. In a nutshell, the Trump administration prioritises a nationalist perspective, which puts American interests first and minimizes dependence on international cooperation. It ultimately shifts away from multilateral commitments and

TRUMP ADMINISTRATION PRIORITISES A NATIONALIST PERSPECTIVE, WHICH PUTS AMERICAN INTERESTS FIRST AND MINIMIZES DEPENDENCE ON INTERNATIONAL COOPERATION. IT ULTIMATELY SHIFTS AWAY FROM MULTILATERAL COMMITMENTS AND LEANS TOWARDS A PRAGMATIC, TRANSACTION-BASED STRATEGY IN BOTH ECONOMIC AND FOREIGN POLICY DIRECTIONS

В ЦЕЛОМ, АДМИНИСТРАЦИЯ ТРАМПА ОРИЕНТИРОВАНА НА НАЦИОНАЛИСТИЧЕСКИЙ КУРС, СТАВЯ НА ПЕРВОЕ МЕСТО ИНТЕРЕСЫ США И МИНИМИЗИРУЯ ЗАВИСИМОСТЬ ОТ МЕЖДУНАРОДНОГО СОТРУДНИЧЕСТВА. В ЕЕ ПОДХОДЕ НАБЛЮДАЕТСЯ ОТХОД ОТ МНОГОСТОРОННИХ ОБЯЗАТЕЛЬСТВ В ПОЛЬЗУ ПРАГМАТИЧНОЙ, ТРАНЗАКЦИОННОЙ СТРАТЕГИИ КАК В ЭКОНОМИКЕ, ТАК И ВО ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКЕ

ние его администрации дает важное представление о политических стратегиях, которые будут реализованы в ближайшие годы.

Администрация Трампа 2024 года состоит из влиятельных фигур, поддерживающих его политическое видение. Вице-президент Дж. Д. Вэнс является сторонником экономического национализма и выступает за политический курс, защищающий интересы американского рабочего класса. Госсекретарь Марко Рубио придерживается активной дипломатической линии, акцентируя внимание на стратегических изменениях в отношениях с Китаем и НАТО. Министр финансов Скотт Бессент использует свой опыт в финансовом секторе для проведения реформ, основанных на принципах свободного рынка и стратегических тарифах. Министр обороны Пит Хегсетт придерживается традиционной военной доктрины, делая упор на сдерживание, а не на интервенционизм. Кроме того, такие влиятельные предприниматели, как Илон Маск, выступают в роли консультантов по вопросам эффективности государственного управления, поддерживая приверженность администрации к консервативной экономической политике и националистическим оборонным стратегиям. В целом, администрация Трампа ориентирована на националистический курс, ставя на первое место интересы США и минимизируя зависимость от международного сотрудничества. В ее подходе наблюдается отход от многосторонних обязательств в пользу прагматичной, транзакционной стратегии как в экономике, так и во внешней политике.

Экономическая политика формируется в соответствии с общими стратегическими целями. Под руководством министра финансов Скотта Бессента и Илона Маска

leans towards a pragmatic, transaction-based strategy in both economic and foreign policy directions.

Economic policies are being shaped in alignment with the overarching strategic objectives. Under the leadership of Secretary of the Treasury Scott Bessent and advisor Elon Musk, the administration aims to strengthen domestic industries through free-market reforms, tax cuts, and strategic tariffs while maintaining economic stability (White House, 2025). Bessent plans to implement selective tariffs that protect key industries without causing widespread trade disruptions. Additionally, the administration is pursuing commercial initiatives such as rare-earth mineral agreements with Ukraine to bolster U.S. technological and economic dominance (Baskaran and Schwartz, 2025). With a business-oriented outlook, Bessent takes a cau-

администрация стремится укрепить отечественные отрасли промышленности за счет рыночных реформ, налоговых послаблений и стратегических тарифов, обеспечивая при этом экономическую стабильность (Белый дом, 2025). Бессент планирует ввести выборочные тарифы, защищающие ключевые отрасли без создания масштабных торговых барьеров. Кроме того, администрация инициирует коммерческие соглашения, такие как сделка с Украиной по редкоземельным минералам, направленная на усиление технологического и экономического превосходства США (Баскаран и Шварц, 2025). Придерживаясь ориентированного на бизнес подхода, Бессент занимает осторожную позицию в регулировании новых финансовых рынков, включая криптовалюты, стремясь сохранить глобальное лидерство США в финансовой сфере при минимизации системных рисков (Белый дом, 2025).

Этот внутренне-ориентированный курс находит отражение и во внешней политике под руководством госсекретаря Марко Рубио. Рассматривая Китай как главного геополитического соперника США, администрация усиливает альянсы в рамках Четырехстороннего диалога по безопасности (ЧСДБ) в Индо-Тихоокеанском регионе и наращивает экономическое и военное давление на Пекин (Патерностер, 2025; Харсу, 2025). НАТО остается частью системы безопасности США, однако Трамп настаивает на увеличении оборонных расходов европейскими союзниками, постепенно снижая роль Америки как глобального гаранта безопасности (Вандивер, 2025; Кук, 2025). В отношении конфликта между Россией и Украиной администрация отдает приоритет дипломатическим решениям путем сокращения долгосрочной военной помощи Киеву.

Оборонная политика развивается в аналогичном направлении. Министр обороны Пит Хегсетх выступает за усиление сдерживающего потенциала американской армии, избегая при этом интервенционистской политики. Администрация делает акцент на противодействии военной экспансии Китая путем увеличения присутствия США в Индо-Тихоокеанском регио-

tious stance on regulating emerging financial markets, such as cryptocurrencies, seeking to maintain U.S. financial leadership while minimizing systemic risks (White House, 2025).

This inward-focused strategy extends to foreign policy under the leadership of Secretary of State Marco Rubio. Viewing China as the United States' primary geopolitical rival, the administration strengthens alliances within the Quadrilateral Security Dialogue (QUAD) in the Indo-Pacific region and intensifies economic and military pressure on Beijing (Paternoster, 2025; Khasru, 2025). While NATO remains a component of U.S. security policy, Trump demands greater defence expenditures from European allies, gradually reducing America's role as a global security guarantor (Vandiver, 2025; Cook, 2025). Regarding the Russia-Ukraine conflict, the administration prioritizes diplomatic solutions over long-term military aid to Ukraine.

Defence policy is advancing along a similar trajectory. Secretary of Defense Pete Hegseth advocates for a stronger deterrence capacity within the U.S. military while aiming to avoid interventionist policies. The administration prioritizes countering China's military expansionism by increasing the U.S. military presence in the Indo-Pacific region while planning to reduce prolonged foreign military operations (Detsch, 2025). Domestically, Hegseth focuses on restructuring the Pentagon, minimizing ideological influences, and fostering a return to traditional military values. Security alliances will be maintained strategically, but priority will be given to bilateral agreements shaped by primary U.S. interests rather than broad international commitments (Detsch, 2025).

Within this framework, a clearer picture emerges concerning the general policies and strategic expectations of the Trump administration in both domestic and foreign affairs. When viewed within a broader context, these policies reflect a nationalist stance that redirects all resources toward U.S. interests, departing from globalist approaches. Rather than ideological commitments, the administration adopts a calculated pragmatism that prioritizes conservative strategic pursuit. In this regard, moves such as the U.S. with-

не, одновременно сокращая длительные зарубежные военные операции (Детч, 2025). Внутри страны Хегсетх сосредоточен на реструктуризации Пентагона, минимизации идеологического влияния и возвращении к традиционным военным ценностям. Приоритет отдается стратегическим двусторонним соглашениям, ориентированным на национальные интересы США, а не на широкие международные обязательства (Детч, 2025).

На этом фоне вырисовывается общая картина политики администрации Трампа как во внутренней, так и во внешней сферах. В более широком контексте эти шаги отражают националистический курс, направленный на концентрацию ресурсов внутри страны и отказ от глобалистских подходов. Администрация отдает предпочтение не идеологическим обязательствам, а прагматичному консервативному стратегическому подходу. В этом ключе становятся более наглядными такие меры, как выход США из Всемирной организации здравоохранения (ВОЗ) и ряда структур ООН, выход из Парижского соглашения по климату и реструктуризация Агентства США по международному развитию (USAID) в более ограниченную форму (Белый дом, 2025; Ле Монд, 2025; Никмейер, 2025). Аналогичным образом следует рассматривать и настойчивые требования Трампа к европейским странам взять на себя большую ответственность за собственную безопасность в рамках НАТО. Эти изменения представляют собой стратегические шаги, позволяющие администрации сосредоточиться на новых приоритетах.

На основе текущих тенденций можно выделить два основных направления политики. Во-первых, во внутренней сфере ожидается проведение масштабных регуляторных реформ в сферах образования, фискальной политики, технологического развития и социальных вопросов. Во-вторых, геополитический фокус США смещается с России на Китай (Ли и Исаченков, 2025; Ледерер, 2025). Рост военной и экономической мощи Китая воспринимается Вашингтоном как основная угроза, что побуждает министра обороны Пита Хегсетха выступать за усиление сотрудничества в

drawal from the World Health Organization and various United Nations institutions, the decision to exit the Paris Climate Agreement, and the restructuring of USAID into a more limited framework become more vivid (White House, 2025; Le Monde, 2025; Knickmeyer, 2025). Likewise, Trump's insistence that European countries assume greater security responsibilities within NATO should be interpreted in the same context. These policy shifts are strategic steps designed to allow the administration to fully concentrate on its new priorities.

Based on the current policy trends, two primary approaches can be identified. First, in domestic affairs, the administration is expected to focus on extensive regulatory changes spanning education, fiscal policy, technological advancements, and social issues. Second, the geopolitical centre of gravity is shifting from Russia towards China (Lee and Isachenkov, 2025; Lederer, 2025). Beijing's military and economic rise is perceived by Washington as the primary threat, prompting Secretary of Defense Pete Hegseth to advocate for strengthening alliances within the Quadrilateral Security Dialogue (QUAD) to counter China's military expansion (Crabtree, 2025). This policy shift aligns with Secretary of State Marco Rubio's statements regarding NATO. Rubio emphasizes that European nations should invest more in their own military security and hints at a potential reduction in the U.S. security guarantor role in Europe (Khasru, 2025). The Trump administration plans to allocate more resources and strategic focus toward the Indo-Pacific region to contain China's economic and military influence.

From the perspective of global economic dynamics, the Trump administration continually underscores the need to rebalance the U.S.-China trade deficit (White House, 2025). While American companies face var-

**THE ADMINISTRATION
PRIORITIZES
COUNTERING
CHINA'S MILITARY
EXPANSIONISM
BY INCREASING
THE U.S. MILITARY
PRESENCE IN THE
INDO-PACIFIC REGION
WHILE PLANNING TO
REDUCE PROLONGED
FOREIGN MILITARY
OPERATIONS**

**АДМИНИСТРАЦИЯ
ДЕЛАЕТ АКЦЕНТ НА
ПРОТИВОДЕЙСТВИИ
ВОЕННОЙ
ЭКСПАНСИИ КИТАЯ
ПУТЕМ УВЕЛИЧЕНИЯ
ПРИСУТСТВИЯ
США В ИНДО-
ТИХООКЕАНСКОМ
РЕГИОНЕ,
ОДНОВРЕМЕННО
СОКРАЩАЯ
ДЛИТЕЛЬНЫЕ
ЗАРУБЕЖНЫЕ
ВОЕННЫЕ ОПЕРАЦИИ**

рамках Четырехстороннего диалога по безопасности (ЧСДБ) для сдерживания экспансии Китая (Крабтри, 2025). Этот шаг согласуется с заявлениями госсекретаря Марко Рубио относительно НАТО. Рубио подчеркивает необходимость увеличения военных расходов европейскими странами и намекает на возможное сокращение роли США как гаранта безопасности Европы (Хасру, 2025). В рамках этой стратегии администрация планирует перераспределение ресурсов и стратегическое внимание в пользу Индо-Тихоокеанского региона с целью ограничить экономическое и военное влияние Китая.

С точки зрения глобальной экономической динамики администрация Трампа продолжает подчеркивать необходимость устранения дисбаланса в торговых отношениях между США и Китаем (Белый дом, 2025). Американские компании сталкиваются с различными ограничениями на китайском рынке, в то время как китайские фирмы пользуются более благоприятными условиями в США (Лоудер, 2025). В этой связи администрация стремится исправить ситуацию путем комплексных экономических и оборонных мер. В данном контексте реализуются экономические и регуляторные инициативы, направленные на снижение зависимости США от Китая и ограничение технологического прогресса Пекина (Reuters, 2025). Эти шаги вписываются в общую националистическую стратегию Вашингтона, которая отдает приоритет американскому экономическому и геополитическому доминированию, сочетая его с избирательным подходом к международному сотрудничеству.

В начале 2025 года Трамп подписал серию указов, включая введение 10% тарифа на все импортируемые товары из Китая, обосновывая это

ious restrictions in the Chinese market, Chinese firms benefit from more favourable conditions in the United States (Lawder, 2025). The administration seeks to correct these imbalances through a series of economic and security policies. In this context, economic measures and regulatory actions are being implemented to reduce U.S. dependence on China and curb Beijing's technological advancements (Reuters, 2025). These steps align with Washington's broader nationalist strategy of prioritizing American economic and geopolitical dominance while adopting a more selective approach to international co-operation.

In early 2025, Trump signed a series of executive orders, including imposing a 10% tariff on all imports from China, citing the U.S. trade deficit with China, intellectual property rights violations, and China's role in the fentanyl crisis as justification (White House, 2025). This sweeping tariff increase aims to strengthen the U.S. negotiating position in potential trade agreements with Beijing while reducing American reliance on Chinese-manufactured goods. Additionally, the administration has expanded the authority of the Committee on Foreign Investment in the United States (CFIUS) to restrict Chinese investments in

торговым дефицитом США, нарушениями прав на интеллектуальную собственность и ролью Китая в кризисе, связанном с фентанилом (Белый дом, 2025). Этот шаг направлен на усиление переговорных позиций США в возможных торговых соглашениях с Пекином, а также на снижение зависимости американской экономики от китайских товаров. Дополнительно администрация расширила полномочия Комитета по иностранным инвестициям в США (CFIUS) с целью ограничения китайских вложений в стратегические отрасли, особенно в сфере технологий и обороны, тем самым ограничивая доступ иностранных конкурентов к американским компаниям. Также были ужесточены экспортные ограничения на передовые технологии, такие как искусственный интеллект и полупроводники в целях предотвращения их использования Китаем в военных и разведывательных целях (Каниецки, 2025).

Наряду с этими мерами, администрация разрабатывает долгосрочную стратегию диверсификации цепочек поставок с целью уменьшения зависимости США от китайского производства. Американские компании рассматривают возможность переноса производственных мощностей

strategic sectors, particularly in technology and defence, thereby limiting foreign competitors' access to American firms. Further export controls on advanced technologies such as artificial intelligence and semiconductors have also been tightened to prevent China from gaining access to innovations that could enhance its military and intelligence capabilities (Kaniecki, 2025).

Alongside these immediate trade-related measures, the administration has adopted a long-term supply chain diversification strategy to decrease U.S. dependence on Chinese manufacturing. American companies are evaluating options to relocate production facilities to other countries or bring operations back to the United States. The Trump administration is accelerating this process by promoting economic nationalism (Miao, 2025). At the same time, diplomatic initiatives in the Indo-Pacific region have intensified with strengthened partnerships with Japan, India, and Australia. The administration's goal is to deepen regional alliances to counter China's growing influence and establish a free and open Indo-Pacific economic order.

These policies, much like those during Trump's first term, are reigniting tensions between the U.S. and China and are expected to have far-reaching effects on global economic and trade relations. Additionally, competition between Washington and Beijing is manifesting across multiple domains, from artificial intelligence developments to social media regulations. For example, U.S. restrictions on TikTok are being viewed as an extension of this geopolitical rivalry (Shepardson, 2025).

The Trump administration is also adopting a different approach from the Biden administration vis-a-vis the Russia-Ukraine war; framing U.S.-Russia relations within a more

AS THE U.S. SHIFTS ITS STRATEGIC FOCUS ON MULTIPLE FRONTS, THESE CHANGES ARE EXPECTED TO HAVE SIGNIFICANT EFFECTS ON THE CURRENT BALANCE OF POWER, WITH NOTABLE IMPLICATIONS FOR CENTRAL ASIA

СМЕЩЕНИЕ СТРАТЕГИЧЕСКИХ ПРИОРИТЕТОВ США МОЖЕТ ОКАЗАТЬ ЗНАЧИТЕЛЬНОЕ ВЛИЯНИЕ НА БАЛАНС СИЛ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

в другие страны или возвращении оных в США. Администрация Трампа ускоряет этот процесс, продвигая экономический национализм (Миао, 2025). Одновременно с этим активизировались дипломатические инициативы в Индо-Тихоокеанском регионе, направленные на укрепление сотрудничества с Японией, Индией и Австралией. Преследуемая цель заключается в формировании региональных альянсов для противодействия китайскому влиянию и создании свободного и открытого экономического сотрудничества в Индо-Тихоокеанском регионе.

Эти шаги, как и во время первого президентского срока Трампа, усиливают напряженность между США и Китаем и оказывают серьезное влияние на глобальную экономику и торговлю. Конкуренция между Вашингтоном и Пекином охватывает широкий спектр сфер — от искусственного интеллекта до регулирования социальных сетей. Например, американские санкции в отношении TikTok рассматриваются как часть этого геополитического соперничества (Шепардсон, 2025).

В отношении войны между Россией и Украиной администрация Трампа применяет иной подход по сравнению с администрацией Байдена, ориентируясь на прагматичное и транзакционное взаимодействие с Москвой. Приоритет отдается поиску скорейшего разрешения конфликта при одновременном обеспечении экономических выгод для США (Баскаран и Шварц, 2025). В рамках этой стратегии начаты прямые переговоры с президентом России Владимиром Путиным, направленные на сокращение финансовых обязательств США, пересмотр геополитического баланса и переориентацию ресурсов на другие стратегические задачи (Смит, 2025).

pragmatic, transaction-based structure. The administration prioritizes finding a swift resolution to the Ukraine crisis while securing economic advantages for the United States (Baskaran and Schwartz, 2025). To this end, it has initiated direct negotiations with Russian President Vladimir Putin, aiming to reduce U.S. financial commitments, recalibrate geopolitical balances, and refocus on other strategic priorities (Smith, 2025).

A fundamental component of this strategy is the economic compensation mechanism. Washington has proposed that Ukraine allocate a significant portion of its mineral reserves, energy resources, and critical infrastructure assets to the United States as repayment for past military aid. Under the proposed agreement framework, the U.S. is expected to receive 50% of the revenues generated from Ukraine's key economic sectors (Baskaran and Schwartz, 2025). This approach reflects Trump's broader philosophy of managing international relations based on economic gains rather than ideological commitments.

In February 2025, diplomatic engagements accelerated as Trump held direct phone call with Russian President Vladimir Putin. This conversation marked the first high-level direct diplomatic exchange of Trump's second term. Following the call, both sides agreed to immediately begin negotiations aimed at ending the war. Secretary of State Marco Rubio and National Security Advisor Michael Waltz were tasked with overseeing the process (Collins, 2025). However, the exclusion of Ukrainian officials from these initial dis-

Ключевым элементом этой стратегии является механизм экономической компенсации. Вашингтон предложил Киеву передать значительную часть минеральных ресурсов, энергетических мощностей и ключевых инфраструктурных объектов США в качестве компенсации за оказанную военную помощь. Согласно предполагаемому соглашению, американская сторона получит 50% доходов от украинских стратегических отраслей (Баскаран и Шварц, 2025). Этот подход отражает более широкий политический подход Трампа, согласно которому международные отношения строятся на основе экономической выгоды, а не идеологических обязательств.

В феврале 2025 года дипломатические контакты между США и Россией активизировались. Трамп провел телефонный разговор с Путиным, который стал первым прямым контактом на высшем уровне в ходе второго президентского срока Трампа. По итогам переговоров обе стороны согласились незамедлительно начать процесс урегулирования конфликта в Украине. Ведение переговоров было поручено госсекретарю Марко Рубио и советнику по национальной безопасности Майклу Уолтцу (Коллинс, 2025). Однако отсутствие представителей Украины в этих обсуждениях вызвало серьезное беспокойство в Киеве и среди европейских союзников. Возможность заключения американо-российского соглашения без непосредственного участия Украины привела к росту неопределенности и недовольства в западном сообществе (Ли и Литвинова, 2025).

Смещение стратегических приоритетов США может оказать значительное влияние на баланс сил в Центральной Азии. Хотя четкой политики по этому региону пока не сформулировано, существующие тенденции указывают на возможное сближения с Россией для расширения американского влияния в регионе. Одновременно администрация, вероятно, предложит странам Центральной Азии альтернативные экономические стимулы, направленные на ослабление позиций Китая в этом регионе. Такой подход может снизить экономическое влияние Пекина и повысить стоимость китайских инвестиций.

cussions sparked serious concerns in Kyiv and among European allies. The prospect of a U.S.-Russia agreement that could reshape Ukraine's geopolitical position without Kyiv's direct involvement created significant uncertainty in the Western world (Lee and Litvinova, 2025).

As the U.S. shifts its strategic focus on multiple fronts, these changes are expected to have significant effects on the current balance of power, with notable implications for Central Asia. Although no definitive policy has been articulated, existing trends suggest that Washington may view its rapprochement with Russia as an opportunity to expand its influence in the region. At the same time, the administration is likely to offer alternative economic incentives to attract Central Asian nations, aiming to weaken China's economic foothold in the region. This strategy could diminish Beijing's regional influence while increasing the financial costs of its investments.

For instance, despite China's dominant position in infrastructure projects through its Belt and Road Initiative (BRI) in the region, the U.S. is expected to counterbalance this influence by offering alternative investment projects through various development agencies, such as the U.S. International Development Finance Corporation (DFC) (Runde, 2025). This approach, which promotes economic diversification by financing projects in low- and middle-income countries, could be particularly beneficial for nations like Kazakhstan. Given that Kazakhstan pursues a multi-vector foreign policy strategy, it may help reduce its financial dependency on Beijing.

On the other hand, the conclusion of the Russia-Ukraine war and the restoration of stability in the region are likely to have a positive impact on Central Asian economies. Sanctions imposed on Russia had directly affected the region's economies by disrupting trade flows and limiting economic growth (Hess, 2024). A reduction in pressures on the Russian economy could foster economic recovery in Central Asia, potentially altering regional dynamics in a favourable direction.

↑

Несмотря на доминирующее положение Китая в инфраструктурных проектах в рамках инициативы «Один пояс — один путь» (BRI), США, вероятно, может предложить альтернативные инвестиционные проекты через агентства развития, такие как Корпорация финансового развития США (DFC) (Рунде, 2025). Эта стратегия, ориентированная на финансирование проектов в странах с низким и средним уровнем дохода, может принести значительные выгоды таким государствам, как Казахстан. С учетом многовекторной внешней политики Казахстана, такие инициативы могут способствовать ослаблению его финансовой зависимости от Китая.

Кроме того, окончание Российско-украинского конфликта и восстановление стабильности в регионе могут позитивно сказаться на экономиках стран Центральной Азии, поскольку санкции против России напрямую затронули этот регион, нарушив торговые потоки и ограничив экономический рост (Хесс, 2024). В свою очередь, ослабление экономического давления на Москву может способствовать восстановлению российской экономики и положительно повлиять на экономические перспективы Центральной Азии.

Источники:

- Ballotpedia (2025). Кабинет Дональда Трампа, 2025. Доступно по адресу: https://ballotpedia.org/Donald_Trump%27s_Cabinet%2C_2025. Дата обращения: 24.02.2025.
- Баскаран, Грейселен и Шварц, Мередит (2025). Оценка жизнеспособности соглашения между США и Украиной по минералам. Доступно по адресу: <https://www.csis.org/analysis/assessing-viability-us-ukraine-minerals-deal>. Дата обращения: 23.02.2025.
- Белый дом (2025). Выход США из Всемирной организации здравоохранения. Доступно по адресу: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/withdrawing-the-united-states-from-the-worldhealth-organization/>. Дата обращения: 25.02.2025.
- Белый дом (2025). Выход США из ряда организаций ООН и прекращение их финансирования, а также пересмотр поддержки международных организаций. Доступно по адресу: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/02/withdrawing-the-united-states-from-and-ending-funding-to-certain-united-nations-organizations-and-reviewing-united-states-support-to-all-international-organizations/>. Дата обращения: 24.02.2025.

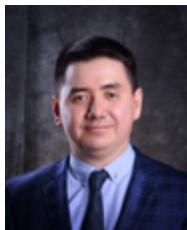
References:

- Ballotpedia (2025). Donald Trump's Cabinet, 2025. Retrieved from https://ballotpedia.org/Donald_Trump%27s_Cabinet%2C_2025. Accessed on 24.02.2025.
- Baskaran, Gracelin and Schwartz, Meredith (2025). Assessing the viability of a U.S.-Ukraine minerals deal. Retrieved from <https://www.csis.org/analysis/assessing-viability-us-ukraine-minerals-deal>. Accessed on 23.02.2025.
- Chung, Frank (2024). US election 2024 live results: Trump wins Arizona in clean sweep of swing states. Retrieved from <https://www.news.com.au/world/north-america/us-politics/us-election-2024-live-results-every-state-poll-and-race/live-coverage/1916e0ee-4510a9638fe2eb4b1de6beee>. Accessed on 24.02.2025.
- Collins, Kaitlan and Liptak, Kevin (2025). After Putin call, Trump says negotiations to end Ukraine war will start 'immediately.' Retrieved from <https://edition.cnn.com/2025/02/12/politics/putin-trump-phone-call/index.html>. Accessed on 21.02.2025.
- Cook, Lorne (2025). EU needs to end its military dependency on the US and arm itself 'to survive,' says Tusk. Retrieved from <https://apnews.com/article/eu-tusk-security-defense-spending-f206708f-7b9e4899c3e6c59cc1774443>. Accessed on 22.02.2025.
- Crabtree, James (2025). Trump could make China great again. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2025/02/18/trump-us-china-hawks-pivot-asia-pacific-europe-russia-nato/>. Accessed on 24.02.2025.
- Detsch, Jack (2025). Hegseth orders major Pentagon spending cuts. Retrieved from <https://www.politico.com/news/2025/02/19/pete-hegseth-orders-pentagon-spending-cuts-00205073>. Accessed on 23.02.2025.
- Hess, Maximillian (2024). The Impact of Russia Sanctions on Central Asia. Retrieved from <https://www.fpri.org/article/2024/12/the-impact-of-russia-sanctions-on-central-asia/>. Accessed on 25.02.2025.
- History, Art and Archives (2024). Party divisions of the House of Representatives, 1789 to present. Retrieved from <https://history.house.gov/Institution/Party-Divisions/Party-Divisions/>. Accessed on 25.02.2025.
- Kaniecki, Chase, Chang, Samuel and Brown, Ryan (2025). President Trump issues "America First Investment Policy": Confirms U.S. openness to foreign investment from allies and partners, calls for enhanced restrictions on investments from and into China. Retrieved from <https://www.clearlytradedwatch.com/2025/02/president-trump-issues-america-first-investment-policy-confirms-u-s-openness-to-foreign-investment-from-allies-and-partners-calls-for-enhanced-restrictions-on-investments-from-and/>. Accessed on 20.02.2025.
- Khasru, Munir, Syed (2025). Aukus, Quad will have to step up under Trump's Indo-Pacific stance. Retrieved from <https://www.scmp.com/opinion/world-opinion/article/3299049/aukus-quad-will-have-step-under-trumps-indo-pacific-stance>. Accessed on 21.02.2025.
- Белый дом (2025). Информационный бюллетень: Президент Дональд Трамп вводит тарифы на импорт из Канады, Мексики и Китая. Доступно по адресу: <https://www.whitehouse.gov/fact-sheets/2025/02/fact-sheet-president-donald-j-trump-imposes-tariffs-on-imports-from-canada-mexico-and-china/>. Дата обращения: 19.02.2025.
- Белый дом (2025). Укрепление американского лидерства в цифровых финансовых технологиях. Доступно по адресу: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/strengthening-american-leadership-in-digital-financial-technology/>. Дата обращения: 25.02.2025.
- Вандивер, Джон (2025). Трамп планирует сократить контингент США в Европе на 20 000 военнослужащих и требовать от союзников дополнительных субсидий, сообщает итальянская пресса. Доступно по адресу: <https://www.stripes.com/theaters/europe/2025-01-24/trump-europe-troop-cuts-16590074.html>. Дата обращения: 16.02.2025.
- Госдепартамент США (2025). Приоритеты и миссия Госдепартамента США во втором сроке администрации Трампа. Доступно по адресу: <https://www.state.gov/priorities-and-mission-of-the-second-trump-administrations-department-of-state/>. Дата обращения: 23.02.2025.
- Детч, Джек (2025). Херсет приказывает значительные сокращения расходов Пентагона. Доступно по адресу: <https://www.politico.com/news/2025/02/19/pete-hegseth-orders-pentagon-spending-cuts-00205073>. Дата обращения: 23.02.2025.
- История, искусство, и архивы (2024). Партийное разделение в Палате представителей с 1789 года по настоящее время. Доступно по адресу: <https://history.house.gov/Institution/Party-Divisions/Party-Divisions/>. Дата обращения: 25.02.2025.
- Каниецки, Чейз, Чанг, Самуэль, и Браун, Райан (2025). Президент Трамп издает «Политику инвестирования Америки прежде всего»: Подтверждает открытость США для иностранных инвестиций от союзников и партнеров, призывает к усилению ограничений на инвестиции из Китая и в Китай. Доступно по адресу: <https://www.clearlytradedwatch.com/2025/02/president-trump-issues-america-first-investment-policy-confirms-u-s-openness-to-foreign-investment-from-allies-and-partners-calls-for-enhanced-restrictions-on-investments-from-and/>. Дата обращения: 20.02.2025.
- Классен, Томас (2025). Что ждет мир во втором сроке Трампа? История дает некоторые подсказки. Доступно по адресу: <https://theconversation.com/what-does-trump-have-in-store-for-the-world-in-his-second-term-history-provides-some-clues-244616>. Дата обращения: 23.02.2025.
- Коллинс, Кейтлан и Липтак, Кевин (2025). После звонка Путину Трамп заявляет, что переговоры о завершении войны в Украине начнутся «немедленно». Доступно по адресу: <https://edition.cnn.com/2025/02/12/politics/putin-trump-phone-call/index.html>. Дата обращения: 21.02.2025.
- Крабтри, Джеймс (2025). Трамп может сделать Китай снова великим. Доступно по адресу: <https://>

- Klassen, Thomas (2025). What does Trump have in store for the world in his second term? History provides some clues. Retrieved from <https://theconversation.com/what-does-trump-have-in-store-for-the-world-in-his-second-term-history-provides-some-clues-244616>. Accessed on 23.02.2025.
- Knickmeyer, Ellen (2025). Trump administration plans to slash all but a fraction of USAID jobs, officials say. Retrieved from <https://apnews.com/article/trump-us-aid-musk-doge-7ec0a2b4032d4782d41c00164003b5de>. Accessed on 25.02.2025.
- Lawder, David (2025). Trump upended trade once, aims to do so again with new tariffs. Retrieved from <https://www.reuters.com/markets/us/trump-upended-trade-once-aims-do-so-again-with-new-tariffs-2025-01-16/>. Accessed on 15.02.2025.
- Lederer, Edith (2025). US refuses to blame Russia for Ukraine war, splitting with European allies in UN votes. Retrieved from <https://apnews.com/article/un-russia-ukraine-war-resolution-trump-zelensky-cde221e5850196776525403e788c272c>. Accessed on 22.02.2025.
- Lee, Matthew and Isachenkov, Vladimir (2025). A deeper look at the talks between US and Russian officials as Trump suggests Ukraine is to blame. Retrieved from <https://apnews.com/article/us-russia-rubio-lavrov-ukraine-saudi-arabia-94bc4de5ecc86922d6e-a4376e38f1cfd>. Accessed on 17.02.2025.
- Lee, Matthew and Litvinova, Dasha (2025). Russia and US agree to work toward ending Ukraine war in a remarkable diplomatic shift. Retrieved from <https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-riyadh-talks-trump-putin-rubio-0c3beebfef5839e9d509ff58239a6bc5>. Accessed on 22.02.2025.
- Le Monde (2025). Trump signs order withdrawing US from UN bodies including Human Rights Council. Retrieved from https://www.lemonde.fr/en/international/article/2025/02/04/trump-signs-order-withdrawing-us-from-un-bodies-including-human-rights-council_6737787_4.html. Accessed on 24.02.2025.
- Miao, Hannah (2025). Chinese manufacturers speed up efforts to dodge Trump tariffs. Retrieved from <https://www.wsj.com/economy/global/china-trump-tariffs-factory-plans-f7bbb17f>. Accessed on 25.02.2025.
- Mutnick, Ally (2024). Republicans flip the Senate. Retrieved from <https://www.politico.com/2024-election/results/senate/>. Accessed on 26.02.2025.
- National Archives (2024). Electoral college. Retrieved from <https://www.archives.gov/electoral-college/2024>. Accessed on 26.02.2025.
- Paternoster, Tamsin (2025). China hawk Rubio kicks off Trump's foreign policy with Indo-Pacific 'Quad' meeting. Retrieved from <https://www.euronews.com/2025/01/22/china-hawk-rubio-kicks-off-trumps-foreign-policy-with-indo-pacific-quad-meeting>. Accessed on 21.02.2025.
- Reuters (2025). Trump team seeks to toughen chip controls over China, Bloomberg News reports. Retrieved from <https://www.reuters.com/technology/trump-team-seeks-toughen-chip-controls-over-china-foreignpolicy.com/2025/02/18/trump-us-china-hawks-pivot-asia-pacific-europe-russia-nato/>. Дата обращения: 24.02.2025.
- Кук, Лорн (2025). ЕС должен покончить с военной зависимостью от США и вооружиться «чтобы выжить», — заявил Туск. Доступно по адресу: <https://apnews.com/article/eu-tusk-security-defense-spending-f206708f7b9e4899c3e6c59cc1774443>. Дата обращения: 22.02.2025.
- Ле Монде (2025). Трамп подписал указ о выходе США из структур ООН, включая Совет по правам человека. Доступно по адресу: https://www.lemonde.fr/en/international/article/2025/02/04/trump-signs-order-withdrawing-us-from-un-bodies-including-human-rights-council_6737787_4.html. Дата обращения: 24.02.2025.
- Ледерер, Эдит (2025). США отказываются обвинять Россию в войне в Украине, разойдясь с европейскими союзниками при голосованиях в ООН. Доступно по адресу: <https://apnews.com/article/un-russia-ukraine-war-resolution-trump-zelensky-cde221e5850196776525403e788c272c>. Дата обращения: 22.02.2025.
- Ли, Мэтью и Исаченков, Владимир (2025). Детальный анализ переговоров между официальными лицами США и России на фоне заявлений Трампа о вине Украины. Доступно по адресу: <https://apnews.com/article/us-russia-rubio-lavrov-ukraine-saudi-arabia-94bc4de5ecc86922d6e-a4376e38f1cfd>. Дата обращения: 17.02.2025.
- Ли, Мэтью и Литвинова, Даша (2025). Россия и США договорились работать над завершением войны в Украине в рамках заметного дипломатического сдвига. Доступно по адресу: <https://apnews.com/article/russia-ukraine-war-riyadh-talks-trump-putin-rubio-0c3beebfef5839e9d509ff58239a6bc5>. Дата обращения: 22.02.2025.
- Лоудер, Дэвид (2025). Трамп однажды перевернул торговлю с ног на голову и намерен сделать это снова с новыми тарифами. Доступно по адресу: <https://www.reuters.com/markets/us/trump-upended-trade-once-aims-do-so-again-with-new-tariffs-2025-01-16/>. Дата обращения: 15.02.2025.
- Миао, Ханна (2025). Китайские производители ускорят попытки избежать тарифов Трампа. Доступно по адресу: <https://www.wsj.com/economy/global/china-trump-tariffs-factory-plans-f7bbb17f>. Дата обращения: 25.02.2025.
- Мутник, Элли (2024). Республиканцы получили контроль над Сенатом. Доступно по адресу: <https://www.politico.com/2024-election/results/senate/>. Дата обращения: 26.02.2025.
- Национальные Архивы (2024). Избирательный колледж. Доступно по адресу: <https://www.archives.gov/electoral-college/2024>. Дата обращения: 26.02.2025.
- Никмейер, Эллен (2025). Администрация Трампа планирует сократить почти все рабочие места в USAID, сообщают официальные лица. Доступно по адресу: <https://apnews.com/article/trump-usaid-musk-doge-7ec0a2b4032d4782d41c00164003b5de>. Дата обращения: 25.02.2025.

- bloomberg-news-reports-2025-02-25/. Accessed on 26.02.2025.
- Runde, Daniel (2025). The clock is ticking on DFC reauthorization. Retrieved from <https://www.csis.org/analysis/clock-ticking-dfc-reauthorization>. Accessed on 22.02.2025.
- Shepardson, David (2025). Trump science policy nominee calls China most formidable technology, science competitor. Retrieved from <https://www.reuters.com/world/us/trump-science-policy-nominee-calls-china-most-formidable-technology-science-2025-02-24/>. Accessed on 20.02.2025.
- Smith, David (2025). Macron warns against 'surrender' in Ukraine as Trump claims Putin will accept peacekeeper deal. Retrieved from <https://www.theguardian.com/us-news/2025/feb/24/trump-ukraine-putin-peacekeepers-macron>. Accessed on 24.02.2025.
- United States Department of State (2025). Priorities and Mission of the Second Trump Administration's Department of State. Retrieved from <https://www.state.gov/priorities-and-mission-of-the-second-trump-administrations-department-of-state/>. Accessed on 23.02.2025.
- Vandiver, John (2025). Trump aims to cut US force in Europe by 20,000, compel subsidies from allies, Italian report says. Retrieved from <https://www.stripes.com/theaters/europe/2025-01-24/trump-europe-troop-cuts-16590074.html>. Accessed on 16.02.2025.
- White House (2025). Fact sheet: President Donald J. Trump imposes tariffs on imports from Canada, Mexico and China. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/fact-sheets/2025/02/fact-sheet-president-donald-j-trump-imposes-tariffs-on-imports-from-canada-mexico-and-china/>. Accessed on 19.02.2025.
- White House (2025). Strengthening American leadership in digital financial technology. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/strengthening-american-leadership-in-digital-financial-technology/>. Accessed on 25.02.2025.
- White House (2025). Withdrawing the United States from and ending funding to certain united nations organizations and reviewing United States support to all international organizations. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/02/withdrawing-the-united-states-from-and-ending-funding-to-certain-united-nations-organizations-and-reviewing-united-states-support-to-all-international-organizations/>. Accessed on 24.02.2025.
- White House (2025). Withdrawing the United States from the World Health Organization. Retrieved from <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/withdrawing-the-united-states-from-the-world-health-organization/>. Accessed on 25.02.2025.
- Патерностер, Тэмсин (2025). Сенатор Рубио, известный своими жесткими взглядами на Китай, открывает внешнеполитическую повестку Трампа встречей «Квад». Доступно по адресу: <https://www.euronews.com/2025/01/22/china-hawk-rubio-kicks-off-trumps-foreign-policy-with-indo-pacific-quad-meeting>. Дата обращения: 21.02.2025.
- Рунде, Дэниел (2025). Время для продления мандата DFC на исходе. Доступно по адресу: <https://www.csis.org/analysis/clock-ticking-dfc-reauthorization>. Дата обращения: 22.02.2025.
- Reuters (2025). Команда Трампа намерена ужесточить контроль над экспортом чипов в Китай, сообщает Bloomberg News. Доступно по адресу: <https://www.reuters.com/technology/trump-team-seeks-toughen-chip-controls-over-china-bloomberg-news-reports-2025-02-25/>. Дата обращения: 26.02.2025.
- Смит, Дэвид (2025). Макрон предостерегает от «капитуляции» в Украине, тогда как Трамп заявляет, что Путин согласится на сделку по миротворцам. Доступно по адресу: <https://www.theguardian.com/us-news/2025/feb/24/trump-ukraine-putin-peacekeepers-macron>. Дата обращения: 24.02.2025.
- Хасру, Мунир (2025). AUKUS и QUAD должны активизироваться в соответствии с индо-тихоокеанской стратегией Трампа. Доступно по адресу: <https://www.scmp.com/opinion/world-opinion/article/3299049/aukus-quad-will-have-step-under-trumps-indo-pacific-stance>. Дата обращения: 21.02.2025.
- Хесс, Максимиллиан (2024). Влияние санкций против России на Центральную Азию. Доступно по адресу: <https://www.fpri.org/article/2024/12/the-impact-of-russia-sanctions-on-central-asia/>. Дата обращения: 25.02.2025.
- Чанг, Фрэнк (2024). Прямые результаты выборов в США 2024: Трамп побеждает в Аризоне, выигрывая все колеблющиеся штаты. Доступно по адресу: <https://www.news.com.au/world/north-america/us-politics/us-election-2024-live-results-every-state-poll-and-race/live-coverage/1916e0ee4510a9638fe2eb4b1de6bee>. Дата обращения: 24.02.2025.
- Шепардсон, Дэвид (2025). Номинант Трампа на пост советника по науке называет Китай «самым грозным конкурентом» в области технологий и науки. Доступно по адресу: <https://www.reuters.com/world/us/trump-science-policy-nominee-calls-china-most-formidable-technology-science-2025-02-24/>. Дата обращения: 20.02.2025.

YAPAY ZEKA VE GELECEĞİ: KÜRESEL EĞİLİMLER VE TÜRKİYE’NİN YERİ

ZHENGIZKHAN ZHANALTAY

AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
MÜDÜR YARDIMCISI

ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ, ДИРЕКТОР ОРЫНБАСАРЫ

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТ ЖӘНЕ ОНЫҢ БОЛАШАҒЫ: ҒАЛАМДЫҚ ҮРДІСТЕР МЕН ТҮРКИЯНЫҢ ОРНЫ

Günümüzde yapay zeka, teknolojik gelişmelerin merkezinde yer alan ve birçok alanda dönüşüm sağlayan bir bilim dalı haline gelmektedir. Yapay zeka, insan zekasını taklit eden ve belirli görevleri otomatikleştirme yeteneğine sahip sistemlerin geliştirilmesini amaçlayan bir disiplindir. Farklı bilim dallarından beslenen bu teknoloji, özellikle veri analitiği, algoritmik öğrenme yöntemleri ve bilişsel modelleme gibi alanlarda önemli ilerlemeler kaydetmektedir.

Yapay zeka sistemleri, büyük veri analizinden otonom sistemlere, sağlık hizmetlerinden finans sektörüne kadar geniş bir yelpazede kullanılmaktadır. Endüstriyel üretimde otomasyonu artırarak verimliliği yükselten, sağlık alanında hastalıkların teşhisinde yüksek doğruluk oranları sunan yapay zeka, günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmektedir. Bununla birlikte, etik, güvenlik ve iş gücü dinamikleri gibi konular yapay zekanın yaygınlaşmasıyla birlikte tartışılan önemli meseleler arasında yer almaktadır.

Yapay zekanın temelini oluşturan makine öğrenimi ve derin öğrenme gibi yöntemler, son yıllarda büyük gelişmeler kaydetmekte olup özellikle büyük dil modellerinin (Large Language Models - LLMs) ortaya çıkışı ile bir-

**2024'DE YAKLAŞIK
136.6 MİLYAR DOLAR
OLAN KÜRESEL YAPAY
ZEKA PAZARININ,
2025'TE 500 MİLYAR
DOLARA VE 2030
YILINA KADAR
1.85 TRİLYON
DOLARA ULAŞMASI
BEKLENMEKTEDİR**

**2024 ЖЫЛЫ
ЖАҢАНЫҚ
ЖАСАНДЫ
ИНТЕЛЛЕКТ НАРЫҒЫ
136,6 МИЛЛИАРД
ДОЛЛАР БОЛДЫ.
2025 ЖЫЛЫ ОНЫҢ
500 МИЛЛИАРД
ДОЛЛАРҒА, АЛ
2030 ЖЫЛҒА ДЕЙІН
1,85 ТРИЛЛИОН
ДОЛЛАРҒА ЖЕТУІ
КҮТІЛУДЕ**

Қазіргі таңда жасанды интеллект технологиялық дамудың өзегіне айналып, көптеген салада түбегейлі өзгерістер енгізіп отырған ғылыми бағыт ретінде қалыптасуда. Жасанды интеллект – адам интеллектісін имитациялайтын және белгілі бір тапсырмаларды автоматтандыру қабілетіне ие жүйелерді әзірлеуді мақсат ететін ғылыми пән. Әртүрлі ғылым салаларымен үндесетін бұл технология, әсіресе деректер аналитикасы, алгоритмдік оқыту әдістері және когнитивтік модельдеу бағыттарында елеулі жетістіктерге қол жеткізуде.

Жасанды интеллект жүйелері үлкен деректерді талдаудан бастап автономды жүйелерге, денсаулық сақтау қызметтерінен қаржы секторына дейін кең ауқымда қолданылуда. Өнеркәсіптік өндірісте автоматтандыруды арттыру арқылы тиімділікті жоғарылататын, медицина саласында ауруларды диагностикалауда жоғары дәлдікті қамтамасыз ететін жасанды интеллект қазіргі заманғы өмірдің ажырамас бөлігіне айнауда. Алайда, оның кең таралуымен қатар этика, қауіпсіздік және еңбек нарығының өзгеруі сияқты мәселелер де маңызды талқылау нысанына айналып отыр.

likte yeni bir döneme girildiğinin habercisidir. LLM'ler, büyük miktarda veriyi işleyerek insan benzeri metinler üretebilen gelişmiş yapay zeka sistemleridir. ChatGPT gibi modeller, doğal dil işleme yetenekleri sayesinde insanlarla anlamlı diyaloglar kurabilmekte, metin yazımı, müzik besteleme, görsel oluşturma ve programlama gibi çok çeşitli alanlarda kullanılabilir. Bu tür yapay zeka tabanlı sistemler, akademik dünyadan sanat ve eğlence sektörüne, iş dünyasından sağlık hizmetlerine kadar pek çok alanda etkisini hızla artırmaktadır. Özellikle yaratıcı üretken yapay zeka modelleri, yazılı içeriklerin oluşturulmasından sanatsal eserlerin üretilmesine kadar birçok alanda insanların iş yapış biçimlerini değiştirmektedir.

Yapay zeka, insan zekasını taklit etmeye yönelik sistemlerin geliştirilmesini amaçlayan disiplinler arası bir araştırma alanı olarak, son yüzyılın en önemli teknolojik devrimlerinden birini temsil etmektedir. Alan Turing'in 1950'de yayımladığı *Computing Machinery and Intelligence* adlı makalesi, makinelerin düşünme yeteneği hakkında temel soruları gündeme getirmiş ve Turing Testi ile bir makinenin insan benzeri zekaya sahip olup olmadığını değerlendirme yöntemini ortaya koymuştur (Copeland, 2025). 1956 yılında düzenlenen Dartmouth Konferansı ise yapay

Жасанды интеллекттің негізін құрайтын машинамен оқыту және терең оқыту әдістері соңғы жылдары қарқынды дамып, әсіресе ірі тілдік модельдердің (Large Language Models – LLMs) пайда болуымен жаңа дәуірге қадам басылды. LLM-дер үлкен көлемдегі деректерді өңдеу арқылы адам тіліне ұқсас мәтіндерді генерациялай алатын жетілдірілген жасанды интеллект жүйелері болып табылады. ChatGPT секілді модельдер табиғи тілді өңдеу қабілеттерінің арқасында адамдармен мағыналы диалог жүргізіп, мәтін жазу, музыка композициясын жасау, бейнелер генерациялау және бағдарлама-лау сияқты әртүрлі салаларда қолданылу-да. Осындай жасанды интеллект негізіндегі жүйелер академиялық ортадан бастап, өнер мен ойын-сауық индустриясына, іскерлік қызметтен денсаулық сақтау секторына дейін кең ауқымды ықпал етіп келеді. Әсіресе, шығармашылық бағыттағы генеративтік жасанды интеллект модельдері мәтіндік контенттен бастап көркем туындыларға дейінгі көптеген салада адамдардың еңбек тәсілдерін түбегейлі өзгертуде.

Жасанды интеллект – адам интеллектісін имитациялауға бағытталған жүйелерді әзірлеуді көздейтін, пәнаралық зерттеу саласы ретінде соңғы ғасырдағы ең маңызды технологиялық революциялардың бірін білдіреді. Алан Тюрингтің 1950 жылы жариялаған *Computing Machinery and Intelligence* атты мақаласы машиналардың ойлау қабілеті туралы іргелі сұрақтарды алға тартып, Тюринг тесті арқылы машинаның адамға ұқсас интеллектке ие екендігін бағалау әдісін ұсынды (Коупленд, 2025). 1956 жылы өткен Дартмут конференциясы жасанды интеллекттің дербес академиялық сала ретінде мойындалуына ықпал етіп, Джон Маккарти ғылыми әдебиетке Artificial Intelligence терминін енгізді (Муччи, 2024).

Жасанды интеллекттің алғашқы зерттеулері шахмат ойнай алатын және математикалық есептерді шеше алатын бағдарламалардың жасалуымен ілгеріледі. Алайда, 1970 жылдары қаржылық қолдаудың азаюы бұл бағыттағы зерттеулердің баяулауына әкелді. Дегенмен, 1980 жылдары ережеге негізделген сараптамалық жүйелердің дамуы және олардың коммерциялық қолданысқа енгізілуі жасанды интеллекттің қайта жан-

generated by ChatGPT

zekanın bağımsız bir akademik alan olarak tanınmasını sağlamış ve John McCarthy tarafından «Artificial Intelligence» terimi literatüre kazandırılmıştır (Mucci, 2024).

Yapay zekanın erken dönem çalışmaları, satranç oynayabilen ve matematiksel problemleri çözebilen programların geliştirilmesiyle ilerleme kaydetmiş olsa da, 1970'lerde finansal desteklerin azalmasıyla birlikte araştırmaların yavaşlamasına neden oldu. Ancak 1980'lerde, kural tabanlı uzman sistemlerin gelişimi ve ticari kullanımlara entegrasyonu, yapay zekanın yeniden yükselişe geçmesini sağladı. Özellikle Geoffrey Hinton'ın geri yayılım (backpropagation) algoritması üzerine yaptığı çalışmalar, yapay sinir ağlarının eğitim süreçlerini iyileştirerek makine öğrenimi tekniklerinde önemli bir dönüm noktası yarattı (Cbot.com, 2025).

2010'lu yıllardan itibaren büyük veri analitiği, artan hesaplama gücü ve derin öğrenme algoritmalarındaki ilerlemeler, yapay zekanın gelişim hızını artırdı. Özellikle büyük dil modellerinin (Large Language Models - LLMs) yükselişi, doğal dil işleme alanında devrim niteliğinde gelişmelere yol açtı. ChatGPT, Bard, Claude ve Gemini gibi modeller, geniş veri kümeleri üzerinde eğitilerek insan benzeri metin üretme, soru-cevap sistemleri geliştirme, kod yazma, yaratıcı içerikler üretme gibi birçok alanda kullanım imkânı sunmaktadır. Tüm bunlara Ocak 2025 Deepseek tarafından çıkarılan R1 modeli gibi farklı versiyonlarda dahil olmaktadır (Scott, 2025).

LLM tabanlı uygulamalar metin üretimi ile sınırlı kalmayarak görüntü, ses ve video üretiminde de olağanüstü bir gelişim göstermektedir. Midjourney ve DALL-E gibi sistemler sanat ve tasarım alanında yeni ufuklar açarken, MusicLM gibi yapay zeka tabanlı müzik sistemleri bestecilikte yeni bir dönemi başlattı. Böylece üretken yapay zeka türleri neredeyse tüm alanlara yayılarak uzmanlaşmaya başladı. Bu sayede her alanın kendisine has özelliklerle donatılan yapay zeka uygulamaları insanların üretkenliklerini yeni seviyelere taşımaktadır (Blumarkacademy.com, 2025).

Bununla birlikte, yapay zekanın hızlı yükselişi etik, güvenlik ve toplumsal dinamikler açısından yeni tartışmaları da beraberinde getir-

дануына себеп болды. Әсіресе, Джеффри Хинтонның кері тарату (backpropagation) алгоритмасына қатысты зерттеулері жасанды нейрондық желілерді оқыту үдерісін жетілдіріп, машинамен оқыту әдістерінде маңызды бетбұрыс жасады (Сибот.ком, 2025).

2010-жылдардан бастап үлкен деректер аналитикасы, есептеу қуатының артуы және терең оқыту алгоритмдерінің жетілдірілуі жасанды интеллекттің даму қарқынын едәуір жеделдетті. Әсіресе, ірі тілдік модельдердің (Large Language Models – LLMs) дамуы табиғи тілді өңдеу саласында аса маңызды жаналықтардың бастамасы болды. ChatGPT, Bard, Claude және Gemini сияқты модельдер ауқымды деректер жиынтықтарында оқытылып, адамға ұқсас мәтін генерациялау, сұрақ-жауап жүйелерін құру, код жазу, шығармашылық контент жасау сияқты көптеген салаларда кеңінен қолданылуда. Бұған қоса, Deepseek компаниясы 2025 жылдың қаңтарында шығарған R1 моделі секілді түрлі нұсқалар да осы бағыттағы жетістіктер қатарын толықтыруда (Скот, 2025).

LLM негізіндегі жүйелер мәтін генерациясымен шектелмей, кескін, дыбыс және бейне өндірісінде де айтарлықтай жетістіктерге қол жеткізуде. Midjourney және DALL-E сияқты платформалар өнер мен дизайн саласында жаңа мүмкіндіктер ашса, MusicLM секілді жасанды интеллектке негізделген музыкалық жүйелер композиторлықтың жаңа дәуірін бастап берді. Осылайша, генеративтік жасанды интеллект технологиялары әртүрлі салаларда кең таралып, барған сайын мамандана түсуде. Бұл үрдіс әрбір салаға тән ерекшеліктерді ескеретін жасанды интеллект қосымшаларын жасап, адамдардың шығармашылық әлеуетін жаңа деңгейге көтеруге мүмкіндік беруде (Blumarkacademy.com, 2025).

Дегенмен, жасанды интеллекттің қарқынды дамуы этика, қауіпсіздік және қоғамдағы өзгерістер тұрғысынан жаңа мәселелерді туындатуда. Deepfake технологиялары, жалған жаңалықтардың жасалуы және жасанды интеллекттің еңбек нарығына ықпалы сынды тақырыптар халықаралық реттеуші органдар мен ғылыми қауымдастықтардың

mektedir. Derin sahtecilik (deepfake) teknolojileri, sahte haber üretimi ve yapay zekanın iş gücü üzerindeki etkileri gibi konular, uluslararası düzenleyiciler ve akademik çevreler tarafından yakından incelenmektedir. Ayrıca, yapay zekanın üreticisi tarafından kaynaklanan önyargılar içerebilmesi ve veri gizliliği sorunları, etik çerçevede ele alınması gereken önemli meseleler arasında yer almaktadır.

Yapay zeka sektörünün ekonomik dinamiklerine bakacak olursak küresel ölçekte hızla büyüyerek ekonominin çeşitli alanlarında derin etkiler yaratmaktadır. 2024'de yaklaşık 136,6 milyar dolar olan küresel yapay zeka pazarının, 2025'te 500 milyar dolara ve 2030 yılına kadar 1.85 trilyon dolara ulaşması beklenmektedir. Bu büyüme, yapay zekanın başta sağlık, finans, otomotiv, perakende ve üretim olmak üzere pek çok sektörlerde artan uygulamalarıyla desteklenmektedir. Özellikle bulut bilişim ve büyük veri teknolojilerinin gelişimi, yapay zeka çözümlerinin entegrasyonunu kolaylaştırmaktadır. Böylece küresel ekonomiye 2030 yılına kadar 15,7 trilyon dolar katkı sağlaması öngörülmektedir. Bu katkının 6,6 trilyon doları iş gücündeki verimlilik artışlarından, 9,1 trilyon doları ise tüketici talebindeki artıştan kaynaklanacağı tahmin edilmektedir. Dahası 2030'a kadar 133 milyon yeni iş oluşturma potansiyeli de bulunmaktadır (Rana ve Kuş, 2024).

Yapay zeka sektörüne yapılan yatırımları incelediğimizde Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa ve Çin arasında şimdiden bir rekabet ortamının oluştuğunu görebilmekteyiz. 2023 yılında Amerikan şirketlerinin yapay zeka sektörüne yatırımları toplamda 67,2 milyar dolar iken en yakın takipçisi olan Çin'de bu rakam sadece 7,7 milyar dolar seviyesindeydi. Onu sırasıyla 3,7 milyar dolarla İngiltere, 1,9 milyar dolarla Almanya, 1,8 milyar dolarla İsveç ve 1,6 milyar dolarla Fransa takip etmekteydi (Stanford

2024'DE SADECE MICROSOFT, GOOGLE, META VE AMAZON GİBİ ABD MERKEZLİ TEKNOLOJİ DEVLERİNİN YAPAY ZEKA YATIRIMLARI 215 MİLYAR DOLARI GEÇTİ

2024 ЖЫЛЫ ТЕК MICROSOFT, GOOGLE, META ЖӘНЕ AMAZON СІЯҚТЫ АҚШ-ТЫҢ ТЕХНОЛОГИЯЛЫҚ АЛПАУЫТТАРЫНЫҢ ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЛЕКТКЕ САЛҒАН ИНВЕСТИЦИЯСЫ 215 МИЛЛИАРД ДОЛЛАРДАН АСТЫ

жіті зерттеу нысанына айналу. Сонымен қатар, жасанды интеллект жүйелерінің өндірушілерден туындайтын ішкі бейтарапсыздықтары мен деректер құпиялылығы мәселелері этикалық тұрғыдан шешілуі тиіс маңызды проблемалар қатарында қарастырылуда.

Жасанды интеллект индустриясының экономикалық динамикасын қарастырғанда, оның жаһандық ауқымда қарқынды өсіп, экономиканың түрлі салаларына айтарлықтай ықпал етіп отырғанын байқауға болады. 2024 жылы шамамен 136,6 миллиард АҚШ долларын құраған жаһандық жасанды интеллект нарығының 2025 жылы 500 миллиард долларға, ал 2030 жылға дейін 1,85 триллион долларға жетуі болжануда. Бұл өсім, ең алдымен, жасанды интеллекттің денсаулық сақтау, қаржы, автомобиль өндірісі, бөлшек сауда және өндіріс сияқты көптеген салаларда кеңінен қолданылуымен байланысты. Әсіресе, бұл үдерісті бұлттық есептеулер мен үлкен деректер технологияларының дамуы жеделдетіп, жасанды интеллект шешімдерін интеграциялауды жеңілдетуде. Осылайша, 2030 жылға қарай жасанды интеллекттің жаһандық экономикаға 15,7 триллион доллар көлемінде үлес қосуы күтілуде. Бұл соманың 6,6 триллион доллары еңбек өнімділігінің артуынан, ал 9,1 триллион доллары тұтынушы сұранысының ұлғаюынан қалыптасады деп болжануда. Сонымен қатар, 2030 жылға дейін жасанды интеллекттің 133 миллион жаңа жұмыс орнын құру әлеуетіне ие екендігі атап өтілуде (Рана және Куш, 2024).

Жасанды интеллект саласына жасалған инвестицияларды талдағанда, АҚШ, Еуропа және Қытай арасында қазірдің өзінде бәсекелестік қалыптасқанын байқауға болады. 2023 жылы АҚШ компанияларының жасанды интеллект секторына салған инвестициялары 67,2 мил-

Institute for Human-Centered Artificial Intelligence, 2024). Lakin piyasaya Kasım 2022'de sürülen ChatGPT gibi LLM bazlı uygulamaların açtığı yeni imkanlar ve ufuklar, yatırımların kısa sürede katlanmasının önünü açtı. 2024'de sadece Microsoft, Google, Meta ve Amazon gibi ABD merkezli teknoloji devlerinin yapay zeka yatırımları 215 milyar doları geçti. Bunun içerisinde Amazon'un kendi sermaye harcamaları 100 milyar doları geçerken bunun büyük bir bölümü yapay zeka altyapısına yönlendi. Dahası Google'ın çatı şirketi olan Alphabet firması 2024'deki 52.5 milyar dolar olan yatırım miktarını 2025'te 75 milyar dolara çıkarmayı planladığını duyurdu (Rattner, 2025).

Yapay zeka yarışında geride kalmak istemeyen ülkelerde de gerek devlet destekli gerekse özel sektör yatırımlarında artışlar görülmektedir. Örneğin ABD'nin en yakın takipçisi olan Çin'de ise yapay zeka sektörüne yapılacak olan yatırımların miktarında önemli artışlar kaydedilmektedir. Bunların arasında en büyük atılımlardan birisi de Eylül 2023'te açıklanan 40 milyar dolarlık devlet destekli bir yatırım fonunun kurulmasıdır. Bu fonun miktarı Mayıs 2024'te 47 milyar dolara çıkarıldı (Zhu, 2023; Reuters, 2024). Lakin ABD'deki gibi yapay zeka modülleri geliştirme yatırımlarının aksine Çin yapay zeka sektörü için hayati öneme sahip olan yarı iletken çip sektörünü geliştirmeye odaklanmaktadır. Oluşturulan bu fonun da büyük bir kısmının yarı iletken sektörünün geliştirilerek Çin'in teknoloji bağımsızlığına katkı sağlaması beklenmektedir. Bu fon, Çin'in bugüne kadar yarı iletken sektörüne yönelik en büyük yatırımı olup, ülkenin kritik teknolojilerde kendi kendine yeterlilik hedefine verdiği

лиард АҚШ долларын құраса, Қытай бұл көрсеткіш бойынша 7,7 миллиард доллармен екінші орынға жайғасты. Одан кейінгі орындарды 3,7 миллиард доллармен Ұлыбритания, 1,9 миллиард доллармен Германия, 1,8 миллиард доллармен Швеция және 1,6 миллиард доллармен Франция иеленді (Стэнфорд Адам Орталықтандырылған Жасанды Интеллект Институты, 2024). Алайда, 2022 жылдың қараша айында нарыққа шыққан ChatGPT секілді LLM негізіндегі қосымшалар ашқан жаңа мүмкіндіктер мен перспективалар бұл салаға инвестициялардың қысқа мерзімде еселеп артуына жол ашты. 2024 жылы тек АҚШ-тың Microsoft, Google, Meta және Amazon сияқты ірі технологиялық компанияларының жасанды интеллектке салған инвестициялары 215 миллиард доллардан асты. Бұл соманың айтарлықтай бөлігі жасанды интеллект инфрақұрылымын дамытуға бағытталған, әсіресе, Amazon-ның капиталдық шығындары 100 миллиард доллардан асып түсті. Сонымен қатар, Google-дың бас компаниясы Alphabet 2024 жылы 52,5 миллиард доллар инвестиция салған болса, 2025 жылы бұл көрсеткішті 75 миллиард долларға жеткізуді жоспарлап отырғанын мәлімдеді (Раттнер, 2025).

Жасанды интеллект жарысында артта қалмауды көздейтін елдерде, мемлекеттік қолдау мен жеке сектор инвестицияларының артуы байқалуда. АҚШ-тың басты бәсекелесі саналатын Қытайда да бұл салаға салынатын инвестициялар көлемі айтарлықтай өсіп келеді. Солардың бірі – 2023 жылдың қыркүйегінде жарияланған, мемлекет қолдауымен құрылған 40 миллиард долларлық инвестициялық қор. Бұл қордың көлемі 2024 жылдың мамыр айында 47 миллиард долларға дейін ұлғайтылды (Чжу, 2023; Рейтерс, 2024). Алайда, АҚШ-тағыдай жасанды интеллект модельдерін жасауға бағытталған инвестициялардан гөрі, Қытай жасанды интеллект саласы үшін стратегиялық маңызы зор жартылай өткізгіш чип өндірісін дамытуға басымдық беруде. Осы қордың негізгі бөлігі де жартылай өткізгіш секторын нығайтуға жұмсалып, Қытайдың технологиялық дербестігіне үлес қосуы тиіс. Бұл – ел тарихындағы жартылай өткізгіш өндірісіне бағытталған ең ірі инвестиция болып, Қы-

önemi açıkça ortaya koymaktadır. Bu yatırımlar, Çin'in uluslararası ticaret kısıtlamalarından kaynaklanan zorlukları aşma ve 2030 yılına kadar yapay zeka alanında küresel lider olma stratejisinin bir parçasıdır (Lin, 2024). Çünkü ABD, ABD Teknolojisini Kullanan Yabancı Şirketler Kanunu gereğince, müttefik ülkelerine ve teknoloji tedarikçilerine Çin'e gelişmiş çip ihracatını engelleyen yaptırımlara uymaları konusunda baskı uygulamaktadır. Bu nedenle Çin'deki yatırımların başını devletin yatırımları çekmekte olup yapay zeka sektörünün daha temel sorunlardan birisi olan çip üretimi ve gelişimine odaklanmaktadır (Lin, 2024).

Bu rekabetin en somut örnekleri arasında sektörün lider firmalarından olan ABD merkezli Nvidia şirketinin gelişmiş H100 çipine rakip olabilmesi için Huawei Technologies şirketinin Ascend 910C'yi üretmiş olmasıdır (Lin, 2024). Dahası Çin'de 2023'de kurulan özel Deepseek yapay zeka şirketinin ABD kısıtlamaları dışında kalan çok daha düşük güçteki grafik kartları ve çiplerle çalışan ve ABD merkezli ChatGPT uygulamasına benzer kalitede servis verdiği iddia edilen R1 modelini 20 Ocak 2025'te piyasaya sürüldü (Soo, 2025). Böylece Çin'in yapay zeka yarışında hem çip üretimi hem de kısıtlamalara rağmen yapay zeka modelleri konusunda yeni yön-

BUNLARIN ARASINDA EN BÜYÜK ATILIMLARDAN BİRİSİ DE EYLÜL 2023'TE AÇIKLANAN 40 MİLYAR DOLARLIK DEVLET DESTEKLİ BİR YATIRIM FONUNUN KURULMASIDIR. BU FONUN MİKTARI MAYIS 2024'TE 47 MİLYAR DOLARA ÇIKARILDI

2023 ЖЫЛДЫҢ ҚЫРКҮЙЕГІНДЕ ҚЫТАЙ 40 МИЛЛИАРД ДОЛЛАРЛЫҚ МЕМЛЕКЕТТІК ИНВЕСТИЦИЯЛЫҚ ҚОР ҚҰРДЫ. 2024 ЖЫЛДЫҢ МАМАРЫНДА БҰЛ СОМА 47 МИЛЛИАРД ДОЛЛАРҒА ДЕЙІН ҰЛҒАЙТЫЛДЫ

тайдың маңызды технологияларда өзін-өзі қамтамасыз ету мақсатына ерекше мән беріп отырғанын көрсетеді. Мұндай ауқымды инвестициялар Қытайдың халықаралық сауда шектеулерінен туындайтын қиындықтарды еңсеру және 2030 жылға қарай жасанды интеллект саласында жаһандық көшбасшы болу стратегиясының бір бөлігі болып табылады (Lin, 2024). Өйткені АҚШ «АҚШ технологиясын пайдаланатын шетелдік компаниялар туралы заң» негізінде өз одақтастарына және технология жеткізушілеріне Қытайға озық чиптер экспорттауға тыйым салатын санкцияларға бағынуды талап етуде. Осыған байланысты Қытайдағы инвестициялардың негізгі бөлігі мемлекеттік қаржы есебінен жүзеге асырылып, жасанды интеллекттің іргелі мәселелерінің бірі – чип өндірісі мен оның дамуына бағытталуда (Лин, 2024).

Бұл жаһандық бәсекелестіктің нақты мысалдарының бірі – АҚШ-тың жетекші жасанды интеллектке арналған чип өндірушісі Nvidia компаниясының озық H100 чипіне бәсекелес болу үшін Қытайдың Huawei Technologies компаниясының Ascend 910C чипін шығаруы (Лин, 2024). Бұдан бөлек, 2023 жылы Қытайда құрылған Deepseek атты жеке жасанды интеллект компаниясы АҚШ санкцияларына ұшырамаған әлдеқайда төмен қуатты графикалық карталар мен чиптерді пайдаланып, ChatGPT-ге ұқсас сапада қызмет көрсете алатын R1 моделін 2025 жылдың 20 қаңтарында нарыққа шығарды (Су, 2025). Осылайша, Қытай жасанды интеллект бәсекесінде тек чип өндірісінде ғана емес, сондай-ақ санкцияларға қарамастан жаңа әдістер арқылы жасанды интеллект модельдерін дамытуда қарсы әрекеттер жасап жатқаны байқалады.

Жасанды интеллект саласындағы қарқынды дамуға үлес қосу және бұл бәсекеде артта қалмау мақса-

temlerle karşı hamlelerini hayata geçirmekte olduğu görülmektedir.

Hızla gelişmekte olan yapay zeka sektöründe yer alabilme yarışında Avrupa Birliği de (AB) geride kalmamak adına InvestAI adlı büyük ölçekli bir girişim başlatarak, yapay zeka alanındaki gücünü artırmak için toplam 200 milyar avroluk yatırım yapacağını duyurdu. Bu stratejik hamle, Avrupa'nın yapay zeka alanında lider bir konuma gelmesini, küresel rekabette ABD ve Çin ile yarışmasını ve yenilikçiliği teşvik etmesini hedeflemektedir. Proje kapsamında AB, 50 milyar avro kamu fonu sağlayacak ve özel sektör de 150 milyar avroluk ek yatırım yapacaktır. Bu yatırımın çoğunluğunun Airbus, ASML, Siemens, Infineon, Philips, Mistral ve Volkswagen gibi büyük şirketler tarafından yapılması öngörülmektedir (Avrupa Birliği Komisyonu, 2024; Chee, 2025).

InvestAI girişiminin önemli bir kısmı, dört büyük yapay zeka giga fabrikası kurmaya ayrılacaktır. Bu fabrikalar, 100.000 adet ileri düzey çip ile donatılacak ve gelişmiş yapay zeka modellerinin eğitilmesi için gerekli altyapıyı oluşturacaktır. Aynı zamanda, bu tesisler bilim insanları ve teknoloji şirketleri için iş birliği ortamı sağlayarak, gelişmiş yapay zeka modellerinin herkes tarafından erişilebilir olmasını kolaylaştıracaktır. Böylece, yapay zeka teknolojilerinin gelişimi demokratikleşirken, Avrupa genelinde büyük bir teknoloji ekosistemi oluşturulması planlanmaktadır (Avrupa Birliği Komisyonu, 2024). Bu yatırım planından anlaşıldığı üzere AB'nin stratejisi ABD ve Çin'den farklı olarak ortak bir ekosistemin altyapısının oluşturulmasıyla farklı ülkelerin ve şirketlerin bir arada çalışabileceği ve yeniliklerle ürünlerini geliştirebileceği bir ortam hazırlanmasına odaklanmaktadır.

Türkiye'de de yapay zeka alanında önemli gelişmeler yaşanmaktadır. 2024'de Türkiye Yapay Zeka İnisiyatifi'nin Yapay Zeka Girişimleri Haritası (TRAI) tarafından yayınlanan bilgiler bu alandaki girişimci sayısının 379'a çıktığını göstermektedir (dijitalajanslar.com, 2025). Bu rakamı 2017'deki 24 girişimle karşılaştırdığımızda neredeyse 16 kat arttığını görebilmekteyiz. Toplamda ise 1.195 firma faaliyet göstermektedir (Hürriyet, 2024). Tüm bu girişimler içerisinde sayısı en hızlı artanlar üretken yapay zeka alanındaki firmalardır. Ayrıca, üretken ya-

тында Еуропалық Одақ (ЕО) та белсенді қадамдар жасауда. Осы бағытта InvestAI атты ауқымды бастама қолға алынып, жасанды интеллект саласындағы Еуропаның ықпалын күшейту үшін жалпы көлемі 200 миллиард еуро болатын инвестиция салынатыны жарияланды. Бұл стратегиялық қадам ЕО-ның жасанды интеллект саласында жетекші орынға шығуына, жаһандық деңгейде АҚШ және Қытаймен бәсекелесе алуына, сондай-ақ инновацияларды дамытуына бағытталған. Жоба аясында ЕО 50 миллиард еуроны мемлекеттік қаржыландыру арқылы бөлсе, 150 миллиард еуро көлеміндегі қосымша инвестицияны жеке сектор тартатын болады. Бұл қаржыландырудың басым бөлігі Airbus, ASML, Siemens, Infineon, Philips, Mistral және Volkswagen сияқты ірі еуропалық компаниялар тарапынан жүзеге асырылуы жоспарланып отыр (Еуропалық Одақ Комиссиясы, 2024; Чи, 2025).

InvestAI бастамасының маңызды бөлігі төрт ірі жасанды интеллект гигафабрикасының құрылуына бағытталатын болады. Бұл фабрикалар 100 000 дана озық чиппен жабдықталып, жоғары деңгейдегі жасанды интеллект модельдерін оқыту үшін қажетті инфрақұрылымды қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, бұл өндіріс орындары ғалымдар мен технологиялық компаниялар үшін бірлесіп жұмыс істеуге қолайлы орта қалыптастырып, жасанды интеллект жүйелерінің қолжетімділігін арттыруға ықпал етеді. Осылайша, жасанды интеллект технологияларының дамуы демократияланып, бүкіл Еуропада ауқымды технологиялық экожүйе қалыптастыру жоспарлануда (Еуропалық Одақ Комиссиясы, 2024). Бұл инвестициялық жоспардан байқалатыны – ЕО-ның стратегиясы АҚШ пен Қытайдан өзгеше, яғни жеке ұлттық мүдделерден гөрі ортақ экожүйе құруға және әртүрлі елдер мен компаниялар арасындағы ынтымақтастықты күшейтуге бағытталған. Бұл тәсіл жаңа өнімдер мен технологияларды әзірлеу үдерісін жеделдетіп, инновацияларды қолжетімді етуді көздейді.

Түркияда да жасанды интеллект саласында елеулі өзгерістер орын алуда. 2024 жылы Түркия Жасанды Интеллект Бастамасының Жасанды Интеллект Стартаптары Картасы (TRAI) елдегі жасанды интеллектпен айна-

pay zekanın Türkiye ekonomisine yıllık %5 oranında, yani yaklaşık 1,2-1,4 trilyon Türk lirası (50-60 milyar ABD doları) ilave katkı sağlayacağı tahmin edilmektedir. Bu katkının, üretken yapay zeka ile çalışan kişilerin üretkenliğe katkısı, otomasyonla boşa çıkan zamanın yeniden değerlendirilmesi ve yeni katma değerli faaliyetlere yönlendirilmesi gibi faktörlerden kaynaklanacağı belirtilmektedir. Öte yandan Tortoise Global AI indeksine göre de Türkiye'nin yapay zeka kapasitesi içerisinde operasyonel ortamın oldukça uygun olduğu belirtilirken altyapı yatırımlarının ise güçlendirilmesi gerektiği ortaya konulmaktadır (Thelle v.d., 2024).

Türkiye'de yapay zeka alanında yasal düzenlemeler ve teşvik programları giderek artmakta, bu alandaki ekosistemin gelişimine yönelik kapsamlı adımlar atılmaktadır. Haziran 2024'te Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sunulan Yapay Zeka Kanunu tasarısı, yapay zeka teknolojilerinin güvenli, etik ve adil kullanımını sağlamayı, kişisel verilerin korunmasını garanti altına almayı ve gizlilik haklarının ihlalini önlemeyi amaçlamaktadır (Çakmak, 2024; Ercan, 2024). Bu düzenleme, yapay zekanın toplumsal ve ekonomik etkilerini göz önünde bulundurarak, bu teknolojilerin sorumlu bir şekilde geliştirilmesine ve uygulanmasına yönelik önemli bir çerçeve sunmaktadır.

Bunun yanı sıra, yapay zeka ekosisteminin güçlendirilmesi adına çeşitli teşvik ve destek programları hayata geçirilmektedir. TÜBİTAK, yapay zeka projelerini teşvik etmek amacıyla çeşitli mali destek mekanizmaları sunmaktadır. Özellikle 1711 - Yapay Zeka Ekosistem Çağrısı, müşteri kuruluşların ihtiyaçları doğrultusunda yapay zeka tabanlı ürün ve çözümler geliştirilmesini teşvik etmekte ve Türkiye'deki yapay zeka ekosistemini harekete geçirmeyi hedeflemektedir. Buna ek olarak, 1501, 1507 ve 1511 programları, yapay zeka alanında yü-

**AYRICA, ÜRETKEN
YAPAY ZEKANIN
TÜRKİYE
EKONOMİSİNE YILLIK
%5 ORANINDA, YANI
YAKLAŞIK 1,2-1,4
TRİLYON TÜRK LİRASI
(50-60 MİLYAR ABD
DOLARI) İLAVE KATKI
SAĞLAYABİLECEĞİ
TAHMİN
EDİLMEKTEDİR**

**ӨНДІРІСТІК
ЖАСАНДЫ
ИНТЕЛЛЕКТТІҢ
ТҮРКІЯ
ЭКОНОМИКАСЫНА
ЖЫЛДЫҚ 5%
ҮЛЕС ҚОСУЫ, БҰЛ
ШАМАМЕН 1,2-1,4
ТРЛН ТҮРІК ЛИРАСЫ
(50-60 МИЛЛИАРД
АҚШ ДОЛЛАРЫ)
КӨЛЕМІНДЕ
ҚОСЫМША
ЭКОНОМИКАЛЫҚ
ӘСЕР ЕТУІ МҮМКІН**

лысатын стартаптар санының 379-ға жеткенін көрсетті (dijitalajanslar.com, 2025). Бұл көрсеткішті 2017 жылғы 24 стартаппен салыстырғанда, 16 есеге жуық өсім тіркелгенін байқауға болады. Жалпы алғанда, Түркияда 1 195 компания жасанды интеллект бағытында жұмыс істеуде (Хурриет, 2024). Осы компаниялар ішінде ең жылдам өсіп жатқан сала – генеративті (өндірістік) жасанды интеллект. Сарапшылардың бағалауынша, өндірістік жасанды интеллект Түркия экономикасына жыл сайын 1,2–1,4 трлн түрік лирасы (50–60 млрд АҚШ доллары) көлемінде қосымша үлес қоса алады. Бұл өсім негізінен: Өндірістік жасанды интеллектті пайдаланатын қызметкерлердің еңбек өнімділігін арттыруы, Автоматтандыру арқылы үнемделген уақыттың тиімді пайдаланылуы, Жаңа құнды қызмет салаларының пайда болуы сияқты факторларға негізделген. Алайда, Tortoise Global AI Index мәліметтері бойынша, Түркияның жасанды интеллект саласындағы жалпы операциялық ортасы айтарлықтай қолайлы болғанымен, инфрақұрылымдық инвестициялардың әлі де күшейтілуі қажет екені анықталған (Телле және басқалары, 2024).

Түркияда жасанды интеллект саласына қатысты заңнамалық реттеу мен ынталандыру бағдарламалары қарқынды түрде артып, осы саладағы экожүйенің дамуына бағытталған кешенді қадамдар жасалуда. 2024 жылдың маусым айында Түркия Ұлы Ұлттық Мәжілісіне (TBMM) ұсынылған «Жасанды Интеллект Заңы» жобасы, жасанды интеллект технологияларын қауіпсіз, этикалық және әділ қолдануды қамтамасыз етуді, жеке деректерді қорғауды кепілдендіруді және құпиялылық құқықтарының бұзылуын болдырмауды мақсат етеді (Чакмак, 2024; Ержан, 2024). Бұл заң жобасы жасанды интеллекттің қоғамдық және экономикалық әсерлерін ескере

rütülen Ar-Ge ve inovasyon projelerine mali destek sağlayarak sektörün gelişimini hızlandırmaktadır (Tubitak, 2024). KOBİ'ler için önemli bir finansman kaynağı olan KOSGEB'in Teknoyatırım Destek Programı ise küçük ve orta ölçekli işletmelerin yapay zeka tabanlı projelerine yönelik hibe ve finansman imkanları sunmaktadır (Kosgeb, 2024).

Eğitim alanında da yapay zeka ekosisteminin gelişimini destekleyici adımlar atılmaktadır. Halihazırda 20 üniversitede dijital ve yapay zeka tabanlı programlar bulunurken, Yükseköğretim Kurulu, 2025 yılı itibarıyla 50 üniversitede daha dijital ve yapay zeka tabanlı programlar açmayı planlamaktadır (Yök, 2025). Bu girişim, Türkiye'de yapay zeka alanında nitelikli insan kaynağı yetiştirilmesine önemli katkılar sunarak, akademi ve sanayi arasındaki etkileşimi artırmayı amaçlamaktadır.

Türkiye, yapay zeka ve teknoloji alanlarında yaptığı yatırımlarla küresel rekabetteki konumunu güçlendirmeye devam etmektedir. Son yıllarda teknoloji girişim ekosistemi büyük bir ivme kazanmış ve 2020-2024 döneminde yaklaşık 4.7 milyar dolar yatırım almıştır (Gönültaş, 2024). Yapay zeka alanında faaliyet gösteren firma sayısı da giderek artmakta olup, bu durum Türkiye'nin yapay zeka ekosisteminin hızla geliştiğini ve desteklendiğini göstermektedir. Özellikle HİT-30 Yüksek Teknoloji Yatırım Programı kapsamında, yüksek öncelikli teknoloji alanlarında özel nitelikli projelere 30 milyar dolar değerinde kapsamlı destek ve teşvikler sağlanmaktadır (Türkiye Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2024). Bu program, Türkiye'nin yüksek teknoloji üretim kapasitesini artırmayı ve katma değerli üretimi teşvik

отырып, оны жауапты түрде дамыту мен қолдануға арналған маңызды құқықтық негізді қамтамасыз етеді.

Сонымен қатар, Түркияда жасанды интеллект экосистемін нығайту үшін әртүрлі ынталандыру және қолдау бағдарламалары іске қосылуда. TÜBİTAK (Түркия Ғылыми және Технологиялық Зерттеу Кеңесі) жасанды интеллект жобаларын қолдау мақсатында қаржылық көмек көрсету механизмдерін ұсынып келеді. Әсіресе, «1711 – Жасанды Интеллект Экосистемі Шақыруы», тұтынушы ұйымдардың қажеттіліктеріне сәйкес жасанды интеллект негізіндегі өнімдер мен шешімдерді дамытуға ықпал етіп, Түркиядағы жасанды интеллект экосистемін жандандыруды көздейді. Бұдан бөлек, 1501, 1507 және 1511 бағдарламалары жасанды интеллект саласындағы ғылыми-зерттеу және инновациялық жобаларға қаржылай қолдау көрсетіп, саланың дамуына үлес қосуда (TÜBİTAK, 2024). Шағын және орта кәсіпорындар (KOBİ) үшін маңызды қаржыландыру көзі болып табылатын KOSGEB-тің «Техноинвестиция Қолдау Бағдарламасы» жасанды интеллектке негізделген жобаларға гранттар мен қаржылық қолдау мүмкіндіктерін ұсынып, бұл саладағы кәсіпкерлікті дамытуға көмектесуде (KOSGEB, 2024).

Білім беру саласында да жасанды интеллект экосистемінің дамуын қолдауға бағытталған қадамдар жасалуда. Қазіргі уақытта 20 университетте цифрлық және жасанды интеллектке негізделген бағдарламалар бар, ал Жоғары білім кеңесі 2025 жылдан бастап тағы 50 университетте осындай бағдарламалар ашуды жоспарлап отыр (YÖK, 2025).

etmeyi hedeflemektedir. Bu yatırımlar sonucunda Türkiye, dünya genelinde en çok yapay zeka yatırımı yapan ilk 20 ülke arasına girmiştir (Yalçın, 2024). Bu sıralama, Türkiye'nin yapay zeka alanındaki potansiyelini ve bu alana verilen önemi ortaya koymaktadır. Tüm bu gelişmeler Türkiye'nin yapay zeka alanındaki hedeflerini güçlendirmek amacıyla Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi ve Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından 2021-2025 Ulusal Yapay Zeka Stratejisi'ne uyumlu olarak gelişmektedir (Moss, 2021). Bu strateji, Türkiye'nin yapay zeka ekosistemini geliştirmeyi ve daha agresif yatırım planlarının temelini oluşturmayı amaçlamaktadır.

Türkiye'deki yapay zeka pazarının 2024 yılından itibaren yıllık %28,72 oranında büyüme göstererek, 2030 yılına kadar 7,37 milyar dolarlık bir pazar büyüklüğüne ulaşması hedeflenmektedir (ERAI, 2024). Savunma sektörü, yapay zeka yatırımlarında öncü bir konumda

Бұл бастама Түркияда жасанды интеллект саласында білікті кадрлар даярлауға елеулі үлес қосып, академия мен өнеркәсіп арасындағы өзара байланыстарды арттыруды мақсат етеді.

Түркияда жасанды интеллект экожүйесін білім беру саласында қолдау көрсетуге бағытталған маңызды қадамдар жасалуда. Қазіргі уақытта 20 университетте цифрлық және жасанды интеллектке негізделген бағдарламалар бар, ал Жоғары білім кеңесі (ҮӨК) 2025 жылдан бастап тағы 50 университетте осындай бағдарламаларды ашуды жоспарлауда (ҮӨК, 2025). Бұл бастама Түркияда жасанды интеллект саласында білікті кадрлар даярлауға зор үлес қосып, академия мен өнеркәсіп арасындағы өзара байланысты нығайтуға бағытталған.

Түркия, жасанды интеллект пен технология саласындағы инвестициялар арқылы өзінің жаһандық бәсекеге қабілеттілігін күшейтуді жалғастыруда. Соңғы жылдары технологиялық стартап экожүйесі қарқынды даму үстінде, 2020-2024 жылдар аралығында шамамен 4,7 миллиард доллар инвестиция тартылған (Гонюлташ, 2024). Жасанды интеллект саласында жұмыс істейтін компаниялар саны да үнемі артып келеді, бұл Түркияда жасанды интеллект экожүйесінің қарқынды дамып, мемлекеттік деңгейде қолдау таба бастағанын көрсетеді.

Әсіресе, НІТ-30 Жоғары Технологияға Инвестиция Бағдарламасы аясында, стратегиялық маңызы жоғары технологиялық жобаларға 30 миллиард доллар көлемінде кешенді қолдау мен ынталандыру шаралары ұсынылуда (Түркия Өнеркәсіп және Технология министрілігі, 2024). Бұл бағдарлама Түркияның жоғары технологиялық өндіріс мүмкіндіктерін арттыруды және қосымша құны жоғары өнімдер шығаруды ынталандыруды мақсат етеді. Осы инвестициялардың нәтижесінде Түркия әлем бойынша жасанды интеллектке ең көп инвестиция салатын ТОП-20 елдің қатарына енді (Ялчын, 2024). Бұл рейтинг елдің жасанды интеллект саласындағы әлеуетін және осы салаға берілген басымдықтың маңыздылығын көрсетеді. Барлық осы бастамалар Түркияның жасанды интеллект саласындағы стратегиялық мақсаттарын қол-

bulunurken, Aselsan gibi şirketler bu alanda öne çıkmaktadır. Türkiye'deki girişimlerin yatırım çekme ekosistemine dair bazı rakamları ele aldığımızda, 2024'de toplam 577 yatırım turu içerisinde girişimciler 1.41 milyar dolarlık yatırım aldılar. Yapay zeka girişimcileri 715.8 milyon dolarlık yatırım çekerek aslan payına sahip oldular (Ekonomigazetesi.com, 2025). Ayrıca, Türk yapay zeka savunma şirketi RobotEye AI, ARZ Portföy'den 12,5 milyon dolar değerinde yatırım aldı (Yıldırım, 2024). Türkiye Teknoloji Fonu ve Teknoloji ve İnovasyon Fonu gibi girişimler de, yerel inovasyonu desteklemek ve yüksek katma değerli teknolojilere yatırım yaparak ülkenin ekonomik kalkınmasına doğrudan katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

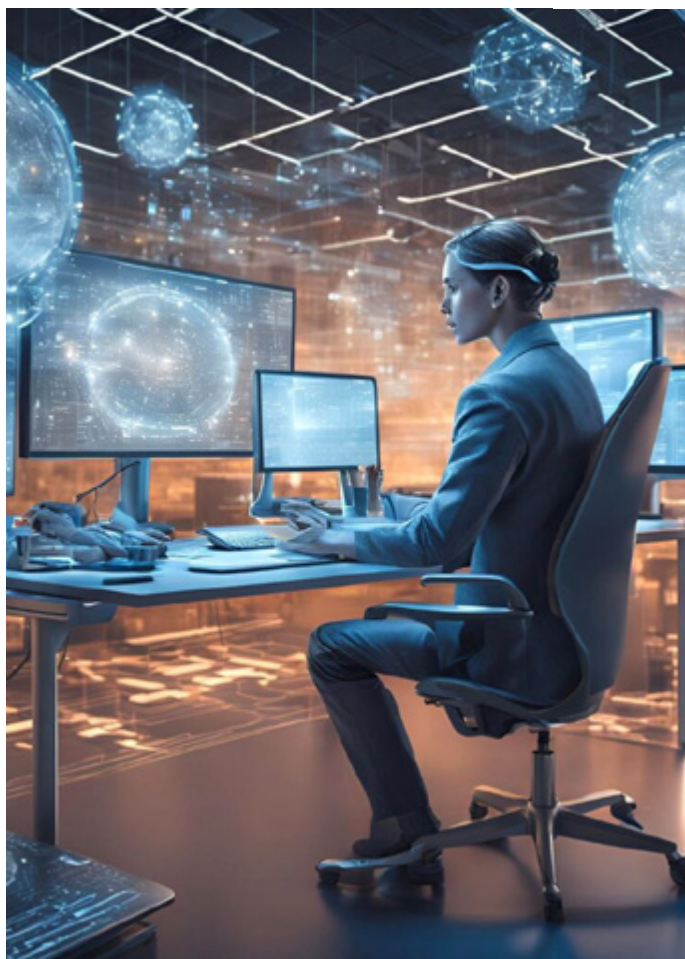
Bu yatırımlar ve programlar, Türkiye'nin teknoloji ve yapay zeka alanlarında küresel ölçekte daha rekabetçi bir konuma gelmesine katkı sağlamaktadır. Yapay zeka ve yüksek teknolojiye yönelik bu büyük çaplı yatırımlar,

дау үшін жүзеге асырылуда. Олар Түркия Президент Әкімшілігінің Цифрлық Трансформация Офісі мен Өнеркәсіп және Технология министрлігі әзірлеген «2021-2025 Ұлттық Жасанды Интеллект Стратегиясына» сәйкес үйлестіріліп отыр (Мосс, 2021). Бұл стратегия Түркиядағы жасанды интеллект экосистемін дамытуды және агрессивті инвестициялық жоспарлардың негізін қалауды мақсат етеді.

Түркиядағы жасанды интеллект нарығы 2024 жылдан бастап жыл сайын 28,72% өсім көрсетіп, 2030 жылға қарай 7,37 миллиард долларлық нарықтық көлемге жетуі көзделуде (ЭРАЙ, 2024). Қорғаныс секторы жасанды интеллект инвестицияларында көш бастап тұр, ал Aselsan сияқты жетекші компаниялар бұл салаға айтарлықтай үлес қосуда.

Түркиядағы стартаптардың инвестиция тарту экосистеміне қатысты сандарды қарастыратын болсақ, 2024 жылы барлығы 577 инвестициялық раунд жүзеге асырылып, стартаптар 1,41 миллиард доллар инвестиция тартқан. Жасанды интеллект стартаптары жалпы 715,8 миллион доллар инвестиция тартып, ең көп қаржыға ие болды (Ekonomigazetesi.com, 2025). Сонымен қатар, түрік жасанды интеллект қорғаныс компаниясы RobotEye AI, ARZ Portföy-ден 12,5 миллион доллар көлемінде инвестиция алды (Йылдырым, 2024). Түркия Технология Қоры (Türkiye Teknoloji Fonu) және Технология және Инновация Қоры (Teknoloji ve İnovasyon Fonu) сияқты бастамалар жергілікті инновацияларды қолдауды, қосылған құны жоғары технологияларға инвестиция салу арқылы елдің экономикалық дамуына тікелей үлес қосуды мақсат етеді.

Бұл инвестициялар мен бағдарламалар Түркияның технология және жасанды интеллект саласында жаһандық деңгейде бәсекеге қабілетті болуына ықпал етеді. Жасанды интеллект пен жоғары технологияға бағытталған ауқымды инвестициялар Түркияны жергілікті және халықаралық инвесторлар үшін тартымды нарыққа айналдырып, ұзақ мерзімді перспективада елдің инновациялық технологиялар экосистемін нығайтуға көмектесуде.

hem yerli hem de uluslararası yatırımcılar için Türkiye'yi cazip bir pazar haline getirmekte ve uzun vadede ülkenin yenilikçi teknoloji ekosistemini güçlendirmektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'de yapay zeka alanında hem yasal düzenlemeler hem de teşvik programları aracılığıyla kapsamlı bir ekosistem inşa edilmektedir. Bu gelişmeler, yapay zeka teknolojilerinin güvenli, etik ve etkin bir biçimde geliştirilmesi ve uygulanması için uygun bir zemin hazırlamaktadır. Türkiye, yapay zekanın geniş çapta kullanımı için güçlü bir operasyonel ortama sahip olmakla birlikte, strateji, altyapı ve inovasyon dinamikleri açısından gelişimini sürdürmelidir. Yapay zekadan tam anlamıyla fayda sağlamak için iş gücünün yeniden eğitilmesi, yapay zeka ile ilgili yeni becerilerle donatılması, Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması ve ticari atılımların hızlandırılması gerekmektedir. Özetle, yapay zeka sektörü hem küresel ölçekte hem de Türkiye özelinde hızlı bir büyüme göstermekte ve ekonomiye önemli katkılarda bulunmaktadır. Bu büyümenin sürdürülebilirliği için stratejik yatırımların ve politikaların hayata geçirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça:

- Avrupa Birliği Komisyonu (2024). AB, yapay zekaya 200 milyar avroluk yatırımı harekete geçirmek için InvestAI girişimini başlattı. Alınan yer: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_467. Erişim tarihi: 05.02.2025.
- Blumarkacademy.com (2025). En iyi generative AI uygulamaları nelerdir? Alınan yer: <https://blumarkacademy.com/en-iyi-generative-ai-uygulamalari/>. Erişim tarihi: 05.02.2025.
- Cbot (2025). Yapay zekanın tarihçesi ve uygulamaları. Alınan yer: <https://www.cbota.ai/tr/yapay-zekanin-tarihcesi-ve-uygulamalari/>. Erişim tarihi: 05.02.2025.
- Chee, Yun, Foo (2025). Von der Leyen, AB'nin yapay zekanın 50 milyar avroluk destek alma çabasında olduğunu açıkladı. Alınan yer: <https://www.reuters.com/technology/artificial-intelligence/eus-ai-push-get-50-bln-euro-boost-eus-von-der-leyen-says-2025-02-11/>. Erişim tarihi: 05.02.2025.
- Copeland, Jack (2025). Yapay zekanın tarihçesi. Alınan yer: <https://www.britannica.com/science/history-of-artificial-intelligence>. Erişim tarihi: 05.02.2025.
- Çakmak.av.tr (2024). Türkiye'de yapay zeka alanındaki ilk kanun teklifi Meclise sunuldu. Alınan yer: <https://cakmak.av.tr/makale/turkiyede-yapay-zeka-alanindaki-ilk-kanun-teklifi-meclise-sunuldu/>. Erişim tarihi: 05.02.2025.

↑

Türkiyada жасанды интеллект саласында заңнамалық реттеу мен ынталандыру бағдарламалары арқылы жан-жақты экожүйе қалыптастырылуда. Бұл өзгерістер жасанды интеллект технологияларын қауіпсіз, этикалық және тиімді түрде дамыту мен қолдануға қолайлы жағдай жасауда. Түркия жасанды интеллекттің кең көлемде қолданылуы үшін мықты операциялық ортаға ие болғанымен, стратегия, инфрақұрылым және инновация бағытында дамуын жалғастыруы қажет. Жасанды интеллекттің толық әлеуетін іске асыру үшін: Жұмыс күшін қайта даярлау, Жасанды интеллектке қатысты жаңа дағдыларды үйрету, ҒЗТҚЖ (Ar-Ge) қызметін арттыру, Коммерциялық бастамаларды жеделдету сияқты маңызды қадамдар жүзеге асырылуы тиіс. Жалпы алғанда, жасанды интеллект саласы жаһандық деңгейде де, Түркияның өз ішінде де қарқынды өсім көрсетіп, ел экономикасына айтарлықтай үлес қосуда. Бұл өсімнің тұрақтылығы мен ұзақ мерзімді табысы үшін стратегиялық инвестициялар мен мемлекеттік саясаттарды іске асыру шешуші рөл атқарады.

Дереккөз:

- Blumarkacademy.com (2025). Ең үздік генеративті AI қолданбалары қандай? Сілтеме: <https://blumarkacademy.com/en-iyi-generative-ai-uygulamalari/>. Қаралған күні: 05.02.2025.
- Гөнүлташ, Бахадир (2024). Қазақстанның технологиялық стартап экожүйесі соңғы 4 жылда 4,7 миллиард доллар инвестиция тартты. Сілтеме: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiye-nin-teknoloji-girisim-ekosistemi-son-4-yilda-4-7-milyar-dolarlik-yatirim-aldi/3401882>. Қаралған күні: 04.02.2025.
- Dijitalajanslar.com (2025). TRAI жасанды интеллект стартаптары картасындағы стартаптар саны 379-ға жетті. Сілтеме: <https://www.dijitalajanslar.com/trai-yapay-zeka-girisimleri-haritasinda-girisim-sayisi-379-a-ulasti/>. Қаралған күні: 05.02.2025.
- Еуропалық Одақ Комиссиясы (2024). ЕО жасанды интеллектке 200 миллиард еуро инвестиция тарту үшін InvestAI (ИнвестАй) бастамасын іске қосты. Сілтеме: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_467. Қаралған күні: 05.02.2025.
- Ekonomigazetesi.com (2025). Инвестициялардың басты бағыты — жасанды интеллект және биотехнология. Сілтеме: <https://www.ekonomigazetesi.com/sektor-haberleri/girisim-yatirimlerinin-gozdesi-yapay-zeka-ve-biyoteknoloji-56037/>. Қаралған күні: 05.02.2025.
- Жоғары білім кеңесі (YOK) (2025). Жоғары білім кеңесінің төрағасы Өзвар жариялады: Цифрлық және жасанды интеллектке негізделген бағдарламалары бар университеттер саны 20-дан 70-

Dijitalajanslar.com (2025). TRAI yapay zeka girişimleri haritasında girişim sayısı 379'a ulaştı. Alınan yer: <https://www.dijitalajanslar.com/trai-yapay-zeka-girisimleri-haritasinda-girisim-sayisi-379-a-ulasi/>. Erişim tarihi: 05.02.2025.

Ekonomigazetesi.com (2025). Girişim yatırımlarının gözüde 'yapay zeka' ve 'biyoteknoloji'. Alınan yer: <https://www.ekonomigazetesi.com/sector-haberleri/girisim-yatirimlarinin-gozdesi-yapay-zeka-ve-biyoteknoloji-56037/>. Erişim tarihi: 05.02.2025.

ERAI (2024). Türkiye'nin sanayi devriminde yapay zeka: üretimin geleceğini dönüştürmek. Alınan yer: <https://eraiturkey.com/news/ai-in-turkeys-industrial-revolution/>. Erişim tarihi: 06.02.2025.

Gönültaş, Bahadır (2024). Türkiye'nin teknoloji girişim ekosistemi son 4 yılda 4,7 milyar dolarlık yatırım aldı. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiye-nin-teknoloji-girisim-ekosistemi-son-4-yilda-4-7-milyar-dolarlik-yatirim-aldi/3401882>. Erişim tarihi: 04.02.2025.

Hürriyet (2024). Türkiye'de yapay zeka firmalarının sayısı bin 195'e yükseldi. Alınan yer: https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/teknoloji-haberleri/turkiye-de-yapay-zeka-firmalarinin-sayisi-bin-195-e-yukseldi_ID1480512/. Erişim tarihi: 04.02.2025.

Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (2024). Kobi Teknolojik Ürün Yatırım (Teknoyatırım) Destek Programı. Alınan yer: <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/6443/kobi-teknolojik-urun-yatirim-teknoyatirim-destek-programi>. Erişim tarihi: 06.02.2025.

Lin, Liza ve Huang, Raffaele (2024). Huawei, Nvidia'ya meydan okuyacak ve ABD yaptırımlarını aşacak yeni bir çip hazırlıyor. Alınan yer: <https://www.wsj.com/tech/ai/huawei-readies-new-chip-to-challenge-nvidia-surmounting-u-s-sanctions-e108187a>. Erişim tarihi: 04.02.2025.

Moss, Sebastian (2021). Türkiye Ulusal Yapay Zeka Stratejisini açıkladı. Alınan yer: <https://aibusiness.com/verticals/turkey-publishes-its-national-artificial-intelligence-strategy>. Erişim tarihi: 06.02.2025.

Mucci, Tim (2024). Yapay zekanın tarihçesi. Alınan yer: <https://www.ibm.com/think/topics/history-of-artificial-intelligence>. Erişim tarihi: 05.02.2025.

Rana, Aylin ve Kuş, Aydın (2024). Küresel yapay zeka pazarı 2030'a kadar 1,81 trilyon dolarlık büyüklüğe ulaşacak. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/kuresel-yapay-zeka-pazari-2030a-kadar-1-81-trilyon-dolarlik-buyukluge-ulasacak/3413908>. Erişim tarihi: 05.02.2025.

Rattner, Nate (2025). Teknoloji devleri yapay zeka harcamalarını katlayarak artırmaktadır. Alınan yer: <https://www.wsj.com/tech/ai/tech-giants-double-down-on-their-massive-ai-spending-b3040b33>. Erişim tarihi: 05.02.2025.

Reuters (2024). Çin yarı iletken sektörünü güçlendirmek için üçüncü fonunu 47,5 milyar dolarla kurdu. Alınan yer: <https://www.reuters.com/technology/china-sets-up-475-bln-state-fund-boost-semiconductor-industry-2024-05-27/>. Erişim tarihi: 04.02.2025.

ке дейін өседі. Сілтеме: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2025/yapay-zeka-bolumleri-olan-universite-sayisi.aspx>. Қаралған күні: 06.02.2025.

Йылдырым, Гөксел (2024). Түрік жасанды интеллект қорғаныс компаниясы 12,5 миллион доллар бағалауымен инвестиция алды. Сілтеме: <https://www.aa.com.tr/en/artificial-intelligence/turkish-ai-defense-firm-secures-investment-at-valuation-of-125m/3196076>. Қаралған күні: 06.02.2025.

Коупленд, Джек (2025). Жасанды интеллекттің тарихы. Сілтеме: <https://www.britannica.com/science/history-of-artificial-intelligence>. Қаралған күні: 05.02.2025.

Мосс, Себастиан (2021). Түркия Ұлттық Жасанды Интеллект Стратегиясын жариялады. Сілтеме: <https://aibusiness.com/verticals/turkey-publishes-its-national-artificial-intelligence-strategy>. Қаралған күні: 06.02.2025.

Муччи, Тим (2024). Жасанды интеллекттің тарихы. Сілтеме: <https://www.ibm.com/think/topics/history-of-artificial-intelligence>. Қаралған күні: 05.02.2025.

Лин, Лиза және Хуанг, Раффаэле (2024). Хуавей, Нвидиаға қарсы тұрып, АҚШ санкцияларын айналып өтетін жаңа чип әзірлеуде. Сілтеме: <https://www.wsj.com/tech/ai/huawei-readies-new-chip-to-challenge-nvidia-surmounting-u-s-sanctions-e108187a>. Қаралған күні: 04.02.2025.

Рана, Айлин, Куш, Айдын (2024). Жаһандық жасанды интеллект нарығы 2030 жылға дейін 1,81 трлн долларға жетеді. Сілтеме: <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/kuresel-yapay-zeka-pazari-2030a-kadar-1-81-trilyon-dolarlik-buyukluge-ulasacak/3413908>. Қаралған күні: 05.02.2025.

Раттнер, Нейт (2025). Технологиялық алпауыттар жасанды интеллектке бөлетін қаржысын бірнеше есеге ұлғайтуда. Сілтеме: <https://www.wsj.com/tech/ai/tech-giants-double-down-on-their-massive-ai-spending-b3040b33>. Қаралған күні: 05.02.2025.

Рейтерс (2024). Қытай жартылай өткізгіш секторын нығайту үшін 47,5 миллиард долларлық үшінші мемлекеттік қорын құрды. Сілтеме: <https://www.reuters.com/technology/china-sets-up-475-bln-state-fund-boost-semiconductor-industry-2024-05-27/>. Қаралған күні: 04.02.2025.

Скотт, Майк (2025). ESG Мониторингі: ДипСик, жасанды интеллекттің дамуына қатысты маңызды сұрақтар қояды. Сілтеме: <https://www.reuters.com/sustainability/sustainable-finance-reporting/esg-watch-deepseek-poses-deep-questions-about-how-ai-will-develop-2025-02-10/>. Қаралған күні: 05.02.2025.

Су, Зен (2025). ДипСик жасанды интеллект индустриясын дүр сілкіндірді. Қытайдың басқа жасанды интеллект модельдеріне қысқаша шолу. Сілтеме: <https://apnews.com/article/china-ai-models-usa-technology-92d10dc20e3110b2774a5bc8f976e8f9>. Қаралған күні: 04.02.2025.

Стэнфорд Адам Орталықтандырылған Жасанды Интеллект Институты (HAI) (2024). Жасанды интеллект индексі туралы есеп 2024. Сілтеме: https://aiindex.stanford.edu/wp-content/uploads/2024/05/HAI_AI-Index-Report-2024.pdf. Қаралған күні: 04.02.2025.

Сибот (2025). Жасанды интеллекттің тарихы мен қолдану салалары. Сілтеме: <https://www.cbota.ai/tr/>

- Scott, Mike (2025). ESG İzleme: DeepSeek, yapay zekanın nasıl gelişeceği konusunda derin sorular ortaya koyuyor. Alınan yer: <https://www.reuters.com/sustainability/sustainable-finance-reporting/esg-watch-deepseek-poses-deep-questions-about-how-ai-will-develop-2025-02-10/>. Erişim tarihi: 05.02.2025.
- Soo, Zen (2025). DeepSeek yapay zeka endüstrisini saldı. Diğer Çin yapay zeka modelleri üzerine kısa bir inceleme. Alınan yer: <https://apnews.com/article/china-ai-models-usa-technology-92d10dc20e-3110b2774a5bc8f976e8f9>. Erişim tarihi: 04.02.2025.
- Stanford Institute for Human-Centered Artificial Intelligence (HAI) (2024).Yapay Zeka İndeks Raporu 2024. Alınan yer: https://aiindex.stanford.edu/wp-content/uploads/2024/05/HAI_AI-Index-Report-2024.pdf. Erişim tarihi: 04.02.2025.
- Thelle, Martin, Lundberg, Thor, Hovmand, Bodil, Woltman, Hans, Virtanen, Laura ve Tranholm-Mikkelsen, Nikolaj (2024). Yapay zekanın Türkiye'deki ekonomik potansiyeli. Alınan yer: <https://cms.implementconsultinggroup.com/media/uploads/articles/2024/Üretken-yapay-zekanın-Türkiye'deki-ekonomik-potansiyeli/Yapay-zekanın-Türkiye'-deki-ekonomik-potansiyeli.pdf>. Erişim tarihi: 06.02.2025.
- Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (2024). Ulusal Destek Programları. Alınan yer: <https://tubitak.gov.tr/destekler/sanayi/ulusal-destek-programlari>. Erişim tarihi: 06.02.2025.
- Tutan, Ercan (2024). Yapay zekanın idari yargıda kullanılması. Bilişim Hukuku Dergisi, 2024 (2), 1-98. Alınan yer: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4002065>. Erişim tarihi: 05.02.2025.
- Türkiye Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı (2024). Yüksek Teknoloji Yatırım Fonu Hit-30. Alınan yer: <https://hit30.sanayi.gov.tr/>. Erişim tarihi: 04.02.2025.
- Yalçın, Funda (2024). Türkiye, yapay zeka yatırımlarında dünyada ilk 20'ye girdi. Alınan yer: <https://fintechtime.com/2024/03/turkiye-yapay-zeka-yatirimlarinda-dunyada-ilk-20ye-girdi/>. Erişim tarihi: 04.02.2025.
- Yıldırım, Göksel (2024). Türk yapay zeka savunma firması 12,5 milyon dolar değerlemeyle yatırım aldı. Alınan yer: <https://www.aa.com.tr/en/artificial-intelligence/turkish-ai-defense-firm-secures-investment-at-valuation-of-125m/3196076>. Erişim tarihi: 06.02.2025.
- Yükseköğretim Kurulu (2025). Yükseköğretim Kurulu Başkanı Özvar duyurdu: Dijital ve yapay zekâ temelli programları bulunan üniversite sayısı 20'den 70'e çıkıyor. Alınan yer: <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2025/yapay-zeka-bolumleri-olan-universite-sayisi.aspx>. Erişim tarihi: 06.02.2025.
- Zhu, Julie, Huang, Kevin, Mo, Yelin ve Liu, Roxanne (2023). Özel haber: Çin, çip endüstrisini canlandırmak için 40 milyar dolarlık devlet fonu başlatacak. Alınan yer: <https://www.reuters.com/technology/china-launch-new-40-bln-state-fund-boost-chip-industry-sources-say-2023-09-05/>. Erişim tarihi: 04.02.2025.
- yapay-zekanın-tarihcesi-ve-uygulamaları/. Karalğan күні: 05.02.2025.
- Телле, Мартин, Лундберг, Тор, Ховманд, Бодиль, Вольтман, Ханс, Виртанен, Лаура и Транхольм-Миккельсен, Николай (2024). Қазақстандағы жасанды интеллекттің экономикалық әлеуеті. Сілтеме: <https://cms.implementconsultinggroup.com/media/uploads/articles/2024/Üretken-yapay-zekanın-Türkiye'deki-ekonomik-potansiyeli/Yapay-zekanın-Türkiye'-deki-ekonomik-potansiyeli.pdf>. Karalğan күні: 06.02.2025.
- Туркия Ғылыми және Технологиялық Зерттеу Кеңесі (2024). Ұлттық қолдау бағдарламалары. Сілтеме: <https://tubitak.gov.tr/tr/destekler/sanayi/ulusal-destek-programlari>. Karalğan күні: 06.02.2025.
- Тутан, Ержан (2024). Жасанды интеллекттің әкімшілік сотта қолданылуы. Ақпараттық құқық журналы, 2024 (2), 1-98. Сілтеме: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4002065>. Karalğan күні: 05.02.2025.
- Түркия Өнеркәсіп және технология министрлігі (2024). Жоғары технологиялық инвестициялық қор Hit-30. Сілтеме: <https://hit30.sanayi.gov.tr/>. Karalğan күні: 04.02.2025.
- Шағын және Орта Кәсіпкерлікті Дамыту және Қолдау Басқармасы (2024). КОБИ Технологиялық Өнімге Инвестиция (Техноинвестиция) Қолдау Бағдарламасы. Сілтеме: <https://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/destekdetay/6443/kobi-teknolojik-urun-yatirim-teknoyatirim-destek-programi>. Karalğan күні: 06.02.2025.
- Чжу, Джули, Хуан, Кевин, Мо, Елин және Лю, Роксана (2023). Арнайы жаңалық: Қытай чип өнеркәсібін жандандыру үшін 40 миллиард долларлық мемлекеттік қор құрмақ. Сілтеме: <https://www.reuters.com/technology/china-launch-new-40-bln-state-fund-boost-chip-industry-sources-say-2023-09-05/>. Karalğan күні: 04.02.2025.
- Чи, Юн, Фу (2025). Фон дер Ляйен: ЕО жасанды интеллектті дамыту үшін 50 миллиард еуро көлемінде қолдау алуға ұмтылуда. Сілтеме: <https://www.reuters.com/technology/artificial-intelligence/eus-ai-push-get-50-bln-euro-boost-eus-von-der-leyen-says-2025-02-11/>. Karalğan күні: 05.02.2025.
- Чакмак.ав.тр (2024). Түркияда жасанды интеллект саласындағы алғашқы заң жобасы Парламентке ұсынылды. Сілтеме: <https://cakmak.av.tr/makale/turkiyede-yapay-zeka-alanindaki-ilk-kanun-teklifi-meclise-sunuldu/>. Karalğan күні: 05.02.2025.
- ЭРАЙ (2024). Қазақстанның индустриялық революциясындағы жасанды интеллект: өндірістің болашағын қайта қалыптастыру. Сілтеме: <https://eraiturkey.com/news/ai-in-turkeys-industrial-revolution/>. Karalğan күні: 06.02.2025.
- Ялчын, Фунда (2024). Түркия жасанды интеллект инвестицияларында әлемдегі алғашқы 20 елдің қатарына кірді. Сілтеме: <https://fintechtime.com/2024/03/turkiye-yapay-zeka-yatirimlarinda-dunyada-ilk-20ye-girdi/>. Karalğan күні: 04.02.2025.
- Хурриет (2024). Түркияда жасанды интеллект компанияларының саны 1 195-ке жетті. Сілтеме: https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/teknoloji-haberleri/turkiyede-yapay-zeka-firmalarinin-sayisi-bin-195-e-yukseldi_ID1480512/. Karalğan күні: 04.02.2025.

TRUMP YÖNETİMİ VE ÇİN'E KARŞI YENİ TİCARET VE YATIRIM STRATEJİSİ

ÖMİRBEK HANAYIAVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ,
UZMAN ARAŞTIRMACISIЕУРАЗІЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ
ИНСТИТУТЫ,
АҒА ҒЫЛЫМИ ҚЫЗМЕТКЕР

ТРАМП БИЛІГІ ЖӘНЕ ҚЫТАЙҒА ҚАРСЫ ЖАҢА САЯСАТ

Donald Trump'ın 2024'de Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başkanlık seçimlerini kazanması Amerikan siyasi tarihinde ender görülen bir dönüm noktasıdır. Grover Cleveland'den sonra ikinci kez ardışık olmayan bir seçimi kazanarak Beyaz Saray'a dönen ikinci ABD Başkanı oldu (Klassen, 2025). Trump'ın zaferi, seçmen tabanında köklü bir dönüşümü ve milliyetçi, korumacı politikalara yönelimi işaret etmektedir. Aynı zamanda, Trump'ın siyasi hareketinin gücünü ve kararlılığını da ortaya koyarak, Cumhuriyetçi seçmen kitlesinin ona duyduğu sadakatin sürdüğünü göstermektedir.

Başkan Trump'ın ikinci döneminde Cumhuriyetçi Parti'nin Senato'daki çoğunluğu alması onun yasama ve yargı alanında uzun vadeli etkiler yaratabilecek politikalar uygulamasını kolaylaştırmaktadır (Mutnick, 2024). Böylece Donald Trump'ın 2024 başkanlık seçimlerindeki zaferi, agresif bir ikinci dönem başlangıcını işaret etmektedir. Bu işaretlerin hem iç politikada hem de dış politikada yansımalarını şimdiden görebilmekteyiz. İç politikada en büyük önceliği tasarruf önlemlerini artırarak ABD'nin toplamda 35 trilyon doları geçen ulusal borcunun azaltılmasına verirken dış politikada ise Washington'un jeopolitik hedefleri Rusya'dan Çin'e kaymaktadır (Sorumlu Federal Bütçe

**TRUMP YÖNETİMİ
EKONOMİK
ÇATIŞMAYI PAZARLIK
ARACI OLARAK
BİLİNÇLİ BİR ŞEKİLDE
KULLANMAKTADIR
VE SERT GÜMRÜK
TARİFELERİYLE
DİĞER ÜLKELERİ
HIZLI ŞEKİLDE
TAVİZ VERMEYE
ZORLAMAKTADIR**

**ТРАМП ӘКІМШІЛІГІ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ
ҚАҚТЫҒЫСТЫ
САНАЛЫ ТҮРДЕ
КЕЛІССӨЗ ЖҮРГІЗУ
ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ
ПАЙДАЛАНЫП,
ЖОҒАРЫ КЕДЕНДІК
ТАРИФТЕР АРҚЫЛЫ
ҚАРСЫ ТАРАПТЫ
ШҰҒЫЛ ТҮРДЕ
ЖЕҢІЛДІКТЕР
ЖАСАУҒА
МӘЖБҮРЛЕУДІ
КӨЗДЕП ОТЫР**

Дональд Трамптың 2024 жылғы Америка құрама штаттары (АҚШ) президенттік сайлауында жеңіске жетуі – америкалық саяси тарихта сирек кездесетін бетбұрыс кезеңдерінің бірі. Ол Гровер Кливлендтен кейін Ақ үйге қайта оралған екінші АҚШ президенті атанды (Klassen, 2025). Трамптың бұл жеңісі электораттағы терең өзгерістер мен ұлтшылдық пен протекционизмге бетбұрысты білдіреді. Сонымен қатар, бұл оның саяси қозғалысының қуатын және Республикалық партия сайлаушыларының оған деген тұрақты адалдығын айқындап берді.

Президент Трамптың екінші мерзімінде Республикалық партияның Сенатта басымдылыққа ие болуы оның заңнамалық және сот жүйесіне ұзақ мерзімді ықпал ететін саясаттарды жүзеге асыруын жеңілдетеді (Мутник, 2024). Осылайша, Трамптың 2024 жылғы сайлаудағы жеңісі агрессивті екінші мерзімнің басталғанын көрсетеді. Бұл өзгерістердің көріністері қазірдің өзінде ішкі және сыртқы саясатта байқалуда. Ішкі саясатта оның басымдығы – АҚШ-тың жалпы көлемі 35 триллион доллардан асқан ұлттық қарызын қысқарту үшін үнемдеу шараларын күшейту болса, сыртқы саясатта Вашингтонның геосаяси назарын Ресейден Қытайға аудару болып

Komitesi, 2024). Donald Trump'ın kabinesi-ne baktığımızda seçtiği isimler ve üst düzey atamaları, milliyetçi, muhafazakâr ve küresel meselelerde daha seçici bir yaklaşımı yansıtmaktadır (Roth, 2024). Bu tercihler, geleneksel küreselci politikalar yerine ABD'nin ekonomik, askeri ve siyasi çıkarlarını ön planda tutmaktadır. Bu politikaların başında "Önce Amerika" stratejisi gelmektedir ve ABD'nin çıkarlarına uygun olarak gerekirse çatışmacı ve doğrudan meydan okumayı amaçlamaktadır (Beyaz Saray, 2025). Bu politika sadece ABD'nin küresel rekabet içinde olduğu Çin ve Rusya gibi ülkelerle sınırlı kalmayarak Washington'un geleneksel müttefikleri arasında yer alan Kanada, Meksika ve çeşitli Avrupa Birliği ülkelerine karşıda uygulanmaktadır (Lawder, vd., 2025).

Donald Trump ilk başkanlık döneminde olduğu gibi ikinci döneminde de ABD'nin Çin ile ticaret açığı konusunu zaman kaybetmeden masaya yatırarak ticaret savaşlarını tetikleyecek bir dizi karara imza attı. Örnek verecek olursak Şubat 2025'te, Trump Çin'den yapılan tüm ithalatlara %10 gümrük vergisi uyguladı

отыр (Федералдық бюджет үшін жауапты комитет, 2024). Трамптың кабинетін талдайтын болсақ, оның таңдаған тұлғалары мен жоғары лауазымдарға тағайындаулары ұлтшыл, консервативті және жаһандық мәселелерге сындарлы көзқарасты ұстанатынын көрсетеді (Рот, 2024). Бұл шешімдер дәстүрлі жаһандану саясатының орнына АҚШ-тың экономикалық, әскери және саяси мүдделерін алдыңғы қатарға қояды. Бұл саясаттың негізгі қағидаты – «Алдымен Америка» стратегиясы болып, АҚШ мүддесі үшін қарсыластыққа баруға және тікелей бәсекеге түсуге дайын (Ақ үй, 2025). Аталған саясат АҚШ-тың Қытай мен Ресей секілді негізгі бәсекелестеріне ғана емес, сондай-ақ, Вашингтонның дәстүрлі одақтастары – Канада, Мексика және Еуропалық Одақ елдеріне де қолданылуда (Лоудер және басқалар, 2025).

Трамп бірінші президенттік кезеңінде қолға алғандай, екінші мерзімінде де АҚШ пен Қытай арасындағы сауда тапшылығы мәселесін жедел талқылап, сауда соғығын күшейтуге бағытталған бірқатар шешімдер қабылдады. Мәселен, 2025 жылдың ақпан айында

ve Mart ayı başlarında bu oranı hızla %20'ye çıkardı (Associated Press, 2025). Bunun yanı sıra stratejik öneme sahip olarak gördüğü dış yatırımlardan teknolojik gelişmelere kadar pek çok alanda çeşitli kısıtlayıcı kararlar alarak Çin ile ekonomik ilişkilerinde ABD'nin çıkarlarını ön planda tutmaya çalışmaktadır. Böylece ABD'nin Çin ile arasında ticaret açığını kapatmayı hedeflemektedir. Bu adımlara gerekçe olarak da Çin'in iddia edilen fentanil kaçakçılığındaki rolünü göstererek ticaret meselelerini ulusal güvenlik ve kamu sağlığı endişeleriyle doğrudan ilişkilendirmektedir (Associated Press, 2025). Tüm bu artışlar ise Çin'den ithal edilen ürünlerdeki ortalama gümrük vergisini yaklaşık %33 seviyesine taşıyarak son dönemlerin en büyük ticaret gerilimlerinden birisinin kapısını aralamaktadır (Palmer, 2025). Buna karşılık, Çin de ABD'nin temel tarım ürünlerine %10-15 oranında misilleme olarak gümrük vergilerini artırmasının yanı sıra Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) resmi şikâyetle bulunarak, diplomatik ve ekonomik çatışmaların hız kesmeden süreceğinin işaretini verdi (China briefing, 2025; Lawder vd., 2025). Dahası Çinli yetkililerden de açıklamaların tonu sertleşerek Pekin'in bu ticaret savaşında acı bir sona dahi hazırlıklı olduklarını ifade ederek kendi çıkarlarını koruma konusundaki kararlılıklarını ortaya koymaktadırlar (Palmer, 2025).

Başkan Trump bu yaklaşımını diğer ülkelerle olan ilişkilerinde de bir araç olarak kullanmaya başladı. Bunlara örnek olarak Kanada ve Meksika ile yaşadığı farklı sorunların çözümünü yine bu ülkelerden gelen ürünlere uygulanan gümrük vergilerini artırma tehdidini öne sürerek aramaktadır. Kanada ve Meksika gibi geleneksel müttefiklerden yapılan ithalattaki vergileri %25'e çıkardı, gerekçesinde ise Kanada ile arasındaki ticaret açığını gösterirken, Meksika'dan ise kaçakçılığı önlemede sınır güvenliğini artırmasını talep etmektedir (Palmer,

**ÇİN'E KARŞI
UYGULANMAKTA
OLAN TARİFELERİN
DIŞINDAKİ KISITLAMA
VE YAPTIRIMLAR
ARASINDA BAŞTA
FİNANS, TEKNOLOJİ,
TARIM GİBİ KRİTİK
ÖNEME SAHİP
ALANLARA EK
OLARAK PEK
ÇOK SEKTÖRDE
ETKİLENMEKTEDİR**

**ҚЫТАЙҒА ҚАРСЫ
ТАРИФТІК
ШАРАЛАРМЕН
ҚАТАР, ҚОСЫМША
ШЕКТЕУЛЕР МЕН
САНКЦИЯЛАР
ҚАРЖЫ,
ТЕХНОЛОГИЯ, АУЫЛ
ШАРУАШЫЛЫҒЫ
СИЯҚТЫ
СТРАТЕГИЯЛЫҚ
МАҢЫЗДЫ
САЛАЛАРДЫ
ҚАМТИДЫ**

Трамп Қытайдан импортталатын барлық тауарларға 10% кедендік баж салығын енгізді, ал наурыз айының басында бұл көрсеткішті шұғыл түрде 20%-ға дейін көтерді (Associated Press, 2025). Сонымен қатар, ол стратегиялық маңызы бар салаларға – шетелдік инвестициялардан бастап технологиялық дамуға дейінгі көптеген бағыттарда шектеулер енгізіп, АҚШ-тың экономикалық мүдделерін Қытаймен қарым-қатынаста басымдыққа қоюға тырысуда. Осылайша, Вашингтон Қытаймен сауда тапшылығын азайтуды көздейді. Бұған негіз ретінде Трамп әкімшілігі Қытайдың фentanil есірткісін заңсыз тасымалдаудағы рөлі туралы мәлімдемелерді алға тартып, сауда мәселелерін тікелей ұлттық қауіпсіздік пен қоғамдық денсаулық сақтау мәселелерімен байланыстырып отыр (Associated Press, 2025). Осы өсімдердің нәтижесінде Қытайдан импортталатын тауарларға салынатын орташа кедендік салық шамамен 33%-ға жетіп, соңғы уақыттағы ең үлкен сауда шиеленістерінің біріне жол ашты (Пальмер, 2025). Бұған жауап ретінде Қытай да АҚШ-тың негізгі ауыл шаруашылық өнімдеріне 10-15% көлемінде қарсы баж салығын енгізіп қана қоймай, Дүниежүзілік сауда ұйымына (ДСҰ) ресми шағым түсіріп, дипломатиялық және экономикалық қақтығыстардың бәсеңдемейтінін көрсетті (Чайна Брифинг, 2025; Лаудер және басқалар, 2025). Бұдан бөлек, қытайлық шенеуніктердің мәлімдемелері де қатаң сипат ала бастады. Ресми Пекин бұл сауда соғысының ауыр салдарға әкелуі мүмкін екеніне қарамастан, оған толық дайын екенін мәлімдеп, өз мүдделерін қорғаудағы табандылығын көрсетті (Пальмер, 2025).

Президент Трамп бұл тәсілін басқа елдермен қарым-қатынаста да саяси және экономикалық қысым жасау құралы ретінде қолдана бастады. Мысалы, ол Канада және Мексика-

2025). Bu adımlar, Trump'ın ilk dönemindeki ticaret savaşında da kullanılan aynı yasal araçlar olan Ticaretin Genişletilmesi Yasası'nın 232. Bölümü (ulusal güvenlik) ve Ticaret Yasası'nın 301. Bölümü (haksız uygulamalar) gibi düzenlemelerle meşrulaştırılmaktadır (Weaver, 2025).

Bu stratejiyi ABD'nin bakış açısından inceleyecek olursak Trump yönetimi ekonomik çatışmayı pazarlık aracı olarak bilinçli bir şekilde kullanmaktadır ve sert gümrük tarifeleriyle diğer ülkeleri hızlı şekilde taviz vermeye zorlamaktadır. Böylece Amerikan üstünlüğünü küresel pazarda pekiştirmenin yanı sıra ticaret dengesizliklerini kendi lehine sonuçlandırmayı amaçlamaktadır. Öte yandan karşılıklı olarak tarife savaşına giren ülkelerden alınacak olan ek vergileri de ek gelir olarak görmektedir.

Aslında bu strateji sadece bir araç olmaktan ziyade çok daha büyük arka plana sahip bir politikanın parçasıdır. Bu görüşü destekleyen en önemli adımlardan birisi de Başkan Trump'ın direktifiyle kurulan Dış Gelirler Servisi'dir (Hawkins, 2025). Bu kurumun amacı uygulanan ek gümrük vergilerinden elde edilecek gelirleri toparlayarak devlete ek bir gelir kaynağı sağlamaktır. Öte yandan Başkan Trump'ın Kıdemli Danışmanı olan Peter Navarro bu tartışmalı stratejiyi devletin ana gelirlerinden birisi haline dönüştürülmesi konusunu güçlü bir şekilde desteklemektedir. Navarro Başkan Trump'ın bir önceki döneminde Ticaret ve Üretim Politikası Ofisi Direktörlüğünü yürütmüş ve bu stratejinin hayata geçirilmesini savunanlar arasında yer almıştır (Hawkins, 2025). Bu durumu iç politika gündemiyle bağdaştıracak olursak da karışımıza Başkan Trump'ın gelir vergisini azaltma veya tamamen kaldırma vaadini gerçekleştirmesi durumunda doğacak olan kaybı ek vergilerden gelen gelirlerle kapatmayı planladığı öne sürülmektedir (Hawkins, 2025). Bu açıdan bakıldığında bu strateji

**TRUMP YÖNETİMİ
ÇİN'İN KÜRESEL
ÖLÇEKTE KRİTİK
ALANLARDAKİ
GELİŞİM SÜRECİNİ
TAM ANLAMIYLA
KISITLAYARAK
YAVAŞLATMAYI
AMAÇLARKEN,
KENDİ EKONOMİSİNİ
DÜZENE SOKARAK
EKONOMİK SÜPER
GÜÇ STATÜSÜNÜ
SAĞLAMLAŞTIRMAYI
HEDEFLEMEKTEDİR**

**TRAMP ӘКІМШІЛІГІ
ҚЫТАЙДЫҢ
СТРАТЕГИЯЛЫҚ
САЛАЛАРДАҒЫ
ЖАҢАНДЫҚ
ДАМУЫН ТЕЖЕП,
АҚШ-ТЫҢ
ЭКОНОМИКАЛЫҚ
КӨШБАСШЫЛЫҒЫН
НЫҒАЙТУДЫ
КӨЗДЕЙДІ**

мен туындаған түрлі мәселелерді шешу үшін осы елдерден импортталатын тауарларға жоғары тарифтер енгізу қаупін алға тартуда. Атап айтқанда, ол дәстүрлі одақтастардан әкелінетін өнімдерге кедендік баж салығын 25%-ға дейін көтерді. Бұл шешімді ол Канадамен сауда тапшылығын азайту қажеттілігімен, ал Мексикаға қатысты – заңсыз көші-қон мен есірткі контрабандасын тежеу мақсатында шекаралық қауіпсіздікті күшейту талабымен негіздеді (Пальмер, 2025). Аталған қадамдар Трамптың алғашқы президенттік мерзіміндегі сауда соғыстарында қолданылған заңнамалық тетіктер – «Сауданы кеңейту туралы» заңның 232-бөлімі (ұлттық қауіпсіздік) және «Сауда туралы» заңның 301-бөлімі (әділетсіз сауда тәжірибелері) сияқты құқықтық нормаларға сүйене отырып заңдастырылуда (Уивер, 2025).

Бұл стратегияны АҚШ ұстанымынан қарастыратын болсақ, Трамп әкімшілігі экономикалық қақтығысты саналы түрде келіссөз жүргізу құралы ретінде пайдаланып, жоғары кедендік тарифтер арқылы қарсы тарапты шұғыл түрде жеңілдіктер жасауға мәжбүрлеуді көздеп отыр. Осылайша, Вашингтон АҚШ-тың жаһандық нарықтағы басымдығын арттырумен қатар, сауда теңгерімсіздігін өз мүддесіне сай қайта қарастыруды мақсат етуде. Сонымен қатар, сауда серіктестерімен тарифтік қақтығыс күшейген сайын, Трамп әкімшілігі бұл салықтық түсімдерді қосымша қаржы көзі ретінде қарастыруда.

Бұл стратегия қарапайым экономикалық құрал ғана емес, ауқымды саяси бастаманың бір бөлігі болып табылады. Мұны растайтын маңызды қадамдардың бірі – президент Трамптың тікелей нұсқауымен құрылған Сыртқы кірістер қызметі (Хокинс, 2025). Бұл мекеменің негізгі мақсаты – кедендік алымдардан түсетін кірістерді мемлекет үшін қо-

“Önce Amerika” politikasına hizmet edecek olan girişimlerden birisi olarak görülmektedir.

Bu politikanın sonucu olarak Çin’e karşı uygulanmakta olan tarifelerin dışındaki kısıtlama ve yaptırımlar arasında başta finans, teknoloji, tarım gibi kritik öneme sahip alanlara ek olarak pek çok sektörde etkilenebilmektedir. Örneğin Beyaz Saray, Şubat 2025’in sonunda yayımladığı «Amerika Öncelikli Yatırım» başlıklı bildiriyle Çin’e yönelik ekonomik baskılarını artırdı. Bu belgede, Çin’in ABD’den sağlanan yatırımlar yoluyla hassas teknolojilere ulaşmaya çalıştığı ve bu nedenle «yabancı bir hasım» olarak kabul edildiği ifade edildi (Beyaz Saray, 2025). Bildiride, Amerikan teknoloji, gıda, enerji ve altyapı gibi stratejik sektörlerdeki Çin yatırımlarının yeniden incelenmesi emredildi ve ilave kısıtlamaların getirilmesinin düşünüldüğü belirtildi (Beyaz Saray, 2025).

Ayrıca, yetkililer Çinli şirketlerin ABD borsalarında VIE (Değişken Faizli Kuruluş) modeliyle işlem görmesinin hukuki açıdan uygun olup olmadığı araştırmaktadır. Bu durum, Amerikan yatırımcıları için risk teşkil ettiği

сымша қаржы көзіне айналдыру. Сонымен қатар, Трамптың аға кеңесшісі Питер Наварро бұл даулы стратегияны мемлекеттік қаржы жүйесінің негізгі элементтерінің біріне айналдыруды жақтауда. Ол Трамптың алдыңғы әкімшілігі кезінде Сауда және өндірістік саясат басқармасының директоры қызметін атқарып, осы стратегияны жүзеге асыруды қолдаған негізгі тұлғалардың бірі болды (Хокинс, 2025). Ішкі саясат тұрғысынан алғанда, Трамп әкімшілігі азаматтарға салынатын табыс салығын қысқарту немесе оны толық жою туралы уәдесін орындаған жағдайда, бюджет тапшылығын өтеу үшін кедендік алымдарды балама кіріс көзі ретінде пайдалануды жоспарлауда (Хокинс, 2025). Осы тұрғыдан алғанда, бұл стратегия «Алдымен Америка» саясатының экономикалық негіздерінің бірі ретінде қарастырылуда.

Аталған саясаттың нәтижесінде Қытайға қарсы тарифтік шаралармен қатар, қосымша шектеулер мен санкциялар қаржы, технология, ауыл шаруашылығы сияқты стратегиялық маңызды салаларды қамтиды.

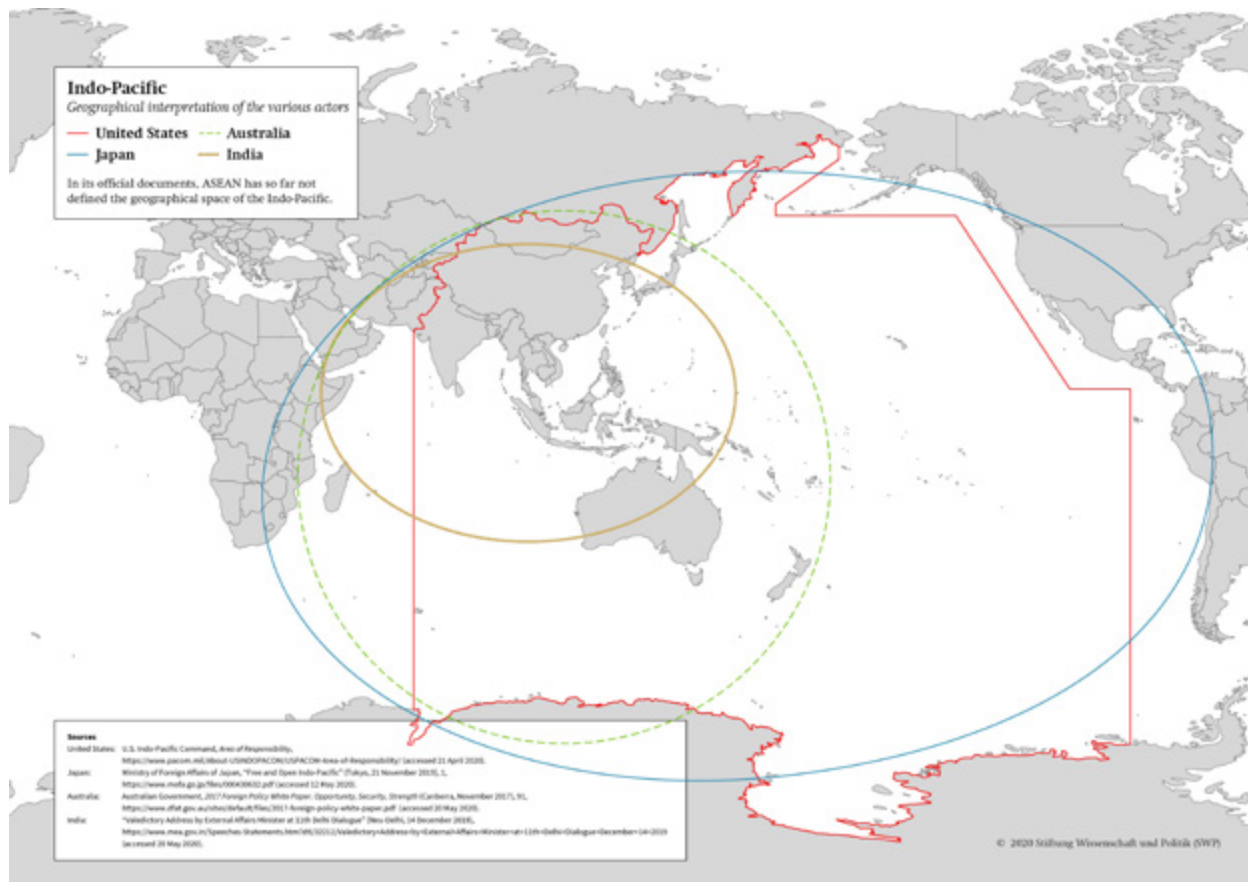

gerekeşiyle yüzlerce Çinli şirketin borsadan çıkarılmasını gündeme taşımaktadır (Mason, 2025). Öte yandan Başkan Trump, Çin'den gelen yatırımların sınırlandırılması için Ticaret Bakanlığı ve ABD Ticaret Temsilciliği'ne, Çin'in Daimî Normal Ticaret İlişkileri (PNTR) statüsünün sonlandırılmasının değerlendirilmesi yönünde talimat verdi (Americancompass.org, 2025).

Çin'in PNTR statüsünün kaldırılması konusu Ocak 2025'te, Çin'in PNTR statüsünü kaldırmaya yönelik iki partili bir yasa tasarısı Kongre'ye sunuldu. «Ticaret Adaletini Yeniden Sağlama Yasası» adını taşıyan bu tasarı tanıtıldı. Tasarı, Çin'in PNTR statüsüne son vermeyi ve Çin mallarına daha yüksek, ikinci sütun gümrük tarifeleri uygulanmasını öngörmektedir. Senato'da da hem Cumhuriyetçi hem Demokrat senatörler tarafından desteklenen ender tasarılar arasında birisi olarak dikkat çekmektedir (Americancompass.org, 2025). Bu durumda Demokratlarında Trump'ı destekledikleri görülmektedir. Tasarının amacı, Çin'den yapılan ithalata 100% varan oranlarda yüksek temel

Мысалы, Ақ үй 2025 жылғы ақпан айының соңында жариялаған «Америка басымдығы бар инвестициялар» атты мәлімдемесінде Қытайға экономикалық қысымды күшейту жоспарын жариялады. Құжатта Қытайдың АҚШ инвестициялары арқылы озық технологияларға қол жеткізуге тырысып жатқаны, сондықтан оны «қарсылас мемлекет» ретінде қарастыру қажеттілігі айтылды (Бейаз Сарай, 2025). Аталған құжатқа сәйкес, АҚШ-тың технология, азық-түлік, энергетика және инфрақұрылым сияқты стратегиялық секторларындағы Қытай инвестицияларын қайта қарау туралы бұйрық беріліп, қосымша шектеулер енгізу мүмкіндігі қарастырылуда (Бейаз Сарай, 2025).

АҚШ билігі қытайлық компаниялардың VIE (Өзгермелі пайыздық құрылым) моделі арқылы америкалық биржаларда саудалануын заң тұрғысынан қайта қарастыруда. Бұл мәселе америкалық инвесторлар үшін тәуекелдер тудырады деген себеппен жүздеген қытайлық компанияны биржадан шығару мүмкіндігін күн тәртібіне қой-

гүмрүк тарифелері getirmek ve Çin'e özel yeni bir tarife sistemi oluşturmaktır (The Select Committee on CCP, 2025).

Tüm bu kısıtlamalar sadece makro düzeyde kalmayarak Çinli firmalarında ABD'de faaliyet göstermesine Washington'un kritik öneme sahip olarak gördüğü alanlarda kısıtlamalar getirilmektedir.

Ocak 2025'te, ABD Ticaret Bakanlığı'na bağlı Sanayi ve Güvenlik Bürosu (BIS), 27 Çinli şirketi kara listeye alarak bu firmaların ABD menşeli teknolojilere erişimini durdurdu. Listeye alınanlar arasında, ileri düzey bilgi işlem ve yapay zekâ araştırmaları yapan firmalar bulunmaktadır. Bu şirketlerin, Çin'in askeri güçlenme çalışmalarına gelişmiş yapay zekâ ve çip üretimiyle katkı sunduğu belirtilmektedir. Ayrıca, Çin'in kendi gelişmiş yarı iletken çiplerini üretebilmesi için son teknoloji litografi makineleri geliştiren bir şirket de listeye dahil edildi. Bu firmalara yönelik herhangi bir Amerikan ürünü veya teknolojisinin ihracı, özel izne tabi olacak ve bu izinlerin verilmesi neredeyse imkânsız hale gelecektir (Diamond, 2025). Dahası ABD Teknolojisini Kullanan Yabancı Şirketler Kanunu ABD'nin müttefik ülkelerinin de Çin'e yüksek güçlü gelişmiş yarı iletken çiplerin ihracatının önünü kesmek adına baskı uygulamaktadır (Lin, 2024).

Trump yönetimi, Çin'in askeri yapısıyla ilişkili şirketlere yönelik ABD yatırımlarını engelleyen yaptırımlarını da genişletmektedir. 2025 yılı başında, ABD Savunma Bakanlığı, Çin'in «Askeri Bağlantılı Şirketler Listesi»ne 50'den fazla yeni firma ekledi. Böylece listede yer alan toplam şirket sayısı 134'e çıktı (Abrams, 2025). Bu adım, ABD'nin Çin'in savunma ve sanayi alt yapısını hedef alan genel stratejisinin bir parçasıdır. Halihazırda yürürlükte olan başkanlık emirlerine göre, ABD'li yatırımcılar bu şirketlere ait hisseleri alamamakta ya da elinde tutama-

TRUMP'IN İKİNCİ DÖNEMİNDE ÇİN'E KARŞI BAŞLATTIĞI TİCARET SAVAŞI, ABD'NİN EKONOMİK, SİYASİ VE GÜVENLİK ÇIKARLARINI ÖNCELEYEN SERT VE UZUN VADELİ BİR STRATEJİYE DÖNÜŞMEKTEDİR

TRAMPTIYŲ EKİNSH MERZİMİNDE QYTAYFA QARSY BASTAFAN SAUDA SOFYSY AQŞ-TYŲ EKONOMİKALYQ, SAYSY JƏNE QAUİPSİZDİK MÜDDELERİN ALFA QOYTYN QATAŲ ƏRİ ƲZAQ MERZİMDİ STRATEGİYAFA AYNALATYNYN AYTUFA BOлады

ды (Мейсон, 2025). Сонымен қатар, президент Трамп Қытайдан келетін инвестицияларды шектеу мақсатында АҚШ Сауда министрлігі мен АҚШ Сауда өкілдігіне Қытайдың «Тұрақты қалыпты сауда қатынастары» (PNTR) мәртебесін жою мәселесін қарастыру жөнінде тапсырма берді (Americancompass.org, 2025).

Қытайдың PNTR мәртебесін жою мәселесі 2025 жылдың қаңтарында Конгреске ұсынылған екі партиялық заң жобасында көтерілді. «Сауда әділдігін қайта қалпына келтіру туралы заң» деп аталатын бұл құжат Қытайдың PNTR мәртебесін жоюды және Қытайдан импортталатын тауарларға жоғары мөлшерлемелі кедендік баж салығын енгізуді көздейді. Аталған заң жобасы Сенатта республикашылдар мен демократтар тарапынан қолдау тапқан сирек бастамалардың бірі ретінде ерекшеленеді, яғни бұл мәселеде демократтардың да Трамп әкімшілігін қолдап отырғаны байқалады (Americancompass.org, 2025). Аталған заң жобасының басты мақсаты – Қытайдан келетін импортқа 100%-ға дейін жететін жоғары кедендік тарифтер енгізу және Қытайға арналған арнайы тарифтік жүйе қалыптастыру (The Select Committee on CCP, 2025).

Бұл шектеулер тек макроэкономикалық деңгейде ғана шектелмей, Вашингтон Қытай компанияларының АҚШ-та стратегиялық маңызды салаларда жұмыс істеуіне қосымша шектеулер енгізуде.

2025 жылғы қаңтарда АҚШ Сауда министрлігіне қарасты Өнеркәсіп және қауіпсіздік бюросы (BIS) 27 қытайлық компанияны қара тізімге енгізіп, олардың АҚШ-та өндірілген технологияларға қолжетімділігін тоқтатты. Бұл тізімге жетілдірілген есептеу жүйелері мен жасанды интеллект зерттеулерімен айналысатын компаниялар енгізілген. АҚШ билігінің мәлімдеуінше, аталған кәсіпорындар Қы-

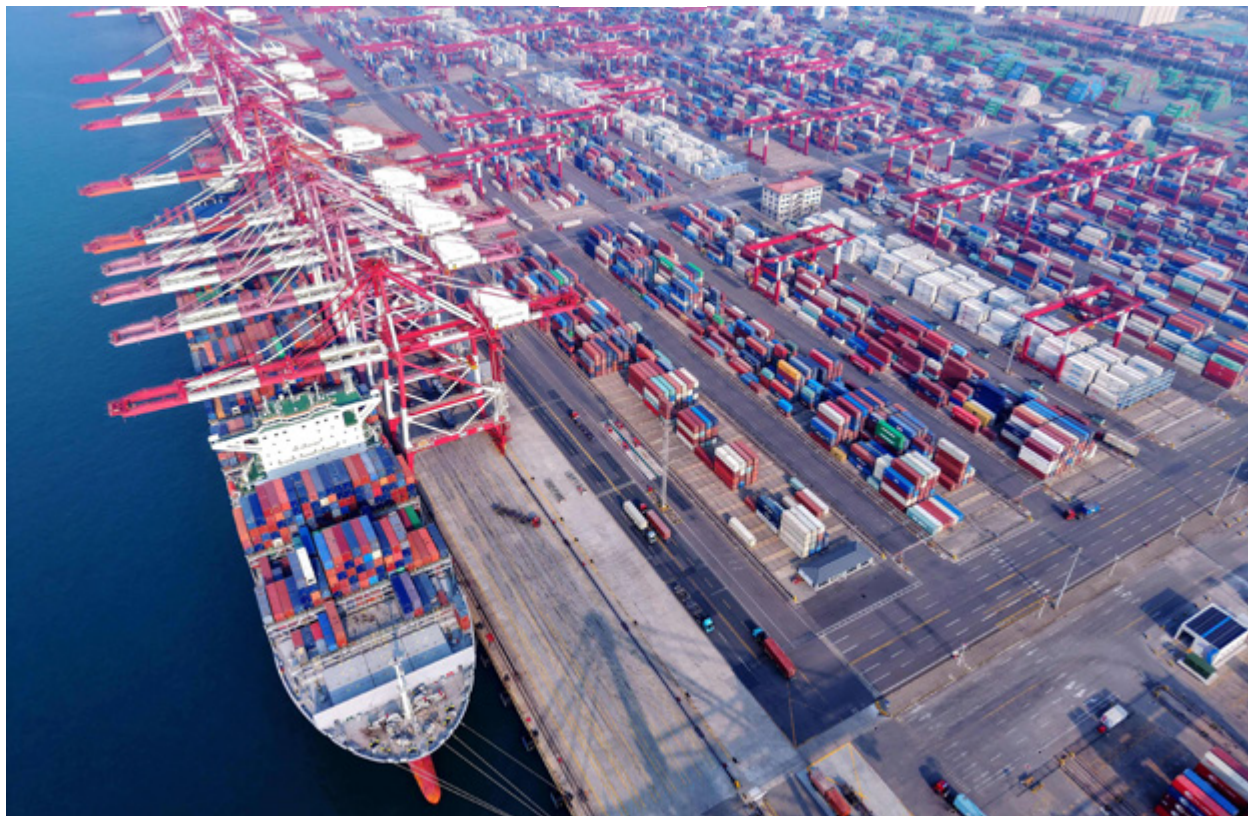
мактады. Bu hamle, Çin'in savunma ve teknoloji alanındaki firmalarına yönelik finansal baskının artırıldığını göstermektedir.

ABD Hazine Bakanlığı'na bağlı Yabancı Varlıkları Kontrol Ofisi (OFAC) Çin merkezli kişi ve şirketlere doğrudan yaptırımlar uygulamaktadır. Örneğin Şubat 2025'te, Çin, Hong Kong, İran, Hindistan ve Birleşik Arap Emirlikleri merkezli 16 kişiden ve şirketten oluşan bir ağa yaptırım getirildi (Abrams, 2025). Bu ağın, İran petrolünün Çin'e taşınmasına aracılık ederek yaptırımları deldiği belirtildi. Bu yaptırım kararı ABD'nin yürütmekte olduğu politikalarda ne denli ciddi ve kapsamlı bir şekilde yürütüğünün göstergesidir. Öte yandan jeopolitik tehdit eksenine Çin ve İran'ı oturttuğu da açıkça görülebilmektedir. Bu tür hamlelerle Trump yönetimi Çin'in küresel ölçekte kritik alanlardaki gelişim sürecini tam anlamıyla kısıtlayarak yavaşlatmayı amaçlarken, kendi ekonomisini düzene sokarak ekonomik süper güç statüsünü sağlamlaştırmayı hedeflemektedir.

Sonuç olarak Trump'ın ikinci döneminde Çin'e karşı başlattığı ticaret savaşı, ABD'nin ekono-

тайдың әскери қуатын арттыру мақсатында жоғары технологиялық жасанды интеллект пен чип өндірісін дамытуға үлес қосып отыр. Сонымен қатар, Қытайдың өз бетінше озық жартылай өткізгіш чиптер өндіруіне мүмкіндік беретін заманауи литография машиналарын әзірлеуші компания да тізімге енгізілді. Осы компанияларға америкалық тауарлар мен технологияларды экспорттау арнайы рұқсатқа бағындырылатын болды, ал мұндай рұқсаттардың берілу ықтималдығы өте төмен (Даймонд, 2025). Сонымен қатар, АҚШ-тың «Шетелдік компанияларға американдық технологияны пайдалануға шектеу қою туралы заңы» Вашингтонның өз одақтастарына Қытайға жоғары өнімді жартылай өткізгіш чиптерді экспорттауды шектеу үшін қысым жасауына негіз болуда (Лин, 2024).

Трамп әкімшілігі Қытайдың әскери құрылымдарымен байланысы бар компанияларға салынатын инвестициялық санкцияларды да күшейтуде. 2025 жылдың басында АҚШ Қорғаныс министрлігі «Қытайдың әскери байланысы бар компаниялар тізіміне» 50-ден астам жаңа фирманы қосып, тізімдегі жалпы компаниялар санын 134-ке

mik, siyasi ve güvenlik çıkarlarını önceleyen sert ve uzun vadeli bir stratejiye dönüşmektedir. «Önce Amerika» yaklaşımı doğrultusunda uygulanan yüksek gümrük tarifeleri, teknoloji ve yatırım yasakları, Çin ile ekonomik ilişkileri sınırlandırmayı ve ABD'nin küresel üstünlüğünü pekiştirmeyi amaçlamaktadır. Trump yönetimi, Çin'den yapılan ithalata yönelik vergileri artırarak ticaret açığını kapatmayı, Çin'in askeri ve teknolojik gelişimini yavaşlatmayı planlamaktadır. Çinli firmaların ABD borsalarından çıkarılma ihtimali, Çin'in PNTR statüsünün kaldırılması için Kongre'ye sunulan yasa tasarısı bu stratejinin somut adımlarıdır. Ayrıca, Trump'ın bu politikayı yalnızca Çin'e değil, Kanada ve Meksika gibi müttefik ülkelere karşı da kullanarak ticareti bir pazarlık ve baskı aracı haline getirdiği görülmektedir. Sonuç olarak, Trump'ın ikinci döneminde Çin'e yönelik başlatılan ekonomik savaş, iki ülke arasındaki ilişkileri kalıcı biçimde dönüştürürken, küresel ticaret ve jeopolitik dengeler üzerinde de derin etkiler yaratacak kapsamlı ve çok boyutlu bir mücadelenin başlangıcını işaret etmektedir.

жеткізді (Абрамс, 2025). Бұл қадам АҚШ-тың Қытайдың қорғаныс және өнеркәсіптік инфрақұрылымын нысанаға алған жалпы стратегиясының бір бөлігі болып табылады. АҚШ президентінің қолданыстағы жарлықтарына сәйкес, америкалық инвесторлар бұл компаниялардың акцияларын сатып ала алмайды және бұрыннан иелігінде бар бағалы қағаздарды сақтай алмайды. Бұл шешім Қытайдың қорғаныс және технология саласындағы кәсіпорындарына қаржылық қысымды арттырудың айқын белгісі болып отыр.

АҚШ Қаржы министрлігіне қарасты Шетелдік активтерді бақылау басқармасы (OFAC) Қытайдағы жеке тұлғалар мен компанияларға тікелей санкциялар енгізуде. Мысалы, 2025 жылғы ақпанда Қытай, Гонконг, Иран, Үндістан және Біріккен Араб әмірліктерінде тіркелген 16 жеке тұлға мен компаниядан тұратын желіге санкциялар салынды (Абрамс, 2025). Бұл желінің Иран мұнайының Қытайға тасымалдануына делдалдық жасап, халықаралық санкцияларды айналып өткендігі көрсетілді. Бұл шешім Вашингтонның экономикалық және геосаяси стратегиясын қатаң әрі жан-жақты жүргізіп отырғанын дәлелдейді. Сонымен қатар, Қытай мен Иранның АҚШ үшін негізгі геосаяси қауіптердің қатарына жатқызылғанын айқын көрсетеді. Мұндай шаралар арқылы Трамп әкімшілігі Қытайдың стратегиялық салалардағы жаһандық дамуын тежеп, АҚШ-тың экономикалық көшбасшылығын нығайтуды көздейді.

Қорытындылай келе, Трамптың екінші мерзімінде Қытайға қарсы бастаған сауда соғысы АҚШ-тың экономикалық, саяси және қауіпсіздік мүдделерін алға қоятын қатаң әрі ұзақ мерзімді стратегияға айналатынын айтуға болады. «Алдымен Америка» ұстанымы негізінде енгізілген жоғары кедендік тарифтер, технологиялық және инвестициялық шектеулер Қытаймен экономикалық байланыстарды қысқартуды және АҚШ-тың жаһандық басымдығын нығайтуды көздейді. Трамп әкімшілігі Қытайдан импортталатын тауарларға баж салығын көбейту арқылы сауда тапшылығын жоюды және Қытайдың әскери-технологиялық дамуын тежеуді жоспарлауда. Қытайлық компаниялардың АҚШ қор нарығынан шеттетілу ықтималдығы және Қытайдың PNTR (Тұрақты қалыпты са-

Кайнаққа:

Abrams, Evan, Rathbone, Meredith, Hopkins, Karl, Soussan, Guy ve diğerleri (2025). Yaptırım güncellemesi: 13 Ocak 2025. Alınan yer: <https://www.steptoe.com/en/news-publications/stepwise-risk-outlook/sanctions-update-january-13-2025.html#:~:text=The%20incoming%20Trump%20administration%20has,increasingly%20tense%20relationship%20with%20China>. Erişim tarihi: 10.03.2025.

Abrams, Evan, Rathbone, Meredith, Hopkins, Karl, Soussan, Guy ve diğerleri (2025). Haftalık yaptırımlar güncellemesi: 10 Şubat 2025. Alınan yer: <https://www.steptoe.com/en/news-publications/international-compliance-blog/weekly-sanctions-update-february-10-2025.html#:~:text=OFAC%20issued%20its%20first%20sanctions,appears%20poised%20to%20target%20revenue>. Erişim tarihi: 10.03.2025.

Americancompass.org (2025). Çin'in Kalıcı Normal Ticaret İlişkileri Statüsünü iptal edin. Alınan yer: <https://americancompass.org/rescind-chinas-permanent-normal-trade-relations-status/#:~:text=At%20the%20turn%20of%20the,trading%20relationships>. Erişim tarihi: 09.03.2025.

Associated Press (2025). Çin, Trump'ın fentanil'e gümrük vergileri koyma hamlesine karşı çıkıyor. Alınan yer: <https://apnews.com/article/china-us-fentanyl-tariffs-trump-f77abc5dc8cba277a07c0f2cddb9a9e9>. Erişim tarihi: 08.03.2025.

Benson, Jonathan ve Egan, Brian (2025). ABD ve Avrupa'da ihracat ve ithalat kontrolleri genişletilebilir. Alınan yer: <https://www.skadden.com/insights/publications/2025/01/2025-insights-sections/the-global-and-cross-border-outlook/in-the-us-and-europe-export-and-import-controls-may-be-expanded#:~:text=,likely%20continue%20to%20introduce%20new>. Erişim tarihi: 10.03.2025.

Beyaz Saray (2025). Önce Amerika ticaret politikası. Alınan yer: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/america-first-trade-policy/>. Erişim tarihi: 08.03.2025.

Beyaz Saray (2025). Önce Amerika yatırım politikası. Alınan yer: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/02/america-first-investment-policy/>. Erişim tarihi: 08.03.2025.

China Briefing (2025). Trump 2.0 döneminde ABD-Çin ilişkileri: Bir zaman çizelgesi. Alınan yer: <https://www.china-briefing.com/news/us-china-relations-in-the-trump-2-0-implications/#:~:text=March%204%2C%202025%3A%20China%20counters,dues%20on%20US%20agricultural%20products>. Erişim tarihi: 08.03.2025.

Diamond, Scott, Varma, Samir, Guerrero, Francesca ve Mandelbaum, Aaron (2025). BIS, 27 Çinli şirketi varlık listesine ekledi. Alınan yer: <https://www.thomsonhinesmartrade.com/2025/01/bis-adds-27-chinese-companies-to-entity-list/>. Erişim tarihi: 10.03.2025.

Hawkins, Ari (2025). Navarro: Trump, gümrük vergisi gelirleriyle Amerikan ekonomisini 'yapısal olarak değiştirecek'. Alınan yer: <https://www.politico.com/news/2025/02/04/navarro-trump-will-structurally-shift-american-economy-with-tariff-revenue-00202344#:~:text=%E2%80%9C9Cif%20President%20Trump%20suc>

уда қатынастары) мәртебесін жою туралы Конгреске ұсынылған заң жобасы осы стратегияның нақты қадамдары болып табылады. Бұған қоса, Трамп бұл саясатты тек Қытайға ғана емес, Канада мен Мексика сияқты одақтас елдерге де қолданып, халықаралық сауданы келіссөз жүргізу мен қысым көрсету құралына айналдырғаны байқалады. Жалпы алғанда, Трампың екінші мерзіміндегі Қытайға бағытталған экономикалық соғыс екі ел арасындағы қарым-қатынастарды түбегейлі өзгертіп қана қоймай, жаһандық сауда мен геосаяси тепе-теңдікке де терең ықпал ететін ауқымды әрі көп қырлы күрестің басталуын білдіреді.

Дереккөз:

Абрамс, Эван, Ратбоун, Мередит, Хопкинс, Карл, Суссан, Гай және басқалары (2025). Жаңартылған санкциялар: 13 қаңтар 2025. Сілтеме: <https://www.steptoe.com/en/news-publications/stepwise-risk-outlook/sanctions-update-january-13-2025.html>. Қаралған уақыты: 10.03.2025.

Абрамс, Эван, Ратбоун, Мередит, Хопкинс, Карл, Суссан, Гай және басқалары (2025). Апталық санкциялар жаңартуы: 10 ақпан 2025. Сілтеме: <https://www.steptoe.com/en/news-publications/international-compliance-blog/weekly-sanctions-update-february-10-2025.html>. Қаралған уақыты: 10.03.2025.

Americancompass.org (2025). Қытайдың тұрақты қалыпты сауда қатынасы мәртебесін жою. Сілтеме: <https://americancompass.org/rescind-chinas-permanent-normal-trade-relations-status>. Қаралған уақыты: 09.03.2025.

Associated Press (2025). Қытай Трампың фентанилге кедендік салық енгізуіне қарсы шықты. Сілтеме: <https://apnews.com/article/china-us-fentanyl-tariffs-trump-f77abc5dc8cba277a07c0f2cddb9a9e9>. Қаралған уақыты: 08.03.2025.

Бенсон, Джонатан және Иган, Брайан (2025). АҚШ пен Еуропада экспорттық және импорттық бақылау шаралары кеңейтілуі мүмкін. Сілтеме: <https://www.skadden.com/insights/publications/2025/01/2025-insights-sections/the-global-and-cross-border-outlook/in-the-us-and-europe-export-and-import-controls-may-be-expanded>. Қаралған уақыты: 10.03.2025.

Бейаз Сарай (2025). Алдымен Америка: Сауда саясаты. Сілтеме: <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/america-first-trade-policy/>. Қаралған уақыты: 08.03.2025.

Даймонд, Скотт, Варма, Самир, Герреро, Франческа және Мандельбаум, Аарон (2025). BIS 27 қытайлық компанияны қара тізімге қосты. Сілтеме: <https://www.thomsonhinesmartrade.com/2025/01/bis-adds-27-chinese-companies-to-entity-list/>. Қаралған уақыты: 10.03.2025.

Хокинс, Ари (2025). «Наварро: Трамп кедендік баж кірістерін пайдаланып АҚШ экономикасын түбегейлі өзгертеді.» Сілтеме: <https://www.politico.com/news/2025/02/04/navarro-trump-will-structurally-shift-american-economy-with-tariff-revenue-00202344>. Қаралған уақыты: 09.03.2025.

- ceeds%20like,Days%20breakfast%20series%20on%20Tuesday. Ерісім tarihi: 09.03.2025.
- Klassen, Thomas (2025). Trump ikinci döneminde dünyaya neler vaat ediyor? Tarih bazı ipuçları veriyor. Alınan yer: <https://theconversation.com/what-does-trump-have-in-store-for-the-world-in-his-second-term-history-provides-some-clues-244616>. Ерісім tarihi: 09.03.2025.
- Lawder, David, Ljunggren, David and Madry, Kylie (2025). Trump, Kanada, Çin ve Meksika'ya gümrük vergileriyle ticaret savaşını ve fiyat artışlarını tetikliyor. Alınan yer: <https://www.reuters.com/world/trade-wars-erupt-trump-hits-canada-mexico-china-with-steep-tariffs-2025-03-04/>. Ерісім tarihi: 08.03.2025.
- Lin, Liza ve Huang, Raffaele (2024). Huawei, Nvidia'ya meydan okuyacak ve ABD yaptırımlarını aşacak yeni bir çip hazırlıyor. Alınan yer: <https://www.wsj.com/tech/ai/huawei-readies-new-chip-to-challenge-nvidia-surmounting-u-s-sanctions-e108187a>. Ерісім tarihi: 10.03.2025.
- Mason, Jeff, Shalal, Andrea ve Lawder, David (2025). Trump, 4 Mart'ta Meksika ve Kanada'ya gümrük vergisi, Çin'e ise fentanil nedeniyle %10 ek vergi koyacağını duyurdu. Alınan yer: <https://www.reuters.com/world/americas/trump-says-mexico-canada-tariffs-take-effect-march-4-2025-02-27/#:~:text=Washington%20will%20also%20review%20the,investors%20or%20enable%20fraud>. Ерісім tarihi: 09.03.2025.
- Mutnick, Ally (2024). Senato Cumhuriyetçilerin eline geçti. Alınan yer: <https://www.politico.com/2024-election/results/senate/>. Ерісім tarihi: 09.03.2025.
- Palmer, James (2025). Çin ticaret mücadelesini sonuna kadar sürdüreceğinin sözünü verdi. Alınan yer: <https://foreignpolicy.com/2025/03/11/china-trade-fight-end-trump-tariffs/#:~:text=With%20Trump%-C2%A0flip,place%20tariffs%20on%20Chinese%20goods>. Ерісім tarihi: 08.03.2025.
- Roth, Andrew (2024). Trump'ın Amerika öncelikli gündemi için ekip seçerken sadakat anahtar rol oynuyor. Alınan yer: <https://www.theguardian.com/us-news/2024/nov/13/trump-america-first-foreign-policy>. Ерісім tarihi: 08.03.2025.
- Sorumlu Federal Bütçe Komitesi (2024). Gayri Safi milli borç 35 trilyon dolara ulaştı. Alınan yer: <https://www.crfb.org/press-releases/gross-national-debt-reaches-35-trillion>. Ерісім tarihi: 08.03.2025.
- The Select Committee on CCP (2025). Moolenaar, Çin'in Kalıcı Normal Ticaret İlişkilerini iptal etmek için ilk iki partili yasa tasarısını sundu. Alınan yer: <https://selectcommitteeontheccp.house.gov/media/press-releases/moolenaar-introduces-first-bipartisan-bill-revoke-chinas-permanent-normal#:~:text=introduced%20the%20C2%A0Restoring%20Trade%20Fairness%20Act%2C%2%A0the,the%20People%27s%20Republic%20of%20China>. Ерісім tarihi: 10.03.2025.
- Weaver, Casey, Hilferty, Katelyn ve Moses, Joshua (2025). Trump'ın İkinci dönem gümrük vergisi gündemi: Yeni gümrük vergileri sizi nasıl etkileyecek? Alınan yer: <https://www.morganlewis.com/pubs/2025/01/trumps-second-term-tariff-agenda-how-will-new-tariffs-impact-you#:~:text=in%20his%20previous%20term%2C%20and,on%20imported%20steel%20and%20aluminum>. Ерісім tarihi: 09.03.2025.
- Классен, Томас (2025). Трамп екінші мерзімінде әлемге не уәде етеді? Тарих кейбір болжамдар ұсынады. Сілтеме: <https://theconversation.com/what-does-trump-have-in-store-for-the-world-in-his-second-term-history-provides-some-clues-244616>. Қаралған уақыты: 09.03.2025.
- Лоудер, Дэвид, Льюнгрен, Дэвид және Мадри, Кайли (2025). Трамп Канада, Қытай және Мексикаға тарифтер енгізіп, сауда соғысын және бағаның өсуін өршітуде. Сілтеме: <https://www.reuters.com/world/trade-wars-erupt-trump-hits-canada-mexico-china-with-steep-tariffs-2025-03-04>. Қаралған уақыты: 08.03.2025.
- Лин, Лиза және Хуанг, Раффаэле (2024). Huawei, Nvidia-ға бәсекелес болатын және АҚШ санкцияларынан айналып өтетін жаңа чип әзірлеуде. Сілтеме: <https://www.wsj.com/tech/ai/huawei-readies-new-chip-to-challenge-nvidia-surmounting-u-s-sanctions-e108187a>. Қаралған уақыты: 10.03.2025.
- Мейсон, Джефф, Шалал, Андреа, Лоудер, Дэвид (2025). Трамп Мексика мен Канадаға кедендік салық, Қытайға 10% қосымша салық енгізетінін мәлімдеді. Сілтеме: <https://www.reuters.com/world/americas/trump-says-mexico-canada-tariffs-take-effectmarch-4-2025-02-27>. Қаралған уақыты: 09.03.2025.
- Мутник, Элли (2024). Сенат республикалықтардың қолына өтті. Сілтеме: <https://www.politico.com/2024-election/results/senate/>. Қаралған уақыты: 09.03.2025.
- Пальмер, Джеймс (2025). Қытай сауда күресін соңына дейін жалғастыратынын мәлімдеді. Сілтеме: <https://foreignpolicy.com/2025/03/11/china-trade-fight-end-trump-tariffs/#:~:text=With%20Trump%-C2%A0flip,place%20tariffs%20on%20Chinese%20goods>. Қаралған уақыты: 08.03.2025.
- Рот, Эндрю (2024). Трамптың «Америка алдымен» күн тәртібі үшін команда таңдауда адалдық басты рөл атқарады. Сілтеме: <https://www.theguardian.com/us-news/2024/nov/13/trump-america-first-foreign-policy>. Қаралған уақыты: 08.03.2025.
- Федералдық бюджет үшін жауапты комитет (2024). Жалпы мемлекеттік қарыз 35 триллион долларға жетті. Сілтеме: <https://www.crfb.org/press-releases/gross-national-debt-reaches-35-trillion>. Қаралған уақыты: 08.03.2025.
- The Select Committee on CCP (2025). Қытайдың тұрақты қалыпты сауда қатынастарын тоқтату туралы екі партиялық заң жобасы ұсынылды. Сілтеме: <https://selectcommitteeontheccp.house.gov/media/press-releases/moolenaar-introduces-first-bipartisan-bill-revoke-chinas-permanent-normal>. Қаралған уақыты: 10.03.2025.
- Уивер, Кейси, Хилфerti, Кейтлин және Мозес, Джошуа (2025). Трамптың екінші мерзіміндегі кедендік тарифтер күн тәртібі: Жаңа тарифтер сізге қалай әсер етеді? Сілтеме: <https://www.morganlewis.com/pubs/2025/01/trumps-second-term-tariff-agenda-how-will-new-tariffs-impact-you#:~:text=in%20his%20previous%20term%2C%20and,on%20imported%20steel%20and%20aluminum>. Қаралған уақыты: 09.03.2025.
- Чайна Брифинг (2025). Трамптың екінші кезеңінде АҚШ-Қытай қарым-қатынастары: уақыт кестесі. Сілтеме: <https://www.china-briefing.com/news/us-china-relations-in-the-trump-2-0-implications>. Қаралған уақыты: 08.03.2025.

CHINA'S AI SURGE: EXPLORING THE CONTEXT

DR. ALBINA MURATBEKOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

РАЗВИТИЕ ИИ В КИТАЕ: ИЗУЧЕНИЕ КОНТЕКСТА

The launch of the new Chinese open-source artificial intelligence (AI) model by DeepSeek in late January has created a stir in the global IT community and among political circles. It marked significant changes in the distribution of power and technology globally. US President Donald Trump even said that DeepSeek “should be a wake-up call” for America’s tech businesses while the global debates on the ramifications of Chinese AI-powered chatbots are still raging [Ingram, 2025]. Against this background, the paper explores the factors that helped such a breakthrough to arise.

DeepSeek is an open-source large language model (LLM) that claims low training costs and low computing power used in comparison to the leading American analogues, such as Open AI’s GPT-4o. It was developed by a Zhejiang-based start-up amid restrictions on the use of Nvidia chipsets imposed by the US. By introducing a more cost- and energy-efficient approach with alternative chips, it challenges the so-called ‘AI arms race’, a competition between global tech giants, primarily from the US, for global AI dominance. It also raises security concerns for American officials, who have long been worried about the security implications of Chinese technology, leading to bans on Huawei and TikTok.

THE INTRODUCTION OF THE SOPHISTICATED AI-POWERED CHATBOT BY THE CHINESE COMPANY SIGNALS NOT ONLY CHINA'S STEP FORWARD IN BECOMING ONE OF THE MOST ADVANCED TECHNOLOGICAL POWERS BUT ALSO ITS SUCCESS IN DEVELOPING CONDITIONS THAT ALIGN WITH THE COUNTRY'S GEOPOLITICAL AMBITIONS

ВНЕДРЕНИЕ СЛОЖНОГО ЧАТ-БОТА НА БАЗЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА КИТАЙСКОЙ КОМПАНИЕЙ СИГНАЛИЗИРУЕТ НЕ ТОЛЬКО О ШАГЕ КИТАЯ ВПЕРЕД В СТАНОВЛЕНИИ ОДНОЙ ИЗ САМЫХ ПЕРЕДОВЫХ ТЕХНОЛОГИЧЕСКИХ ДЕРЖАВ, НО И О ЕГО УСПЕХЕ В СОЗДАНИИ УСЛОВИЙ, СООТВЕТСТВУЮЩИХ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИМ АМБИЦИЯМ СТРАНЫ

Запуск новой китайской модели искусственного интеллекта (ИИ) с открытым исходным кодом от DeepSeek в конце января вызвал переполох в мировом ИТ-сообществе и политических кругах. Запуск, в первую очередь, ознаменовал существенные изменения в распределении власти и технологий в мире. Президент США Дональд Трамп даже заявил, что DeepSeek «должен стать звонком для пробуждения» для американских технологических компаний, тогда как мировые дебаты о последствиях китайских чат-ботов на базе ИИ все еще бушуют [Ингрэм, 2025]. Учитывая данный контекст, в статье рассматриваются факторы, которые способствовали такому прорыву. Большие языковые модели

DeepSeek — это модель большого языка (LLM) с открытым исходным кодом, с низкими затратами на обучение и низкой вычислительной мощностью по сравнению с ведущими американскими аналогами, такими как GPT-4o от Open AI. Она была разработана стартапом из Чжэцзяна на фоне ограничений на использование чипсетов Nvidia, введенных США. Внедряя более экономичный и энергоэффективный подход с альтернативными чипами, компания бросает вызов

Technological supremacy has long been acknowledged as a crucial element of great power status, instrumental in maintaining economic strength, military capabilities, and geopolitical influence. The capacity for leading, shaping, and controlling technical developments is essential for maintaining great power status. Therefore, the introduction of the sophisticated AI-powered chatbot by the Chinese company signals not only China's step forward in becoming one of the most advanced technological powers but also its success in developing conditions that align with the country's geopolitical ambitions. It also reflects the concerns of many in the West—China's technological advancement threatens the position of the Western market in the global high-tech industry and risks shifting the AI market from the US and Europe to Asia and China in particular.

China's stake in global AI supremacy is well-grounded. It has already secured the top position in AI-related patents, research papers, and citations [Khanal, et. al., 2025]. China's AI industry exceeds \$70 billion, with over 4,300 companies working on AI with further plans to reach \$140 billion by 2030 [WEF, 2025].

globaltimes.cn

так называемой «гонке вооружений ИИ», конкуренции между мировыми технологическими гигантами, в первую очередь из США, за глобальное доминирование в области ИИ. Это также вызывает опасения по поводу безопасности у американских чиновников, которые давно обеспокоены последствиями для безопасности китайских технологий, приведший к запретам Huawei и TikTok.

Технологическое превосходство давно признано важнейшим элементом статуса великой державы, играющим важную роль в поддержании экономической мощи, военного потенциала и геополитического влияния. Способность руководить, формировать и контролировать технологические разработки имеет важное значение для поддержания статуса великой державы. Поэтому внедрение сложного чат-бота на базе искусственного интеллекта китайской компанией сигнализирует не только о шаге Китая вперед в становлении одной из самых передовых технологических держав, но и о его успехе в создании условий, соответствующих геополитическим амбициям страны. Это также отражает обеспокоенность многих на Западе — технологический прогресс Китая угрожает положению западного рынка в мировой высокотехнологичной отрасли и рискует переместить рынок искусственного интеллекта из США и Европы в Азию и Китай, в частности.

Ставки Китая на глобальное превосходство в области ИИ вполне обоснованы. Страна уже заняла лидирующие позиции по патентам, исследовательским работам и цитированиям, связанным с ИИ [Ханал, и др., 2025]. Индустрия ИИ в Китае превышает 70 миллиардов долларов, в ней работают более 4300 компаний, а к 2030 году планируется достичь 140 миллиардов долларов [ВЭФ, 2025].

На государственном уровне Государственный совет Китая в июле 2017 года определил План развития искусственного интеллекта следующего поколения с тремя стратегическими целями на 2020, 2025 и 2030 годы. В частности, в плане изложено прогрессивное видение развития ИИ:

At the state level, China's State Council in July 2017 defined a Next-Generation Artificial Intelligence Development Plan with three strategic objectives for 2020, 2025, and 2030. In particular, the plan outlined a progressive vision for AI development: reaching a globally advanced level by 2020, achieving major theoretical breakthroughs by 2025, and establishing itself as the world's leading AI innovation hub by 2030, driven by advanced theories, technologies, and applications. The plan also seeks to build world-class AI infrastructure, foster a dynamic innovation ecosystem, and establish top-tier training centers to cultivate talent and drive breakthroughs. It also emphasizes the development of comprehensive rules and regulations for AI technology creation [State Council, 2017]. In line with the plan, in 2017, the Chinese government launched the National New Generation AI Innovation and Development Pilot Zone, aimed at fostering major AI innovations and formulating rules and policies for developing advanced AI technologies. In 2022 and 2024, the Chinese government issued detailed guidelines to accelerate the development of the national AI industry. These measures were followed by massive investments in the AI sector at national and local levels.

Before AI was defined as a separate strategy, its core elements were outlined in the Made in China 2025 plan, released in 2015, followed by the Internet Plus Action Plan 2015 and AI Three-Year Activities and Implementation Program in 2016. In October 2018, during a Politburo session on AI, Xi Jinping stressed the need for China to attain world-leading levels in AI technology while reducing its reliance on foreign sources for critical technologies and advanced equipment [Allen, 2019]. This was further underlined at the Two Sessions of China's People's Congress in March

IT ALSO REFLECTS THE CONCERNS OF MANY IN THE WEST—CHINA'S TECHNOLOGICAL ADVANCEMENT THREATENS THE POSITION OF THE WESTERN MARKET IN THE GLOBAL HIGH-TECH INDUSTRY AND RISKS SHIFTING THE AI MARKET FROM THE US AND EUROPE TO ASIA AND CHINA IN PARTICULAR

ЭТО ТАКЖЕ ОТРАЖАЕТ ОБЕСПОКОЕННОСТЬ МНОГИХ НА ЗАПАДЕ — ТЕХНОЛОГИЧЕСКИЙ ПРОГРЕСС КИТАЯ УГРОЖАЕТ ПОЛОЖЕНИЮ ЗАПАДНОГО РЫНКА В МИРОВОЙ ВЫСОКОТЕХНОЛОГИЧНОЙ ОТРАСЛИ И РИСКУЕТ ПЕРЕМЕСТИТЬ РЫНОК ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА ИЗ США И ЕВРОПЫ В АЗИЮ И КИТАЙ, В ЧАСТНОСТИ

достижение мирового передового уровня ИИ к 2020 году, достижение крупных теоретических прорывов к 2025 году и утверждение себя в качестве ведущего мирового центра инноваций в области ИИ к 2030 году, движимого передовыми теориями, технологиями и приложениями. План также направлен на создание инфраструктуры ИИ мирового класса, содействие динамичной инновационной экосистеме и создание первоклассных учебных центров для развития талантов и стимулирования прорывов. План также подчеркивает разработку всеобъемлющих правил и положений для создания технологий ИИ [Государственный совет, 2017]. В соответствии с планом в 2017 году правительство Китая запустило Национальную пилотную зону инноваций и развития нового поколения ИИ, направленную на содействие крупным инновациям в области ИИ и формулирование правил и политик для разработки передовых технологий ИИ. В 2022 и 2024 годах правительство Китая выпустило подробные руководящие принципы для ускорения развития национальной индустрии ИИ. За этими мерами последовали масштабные инвестиции в сектор ИИ на национальном и местном уровнях.

До того, как ИИ был определен как отдельная стратегия, его основные элементы были изложены в плане Сделано в Китае 2025, выпущенном в 2015 году, за которым последовали План действий Интернет Плюс 2015 года и Трехлетняя программа мероприятий и внедрения ИИ в 2016 году. В октябре 2018 года во время заседания Политбюро по ИИ Си Цзиньпин подчеркнул необходимость для Китая достичь мирового уровня в технологии ИИ, а также необходимость сократить свою зависимость от иностранных источников критически важных

2024 in the Government Work Report: accelerating digital transformation by integrating AI across all spheres of the economy is a top priority [Omaar, 2024].

As part of this goal, Beijing was designated as China's prime AI hub. According to the Implementation Plan for 2023–2025, the city must advance to a new stage of development by 2025 and establish itself as an AI innovation hub with global influence [Beijing Municipality, 2023]. There, the prestigious Tsinghua University, along with the Chinese Academy of Sciences, has been established as a key AI innovation hub. Tsinghua University is home to leading AI startups such as Zhipu AI, Baichuan AI, Moonshot AI, and MiniMax—all created by Tsinghua University's academics and alumni. Worth mentioning, those start-ups are China's AI "unicorns" valued at over \$1 billion, challenging the American tech giants.

Meanwhile, the Chinese Academy of Sciences produces the largest number of AI patents and is key to advancing AI research [Omaar, 2024]. Efforts of these and other institutions and private companies allowed Beijing to become central in global AI research, not just domestically but also internationally, housing the largest number of AI scientists and nearly 30% of the AI enterprises in China [AlShebli, 2022].

Besides Beijing, Shanghai and Shenzhen closely follow ambitions to become global AI hubs. At the provincial level, according to the research by Khanal, et. al. [2025] some administrations, such as those in Guangdong province, aim to strengthen their position in the global AI market. Meanwhile, certain provinces focus on specific AI fields not necessarily with global ambitions, including Tianjin, Anhui, Hubei, Fujian, Guangxi, Hunan, Jiangsu, Liaoning, Shaanxi, Sichuan, and Zhejiang. Others, such

**CHINA'S STAKE
FOR GLOBAL AI
SUPREMACY IS WELL
GROUNDED**

**СТАВКИ КИТАЯ
НА ГЛОБАЛЬНОЕ
ПРЕВОСХОДСТВО
В ОБЛАСТИ
ИИ ВПОЛНЕ
ОБОСНОВАНЫ**

технологий и передового оборудования [Аллен, 2019]. Это было дополнительно подчеркнуто на двух сессиях Народного конгресса Китая в марте 2024 года в Отчете о работе правительства — ускорение цифровой трансформации путем интеграции ИИ во все сферы экономики является главным приоритетом [Омар, 2024].

В рамках данных целей, Пекин был назначен основным центром искусственного интеллекта в Китае. Согласно Плану реализации на 2023–2025 годы, город должен выйти на новый этап развития к 2025 году и зарекомендовать себя как центр инноваций в области искусственного интеллекта с глобальным влиянием [Муниципалитет Пекина, 2023]. В Пекине, престижный Университет Цинхуа вместе с Китайской академией наук являются ключевыми центрами инноваций в области искусственного интеллекта. Университет Цинхуа является базой для ведущих стартапов в области искусственного интеллекта, таких как Zhipu AI, Baichuan AI, Moonshot AI и MiniMax, — все они созданы учеными и выпускниками Университета Цинхуа. Стоит отметить, что эти стартапы являются «единорогами» искусственного интеллекта Китая, оцениваемыми более чем в 1 миллиард долларов, и бросают вызов американским технологическим гигантам.

Китайская академия наук производит наибольшее количество патентов на ИИ и играет ключевую роль в продвижении исследований ИИ [Омар, 2024]. Усилия этих и других учреждений и частных компаний позволили Пекину стать центром глобальных исследований ИИ, не только внутри страны, но и на международном уровне, разместив наибольшее количество ученых в области ИИ и почти 30% предприятий ИИ в Китае [АльШебли, 2022].

as Yunnan, Gansu, Chongqing, Guizhou, Heilongjiang, Henan, Jiangxi, Jilin, and Qinghai, are working at the regional level, often concentrating on cross-border services. In contrast, provinces like Shandong, Hainan, Hebei, Inner Mongolia, Ningxia, Tibet, and Xinjiang have not specified their AI development plans [Khanal, et. al., 2025].

China's breakthrough in AI was possible in addition to state support in strengthening the capacity of scientists and innovators. In April 2018, China's Ministry of Education launched its AI Innovation Action Plan for Colleges and Universities, as well as a new five-year AI talent training program to train 500 more AI instructors and 5,000 more top students at top Chinese universities [Allen, 2019]. At present, at least 535 universities in China offer AI-related majors [WEF, 2025]. These efforts have led to a surge in talented AI scientists and specialists. China is a global leader in producing top-tier AI researchers, ranking first in AI research paper output, highly cited AI papers, and AI patents, while holding the second-largest AI talent pool [Allen, 2019]. China obtained the highest number of AI patents between 2013 and 2022, with the figure continuing to grow exponentially. Studies indicate that China produced 47% of the world's

Помимо Пекина, Шанхай и Шэньчжэнь наступают на след амбициям Китая стать мировыми центрами ИИ. На провинциальном уровне, согласно исследованию Ханала и др. [2025], некоторые администрации, например, в провинции Гуандун, стремятся укрепить свои позиции на мировом рынке ИИ. Между тем, другие провинции сосредоточены на определенных областях ИИ, не обязательно с глобальными амбициями, включая Тяньцзинь, Аньхой, Хубэй, Фуцзянь, Гуанси, Хунань, Цзянсу, Ляонин, Шэньси, Сычуань и Чжэцзян. Такие как Юньнань, Ганьсу, Чунцин, Гуйчжоу, Хэйлунцзян, Хэнань, Цзянси, Цзилинь и Цинхай, работают на региональном уровне, часто концентрируясь на трансграничных услугах. При этом, провинции, как Шаньдун, Хайнань, Хэбэй, Внутренняя Монголия, Нинся, Тибет и Синьцзян, не конкретизировали свои планы развития ИИ [Khanal et. al., 2025].

Прорыв Китая в области ИИ стал возможен благодаря государственной поддержке в укреплении потенциала ученых и новаторов. В апреле 2018 года Министерство образования Китая запустило План действий по инновациям в области ИИ для колледжей и университетов, а также но-

generated by ChatGPT

top-tier AI researchers, while another analysis estimated that Chinese elite AI researchers account for 26%, compared to 28% from the United States [Omaar, 2024].

China's AI initiatives are built both on state support and private sector innovations. Although Chinese AI companies have faced criticism for depending more on government funding than private-sector innovation, this gap is steadily closing. While the state venture capital funds have poured around \$912 billion into early-stage AI startups during the last decades, there are already over 4,500 private AI companies in China, which is equal to 15% of the global share. Hence, while state support remains significant, private-sector contributions to China's AI sector are also substantial [Astro Awani, 2025]. There is also growing interest in foreign investments, with Saudi Arabia's Aramco as an exemplary case [Omaar, 2024].

On the hardware, China has been under sanctions imposed by the United States since October 2022 and cannot purchase advanced semiconductors and AI chips from leading chipmakers such as Nvidia. While the U.S. claimed that restrictions would prevent China from accessing cutting-edge AI capabilities,

вую пятилетнюю программу обучения талантов в области ИИ для подготовки еще 500 преподавателей ИИ и 5000 лучших студентов в ведущих китайских университетах [Аллен, 2019]. В настоящее время не менее 535 университетов в Китае предлагают специальности, связанные с ИИ [ВЭФ, 2025]. Эти усилия привели к всплеску талантливых ученых и специалистов в области ИИ. Китай является мировым лидером по подготовке ведущих исследователей ИИ, занимая первое место по объему выпуска исследовательских работ в области ИИ, высокоцитируемых статей в области ИИ и патентов на ИИ, а также имея второй по величине кадровый резерв в области ИИ [Аллен, 2019]. Китай получил наибольшее количество патентов в области ИИ в период с 2013 по 2022 год, и эта цифра продолжает расти в геометрической прогрессии. Исследования показывают, что Китай подготовил 47% ведущих мировых исследователей в области ИИ, в то время как другой анализ показал, что доля китайских элитных исследователей в области ИИ составляет 26%, по сравнению с 28% в Соединенных Штатах [Омар, 2024].

Инициативы Китая в области ИИ строятся как на государственной поддержке, так и на инновациях частного сектора. Хотя китайские компании в области ИИ подвергались критике за то, что больше зависят от государственного финансирования, чем от инноваций частного сектора, этот разрыв неуклонно сокращается. Государственные венчурные фонды вложили около 912 миллиардов долларов в стартапы ИИ на ранней стадии за последние десятилетия, однако в Китае уже существует более 4500 частных компаний в области ИИ, что равно 15% от мировой доли. То есть, хотя государственная поддержка остается значительной, вклад частного сектора в сектор ИИ Китая также существенен [Astro Awani, 2025]. Растет также интерес к иностранным инвестициям, и примером может служить саудовская компания Aramco [Омар, 2024].

Что касается оборудования, то Китай находится под санкциями, введенными Соединенными Штатами с октября 2022 года и не могут закупать передовые полупровод-

they instead spurred heavy Chinese investment in AI and semiconductor technologies. Chinese companies are pivoting to developing their own technologies to reduce reliance on U.S. firms [Astro Awani, 2025]. The launch of DeepSeek exemplifies the success of Chinese start-ups in this effort.

Overall, the strong reaction to the introduction of DeepSeek AI assistant underscored the well-substantiated concerns of the Western tech industry—China has effectively equipped and committed to succeed in the global ‘AI arms race’. As China’s neighbor and the most digitized economy in Central Asia, what potential benefits can Kazakhstan derive from this development?

Kazakhstan’s government is also leveraging China’s advancements in AI and robotics. Notably, in February 2025, the Ministry of Digital Development, Innovations, and Aerospace Industry, along with Qazaqstan Investment Corporation, signed a Memorandum of Understanding with ewpartners—a private investment company specializing in the Gulf states—and AgiBot, a leading Chinese AI and robotics company. This agreement aims to position Kazakhstan as a key innovation hub for advanced robotics and AI, serving as a strategic link between China, the Middle East, and Central Asia. It is expected that Chinese robotics start-up AgiBot will establish a joint venture and R&D center in Kazakhstan, accelerating robotics innovation and Industry 4.0 applications [Ewpartners, 2025]. Apart from that, the National Academy of Sciences under the President of Kazakhstan signed a memorandum with Zhejiang University of Technology to establish an International Joint Laboratory for Spatiotemporal Artificial Intelligence and Sustainable Development. The laboratory aims to focus on leveraging AI and GIS technologies for wa-

LEADING CHINESE AI COMPANIES CAN ALSO BENEFIT FROM KAZAKHSTAN’S INROADS IN AI TO ENHANCE THE DISSEMINATION OF CHINESE AI EXPERIENCE IN CENTRAL ASIA

ВЕДУЩИЕ КИТАЙСКИЕ КОМПАНИИ В ОБЛАСТИ ИИ ТАКЖЕ МОГУТ ИЗВЛЕЧЬ ВЫГОДУ ИЗ ДОСТИЖЕНИЙ КАЗАХСТАНА В ОБЛАСТИ ИИ И ЦИФРОВИЗАЦИИ ДЛЯ РАСПРОСТРАНЕНИЯ КИТАЙСКОГО ОПЫТА ИИ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ

дники и чипы ИИ у ведущих производителей чипов, таких как Nvidia. Хотя США ожидали, что эти меры ограничат доступ Китая к передовым возможностям ИИ, вместо этого они стимулировали крупные китайские инвестиции и исследования в области ИИ и полупроводниковых технологий. Более того, китайские компании переходят на разработку собственных технологий производства чипов, чтобы снизить зависимость от американских фирм [Astro Awani, 2025]. Запуск DeepSeek является примером успеха китайских стартапов в данном направлении.

В целом, сильная реакция на внедрение помощника DeepSeek AI подчеркнула обоснованные опасения западной технологической индустрии — Китай эффективно оснастил себя и взял на себя обязательство добиться успеха в глобальной «гонке вооружений ИИ». Как сосед Китая и наиболее оцифрованная экономика в Центральной Азии, какие потенциальные выгоды может получить Казахстан от этого развития?

Правительство Казахстана также использует достижения Китая в области ИИ и робототехники. В частности, в феврале 2025 года Министерство цифрового развития, инноваций и аэрокосмической промышленности совместно с Qazaqstan Investment Corporation подписали Меморандум о взаимопонимании с ewpartners — частной инвестиционной компанией, специализирующейся на странах Персидского залива, — и AgiBot, ведущей китайской компанией в области ИИ и робототехники. Это соглашение направлено на позиционирование Казахстана как ключевого инновационного центра для передовой робототехники и ИИ, выступающего в качестве стратегического связующего звена между Китаем, Ближним Востоком и Центральной Азией. Ожидается, что китайский

ulymedia.kz

ter resource management, developing early warning systems for natural disasters, and using AI-driven data analysis to predict environmental changes [Tengrinews.kz, 2025]. These efforts align with Kazakhstan's strategy to advance in AI technologies. The opening of the International Center for Artificial Intelligence Alem.ai in Astana this year is expected to unite state and private sector efforts in advancing AI development [Informburo.kz, 2025]. Leading Chinese AI companies can also benefit from Kazakhstan's inroads in AI to enhance the dissemination of Chinese AI experience in Central Asia.

References:

- Allen, Gregory (2019). Understanding China's AI strategy. Clues to Chinese strategic thinking on artificial intelligence and national security. Center for a New American Security. Retrieved from <https://www.cnas.org/publications/reports/understanding-chinas-ai-strategy>. Accessed on 14.02.2025.
- AlShebli, Bedoor, Cheng, Enshu, Waniek, Marcin, Jagannathan, Ramesh, Hernández-Lagos, Pablo and Talal Rahwan (2022). Beijing's central role in global artificial intelligence research. Scientific Reports volume 12, 21461.
- Astro, Awani (2025). DeepSeek: How China's embrace of open-source AI caused a geopolitical earthquake. Retrieved from <https://international.astroawani.com/global-news/deepseek-how-chinas-embrace-open-source-ai-caused-geopolitical-earthquake-508668>. Accessed on 14.02.2025.
- Beijing Municipality (2023). Implementation plan of Beijing municipality for accelerating the building of an artificial intelligence innovation hub with global influence (2023-2025). Retrieved from https://english.beijing.gov.cn/investinginbeijing/WhyBeijing/lawpolicy/policies/202307/t20230724_3205626.html. Accessed on 14.02.2025.

робототехнический стартап AgiBot создаст совместное предприятие и центр НИОКР в Казахстане, ускоряя инновации в области робототехники и приложения Industry 4.0 [Ewpartners, 2025]. Кроме того, Национальная академия наук при Президенте Казахстана подписала меморандум с Чжэцзянским технологическим университетом о создании Международной совместной лаборатории пространственно-временного искусственного интеллекта и устойчивого развития. Лаборатория нацелена на использование технологий ИИ и ГИС для управления водными ресурсами, разработку систем раннего оповещения о стихийных бедствиях и использование анализа данных на основе ИИ для прогнозирования изменений окружающей среды [Tengrinews.kz, 2025]. Эти усилия соответствуют стратегии Казахстана по развитию технологий ИИ. Ожидается, что открытие Международного центра искусственного интеллекта Alem.ai в Астане в этом году объединит усилия государственного и частного секторов в продвижении развития ИИ [Informburo.kz, 2025]. Ведущие китайские компании ИИ также могут извлечь выгоду из достижений Казахстана в области ИИ и цифровизации для распространения китайского опыта ИИ в Центральной Азии.

Источники:

- Аллен, Грегори (2019). Понимание стратегии Китая в области искусственного интеллекта. Ключи к китайскому стратегическому мышлению в области искусственного интеллекта и национальной безопасности. Центр новой американской безопасности. Доступно по адресу: <https://www.cnas.org/publications/reports/understanding-chinas-ai-strategy>. Дата обращения: 14.02.2025.
- Аль-Шебли, Бедур, Ченг, Эншу, Ванек, Марцин, Джаггнатан, Рамеш, Эрнандес-Лагос, Пабло и Талал, Рахван (2022). Центральная роль Пекина в глобальных исследованиях искусственного интеллекта. Scientific Reports, 12, 21461.
- Astro Awani (2025). DeepSeek: как принятие Китаем открытого исходного кода ИИ вызвало геополитическое землетрясение. Доступно по адресу: <https://international.astroawani.com/global-news/deepseek-how-chinas-embrace-opensource-ai-caused-geopolitical-earthquake-508668>. Дата обращения: 14.02.2025.
- ВЭФ (2025). План действий: путь Китая к трансформации промышленности на основе искусственного интеллекта. Белая книга. Всемирный экономический форум. Январь 2025. Доступно по адресу: https://reports.weforum.org/docs/WEF_

- Ewpartners (2025). Strategic partnership: Cooperation agreement to drive technology and AI innovation between China, the Middle East, and Kazakhstan. Retrieved from <https://ewpartners.sa/news/42>. Accessed on 14.02.2025.
- Informburo.kz (2025). An international artificial intelligence center, Alem.ai, will be created in Kazakhstan. Retrieved from <https://informburo.kz/novosti/v-kazaxstane-sozhdadut-mezhdunarodnyi-centr-iskusstvennogo-intellekta-alemai>. Accessed on 14.02.2025.
- Ingram, David (2025). Trump says China's DeepSeek AI 'should be a wake-up call' for American tech companies. Retrieved from <https://www.nbcnews.com/tech/innovation/trump-china-deepseek-ai-wake-call-rcna189526>. Accessed on 14.02.2025.
- Khanal, Shaleen, Zhang, Hongzhou and Taihagh, Araz (2025) Development of new generation of artificial intelligence in China: When Beijing's global ambitions meet local realities, *Journal of Contemporary China*, 34:151, 19-42.
- Omaar, Hodan (2024). How innovative is China in AI? Retrieved from <https://itif.org/publications/2024/08/26/how-innovative-is-china-in-ai/>. Accessed on 14.02.2025.
- State Council (2017). State Council notice on the issuance of the next generation artificial intelligence development plan. A next generation artificial intelligence development plan. Retrieved from <https://www.newamerica.org/cybersecurity-initiative/digichina/blog/full-translation-chinas-new-generation-artificial-intelligence-development-plan-2017/>. Accessed on 14.02.2025.
- Tengrinews.kz (2025). Kazakhstan and China will create a joint artificial intelligence laboratory. Retrieved from https://en.tengrinews.kz/kazakhstan_news/kazakhstan-and-china-will-create-joint-artificial-266692/. Accessed on 14.02.2025.
- WEF (2025). Blueprint to Action: China's path to AI-Powered industry transformation. White paper. World Economic Forum. January 2025. Retrieved from https://reports.weforum.org/docs/WEF_Blueprint_to_Action_Chinas_Path_to_AI-Powered_Industry_Transformation_2025.pdf. Accessed on 14.02.2025.
- Blueprint_to_Action_Chinas_Path_to_AI-Powered_Industry_Transformation_2025.pdf. Дата обращения: 14.02.2025.
- Государственный совет (2017). Уведомление Государственного совета о выпуске плана развития искусственного интеллекта следующего поколения. План развития искусственного интеллекта следующего поколения. Доступно по адресу: <https://www.newamerica.org/cybersecurity-initiative/digichina/blog/full-translation-chinas-new-generation-artificial-intelligence-development-plan-2017/>. Дата обращения: 14.02.2025.
- Муниципалитет Пекина (2023). План реализации муниципалитетом Пекина ускорения строительства центра инноваций в области искусственного интеллекта с глобальным влиянием (2023–2025). Доступно по адресу: https://english.beijing.gov.cn/investinginbeijing/WhyBeijing/lawpolicy/policies/202307/t20230724_3205626.html. Дата обращения: 14.02.2025.
- Ewpartners (2025). Стратегическое партнерство: соглашение о сотрудничестве в целях развития технологий и инноваций в сфере искусственного интеллекта между Китаем, Ближним Востоком и Казахстаном. Доступно по адресу: <https://ewpartners.sa/news/42>. Дата обращения: 14.02.2025.
- Informburo.kz (2025). В Казахстане будет создан международный центр искусственного интеллекта Alem.ai. Доступно по адресу: <https://informburo.kz/novosti/v-kazaxstane-sozhdadut-mezhdunarodnyi-centr-iskusstvennogo-intellekta-alemai>. Дата обращения: 14.02.2025.
- Ингрэм, Дэвид (2025). Трамп говорит, что китайский DeepSeek AI «должен стать тревожным звонком» для американских технологических компаний. Доступно по адресу: <https://www.nbcnews.com/tech/innovation/trump-china-deepseek-ai-wake-call-rcna189526>. Дата обращения: 14.02.2025.
- Ханал, Шалин, Чжан, Хунчжоу и Тэйхаг, Араз (2025) Разработка нового поколения искусственного интеллекта в Китае: когда глобальные амбиции Пекина встречаются с местными реалиями, *Journal of Contemporary China*, 34:151, 19-42.
- Омаар, Ходан (2024). Насколько инновационен Китай в области искусственного интеллекта? Доступно по адресу: <https://itif.org/publications/2024/08/26/how-innovative-is-china-in-ai/>. Дата обращения: 14.02.2025.
- Tengrinews.kz (2025). Казахстан и Китай создадут совместную лабораторию искусственного интеллекта. Доступно по адресу: https://en.tengrinews.kz/kazakhstan_news/kazakhstan-and-china-will-create-joint-artificial-266692/. Дата обращения: 14.02.2025.

COP29 DECISIONS AND CENTRAL ASIA: A ROADMAP FOR GREEN TRANSFORMATION

DR. ZHULDYZ KANAPIYANOVA

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

COP29 И БУДУЩЕЕ ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ: ПУТЬ К УСТОЙЧИВОМУ РАЗВИТИЮ

The 29th session of the Conference of the Parties (COP29) to the United Nations Framework Convention on Climate Change (UNFCCC) took place from November 11 to 22, 2024 in Azerbaijan. This decision was made during the plenary session of COP28, which took place in Dubai on December 11, 2023. The UNFCCC is a legally binding international agreement established at the Earth Summit in Rio de Janeiro in June 1992, aimed at preventing dangerous human interference with the climate system. The COP refers to the highest decision-making body responsible for overseeing the implementation of the provisions of the Framework Convention on Climate Change. The parties to the Convention are 198 countries. Unless the parties decide otherwise, the COP is held annually. The first COP event took place in March 1995 in Berlin, and its secretariat is located in Bonn, and the COP30 will be held in Belém, Brazil in 2025 (UNFCCC.int, 2024).

During COP29, commitments were made by numerous countries and organizations. Specifically, the COP Joint Declaration on Ceasefire was signed by 132 countries and 1,200 organizations (COP29.az, 2024). Additionally, declarations were adopted on hydrogen, environmentally

**THE BAKU ROADMAP
FOR ADAPTATION
TO GLOBAL CLIMATE
CHANGE WAS
ADOPTED AT COP29**

**В РАМКАХ COP29
БЫЛА ПРИНЯТА
БАКИНСКАЯ
ДОРОЖНАЯ КАРТА
ПО АДАПТАЦИИ
К ГЛОБАЛЬНОМУ
ИЗМЕНЕНИЮ
КЛИМАТА**

С 11 по 22 ноября 2024 года в Азербайджане состоялась 29-я Конференция сторон рамочной конвенции ООН об изменении климата (COP29 UNFCCC), проведение которой было решено на пленарном заседании COP28, прошедшем 11 декабря 2023 года в Дубае. UNFCCC — это международное соглашение, имеющее юридическую силу, которое было подписано в июне 1992 года на Саммите Земли в Рио-де-Жанейро. Его основная цель — предотвращение опасного воздействия человеческой деятельности на климатическую систему планеты. Высшим руководящим органом UNFCCC является Конференция сторон (COP), которая контролирует выполнение положений Конвенции. В её состав входят 198 государств, а сами заседания проводятся ежегодно, если участники не примут иного решения. Первая сессия COP состоялась в марте 1995 года в Берлине, а её секретариат находится в Бонне. Следующее заседание, COP30, запланировано на 2025 год и пройдёт в Белене, Бразилия (UNFCCC.int, 2024).

В ходе COP29 страны и международные организации приняли ряд важных климатических обязательств. Одним из ключевых реше-

sustainable digital solutions, and methane emission reduction. These commitments are aimed at implementing climate change mitigation measures in areas such as tourism, water resource conservation, energy storage, and the development of eco-friendly digital solutions.

The Baku Roadmap for Adaptation to Global Climate Change was adopted at COP29. This will ensure the annual discussion of climate change adaptation in developing countries at all COP conferences. The adoption of the 10-year updated Lima Work Programme on Gender is also significant. The program encourages greater involvement of women in climate change negotiations (Goldberg, 2025).

At COP29, the primary focus was on financing measures to combat climate change. The conference was attended by representatives from 198 countries, with a total of 76,000 participants, including 80 heads of state, presidents, vice presidents, and prime ministers. As a result, the previous climate financing target was tripled, increasing it to 300 billion USD annually for developing countries by 2035. This will replace the annual \$100 billion target that developed countries had previously agreed to provide to developing countries. It was also noted that COP29 called for

ний стала Совместная декларация о прекращении огня, которую подписали 132 государства и 1200 организаций (COP29. az, 2024). Помимо этого, были утверждены декларации, касающиеся развития водородной энергетики, внедрения экологически безопасных цифровых технологий и сокращения выбросов метана. Эти меры направлены на снижение негативного воздействия на климат в таких сферах, как туризм, управление водными ресурсами, хранение энергии и цифровизация с учётом экологической устойчивости.

В рамках COP29 была принята Бакинская дорожная карта по адаптации к глобальному изменению климата. Она закрепляет обязательство ежегодно обсуждать вопросы адаптации развивающихся стран на всех последующих конференциях COP. Важным достижением стало и продление на десять лет Лимской программы по гендерным вопросам, направленной на расширение участия женщин в климатических переговорах (Голдберг, 2025).

Вопрос финансирования борьбы с изменением климата стал главной темой COP29. В конференции приняли участие представители 198 стран, всего 76,000 человек, включая 80 глав государств, президентов, вице-президентов и премьер-министров. В результате было принято решение утроить объём климатического финансирования, увеличив его до 300 миллиардов долларов в год к 2035 году для развивающихся стран, что заменяет предыдущий целевой показатель в 100 миллиардов долларов. Кроме того, была предложена инициатива по мобилизации 1,3 триллиона долларов ежегодно к 2035 году, привлекая средства из государственных и частных источников, а также через добровольные взносы развивающихся стран в рамках сотрудничества «Юг-Юг» (UNCTAD.org, 2024).

Новая коллективная количественная цель по климатическому финансированию (NCQG) была окончательно утверждена после двух недель напряжённых переговоров и нескольких лет подготовительной работы. Каждая страна должна была прийти к единому решению по всем деталям соглашения. Этот финансовый ориентир

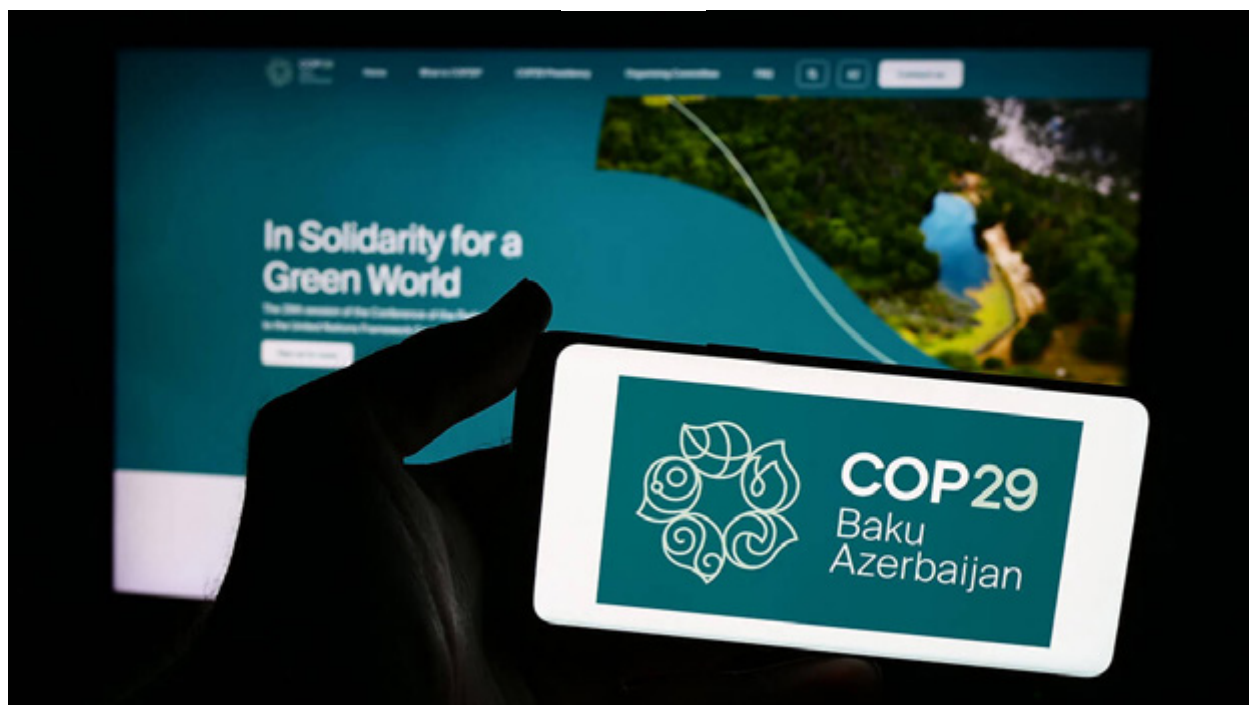
the mobilization of 1.3 trillion USD annually by 2035 from public and private sources, as well as voluntary contributions from developing countries within the framework of South-South cooperation (UNCTAD.org, 2024).

This so-called New Collective Quantified Goal on Climate Finance (NCQG) was agreed upon after two weeks of intense negotiations and several years of preparatory work, during which all countries were required to unanimously agree on all the details of the agreement. This new financial target serves as an "insurance policy" for humanity in light of the worsening impacts of climate change affecting all nations (Carbonbrief.org, 2024). However, like any insurance, it only works if the contributions are made in full and on time. This agreement will enable the continued large-scale growth of clean energy and will help all countries benefit from its significant advantages: job creation, strengthened growth, and the reduction in the cost of clean energy for all.

According to the forecasts of the International Energy Agency, in 2024, global investments in clean energy will exceed 2 trillion USD for the first time (IEA.org, 2024). The new financial goal of COP29 builds on significant progress in the practical implementation of

рассматривается как своего рода «страховой полис» для человечества в условиях нарастающих последствий изменения климата (Carbonbrief.org, 2024). Однако, как и любой страховой механизм, он будет эффективен только при своевременных и полных взносах. Реализация данного соглашения обеспечит стремительное развитие чистой энергетики, что принесёт ощутимые выгоды странам: появление новых рабочих мест, ускорение экономического роста и снижение стоимости экологически чистой энергии.

Согласно прогнозам Международного энергетического агентства, в 2024 году мировые инвестиции в развитие чистой энергии впервые превысят 2 триллиона долларов (IEA.org, 2024). Эта тенденция отражает достигнутый прогресс, на который опирается новая финансовая цель COP29. Важной вехой на этом пути стало создание на COP27 первого в своём роде Фонда потерь и ущерба, а на COP28 страны пришли к глобальному соглашению о постепенном отказе от ископаемого топлива в энергетическом секторе, троекратном увеличении мощностей возобновляемых источников энергии и укреплении климатической устойчивости.

climate change mitigation measures agreed upon at COP27, during which the launch of the first-of-its-kind Loss and Damage Fund was announced. It also builds on COP28, where a global agreement was reached for a swift and just transition away from fossil fuels in energy systems, a threefold increase in renewable energy capacity, and the strengthening of climate resilience.

The climate finance agreement at COP29 was reached against the backdrop that next year, all countries are required to submit more ambitious Nationally Determined Contributions (NDCs). These new climate plans must encompass all greenhouse gases and economic sectors in order to keep the goal of limiting the global average temperature rise to 1.5°C above pre-industrial levels within reach.

The activation of the Loss and Damage Fund at COP29, which is set to provide financial assistance to countries impacted by climate-related disasters, represents a significant milestone. With disbursements scheduled to commence in 2025, this fund aims to offer much-needed support to vulnerable nations facing the adverse effects of climate change. However, the current commitments of 700 million dollars fall far short of the annual needs estimated by UNCTAD, which amount to 150 billion dollars (UNCTAD.org, 2024). Moving forward, the focus must shift to mobilizing resources and building confidence in the Fund's capacity to provide meaningful support to vulnerable countries. Innovative financing and broader donor participation will be crucial for its long-term success.

Additionally, new standards were established at the conference to enhance transparency and accountability in climate change financing. The development of climate reporting based on the principles of transparency has made significant progress

**AMONG THE KEY
ACHIEVEMENTS
WAS THE STRATEGIC
PARTNERSHIP
BETWEEN
AZERBAIJAN,
KAZAKHSTAN, AND
UZBEKISTAN IN
THE DEVELOPMENT
AND TRANSFER OF
“GREEN” ENERGY**

**СРЕДИ ВАЖНЕЙШИХ
ДОСТИЖЕНИЙ —
СТРАТЕГИЧЕСКОЕ
ПАРТНЕРСТВО
АЗЕОБАЙДЖАНА,
КАЗАХСТАНА И
УЗБЕКИСТАНА
В РАЗВИТИИ
И ПЕРЕДАЧЕ
ВОЗОБНОВЛЯЕМОЙ
ЭНЕРГИИ**

В соответствии принятым договорённостям, в следующем году страны должны представить обновлённые и более амбициозные Национально определяемые вклады (NDC). Эти климатические планы должны учитывать все источники выбросов парниковых газов и охватывать все сектора экономики, чтобы сохранить шансы на ограничение глобального потепления в пределах 1,5°C.

Одним из ключевых решений COP29 стало создание Фонда потерь и ущерба, который с 2025 года начнёт предоставлять финансовую помощь странам, наиболее уязвимым к климатическим катастрофам. Однако на данный момент в его распоряжении лишь 700 миллионов долларов, в то время как ежегодные потребности оцениваются в 150 миллиардов долларов (UNCTAD.org, 2024). Для эффективной работы фонда необходимо привлечение дополнительных инвестиций и расширение круга доноров.

Кроме того, на конференции были введены новые стандарты, направленные на повышение прозрачности и подотчётности в сфере климатического финансирования. В ходе COP29 в Баку был сделан значительный шаг вперёд в развитии климатической отчётности, основанной на принципах открытости. Это позволило создать более надёжную доказательную базу для дальнейшего совершенствования климатической политики, а также определить основные потребности и возможности в области климатического финансирования. На данный момент 13 стран уже представили свои первые Двухгодичные отчёты о прозрачности (BTR), которые к концу года должны быть поданы всеми участниками. В их числе — Андорра, Азербайджан, Европейский союз, Германия, Гайана, Япония, Казахстан, Мальдивы,

at the conference in Baku, creating a stronger evidence base for the progressive enhancement of climate policy and helping to identify the needs and opportunities for climate financing. To date, 13 Parties have submitted their first Biennial Transparency Reports (BTRs), which are to be submitted by all Parties by the end of the year. Thus, Andorra, Azerbaijan, the European Union, Germany, Guyana, Japan, Kazakhstan, the Maldives, the Netherlands, Panama, Singapore, Spain, and Türkiye have taken the lead in the process of climate reporting based on transparency principles, setting an example for other countries (Carbonbrief.org, 2024).

One of the key outcomes of COP 29 was the successful conclusion of the long negotiations on Article 6.4 of the Paris Agreement, which aims to establish reliable and transparent carbon markets, an agreement that was missed at previous COPs. These markets are expected to reduce the costs associated with NDCs by up to 250 billion USD annually. Financial flows could reach 1 trillion USD by 2050, supporting climate-related initiatives in developing countries (De Catelle, 2024). The corresponding decisions will help countries implement their climate strategies more swiftly and cost-effectively, accelerating progress in halving global emissions this decade, as demanded by science. As a result, trade between countries and the carbon credit mechanism will be able to operate fully.

Establishing reliable and transparent carbon markets is good news for developing countries, which will benefit from new financial flows. It is particularly good news for the least developed countries, which will receive support to strengthen their capacity to "anchor" themselves in the market. This mechanism, known as the Paris Agreement Crediting Mechanism, relies on mandatory project assessments to ensure compliance with

**THE CASPIAN SEA
ENERGY CABLE
PROJECT IS AIMED
AT EXPORTING
RENEWABLE ENERGY
TO EUROPE, THEREBY
ENHANCING
REGIONAL ENERGY
SECURITY**

**В ЧАСТНОСТИ,
ПРОЕКТ
КАСПИЙСКОГО
КАБЕЛЯ СИЧТОЙ
ЭНЕРГИИ
ОБЕСПЕЧИТ
«ЗЕЛЕНОЙ»
ЭЛЕКТРОЭНЕРГИИ
В ЕВРОПУ,
СПОСОБСТВУЯ
ПОВЫЩЕНИЮ
РЕГИОНАЛЬНОЙ
БЕЗОПАСНОСТИ**

Нидерланды, Панама, Сингапур, Испания и Турция. Эти страны первыми взяли на себя обязательства по внедрению прозрачной системы климатической отчётности, задавая ориентир для остальных государств (Carbonbrief.org, 2024).

Одним из ключевых достижений COP29 стало завершение переговоров по статье 6.4 Парижского соглашения, направленной на создание надёжных и прозрачных углеродных рынков. Введение этого механизма позволит странам сократить расходы на реализацию климатических обязательств на 250 миллиардов долларов в год, а общий объём финансовых потоков в этой сфере может достичь 1 триллиона долларов к 2050 году (Де Кателле, 2024). Принятые решения помогут странам более эффективно и экономично реализовывать свои климатические стратегии, что ускорит сокращение глобальных выбросов на 50% уже в этом десятилетии, соответствуя научным требованиям. Это, в свою очередь, обеспечит полноценное функционирование международной торговли углеродными кредитами и усилит сотрудничество между странами.

Создание надёжных и прозрачных углеродных рынков — важный шаг для развивающихся стран, поскольку он откроет доступ к новым финансовым потокам. Особенно значимым это станет для наименее развитых стран, которые получают поддержку в укреплении своих позиций на рынке. Этот механизм, известный как Кредитный механизм Парижского соглашения, предусматривает обязательную оценку проектов, чтобы гарантировать соответствие строгим экологическим стандартам и нормам в области прав человека. В частности, проекты не могут быть реализованы без явного и осознанного согласия коренного населения. Кроме

stringent environmental and human rights safeguards. This includes measures ensuring that projects cannot proceed without indigenous people's explicit and informed consent. The mechanism also allows any affected party to challenge decisions or file complaints. The text agreed upon for Article 6.4 includes a clear mandate to align the UN carbon market with scientific data. It requires the Supervisory Body, responsible for creating and launching this market, to incorporate the best available scientific data throughout its work. The work on carbon markets is not concluded in Baku. The Supervisory Body, which is establishing the new carbon crediting mechanism, has received a long "to-do list" for 2025 from the Parties and will continue to report to them (Moosmann, et al., 2024).

The COP29 decision on trade between countries (Article 6.2) provides clarity on how countries will authorize carbon credit trading and how the registries reflecting these transactions will operate. Additionally, there is now an understanding that the initial accounting of environmental factors will be ensured through technical reviews within a transparent process (Valdre and Barbara, 2024).

Within the framework of the Organization of Turkic States (OTS), a new partnership was

того, механизм позволяет любым затронутым сторонам оспаривать решения или подавать жалобы. В согласованном тексте статьи 6.4 содержится чёткое требование привести углеродный рынок ООН в соответствие с научными данными. Контрольный орган, ответственный за создание и запуск этого рынка, обязан использовать лучшие доступные научные данные на всех этапах работы. Однако работа над углеродными рынками не завершилась в Баку. Контрольный орган, занимающийся разработкой нового механизма углеродных кредитов, получил обширный перечень задач на 2025 год от стран-участниц и продолжит отчитываться перед ними (Мусманн и др., 2024).

Решение COP29 по международной торговле углеродными кредитами (статья 6.2) прояснило, как страны будут санкционировать такие сделки и каким образом будут функционировать реестры, фиксирующие эти транзакции. Кроме того, был установлен чёткий механизм учёта экологических факторов: их первоначальная оценка будет проводиться в рамках прозрачного процесса с применением технических проверок (Валдре и Барбара, 2024).

В рамках Организации тюркских государств (ОТГ) было инициировано новое партнёрство, направленное на ускорение климатических действий и развитие инноваций. Оно объединяет страны-участницы для продвижения устойчивых технологий и экологически чистых решений. Одним из значимых шагов стало представление Форума ОТГ по климатически устойчивым деревням, который создаёт платформу для обмена знаниями и ресурсами с целью формирования сельских сообществ, способных адаптироваться к изменению климата. Важно отметить, что COP29 сыграла ключевую роль в укреплении приверженности стран Центральной Азии принципам «зелёной» энергетики и устойчивого развития. Среди важнейших достижений — стратегическое партнёрство Азербайджана, Казахстана и Узбекистана в развитии и передаче возобновляемой энергии. В частности, проект Каспийского кабеля чистой энергии обеспечит экспорт «зелёной» электроэнергии в Европу, способствуя по-

initiated aimed at accelerating action on climate change and innovation. This initiative brings together member states to promote sustainable practices and green technologies. Additionally, the OTS Forum on Climate-Resilient Villages was presented, with the goal of sharing knowledge and resources to create rural communities that are resilient to climate change. It was noted that COP29 contributed to strengthening the commitment of Central Asian countries to the principles of "Green" energy and sustainable development. Among the key achievements was the strategic partnership between Azerbaijan, Kazakhstan, and Uzbekistan in the development and transfer of "green" energy. The Caspian Sea Clean Energy Cable project is aimed at exporting renewable energy to Europe, thereby enhancing regional energy security. Furthermore, the "Climate-Smart Cities" Forum of The United Nations Special Program for the Economies of Central Asia (SPECAC) was established with the goal of promoting the concept of "smart" cities across Central Asia and supporting the achievement of regional climate goals. At Azerbaijan's proposal, the Central Asia Regional Economic Cooperation (CAREC) Partnership on Climate, Innovation, and Trade was signed, aimed at integrating climate

AS PART OF THE 29TH SESSION OF COP29, A JOINT SESSION TITLED "PREVENTING GLACIER MELTING IN CENTRAL AND WESTERN ASIA" WAS HELD

В РАМКАХ 29-Й СЕССИИ COP29 СОСТОЯЛОСЬ СОВМЕСТНОЕ ЗАСЕДАНИЕ НА ТЕМУ «ПРЕДОТВРАЩЕНИЕ ЛЕДНИКОВ В ЦЕНТРАЛЬНОЙ И ЗАПАДНОЙ АЗИИ»

вышению региональной энергетической безопасности. Также в рамках COP29 был учреждён Форум «Климатически разумные города» в рамках Специальной программы ООН для экономик Центральной Азии (SPECAC). Его основная задача — продвижение концепции «умных» городов в регионе и содействие достижению климатических целей. Кроме того, по предложению Азербайджана было подписано соглашение в рамках Центрально-Азиатского регионального экономического сотрудничества (CAREC) о партнёрстве в области климата, инноваций и торговли. Этот шаг направлен на интеграцию климатических инициатив с экономической политикой региона, что обеспечит устойчивое развитие и расширит возможности для экологически ориентированной торговли (Newscentralasia.net, 2025).

В рамках 29-й сессии COP29 состоялось совместное заседание на тему «Предотвращение таяния ледников в Центральной и Западной Азии». Проблема таяния ледников оказывает серьёзное влияние на регион, способствуя миграции населения, снижая урожайность в сельском хозяйстве и тормозя общий экономический рост. По итогам обсуждений министры стран Центральной Азии и представители

goals and trade to ensure sustainable development (Newscentralasia.net, 2025).

As part of the 29th session of COP29, a joint session titled "Preventing Glacier Melting in Central and Western Asia" was held. Glacier melting contributes to migration, leads to setbacks in agriculture, and hinders the overall economic development of the region. Following the discussions, the ministers of Central Asian countries and the UN signed a joint Declaration on "Partnership in Climate Change, Glaciers, and Transboundary Cooperation". The implementation of the "From Glaciers to Farms" (G2F) program was also discussed, with funding provided by the Green Climate Fund and the Asian Development Bank (ADB). Given the growing impacts of water scarcity and climate change in the region, the G2F program holds particular significance in alignment with the national interests of the region. The signed declaration encourages the exchange of information and experiences, the development of early warning systems, and the implementation of climate-resilient solutions. This declaration is viewed as an important step toward strengthening efforts to protect glaciers and combat climate change in the Central and Western Asia region (Centralasiacclimateportal.org, 2024).

In conclusion, the outcomes of COP29 have marked a significant step forward in global climate action, particularly for the Central Asian region, where the adoption of innovative partnerships and initiatives highlights the region's commitment to sustainable development and green transformation. The Baku Roadmap for Adaptation, the New Collective Quantified Goal on Climate Finance, and the establishment of transparent carbon markets are pivotal in advancing climate resilience and fostering financial support for developing nations. Notably, the Central Asian countries have demonstrated a united front in addressing region-specific challenges, such as glacier melting and water scarcity, through collaborative efforts under the frameworks of the Organization of Turkic States and the Central Asia Regional Economic Cooperation. While progress has been made, the successful implementation of these commitments will require sustained financial investments,

↑

ООН подписали Совместную декларацию о партнёрстве в области изменения климата, сохранения ледников и трансграничного сотрудничества. Важной темой стало обсуждение программы «От ледников к фермам» (G2F), финансируемой Зелёным климатическим фондом и Азиатским банком развития (ADB). В условиях нарастающего дефицита воды и изменения климата данная программа приобретает особую значимость, полностью соответствуя национальным интересам стран региона. Подписанная декларация предусматривает активный обмен информацией и опытом, развитие систем раннего предупреждения и внедрение решений, повышающих климатическую устойчивость. Этот документ является важным шагом в укреплении мер по защите ледников и борьбе с изменением климата в Центральной и Западной Азии (Centralasiacclimateportal.org, 2024).

В заключение, итоги COP29 стали значимым прорывом в глобальной климатической политике, особенно для стран Центральной Азии. Регион продемонстрировал твёрдую приверженность принципам устойчивого развития и зелёной трансформации, активно внедряя инновационные партнёрства и инициативы. Бакинская дорожная карта по адаптации, Новая коллективная количественная цель по климатическому финансированию и создание прозрачных углеродных рынков стали важнейшими инструментами для укрепления климатической устойчивости и привлечения финансовых ресурсов в развивающиеся страны. Особое значение имеет консолидация стран Центральной Азии в решении региональных климатических вызовов, таких как таяние ледников и нехватка водных ресурсов. Эти вопросы активно прорабатываются в рамках Организации тюркских государств и Центрально-Азиатского регионального экономического сотрудничества, что способствует усилению координации усилий и повышению эффективности климатических мер. Однако для успешной реализации принятых обязательств потребуются стабильные финансовые инвестиции, углубление регионального сотрудничества и системный подход к внедрению климатически ори-

regional cooperation, and the continuous integration of climate-conscious policies at both national and international levels. The momentum generated at COP29 sets a clear pathway for future actions, with Central Asia playing a key role in the global green transition.

References:

- Carbonbrief.org (2024). COP29: Key outcomes agreed at the UN Climate Talks in Baku. Retrieved from <https://www.carbonbrief.org/cop29-key-outcomes-agreed-at-the-un-climate-talks-in-baku/>. Accessed on 22.02.2025.
- Centralasiacclimateportal.org (2024). COP29 hosts panel discussion on preventing glacier melting in Central Asia and West Asia and Glacier to Farm (G2F) programme. Retrieved from <https://centralasiacclimateportal.org/cop29-hosts-panel-discussion-on-preventing-glacier-melting-in-central-and-west-asia-and-glacier-to-farm-g2f-programme/>. Accessed on 22.02.2025.
- COP29.az (2024). COP Truce: A call for global unity to address climate and conflict. Retrieved from <https://cop29.az/en/media-hub/news/cop-truce-a-call-for-global-unity-to-address-climate-and-conflict>. Accessed on 22.02.2025.
- De Catelle, William (2024). COP29: A global carbon market in the making. Retrieved from <https://www.whitecase.com/insight-alert/cop-29-global-carbon-market-making>. Accessed on 22.02.2025.
- Goldberg, Matti (2025). Key COP29 outcomes. Retrieved from <https://www.woodwellclimate.org/key-cop29-outcomes/>. Accessed on 22.02.2025.
- Moosmann, Fallasch, Felix and Jung, Hannes (2024). Issues at stake at the COP29 UN Climate Change Conference in Baku. Retrieved from [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/754220/IPOL_STU\(2024\)754220_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/754220/IPOL_STU(2024)754220_EN.pdf). Accessed on 22.02.2025.
- Newscentralasia.net (2025). Azerbaijan's Green Diplomacy: COP29 Results and Future Commitments. Retrieved from <https://www.newscentralasia.net/2025/02/05/zelonaya-diplomatiya-azerbaydzhana-rezultaty-cop29-i-budushchiye-obyazatelstva/>. Accessed on 22.02.2025.
- UNCTAD.org (2024). Key takeaways from COP29 and the road ahead for developing countries. Retrieved from <https://unctad.org/news/key-takeaways-cop29-and-road-ahead-developing-countries>. Accessed on 22.02.2025.
- UNFCCC.int (2024). UN Climate Change Conference Baku-November 2024. Retrieved from <https://unfccc.int/cop29>. Accessed on 22.02.2025.
- Valdre, Pim and Barbara, Laia (2024). Climate Finance, Carbon Markets and More: 4 Key Takeaways from COP29. Retrieved from <https://www.weforum.org/stories/2024/11/cop29-4-key-takeaways/>. Accessed on 22.02.2025.

ентированной политики на национальном и международном уровнях. COP29 задала мощный импульс будущим климатическим действиям, в которых Центральная Азия занимает ключевую позицию, играя важную роль в глобальном зелёном переходе.

Источники:

- Валдре, Пим и Барбара, Лайя (2024). Финансирование климата, углеродные рынки и другие важные итоги COP29. Доступно по адресу: <https://www.weforum.org/stories/2024/11/cop29-4-key-takeaways/>. Дата обращения: 22.02.2025.
- Carbonbrief.org (2024). COP29: Ключевые итоги, согласованные на переговорах ООН по климату в Баку. Доступно по адресу: <https://www.carbonbrief.org/cop29-key-outcomes-agreed-at-the-un-climate-talks-in-baku/>. Дата обращения: 22.02.2025.
- Centralasiacclimateportal.org (2024). COP29 организовал панельную дискуссию по предотвращению таяния ледников в Центральной и Западной Азии и программе «От ледников к фермам» (G2F). Доступно по адресу: <https://centralasiacclimateportal.org/cop29-hosts-panel-discussion-on-preventing-glacier-melting-in-central-and-west-asia-and-glacier-to-farm-g2f-programme/>. Дата обращения: 22.02.2025.
- COP29.az (2024). Перемирие COP: призыв к глобальному единству в борьбе с климатическими изменениями и конфликтами. Доступно по адресу: <https://cop29.az/en/media-hub/news/cop-truce-a-call-for-global-unity-to-address-climate-and-conflict>. Дата обращения: 22.02.2025.
- Де Кателле, Уильям (2024). COP29: Глобальный углеродный рынок в процессе создания. Доступно по адресу: <https://www.whitecase.com/insight-alert/cop-29-global-carbon-market-making>. Дата обращения: 22.02.2025.
- Голдберг, Матти (2025). Ключевые итоги COP29. Доступно по адресу: <https://www.woodwellclimate.org/key-cop29-outcomes/>. Дата обращения: 22.02.2025.
- Мусманн, Фаллаш, Феликс и Юнг, Ханнес (2024). Вопросы на повестке дня Конференции ООН по изменению климата COP29 в Баку. Доступно по адресу: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/754220/IPOL_STU\(2024\)754220_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2024/754220/IPOL_STU(2024)754220_EN.pdf). Дата обращения: 22.02.2025.
- Newscentralasia.net (2025). Зелёная дипломатия Азербайджана: итоги COP29 и будущие обязательства. Доступно по адресу: <https://www.newscentralasia.net/2025/02/05/zelonayadiplomatiya-azerbaydzhana-rezultaty-cop29-i-budushchiye-obyazatelstva/>. Дата обращения: 22.02.2025.
- UNCTAD.org (2024). Основные выводы COP29 и перспективы для развивающихся стран. Доступно по адресу: <https://unctad.org/news/key-takeaways-cop29-and-road-ahead-developing-countries>. Дата обращения: 22.02.2025.
- UNFCCC.int (2024). Конференция ООН по изменению климата COP29, Баку – ноябрь 2024. <https://unfccc.int/cop29>. Дата обращения: 22.02.2025.

REORIENTING TOWARDS THE WEST: ARMENIA'S EUROPEAN ASPIRATIONS

KANAT MAKHANOV

EURASIAN RESEARCH INSTITUTE,
SENIOR RESEARCH FELLOW

ЕВРАЗИЙСКИЙ НАУЧНО-
ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКИЙ ИНСТИТУТ,
СТАРШИЙ НАУЧНЫЙ СОТРУДНИК

КУРС НА ЗАПАД: АРМЕНИЯ И ЕВРОПЕЙСКАЯ ИНТЕГРАЦИЯ

On February 12, 2025, the Armenian Parliament passed a draft law supporting Armenia's prospective EU membership on its first reading with 63 votes in favor and seven against. The bill was initiated based on a petition to draft a law regarding Armenia's potential membership in the EU, which gathered 50,000 signatures. The Armenian government approved it during a cabinet meeting in early January 2025. Armenian Prime Minister Nikol Pashinyan commented that adopting the law does not imply Armenia's accession to the EU and that further decisions could only be made through a referendum (OC Media, 2025).

It should be admitted that European integration has always been an option that Armenia could choose ever since it gained independence in 1991. It began considering European integration in the late 1990s and early 2000s. For instance, in 1996, Armenia became a member of the Council of Europe, which was its first major institutional connection with Europe. In 1999, Armenia signed the Partnership and Cooperation Agreement (PCA) with the European Union (EU), which entered into force in 1999. This agreement served as the basis for Armenia-EU relations. In 2004, Armenia joined the European Neighborhood

**ARMENIA NEVER
COMPLETELY
RENOUNCED
ITS EUROPEAN
ASPIRATIONS
AND THE PATH
TOWARD SEEKING EU
MEMBERSHIP ALWAYS
REMAINED ONE OF
THE POSSIBILITIES
THAT ARMENIA
COULD FOLLOW**

**АРМЕНИЯ НИКОГДА
ПОЛНОСТЬЮ НЕ
ОТКАЗЫВАЛАСЬ
ОТ СВОИХ
ЕВРОПЕЙСКИХ
УСТРЕМЛЕНИЙ,
И ПУТЬ К
ВОЗМОЖНОМУ
ЧЛЕНСТВУ В ЕС
ВСЕГДА ОСТАВАЛСЯ
ОДНОЙ ИЗ
АЛЬТЕРНАТИВ**

12 февраля 2025 года армянский парламент в первом чтении одобрил законопроект о поддержке возможного вступления Армении в ЕС. За его принятие проголосовали 63 депутата, против – семь. Инициатива разработки законопроекта возникла на основании петиции, собравшей 50 тысяч подписей, а в начале января 2025 года документ был одобрен правительством Армении на заседании кабинета министров. Премьер-министр Никол Пашинян подчеркнул, что принятие закона не означает автоматического вступления страны в Евросоюз, а окончательное решение может быть принято только на референдуме (OC Media, 2025).

Следует признать, что европейская интеграция всегда оставалась одним из возможных путей для Армении с момента обретения независимости в 1991 году. Вопрос сближения с Европой стал актуальным уже в конце 1990-х – начале 2000-х годов. Так, в 1996 году Армения стала членом Совета Европы, что стало ее первым значимым институциональным шагом в сторону Европы. В 1999 году было подписано Соглашение о партнерстве и сотрудничестве (PCA) с Европейским Союзом, которое вступило в силу в том же году и заложило основу для

Policy (ENP), a framework designed to bring EU neighbors closer without full membership. In 2010, negotiations began on an EU-Armenia Association Agreement (AA), including a Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA). However, the institutional alignment of Armenia started to decelerate after 2013 when it suspended its negotiations with the EU and announced its decision to join the Eurasian Economic Union (EAEU) with Russia, Kazakhstan and Belarus. Eventually, in 2015, Armenia officially became a member of the EAEU, which made it impossible to reach a free trade agreement with the EU.

Nevertheless, Armenia never completely renounced its European aspirations, and the path towards seeking EU membership always remained one of the possibilities that Armenia could follow, nor did the EU close its doors for Armenia. Despite the European perspectives of Armenia having a very long way to go and that Armenia never took Eu-

дальнейших отношений между Арменией и ЕС. В 2004 году Армения присоединилась к Европейской политике соседства (ЕПС) — инициативе, направленной на сближение соседних государств с ЕС без предоставления полного членства. В 2010 году начались переговоры о Соглашении об ассоциации между Арменией и ЕС, включавшем создание Глубокой и всеобъемлющей зоны свободной торговли (DCFTA). Однако процесс институционального сближения с ЕС начал замедляться после 2013 года, когда Армения приостановила переговоры с ЕС и объявила о решении вступить в Евразийский экономический союз (ЕАЭС) вместе с Россией, Казахстаном и Беларусью. В 2015 году Армения официально стала членом ЕАЭС, что сделало невозможным подписание соглашения о свободной торговле с ЕС.

Тем не менее, Армения никогда полностью не отказывалась от своих европейских

ropean integration as a commitment, as it was done by Moldova, Ukraine and Georgia in different periods depending on internal political configurations and external geopolitical circumstances, Armenia did engage in different cooperation schemes that could be conducive to its European integration at some point in the future. Thus, in 2017, Armenia and the EU signed the Comprehensive and Enhanced Partnership Agreement (CEPA), which replaced the canceled Association Agreement. This agreement deepened political, economic, and sectoral cooperation without a free trade component. In 2024, Armenia re-initiated its movement towards European integration which was publicly stated by Prime Minister Nikol Pashinyan on several occasions (The Prime Minister of the Republic of Armenia, 2024). Therefore, despite its membership in the EAEU and close cooperation with Russia within other regional frameworks, Armenia's drift toward the EU has shown more consistency than its commitment to partnership with Russia since gaining independence. In a broader context, its EAEU membership appears to have been a short-term detour from its broader westward trajectory.

At the beginning of 2024, Armenia made it even clearer that it is moving toward European integration by freezing its membership in the Russian-led Collective Security Treaty Organization (CSTO) (Radio Free Europe, 2024). At the same time, Armenia has explicitly stated that it will not withdraw from the Eurasian Economic Union (EAEU). This suggests that Armenia's EAEU membership is driven purely by economic interests, which is quite logical, considering that Russia remains Armenia's largest trade partner, accounting for over one-third of its total foreign trade (Eurasian Economic Commission, 2021). Obviously, this is a somewhat contradictory position, as the Eu-

THE WEAKER THE TIES BETWEEN ARMENIA AND RUSSIA, THE FASTER ARMENIA'S EUROPEAN INTEGRATION PROCESS IS LIKELY TO ACCELERATE

ЧЕМ СЛАБЕЕ СТАНОВИЛИСЬ СВЯЗИ МЕЖДУ ЕРЕВАНОМ И МОСКВОЙ, ТЕМ БЫСТРЕЕ ШЛИ ПРОЦЕССЫ СБЛИЖЕНИЯ АРМЕНИИ С ЕС

устремлений, и путь к возможному членству в ЕС всегда оставался одной из альтернатив, открытых для страны. Также и Евросоюз не закрывал свои двери перед Арменией. Хотя европейская перспектива Армении оставалась довольно отдаленной, а сама страна никогда не рассматривала интеграцию в ЕС как стратегический выбор и обязательство – как это сделали в разные периоды Молдова, Украина и Грузия, – Армения, тем не менее, участвовала в различных программах сотрудничества, которые могли бы в будущем способствовать ее сближению с Европой. Так, в 2017 году Армения и ЕС подписали Соглашение о всеобъемлющем и расширенном партнерстве (СЕРП), которое заменило отмененное Соглашение об ассоциации. Этот документ углубил политическое, экономическое и секторальное сотрудничество, но не включал положения о свободной торговле. В 2024 году Армения заново активизировала процесс европейской интеграции, о чем премьер-министр Никол Пашинян неоднократно заявлял публично (Primeminister.am, 2024). Таким образом, несмотря на членство в ЕАЭС и тесное сотрудничество с Россией в рамках других региональных структур, дрейф Армении в сторону ЕС выглядит более последовательным, чем ее приверженность партнерству с Россией с момента обретения независимости. В более широком контексте членство Армении в ЕАЭС все больше воспринимается как временный маневр на пути к постепенному сближению с Западом.

В начале 2024 года Армения еще более явно обозначила свой курс на европейскую интеграцию, заморозив свое членство в ОДКБ – военном блоке, возглавляемом Россией (Radio Free Europe, 2024). Однако при этом Армения четко

European Union is not only a political but also an economic union, making simultaneous membership in the EU and another economic bloc impossible. However, European integration is a long and complex process, and in Armenia's case, it could take even longer due to the complexities of the process and the challenges involved. A broadly simplified way to interpret Armenia's European aspirations is to see them as inversely related to the strength of its partnership with Russia—the weaker the ties between Armenia and Russia, the faster Armenia's European integration process is likely to accelerate.

Until recently, Armenia's partnership with Russia was built on two key pillars: economic ties (as previously mentioned) and security cooperation. However, several major geopolitical shifts have weakened the security cooperation between the two countries. First, the 2020 Nagorno-Karabakh conflict and Russia's lack of support seriously undermined Armenia's security reliance on Moscow. Russia has traditionally been a safeguard of Armenia's security and conflict mediator in the region within the con-

**ARMENIA'S FORMAL
RECOGNITION
OF NAGORNO-
KARABAKH AS PART
OF AZERBAIJAN
HAS SIGNIFICANTLY
FACILITATED ITS
FUTURE EUROPEAN
INTEGRATION**

**ОФИЦИАЛЬНОЕ
ПРИЗНАНИЕ
АРМЕНИЕЙ
НАГОРНОГО
КАРАБАХА ЧАСТЬЮ
АЗЕРБАЙДЖАНА
ЗНАЧИТЕЛЬНО
ОБЛЕГЧАЕТ
ПЕРСПЕКТИВЫ
ЕЕ БУДУЩЕЙ
ИНТЕГРАЦИИ В ЕС**

заявила, что не планирует выходить из Евразийского экономического союза (ЕАЭС). Это говорит о том, что членство в ЕАЭС носит для Армении исключительно экономический характер, что вполне логично, учитывая, что Россия остается крупнейшим торговым партнером Армении, на которую приходится более трети всего внешнеторгового оборота страны (Евразийская экономическая комиссия, 2021). Очевидно, что такая позиция выглядит противоречивой, поскольку Европейский Союз – это не только политическое, но и экономическое объединение, а значит, одновременное членство в ЕС и другом экономическом блоке невозможно. Однако процесс европейской интеграции – сложный и долгосрочный, и в случае Армении он может затянуться еще сильнее из-за всех сопутствующих трудностей и политических реалий. Если упростить логику происходящего, то стремление Армении к европейской интеграции можно рассматривать как обратнопропорциональное силе ее партнерства с Россией: чем слабее становились связи между Ереваном и Москвой, тем быстрее шли процессы сближения Армении с ЕС.

До недавнего времени партнерство Армении с Россией строилось на двух ключевых столпах: экономических связях (о которых уже упоминалось) и сотрудничестве в сфере безопасности. Однако ряд крупных геополитических изменений серьезно подорвал этот второй аспект. Первый удар по военно-политическому альянсу был нанесен в результате войны в Нагорном Карабахе в 2020 году: отсутствие реальной поддержки со стороны России сильно ослабило доверие Еревана к Москве как гаранту безопасности. Исторически Россия воспринималась как главный защитник Армении и

text of its disputes with Azerbaijan over the Nagorno-Karabakh territory and this role has been deeply embedded in the public perception of the Armenian population. Moreover, in September 2022 Armenia officially requested CSTO assistance. However, Russia did not activate the CSTO defense mechanism, citing Nagorno-Karabakh's disputed status and de facto recognizing Nagorno-Karabakh as part of Azerbaijan. Instead of military intervention, Russia negotiated the ceasefire and sent peacekeepers which faded the image of Russia among Armenians as reflected in public opinion polls (Civilnet, 2023).

The Ukrainian conflict has also led to comparisons with Armenia's situation, with some drawing parallels between Russia's actions in Ukraine and its neglect of Armenia. Over the past few years, there has been a gradual shift in Armenian public opinion, moving from justifying Russia's invasion to viewing it as unjustified. For instance, in a survey conducted in April 2022, 45.8% of Armenian citizens had a positive perception of the Russian military's actions in Ukraine, while 39.6% considered the war unjustified (Eurasia.expert, 2022). By April 2023, another survey showed that the percentage of respondents who viewed Russia's invasion as unjustified had increased to 52.4% while the share of those who considered it as a justified action stood at nearly half (22.5%) of what it had been a year before (ArmlInfo, 2023). In other words, there has been a significant shift in the perception of Russia, and its role has been reevaluated in the minds of ordinary people in Armenia, contributing to a decline in pro-Russian sentiments and a search for alternative allies in the West.

Despite the deep resentment among the Armenian people over the loss of control of the Nagorno-Karabakh region, reconciling with this reality can serve as a solid starting point for Armenia's regional consolidation and, in the long term, its European integration. Firstly, resolving the Nagorno-Karabakh conflict through Armenia's recognition of Azerbaijan's sovereignty over the territory helps reduce Armenia's dependence on Russia. This shift is already resonating with Armenian public opinion, as Russia's international image continues to deteriorate due to the war in Ukraine.

посредник в урегулировании конфликта с Азербайджаном, и эта роль была глубоко укоренена в общественном сознании армянского населения. Дополнительный кризис в отношениях произошел в сентябре 2022 года, когда Армения официально запросила помощь ОДКБ. Однако Россия не активировала механизм коллективной обороны, сославшись на спорный статус Нагорного Карабаха, фактически признав его частью Азербайджана. Вместо военного вмешательства Москва ограничилась переговорами о перемирии и вводом миротворцев. Этот шаг серьезно подорвал авторитет России в глазах армянского общества, что отразилось в изменении общественного мнения, зафиксированном в социологических опросах (Civilnet.am, 2023).

Конфликт в Украине также стал объектом сравнений с ситуацией в Армении: многие начали проводить параллели между действиями России в Украине и ее игнорированием интересов Армении. За последние годы в армянском обществе произошел заметный сдвиг в отношении к российскому вторжению: если изначально оно во многом оправдывалось, то со временем стало восприниматься как необоснованное. Так, по данным опроса, проведенного в апреле 2022 года, 45,8% граждан Армении положительно оценивали действия российской армии в Украине, тогда как 39,6% считали войну несправедливой (Eurasia.expert, 2022). Однако уже в апреле 2023 года другой опрос показал, что доля респондентов, считающих вторжение России неоправданным, выросла до 52,4%, в то время как число тех, кто продолжал поддерживать военные действия, сократилось почти вдвое — до 22,5% (ArmlInfo, 2023). Иными словами, восприятие России в армянском обществе претерпело серьезные изменения, ее роль была переосмыслена, что привело к снижению пророссийских настроений и поиску альтернативных союзников на Западе.

Несмотря на глубокое разочарование в армянском обществе из-за утраты контроля над Нагорным Карабахом, осознание этой новой реальности может стать отправной точкой для региональной

Secondly, the full resolution of the Nagorno-Karabakh conflict is a key factor in Armenia's normalization of relations with Azerbaijan and to some extent with Türkiye, which is a crucial development given Armenia's landlocked geographical position. Recent opinion polls indicate that the majority of Armenians support the normalization of relations with Azerbaijan (Jam-News, 2024). In this context, it is also a positive sign that Armenia and Iran have reaffirmed their commitment to the North-South Highway, a strategic transport corridor connecting Armenia's southern border with Iran to its northern border with Georgia. This commitment was reinforced during a January 2025 meeting in Yerevan between Armenian Prime Minister Nikol Pashinyan and Iranian Secretary of the Supreme National Security Council, Ali Akbar Ahmadian (Prime Minister of Armenia, 2025). The project aims to enhance regional connectivity, boost economic activity, and reduce travel times within Armenia. More importantly, it would help reduce Armenia's reliance on Russia for foreign trade and transportation.

консолидации Армении и, в долгосрочной перспективе, ее движения в сторону европейской интеграции. Прежде всего, урегулирование нагорно-карабахского конфликта путем признания Арменией суверенитета Азербайджана над территорией способствует ослаблению зависимости страны от России. Этот сдвиг уже находит отклик в общественном мнении: по мере того как международная репутация России продолжает ухудшаться на фоне войны в Украине, в армянском обществе все четче проявляется запрос на новый внешнеполитический вектор.

Во-вторых, полное урегулирование нагорно-карабахского конфликта является ключевым фактором для нормализации отношений Армении с Азербайджаном, а также, в определенной степени, с Турцией, что особенно важно с учетом географической изолированности страны. Последние опросы показывают, что большинство армян поддерживают процесс нормализации отношений с Азербайджаном (Jam-News, 2024). На этом фоне позитивным сигналом стало подтверждение Арменией и Ираном своей приверженности

Thirdly, Armenia's formal recognition of Nagorno-Karabakh as part of Azerbaijan has significantly facilitated its future European integration, as it aligns with the EU's principles of territorial integrity, removing a major obstacle in EU-Armenia relations. By realigning itself with its internationally recognized borders, Armenia meets the expectations of the EU and Western partners, who have been encouraging it to reduce its dependence on Russia. Moreover, renouncing claims over Nagorno-Karabakh also lays a positive foundation for Armenia's NATO-related partnerships, with NATO membership potentially becoming a long-term strategic goal for the country.

The weakening of Armenia's reliance on Russia over the past several years has been accompanied by a notable rise in pro-European sentiments among ordinary Armenians, as reflected in various opinion polls. For instance, a recent survey conducted in January 2025 indicated that around 55% of Armenians favor a draft law supporting Armenia's prospective EU

THE WEAKENING OF ARMENIA'S RELIANCE ON RUSSIA OVER THE PAST SEVERAL YEARS HAS BEEN ACCOMPANIED BY A NOTABLE RISE IN PRO-EUROPEAN SENTIMENTS AMONG ORDINARY ARMENIANS

ОСЛАБЛЕНИЕ ЗАВИСИМОСТИ АРМЕНИИ ОТ РОССИИ В ПОСЛЕДНИЕ ГОДЫ СОПРОВОЖДАЛОСЬ ЗАМЕТНЫМ РОСТОМ ПРОЕВРОПЕЙСКИХ НАСТРОЕНИЙ СРЕДИ НАСЕЛЕНИЯ

проекту «Север-Юг» – стратегическому транспортному коридору, соединяющему южную границу Армении с Ираном и северную – с Грузией. Данный вопрос получил дополнительное подтверждение в ходе встречи премьер-министра Армении Никола Пашиняна и секретаря Высшего совета национальной безопасности Ирана Али Акбара Ахмадиана в Ереване в январе 2025 года (Prime Minister of Armenia, 2025). Проект направлен на развитие региональной транспортной инфраструктуры, активизацию экономической деятельности и сокращение времени в пути внутри страны. Однако его стратегическая значимость выходит за пределы внутренней логистики, поскольку он позволяет Армении снизить зависимость от России в вопросах внешней торговли и транспортных маршрутов.

В-третьих, официальное признание Арменией Нагорного Карабаха частью Азербайджана значительно облегчает перспективы ее будущей интеграции в ЕС, так как это соответствует принципу территориальной целостности, который лежит в основе европейской политики. Тем самым устраняется одна из ключевых преград в отношениях между Евросоюзом и Арменией. Приведение государственных границ в соответствие с международно признанными рамками отвечает ожиданиям ЕС и западных партнеров, которые последовательно призывали Армению сокращать зависимость от России. Более того, отказ от территориальных претензий к Нагорному Карабаху создает позитивную основу и для углубления партнерства Армении с НАТО, а в долгосрочной перспективе открывает возможность рассматривать членство в альянсе как стратегическую цель.

Ослабление зависимости Армении от России в последние годы со-

membership, while only less than one-third of the population oppose the idea (Report.az, 2025). By comparison, in 2016, 41% of Armenians supported the country's potential accession to the EU, and in 2014, this figure stood at just 25%. (Regnum.ru, 2016). Another survey from 2024 revealed that 16.9% of respondents believed Armenia should remain in the CSTO, while 29% favored NATO membership, and 44.3% stated that Armenia should be a neutral country (TASS, 2024). These polling data highlight a significant decline in support for Russia-led organizations and a reduction in enthusiasm for close Armenia-Russia ties over the past decade. Interestingly, this shift has been accompanied by a proportional rise in pro-European and generally pro-Western attitudes among Armenians.

One of the factors that may have contributed to the development of stronger pro-European attitudes in Armenia is the Armenian diaspora in Europe. Hundreds of thousands of ethnic Armenians living in France, Germany, Belgium, and other EU countries have long been active advocates for closer Armenia-EU relations, influencing both Armenian policymakers and European institutions in this regard. Well-integrated into their host countries while maintaining strong ties to their homeland, the Armenian diaspora in Europe has played a key role in lobbying European governments and EU institutions to strengthen relations with Armenia. This diaspora influence is likely to continue playing a significant role in Armenia's future European integration. A similar case can be observed in Moldova and, to a lesser extent, in Ukraine, where ethnic diasporas in European countries have actively promoted a pro-European agenda in their respective countries of origin.

References:

- ArmInfo (2023). The overwhelming majority of respondents in Armenia consider Russia's actions in Ukraine unjustified and do not rule out the possibility of nuclear war. Retrieved from https://arminfo.info/full_news.php?id=75568. Accessed on 12.02.2024.
- Civilnet.am (2023). How has the attitude of Armenian citizens toward Russia and Turkey changed from 2018 to 2023? Retrieved from <https://www.civilnet.am/ru/news/699200/как-изменилось-отношение-граждан-армении-к-россии-и-турции-за-период-с-2018-по-2023-год/>. Accessed on 10.02.2024.

проводилось заметным ростом проевропейских настроений среди населения, что подтверждается различными социологическими опросами. Так, согласно исследованию, проведенному в январе 2025 года, около 55% армян поддерживают законопроект о потенциальном членстве страны в ЕС, тогда как против этой идеи выступает менее трети опрошенных (Report.az, 2025). Для сравнения, в 2016 году лишь 41% населения поддерживали возможность вступления Армении в ЕС, а в 2014 году этот показатель составлял всего 25% (Regnum.ru, 2016). Другой опрос 2024 года показал, что только 16,9% респондентов считали, что Армения должна оставаться в ОДКБ, тогда как 29% выступали за вступление в НАТО, а 44,3% поддерживали идею нейтрального статуса (TASS, 2024). Эти данные наглядно демонстрируют значительное снижение поддержки организаций под эгидой России, а также ослабление интереса к тесному армяно-российскому партнерству за последнее десятилетие. Любопытно, что этот разрыв в поддержке Москвы сопровождался пропорциональным ростом проевропейских и в целом прозападных настроений среди армян.

Одним из факторов, способствовавших укреплению проевропейских настроений в Армении, стала также и армянская диаспора в Европе. Сотни тысяч этнических армян, проживающих во Франции, Германии, Бельгии и других странах ЕС, на протяжении многих лет активно выступали за сближение Армении с Евросоюзом, оказывая влияние как на армянских политиков, так и на европейские институты. Хорошо интегрированная в европейские общества, но при этом сохраняющая крепкие связи с исторической родиной, армянская диаспора в Европе играет ключевую роль в лоббировании интересов Армении в европейских столицах и институтах ЕС. Влияние диаспоры, безусловно, останется значимым фактором на пути Армении к дальнейшей европейской интеграции. Аналогичную картину можно наблюдать в Молдове, а в меньшей степени — в Украине, где национальные диаспоры в странах ЕС активно продвигают проевропейскую повестку в своих странах происхождения.

Eurasia.expert (2022). It has become known how Armenians feel about the special operation in Ukraine. Retrieved from <https://eurasia.expert/stalo-izvestno-kak-armyane-otnosyatsya-k-spetsoperatsii-na-ukraine/>. Accessed on 15.02.2024.

Eurasian Economic Commission (2021). Statistics of external and mutual trade. Retrieved from https://eec.eaeunion.org/comission/department/dep_stat/tradestat/tables/extra/2021.php. Accessed on 10.02.2024.

Jam-News (2024). 56% in Armenia support the signing of a peace treaty with Azerbaijan: IRI survey. Retrieved from <https://jam-news.net/ru/opros-iri-v-armenii-issledovanie-po-vsem/>. Accessed on 10.02.2024.

OC Media (2025) Armenian EU membership bill passes first reading. Retrieved from <https://oc-media.org/armenian-eu-membership-bill-passes-first-reading/>. Accessed on 15.02.2024.

Primeminister.am (2025). The Prime Minister receives a delegation led by the Secretary of the Supreme National Security Council of the Islamic Republic of Iran. Retrieved from <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/01/09/Nikol-Pashinyan-meeting/>. Accessed on 10.02.2024.

Radio Free Europe (2024). Pashinian Says Armenia Freezes Membership In Russian-Led Security Alliance. Retrieved from <https://www.rferl.org/a/armenia-pashinian-csto-frozen/32832200.html>. Accessed on 10.02.2024.

Regnum.ru (2016). 41% of respondents in Armenia support joining the EU. Retrieved from <https://regnum.ru/news/2174143>. Accessed on 13.02.2024.

Report.az (2025). About 50% of Armenian citizens support the idea of the country joining the EU. Retrieved from <https://report.az/ru/v-regione/opros-okolo-50-grazhdan-armenii-podderzhivayut-ideyu-o-vstuplenii-strany-v-es/>. Accessed on 10.02.2024.

TASS (2024). About 17% of the surveyed population in Armenia believe that the country should remain in the CSTO. Retrieved from <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/21325633>. Accessed on 10.02.2024.

The Prime Minister of the Republic of Armenia (2024). The Prime Minister receives the delegation headed by the Vice President of the European Commission. Retrieved from <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2024/09/09/Nikol-Pashinyan-meeting/>. Accessed on 10.02.2024.

Источники:

ArmlInfo (2023). Опрос: Преобладающее большинство респондентов в Армении считают неоправданными действия РФ на Украине и не исключают ядерной войны. Доступно по адресу: https://arminfo.info/full_news.php?id=75568. Дата обращения: 12.02.2024.

Civilnet.am (2023). Как изменилось отношение граждан Армении к России и Турции за период с 2018 по 2023 год? Доступно по адресу: <https://www.civilnet.am/ru/news/699200/как-изменилось-отношение-граждан-армении-к-россии-и-турции-за-период-с-2018-по-2023-год/>. Дата обращения: 10.02.2024.

Eurasia.expert (2022). Стало известно, как армяне относятся к спецоперации на Украине. Доступно по адресу: <https://eurasia.expert/stalo-izvestno-kak-armyane-otnosyatsya-k-spetsoperatsii-na-ukraine/>. Дата обращения: 15.02.2024.

Евразийская экономическая комиссия (2021). Статистика внешней и взаимной торговли. Доступно по адресу: https://eec.eaeunion.org/comission/department/dep_stat/tradestat/tables/extra/2021.php. Дата обращения: 10.02.2024.

Jam-News (2024). 56% в Армении поддерживают заключение мирного договора с Азербайджаном: опрос IRI. Доступно по адресу: <https://jam-news.net/ru/opros-iri-v-armenii-issledovanie-po-vsem/>. Дата обращения: 10.02.2024.

OC Media (2025) Законопроект о членстве Армении в ЕС прошел первое чтение. Доступно по адресу: <https://oc-media.org/armenian-eu-membership-bill-passes-first-reading/>. Дата обращения: 15.02.2024.

Primeminister.am (2025). Премьер-министр принял делегацию во главе с секретарем Высшего совета национальной безопасности Исламской Республики Иран. Доступно по адресу: <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2025/01/09/Nikol-Pashinyan-meeting/>. Дата обращения: 10.02.2024.

Radio Free Europe (2024). Пашинян заявил, что Армения замораживает членство в возглавляемом Россией оборонном союзе. Доступно по адресу: <https://www.rferl.org/a/armenia-pashinian-csto-frozen/32832200.html>. Дата обращения: 10.02.2024.

Regnum.ru (2016). 41% опрошенных в Армении за вступление в ЕС. Доступно по адресу: <https://regnum.ru/news/2174143>. Дата обращения: 13.02.2024.

Report.az (2025). Опрос: Свыше 50% граждан Армении поддерживают идею о вступлении страны в ЕС. Доступно по адресу: <https://report.az/ru/v-regione/opros-okolo-50-grazhdan-armenii-podderzhivayut-ideyu-o-vstuplenii-strany-v-es/>. Дата обращения: 10.02.2024.

TASS (2024). Около 17% опрошенного населения Армении считают, что нужно остаться в ОДКБ. Доступно по адресу: <https://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/21325633>. Дата обращения: 10.02.2024.

Премьер-министр Республики Армения (2024). Премьер-министр принял делегацию во главе с вице-президентом Европейской комиссии. Доступно по адресу: <https://www.primeminister.am/en/press-release/item/2024/09/09/Nikol-Pashinyan-meeting/>. Дата обращения: 10.02.2024.

10 OCAK 2025 TARİHİNDE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ MÜDÜRÜ DOÇ. DR. SUAT BEYLUR, ÇEHOV ALMATI MERKEZ ŞEHİR KÜTÜPHANESİ TARAFINDAN DÜZENLENEN AL-FARABİ’NİN DOĞUMUNUN 1155. YILDÖNÜMÜ KONFERANSINA KATILDI.

Konferansta “Erdemli Toplum ve Gençlik” konulu bir konuşma gerçekleştiren Doç. Dr. Suat Beylur, Al-Farabi’nin düşünce dünyasını ve günümüz toplumlarına sunduğu evrensel değerleri ele aldı. Konuşmasında, Farabi’nin ideal devlet ve toplum anlayışına dair detaylı değerlendirmelerde bulunarak, filozofun ahlaki erdemlere, adalet kavramına ve bilgelige verdiği önemi vurguladı. Ayrıca, Farabi’nin genç nesillerin eğitimi ve ahlaki gelişimi konusundaki düşüncelerinin günümüzde de geçerliliğini koruduğunu belirtti. Beylur, gençlerin bilinçli bireyler olarak yetiştirilmesinin toplumların refahı için temel bir unsur olduğunu altını çizdi.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

2025 ЖЫЛҒЫ 10 ҚАҢТАРДА ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНЫҢ ДИРЕКТОРЫ ДОЦЕНТ, ДОКТОР СУАТ БЕЙЛУР ЧЕХОВ АТЫНДАҒЫ АЛМАТЫ ҚАЛАЛЫҚ ОРТАЛЫҚ КІТАПХАНАСЫ ҰЙЫМДАСТЫРҒАН ӘЛ-ФАРАБИДІҢ 1155 ЖЫЛДЫҒЫНА АРНАЛҒАН КОНФЕРЕНЦИЯҒА ҚАТЫСТЫ.

Доцент, доктор Суат Бейлур «Ізгілікті қоғам және жастар» тақырыбында конференцияда сөз сөйлеп, Әл-Фарабидің ой әлемі мен қазіргі қоғамдарға ұсынған әмбебап құндылықтарын талқылады. Ол өз баяндамасында Фарабидің қайырымды мемлекет және қоғам туралы көзқарасына жан-жақты талдау жасап, философтың адамгершілік қасиеттерге, әділет ұғымына және даналыққа ерекше мән бергенін атап өтті. Сонымен қатар, Фарабидің жас ұрпақтың білімі мен адамгершілік дамуы туралы ойларының бүгінгі күнде де өзектілігін сақтап отырғанын айтты. Бейлур жастардың саналы азамат болып қалыптасуы қоғамның өркендеуі үшін негізгі факторлардың бірі екенін ерекше атап өтті.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

HOCA AHMET YESEVI ÜNİVERSİTESİ MÜTEVELLİ HEYET BAŞKANI VE BERABERİNDEKİ HEYET, ABAY KAZAK MİLLİ PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ'Nİ ZİYARET ETTİ.

27 Ocak 2025 tarihinde, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek ve Rektör Dr. Janar Temirbekova, Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi Rektörü Bolat Tilep'i ziyaret etti.

Görüşmede, iki üniversite arasındaki mevcut akademik ilişkiler değerlendirilerek iş birliği imkanları ele alındı. Öğrenci ve akademisyen değişim programları, ortak araştırma projeleri ve akademik yayın iş birlikleri gibi konular üzerinde durulurken, taraflar eğitim ve bilimsel çalışmaların güçlendirilmesi adına karşılıklı iş birliğinin önemine vurgu yaptı.

Bu ziyaretin, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi ile Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi arasındaki akademik bağları daha da güçlendireceği ve bilimsel iş birliğini ileriye taşıyacağı ifade edildi.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІ ДЕЛЕГАЦИЯСЫ АБАЙ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНЕ БАРДЫ.

27 қаңтар 2025 жылы Қ.А. Ясауи ат. ХҚТУ-нің Өкілетті кеңес төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшек және ректор, доктор Жанар Темірбекова Абай ат. ҚазҰПУ ректоры Болат Тілеппен кездесті.

Кездесу барысында екі университет арасындағы қолданыстағы академиялық байланыстар талқыланып, өзара ынтымақтастық мүмкіндіктері қарастырылды. Тараптар студенттер мен оқытушылардың академиялық алмасу бағдарламалары, бірлескен ғылыми зерттеулер мен академиялық басылымдар саласындағы ынтымақтастық мәселелеріне ерекше назар аударды.

Бұл кездесудің Қ.А. Ясауи ат. ХҚТУ мен Абай ат. ҚазҰПУ арасындағы академиялық байланыстарды одан әрі нығайтумен ғылыми ынтымақтастықты ілгерілетудің алғашқы қадамы екендігі айтылды.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

АХМЕТ YESEVİ ÜNİVERSİTESİ MÜTEVELLİ HEYET BAŞKANI PROF. DR. MUHİTTİN ŞİMŞEK, KAZAKİSTAN YAZARLAR BİRLİĞİ'Nİ ZİYARET ETTİ.

27 Ocak 2025 tarihinde, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Almatı ziyareti kapsamında Kazakistan Yazarlar Birliği'ni ziyaret etti. Türk dünyasının ortak kültürel mirasını koruma ve geliştirme noktasında önemli bir role sahip olan her iki kurum, bu iş birliğini ileriye taşımak adına çeşitli konular üzerine fikir alışverişinde bulundu.

Görüşmede, Ahmet Yesevi Üniversitesi ve Kazakistan Yazarlar Birliği'nin ortak projeler üzerinde çalışmaya devam edeceği vurgulandı. Özellikle Türk ve Kazak edebiyatları arasındaki etkileşimi artırmak amacıyla edebi eserlerin karşılıklı olarak çevrilmesi, ortak yayın projelerinin teşvik edilmesi ve kültürel

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ӨКІЛЕТТІ КЕҢЕС ТӨРАҒАСЫ, ПРОФЕССОР, ДОКТОР МҰХИТТИН ШІМШЕК ҚАЗАҚСТАН ЖАЗУШЫЛАР ОДАҒЫМЕН КЕЗДЕСУ ӨТКІЗДІ.

2025 жылдың 27 қаңтарында Қ.А. Ясауи ат. ХҚТУ-нің Өкілетті кеңесінің төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшек Алматыға сапары аясында Қазақстан Жазушылар одағына барды. Түркі әлемінің ортақ мәдени мұрасын сақтау және дамыту ісінде маңызды рөл атқаратын бұл екі мекеме ынтымақтастықты нығайту мақсатында түрлі мәселелер бойынша пікір алмасты.

Кездесу барысында Қ.А. Ясауи ат. ХҚТУ мен Қазақстан Жазушылар одағының бірлескен жобалар аясындағы жұмысты жалғастыратыны

етkinliklerin düzenlenmesi gibi konular ele alındı. Ayrıca, edebiyat ve sanat alanında akademik çalışmaların desteklenmesi ve öğrenci ile akademisyen değişim programlarının genişletilmesi gibi iş birlikleri üzerinde duruldu.

Ziyaret kapsamında, Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Kazakistan Yazarlar Birliği tarafından Kazak kültürel mirasına ve edebiyatına yaptığı katkılar nedeniyle Uluslararası “Алаш” Edebiyat Ödülü’ne layık görüldü. Kazakistan Yazarlar Birliği Başkanı Mereke Kükenov, ödül takdiminde yaptığı konuşmada, Prof. Dr. Şimşek’in Kazakistan ve Türkiye arasındaki akademik ve kültürel ilişkilerin gelişimine sağladığı katkılardan dolayı bu ödüle layık görüldüğünü belirtti.

Ayrıca, Türk dünyasında ortak edebi çalışmaların artması, eserlerin farklı dillere çevrilmesi ve kültürel iş birliklerinin gelişmesi noktasında Ahmet Yesevi Üniversitesi’nin üstlendiği önemli rol vurgulandı. Ödül töreni kapsamında, Türk dünyasında edebiyat, tarih ve kültürel mirasın korunması konusunda yürütülecek ortak projeler ele alındı. Kazak ve Türk edebiyatları arasındaki etkileşimi artıracak çalışmaların desteklenmesi gerektiği ifade edilirken, kültürel ve akademik bağların sürdürülebilir bir şekilde geliştirilmesi için uzun vadeli projelerini hayata geçirilmesi yönünde karşılıklı mutabakata varıldı.

Toplantı, iki kurum arasındaki iş birliğinin gelecekte daha da güçleneceği yönündeki iyi niyet temennileriyle sona erdi.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

атап өтілді. Әсіресе, түрік және қазақ әдебиеттерінің өзара ықпалдастығын арттыру мақсатында әдеби шығармаларды аудару, ортақ баспа жобаларын қолдау және мәдени іс-шараларды ұйымдастыру мәселелері қарастырылды. Әдебиет пен өнер саласындағы академиялық зерттеулерді қолдау, сондай-ақ студенттер мен ғалымдар алмасу бағдарламаларын кеңейту сияқты ынтымақтастық бағыттары талқыланды.

Сапар аясында профессор, доктор Мұхиттин Шімшек Қазақстан Жазушылар одағы тарапынан қазақтың мәдени мұрасы мен әдебиетіне қосқан үлесі үшін Халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығымен марапатталды. Қазақстан Жазушылар одағының төрағасы Мереке Құлкенов марапаттау рәсімінде сөйлеген сөзінде профессор, доктор Мұхиттин Шімшектің Қазақстан мен Түркия арасындағы академиялық және мәдени байланыстардың дамуына қосқан үлесі үшін осы жоғары марапатқа лайық деп танылғанын атап өтті.

Сонымен қатар, Түркі әлемінде ортақ әдеби жұмыстардың көбеюі, шығармалардың әртүрлі тілдерге аударылуы және мәдени ынтымақтастықтың нығаюы бағытында Қ.А. Ясауи ат. ХҚТУ-нің атқарып, жатқан маңызды рөлі ерекше атап өтілді. Марапаттау рәсімі аясында Түркі әлемінде әдебиет, тарих және мәдени мұраны сақтау жөніндегі бірлескен жобалар талқыланды. Қазақ және түрік әдебиеттері арасындағы ықпалдастықты арттыруға бағытталған бастамаларды қолдау қажеттілігі айтылып, мәдени және академиялық байланыстарды тұрақты дамыту үшін ұзақ мерзімді жобаларды жүзеге асыру жөнінде өзара келісімге қол жеткізілді.

Жиын екі мекеме арасындағы ынтымақтастықтың болашақта одан әрі нығая түсетініне деген ізгі ниетпен аяқталды.

HOCA AHMET YESEVİ ÜNİVERSİTESİ MÜTEVELLİ HEYET BAŞKANI PROF. DR. MUHİTTİN ŞİMŞEK, ABAY KAZAK MİLLİ PEDAGOJİ ÜNİVERSİTESİ'NDE KONFERANS VERDİ.

27 Ocak 2025 tarihinde, Hoca Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Almatı ziyareti kapsamında Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi'ni ziyaret etti. Ziyaretin önemli etkinliklerinden biri olarak, Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi öğrencileriyle bir araya gelerek "Üniversitelerin Toplumsal Gelişimdeki Önemi" konulu bir konferans verdi.

Konferansta, üniversitelerin toplumların gelişimine katkısı ve eğitim ile toplumsal kalkınma arasındaki güçlü bağlar ele alındı. Prof. Dr. Şimşek, eğitimin sadece bireysel başarıyı değil, aynı zamanda toplumsal refahı artırmada kritik bir rol oynadığını vurguladı. Üniversitelerin yalnızca akademik bilgi üretmekle kalmayıp, aynı zamanda sosyal sorumluluk taşıyan kurumlar olduğuna dikkat çekerek, eğitim yoluyla toplumsal gelişimin nasıl sağlanabileceğini örneklerle açıkladı.

Konuşmasında, iletişimin önemine de değinen Prof. Dr. Şimşek, gençlerin aileleri ve toplumlarıyla güçlü bağlar kurmasının, kişisel ve akademik gelişimleri açısından hayati öneme sahip olduğunu

Қ.А. ЯСАУИ АТ. ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ӨКІЛЕТТІ КЕҢЕС ТӨРАҒАСЫ, ПРОФЕССОР, ДОКТОР МҰХИТТИН ШІМШЕК АБАЙ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ УНИВЕРСИТЕТІНДЕ КОНФЕРЕНЦИЯ ӨТКІЗДІ.

2025 жылғы 27 қаңтарда Қ.А. Ясауи ат. ХҚТУ-нің Өкілетті кеңес төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшек Алматы сапары аясында Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің студенттермен кездесті. Кездесу барысында ол «Университеттердің қоғамдық дамуындағы маңызы» тақырыбында дәріс оқыды.

Өз баяндамасында профессор Шімшек университеттердің қоғамның өркендеуіне қосатын үлесіне тоқталып, білім мен әлеуметтік даму арасындағы өзара тығыз байланысты жан-жақты қарастырды. Ол жоғары білімнің тек жеке тұлғаның жетістігі үшін ғана емес, сонымен қатар жалпы қоғамның әл-ауқатын арттыруда шешуші рөл атқаратынын атап өтті.

Сондай-ақ, профессор Шімшек жастардың отбасымен және қоғаммен байланысының маңыздылығын ерекше атап өтіп, бұл қатынастардың

Avrasya Araştırma Enstitüsü

belirtti. Üniversitelerin, yalnızca mesleki beceriler kazandıran kurumlar değil, aynı zamanda bireylerin topluma karşı sorumluluklarını pekiştiren merkezler olduğunu ifade etti.

Konferans, öğrencilerden gelen sorular ve interaktif bir tartışma bölümüyle sona erdi. Katılımcılar, üniversitelerin sadece eğitim veren kurumlar olmanın ötesinde, toplumsal dönüşümün öncüleri olduğunu bir kez daha vurgulayan bu değerli konuşma için Prof. Dr. Şimşek'e teşekkürlerini iletti.

олардың жеке және кәсіби дамуына әсер ететінін айтты. Университеттердің тек білім беретін мекеме ғана емес, сонымен бірге әлеуметтік жауапкершілігі жоғары институт екенін баса айтып, қоғамның тұрақты дамуы үшін білімнің маңызды құрал екендігін нақты мысалдармен түсіндірді.

Дәріс студенттердің қызығушылығын оятып, олар өздерін толғандырған сұрақтарын қойып, пікір алмасты. Бұл кездесу университет студенттері үшін тың идеялар мен жаңа көзқарастар қалыптастыруға мүмкіндік берді.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

PROF. DR. MUHİTTİN ŞİMŞEK, MUHTAR AVEZOV EDEBİYAT VE SANAT ENSTİTÜSÜ'NÜ ZİYARET ETTİ.

28 Ocak 2025 tarihinde, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Muhtar Avezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü'nü ziyaret etti.

Ziyaret kapsamında, Enstitü Direktörü Prof. Dr. Kenjehan Matijanov ile bir araya gelen Prof. Dr. Şimşek, iki kurum arasındaki mevcut iş birliğinin daha da geliştirilmesine yönelik görüş alışverişinde bulundu. Görüşmede, Ahmet Yesevi Üniversitesi ile Muhtar Avezov Edebiyat ve Sanat Enstitüsü arasındaki akademik ve kültürel ilişkilerin derinleştirilmesi konuları ele alındı. Özellikle edebiyat, sanat ve kültürel çalışmalar alanında ortak projelerin hayata geçirilmesi, bilimsel araştırmaların desteklenmesi ve

ПРОФЕССОР, ДОКТОР МҰХИТТИН ШІМШЕК МҰХТАР ӘУЕЗОВ АТЫНДАҒЫ ӘДЕБИЕТ ЖӘНЕ ӨНЕР ИНСТИТУТЫНА БАРДЫ.

2025 жылғы 28 қаңтарда Қ.А. Ясауи ат. ХҚТУ-нің Өкілетті кеңес төрағасы профессор, доктор Мұхиттин Шімшек Мұхтар Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институтына барды.

Сапар барысында профессор, доктор Мұхиттин Шімшек институт директоры, профессор, доктор Кенжехан Матыжановпен кездесіп, екі мекеме арасындағы ынтымақтастықты одан әрі дамыту бойынша пікір алмасты. Кездесуде Ахмет Ясауи университеті мен Мұхтар Әуезов атындағы Әдебиет және өнер институты арасындағы академиялық және мәдени байланыстарды тереңдету мәселелері талқыланды. Әсіресе, әдебиет, өнер мен мәдени зерттеулер саласындағы ор-

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

öğrenci-akademisyen değişim programlarının artırılması gibi konular tartışıldı.

Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin Türk dünyasının ortak akademik mirasını koruma ve geliştirme misyonuna vurgu yaparak, bu tür iş birliklerinin Türk dünyasında bilimsel gelişimi teşvik ettiğini ifade etti. Ziyaret sırasında, iki kurum arasında ortak akademik yayınların hazırlanması, edebi eserlerin karşılıklı olarak çevrilmesi ve kültürel etkinliklerin birlikte düzenlenmesi konularında görüş birliğine varıldı.

Prof. Dr. Kenjehan Matijanov, Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin Türk dünyasındaki akademik ve kültürel entegrasyon sürecine sunduğu katkılardan duyduğu memnuniyeti dile getirerek, gelecekte daha geniş çaplı projelerde iş birliği yapmaya hazır olduklarını belirtti. Son olarak, Prof. Dr. Muhittin Şimşek ve Prof. Dr. Kenjehan Matijanov, ilerleyen süreçte iki kurumun ortak projelerle Türk dünyasında akademik ve kültürel bütünleşmeye katkı sunmaya devam edeceğini ifade etti.

тақ жобаларды жүзеге асыру, ғылыми зерттеулерді қолдау, студенттер мен ғалымдар алмасу бағдарламаларын көбейту мәселелері қарастырылды.

Профессор, доктор Мұхиттин Шімшек Ахмет Ясауи университетінің түркі әлемінің ортақ академиялық мұрасын сақтау және дамыту миссиясын атап өтіп, мұндай ынтымақтастықтың түркі әлемінде ғылыми дамуға ықпал ететінін жеткізді. Сапар барысында екі мекеме арасында бірлескен ғылыми басылымдарды әзірлеу, әдеби шығармаларды өзара аудару және мәдени шараларды бірлесе ұйымдастыру жөнінде келісімге келді.

Профессор, доктор Кенжехан Матыжанов Қ.А. Ясауи ат. ХҚТУ-нің түркі әлеміндегі академиялық және мәдени интеграция үдерісіне қосқан үлесіне ризашылығын білдіріп, болашақта ауқымды жобаларда бірлесіп жұмыс істеуге дайын екенін айтты. Профессор, доктор Мұхиттин Шімшек пен профессор доктор Кенжехан Матыжанов алдағы уақытта екі мекеменің ортақ жобалар арқылы түркі әлеміндегі академиялық және мәдени бірлікке үлес қосуын жалғастыратынын мәлімдеді.

AHMET YESEVİ ÜNİVERSİTESİ MÜTEVELLİ HEYET BAŞKANI PROF. DR. MUHİTTİN ŞİMŞEK, TÜRKÇE KURSUNU TAMAMLAYAN GAZETECİLERE SERTİFİKALARINI TAKDİM ETTİ.

28 Ocak 2025 tarihinde, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Avrasya Araştırma Enstitüsü bünyesinde düzenlenen Türkçe kursuna katılan Kazak Gazeteleri Birliği gazetecileriyle bir araya gelerek kursu başarıyla tamamlayan katılımcılara sertifikalarını takdim etti.

Prof. Dr. Muhittin Şimşek, törende yaptığı konuşmada, Türkçenin birleştirici bir güç olduğuna vurgu yaparak, bu tür dil eğitim programlarının Türk dünyasındaki iletişimi ve ortak kültürel bağları güçlendirdiğini belirtti. Ortak dilin, Türk devletleri arasındaki iş birliğinin ve akademik çalışmaların gelişimine büyük katkı sunduğunu dile getiren Prof. Dr.

ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ АТЫНДАҒЫ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАЗАҚ-ТҮРІК УНИВЕРСИТЕТІНІҢ ӨКІЛЕТТІ КЕҢЕС ТӨРАҒАСЫ ПРОФЕССОР, ДОКТОР МҰХИТТИН ШІМШЕК ТҮРІК ТІЛІ КУРСЫН СӘТТІ АЯҚТАҒАН ЖУРНАЛИСТЕРГЕ СЕРТИФИКАТ ТАБЫСТАДЫ.

2025 жылғы 28 қаңтарда Қ.А. Ясауи ат. ХҚТУ-нің Өкілетті кеңес төрағасы профессор, доктор Мұхиттин Шімшек Еуразия ғылыми-зерттеу институты аясында ұйымдастырылған түрік тілі курсына қатысқан «Қазақ газеттері» ЖШС-ның журналистерімен кездесіп, курсты сәтті аяқтаған қатысушыларға сертификаттарын табыстады.

Профессор, доктор Мұхиттин Шімшек салтанатты рәсімде сөйлеген сөзінде түрік тілінің

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Şimşek, Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin bu tür projelere öncülük etmeye devam edeceğini ifade etti.

Gazetecilerin doğru ve etkili iletişim kurma yetkinliklerinin gelişmesi açısından dil eğitimlerinin kritik bir rol oynadığına dikkat çeken Prof. Dr. Şimşek, bu tür kursların daha geniş katılımcı gruplarına hitap edecek şekilde sürdürüleceğini söyledi.

Sertifika takdim törenine katılan gazeteciler, aldıkları eğitim sayesinde Türkçeye olan hâkimiyetlerinin arttığını ve mesleklerini daha etkin şekilde icra edebileceklerini dile getirdi. Ayrıca, Türk dünyasında medya alanında ortak bir dilin oluşturulmasının önemine dikkat çekerek, bu tür projelerin devam etmesini temenni ettiklerini ifade ettiler.

біріктіруші күш екеніне ерекше мән беріп, мұндай тілдік білім беру бағдарламаларының Түркі әлеміндегі байланыстар мен ортақ мәдени байланыстарды нығайтатынын атап өтті. Ортақ тілдің түркі мемлекеттері арасындағы ынтымақтастық пен академиялық зерттеулердің дамуына зор үлес қосатынын айтқан профессор Шімшек, Қ.А. Ясауи ат. ХҚТУ-нің осындай жобаларға жетекшілік етуді жалғастыратынын мәлімдеді.

Журналистердің нақты да, шынайы қарым-қатынас жасау дағдыларын дамытуда тілдік білім берудің аса маңызды рөл атқаратынына назар аударған профессор, доктор Шімшек мұндай курстардың бұдан әрі де кең ауқымда қатысушылар тобын қамтып жалғасатынын жеткізді.

Сертификат табыстау рәсіміне қатысқан журналистер алған білімдері арқылы түрік тіліне деген біліктіліктерінің артқанын және өз мамандықтарын тиімдірек атқара алатындарын айтты. Сондай-ақ, түркі әлемінде медиа саласында ортақ тіл қалыптастырудың маңыздылығына назар аударып, осындай жобалардың жалғасуына тілектестік білдірді.

PROF. DR. MUHİTTİN ŞİMŞEK, KAZAK RADYOSU'NUN "DOSTLUK" PROGRAMINA KONUK OLDU.

28 Ocak 2025 tarihinde, Ahmet Yesevi Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Kazak Radyosu'nun "Dostluk" programına konuk oldu ve Türkiye-Kazakistan ilişkileri üzerine değerlendirmelerde bulundu.

Prof. Dr. Şimşek, Türkiye ve Kazakistan'ın tarih boyunca güçlü kültürel ve siyasi bağlara sahip olduğunu belirterek, Türkiye'nin Kazakistan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke olmasının, iki devlet arasındaki kardeşlik ilişkilerinin ne denli güçlü olduğunu bir göstergesi olduğunu ifade etti. İki ülke arasındaki ilişkilerin yalnızca diplomatik düzeyde değil, eğitim, kültür ve ekonomi alanlarında da büyük bir ivme kazandığını dile getirdi.

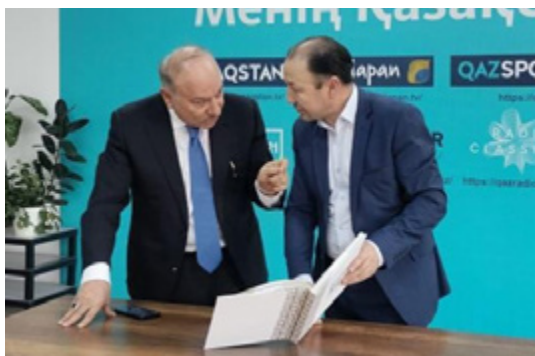
Türk dünyasının birlik ve beraberliği açısından bu iş birliklerinin büyük önem taşıdığını vurgulayan Prof. Dr. Şimşek, Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin misyonuna da değinerek, üniversitenin Türk dünyasını

ПРОФЕССОР, ДОКТОР МҰХИТТИН ШІМШЕК ҚАЗАҚ РАДИОСЫНЫҢ «ДОСТЫҚ» БАҒДАРЛАМАСЫНА ҚАТЫСТЫ.

2025 жылғы 28 қаңтарда Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Өкілетті кеңес төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшек Қазақ радиосының «Достық» бағдарламасына қонақ болып, Түркия мен Қазақстан арасындағы қатынастар туралы пікір білдірді.

Профессор, доктор Шімшек Түркия мен Қазақстанның тарих бойы мықты мәдени және саяси байланыстарға ие екенін атап өтіп, Түркияның Қазақстанның тәуелсіздігін бірінші болып мойындауы екі мемлекеттің бауырластық қарым-қатынастарының қаншалықты берік екенінің айқын дәлелі екенін айтты. Ол екі ел арасындағы қатынастардың тек дипломатиялық деңгейде ғана емес, сонымен қатар білім, мәдениет және экономика салаларында да үлкен қарқынмен дамып жатқанын атап өтті.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

ортақ білім және мәдениет орталығы ретінде белгіленгені туралы мәліметтерді берді. Түркия мен Қазақстан баста отырған бұл жобаның маңызын атап өткен профессор, доктор Шімшек Қ.А. Ясауи ат. ХҚТУ-дың миссиясына да тоқталып, оның түркі әлемінің ортақ ғылым және мәдениет орталығы ретінде қызмет атқаратынын айтты. Сондай-ақ, университеттің Түркия мен Қазақстанды қоса алғанда, барлық түркі мемлекеттерінен келген студенттерді қабылдай отырып, академиялық ынтымақтастықты нығайтып жатқанын жеткізді.

Үниверситеттің тек білім беру саласында ғана емес, мәдени және ғылыми жобалар арқылы да түркі әлемінде маңызды көпір қызметін атқарып отырғанын атап өткен профессор, доктор Мұхиттин Шімшек, осы оқу орнында білім алатын студенттердің түркі әлемінің болашағын қалыптастыратынын ерекше атап өтті. Ол білімнің мемлекетаралық қатынастарды дамытудағы басты факторлардың бірі екенін айтып, Қ.А. Ясауи ат. ХҚТУ-дың халықаралық алмасу бағдарламалары, бірлескен зерттеулер және ғылыми ынтымақтастықтар арқылы Түркия мен Қазақстан арасындағы байланыстарға ұзақ мерзімді үлес қосып отырғанын жеткізді.

Аyrıca, Түркі дүниесінде ортақ бір академиялық ағымды құрудағы жас ұрпақтың бір-бірін жақсырақ танып, бірлескен жобаларға қатысуына мүмкіндік беретінін тілге тиек етті. Университеттің болашаққа арналған жобалары туралы да ақпарат берген профессор, доктор Мұхиттин Шімшек түркі әлемінің ортақ тарихын, мәдени мұрасын және ғылыми зерттеулерін кең аудиторияға жеткізу мақсатында жаңа академиялық жобалардың жүзеге асырылатынын жеткізді.

Сон олар, Kazak Radyosu'na nazik davetlerinden dolayı teşekkür eden Prof. Dr. Muhittin Şimşek, Ahmet Yesevi Üniversitesi'nin Türk dünyasında birlik ve bütünlük misyonuna devam edeceğini vurguladı.

Түркі әлемінің бірлігі мен ынтымағы үшін бұл ынтымақтастықтардың аса маңызды екенін атап өткен профессор, доктор Шімшек Қ.А. Ясауи ат. ХҚТУ-дың миссиясына да тоқталып, оның түркі әлемінің ортақ ғылым және мәдениет орталығы ретінде қызмет атқаратынын айтты. Сондай-ақ, университеттің Түркия мен Қазақстанды қоса алғанда, барлық түркі мемлекеттерінен келген студенттерді қабылдай отырып, академиялық ынтымақтастықты нығайтып жатқанын жеткізді.

Университеттің тек білім беру саласында ғана емес, мәдени және ғылыми жобалар арқылы да түркі әлемінде маңызды көпір қызметін атқарып отырғанын атап өткен профессор, доктор Мұхиттин Шімшек, осы оқу орнында білім алатын студенттердің түркі әлемінің болашағын қалыптастыратынын ерекше атап өтті. Ол білімнің мемлекетаралық қатынастарды дамытудағы басты факторлардың бірі екенін айтып, Қ.А. Ясауи ат. ХҚТУ-дың халықаралық алмасу бағдарламалары, бірлескен зерттеулер және ғылыми ынтымақтастықтар арқылы Түркия мен Қазақстан арасындағы байланыстарға ұзақ мерзімді үлес қосып отырғанын жеткізді.

Түркі әлемінде ортақ академиялық түсінік қалыптастыру жас ұрпақтың бір-бірін жақсырақ танып, бірлескен жобаларға қатысуына мүмкіндік беретінін тілге тиек етті. Университеттің болашаққа арналған жобалары туралы да ақпарат берген профессор, доктор Мұхиттин Шімшек түркі әлемінің ортақ тарихын, мәдени мұрасын және ғылыми зерттеулерін кең аудиторияға жеткізу мақсатында жаңа академиялық жобалардың жүзеге асырылатынын жеткізді.

Профессор, доктор Мұхиттин Шімшек Қазақ радиосына көрсеткен ілтипатты шақыру үшін алғыс айтып, Қ.А. Ясауи ат. ХҚТУ-нің түркі әлеміндегі бірлік пен ынтымақ миссиясын жалғастыра беретінін ерекше атап өтті.

18 ŞUBAT 2025 TARİHİNDE TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NİN 27. BAŞBAKANI VE TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI (TDT) AKSAKALLAR HEYETİ BAŞKANI SAYIN BİNALİ YILDIRIM VE BERABERİNDEKİ HEYET, ALMATI PROGRAMI KAPSAMINDA KAZAKİSTAN YAZARLAR BİRLİĞİ BAŞKANI VE ÜYELERİ İLE BİR ARAYA GELDİ.

Türk dünyasının kültürel iş birliğini ve edebi etkileşimini artırmaya yönelik düzenlenen toplantıda, Sayın Binali Yıldırım ortak Türk alfabesi, ortak Türk tarihi ve edebi çeviriler gibi konulara değindi. Türk dünyasının ortak değerlerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması açısından bu tür çalışmaların büyük önem taşıdığını vurgulayan Yıldırım, ortak alfabe sürecinin eğitim ve edebiyat üzerindeki etkilerine dikkat çekti. Alfabe birliğinin Türk dünyasının kültürel etkileşimine katkı sağlayacağını ve halklar arasındaki ilişkileri güçlendireceğini ifade etti.

Yıldırım, Türk devletlerinin ortak tarihinin daha kapsamlı şekilde araştırılması gerektiğini belirterek, akademik çalışmalarla desteklenmesi ve eğitim müfredatlarında ortak tarih bilincinin oluşturulmasına yönelik projelerini hayata geçirilmesi gerektiğini söyledi. Ayrıca, Kazak ve Türk edebiyatlarının daha geniş kitlelere ulaştırılması için çeviri faaliyetlerinin artırılmasının önemine değindi.

2025 ЖЫЛҒЫ 18 АҚПАНДА ҚАЗАҚСТАНҒА ЖҰМЫС САПАРЫ АЯСЫНДА ТҮРКИЯ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ 27-ШІ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРІ ЖӘНЕ ТҮРКІ МЕМЛЕКЕТТЕРІ ҰЙЫМЫ (ТМҰ) АҚСАҚАЛДАР КЕҢЕСІНІҢ ТӨРАҒАСЫ БИНАЛИ ЙЫЛДЫРЫМ ҚАЗАҚСТАН ЖАЗУШЫЛАР ОДАҒЫНЫҢ ТӨРАҒАСЫ ЖӘНЕ МҮШЕЛЕРІМЕН КЕЗДЕСТІ.

Түркі әлемінің мәдени ынтымақтастығы мен әдеби байланысын нығайтуға арналған кездесуде Бинали Йылдырым мырза ортақ түркі әліпбиі, ортақ түркі тарихы және әдеби аудармалар сияқты маңызды тақырыптарды қозғады. Түркі әлемінің ортақ құндылықтарын сақтау және оларды келер ұрпаққа жеткізу тұрғысынан бұл бағыттағы бастамалардың маңыздылығын атап өткен Йылдырым, ортақ әліпби үдерісінің білім мен әдебиетке тигізетін ықпалына ерекше назар аударды. Ол әліпби бірлігі түркі халықтарының мәдени өзара ықпалдастығын арттырып, халықтар арасындағы байланысты одан әрі нығайтатынын жеткізді.

Йылдырым түркі мемлекеттерінің ортақ тарихын жан-жақты зерттеу қажеттігін атап өтіп,

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Klasik ve çağdaş edebiyat eserlerinin Türk dillerine çevrilmesi, ortak yayın projelerinin hayata geçirilmesi ve edebi festivallerin düzenlenmesi gerektiğini belirten Yıldırım, kültürel etkileşimin yalnızca dil ve tarih alanında değil, edebiyat, sanat ve medya gibi farklı alanlarda da güçlendirilmesi gerektiğini ifade etti. Kazakistan Yazarlar Birliği üyelerinin yanı sıra T.C. Astana Büyükelçisi Mustafa Kapucu ve Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek'in de eşlik ettiği toplantıda Genç yazar ve akademisyenlerin desteklenmesi, ortak edebi yarışmaların düzenlenmesi ve kültürel projelere teşvik sağlanması yönündeki öneriler de dile getirildi.

оны академиялық еңбектермен қолдау және білім беру бағдарламаларына енгізу арқылы ортақ тарихи сананы қалыптастыруға бағытталған жобаларды жүзеге асыру керектігін айтты. Сонымен қатар, қазақ және түрік әдебиеттерін кең аудиторияға жеткізу үшін аударма жұмыстарының маңыздылығына тоқталып, бұл саладағы ынтымақтастықты күшейтудің қажеттігін атап өтті.

Йылдырым классикалық және заманауи әдеби шығармаларды түркі тілдеріне аудару, ортақ баспа жобаларын жүзеге асыру және әдеби фестивальдер ұйымдастыру қажеттігін атап өтті. Ол мәдени өзара ықпалдастықты тек тіл мен тарих саласында ғана емес, әдебиет, өнер және медиа сияқты әртүрлі бағыттарда да күшейту керектігін айтты.

Кездесуге Қазақстан Жазушылар одағының мүшелерімен қатар, Қазақстандағы Түркия Республикасының Қазақстандағы Елшісі Мұстафа Капужы және Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Өкілетті кеңесінің төрағасы, профессор, доктор Мұхиттин Шімшек те қатысты. Жиында жас жазушылар мен ғалымдарды қолдау, ортақ әдеби байқаулар ұйымдастыру және мәдени жобаларға ынталандыру мәселелері де талқыланды.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

18 ŞUBAT 2025 TARİHİNDE TÜRKİYE CUMHURİYETİ 27. BAŞBAKANI VE TDT AKSAKALLAR HEYETİ BAŞKANI SAYIN BİNALİ YILDIRIM, AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NÜ ZİYARET ETTİ.

Türkiye Cumhuriyeti 27. Başbakanı ve TDT Aksakallar Heyeti Başkanı Sayın Binali Yıldırım, Avrasya Araştırma Enstitüsü'nü ziyaret ederek enstitü araştırmacılarıyla bir araya geldi. Ziyarete, T.C. Astana Büyükelçisi Mustafa Kapucu, T.C. Almatı Başkonsolosu Evren Müderrisoğlu ve Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Kazak-Türk Üniversitesi Mütevelli Heyet Başkanı Prof. Dr. Muhittin Şimşek de eşlik etti.

Ziyaret sırasında Enstitü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur, enstitünün faaliyetleri ve gerçekleştirdiği projeler hakkında kapsamlı bir bilgilendirme sundu. Sayın Binali Yıldırım, Avrasya Araştırma Enstitüsü'nün

2025 ЖЫЛ 18 АҚПАНДА ТҮРКІЯ РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ 27-ШІ ПРЕМЬЕР-МИНИСТРІ ЖӘНЕ ТМҰ АҚСАҚАЛДАР КЕҢЕСІНІҢ ТӨРАҒАСЫ БИНАЛИ ЙЫЛДЫРЫМ ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНА РЕСМИ САПАРМЕН КЕЛДІ.

Түркия Республикасының 27-ші Премьер-Министрі және Түркі мемлекеттері ұйымының (ТМҰ) Ақсақалдар кеңесінің төрағасы Бинали Йылдырым Еуразия ғылыми-зерттеу институтына ресми сапармен келді. Сапар барысында Бинали Йылдырым институттың зерттеушілерімен кездесіп, олардың ғылыми-зерттеу қызметімен танысты. Іс-шараға Түркия Республикасының Астанадағы Елшісі Мұстафа Капужу, Түркия Республикасының Алматыдағы Бас консулы Эврен Мүдerrисoғлу және Қожа Ахмет

Аврasya Араştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

бөлгеуе уәнелік әнелмлі қалышмалар уәруттүгүнү уе Түрк Дүныасына каткылар сағладығын беліртеке Мүтеуеллі Нейет Башканы уе Энстіту персоналіні тебрик етті.

Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Өкілетті кеңес төрағасы профессор, доктор Мұхиттин Шимшек қатысты.

Кездесу барысында институт директоры доцент, доктор Суат Бейлур институттың қызметі мен жүзеге асырған ғылыми жобалары туралы жан-жақты баяндама жасады.

Бинали Йылдырым Еуразия ғылыми-зерттеу институтының аймаққа қатысты маңызды зерттеулер жүргізіп жатқанын және Түркі әлеміне қосқан үлесін жоғары бағалап, институт басшылығы мен зерттеушілеріне алғысын білдірді.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

20 ŞUBAT 2025 TARİHİNDE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NDE "30. YILINDA KAZAKİSTAN HALK ASAMBLESİ'NİN ROLÜ VE ÖNEMİ" KONFERANSI GERÇEKLEŞTİRİLDİ.

Avrasya Araştırma Enstitüsü'nde, Kazakistan'ın bağımsızlık yıllarında kurulan önemli kuruluşlarından biri olan Kazakistan Halk Asamblesi'nin 30. yılı anısına "30. Yılında Kazakistan Halk Asamblesi'nin Rolü ve Önemi" konulu bir konferans düzenlendi. Etkinliğe T.C. Almatı Başkonsolosu Evren Müderrisoğlu, Nur-Mubarak Mısır İslam Kültürü Üniversitesi Bilim ve İnovasyon Departmanı Direktörü İhtiyar Paltore, Kazakistan İslam Araştırma Enstitüsü Direktörü Törelі Kіdіr, Alatau Akparat Medya Holding Genel Müdürü Erjan Kalimbay ile akademisyenler ve kurum temsilcileri katıldı.

Konferansın moderatörlüğünü üstlenen Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur, Kazakistan Halk Asamblesi'nin 1995 yılında bağımsızlığını ilk dönemlerinde kurulduğunu belirterek, kuruluşun temel amacının etnik gruplar arasında birlik ve uyumu sağlamak olduğunu vurguladı.

2025 ЖЫЛҒЫ 20 АҚПАНДА ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНДА «30 ЖЫЛДЫҚ БЕЛЕСІНДЕ: ҚАЗАҚСТАН ХАЛҚЫ АССАМБЛЕЯСЫНЫҢ РӨЛІ МЕН МАҢЫЗЫ» ТАҚЫРЫБЫНДА КОНФЕРЕНЦИЯ ӨТТІ.

Еуразия ғылыми-зерттеу институтында Қазақстанның тәуелсіздік жылдарында құрылған маңызды ұйымдардың бірі – Қазақстан халқы Ассамблеясының 30 жылдығына орай «30 жылдық белесінде: Қазақстан халқы Ассамблеясының рөлі мен маңызы» тақырыбында конференция ұйымдастырылды. Іс-шараға Түркияның Республикасындағы Алматыдағы Бас консулы Еврен Мүдәррисоғлу, Нұр-Мүбәрак университетінің Ғылым және инновация департаментінің директоры Ықтияр Палтөре, Қазақстан Ислам зерттеу институтының директоры Төреәлі Қыдыр, Alatau Akparat медиа холдингінің бас директоры Ержан Қалымбай, сондай-ақ академиялық қауымдастық өкілдері мен түрлі ұйымдардың өкілдері қатысты.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Asamble'nin, Kazakistan Parlamentosu'nun üst kanadı Senat'a doğrudan dokuz milletvekili gönderme yetkisine sahip olmasıyla dünyada benzeri az bulunan bir yapı olduğunu ifade etti.

T.C. Almatı Başkonsolosu Evren Müderrisoğlu, Kazakistan Halk Asamblesi'nin dünyada nadir görülen bir yapıya sahip olduğunu dile getirdi. Kazakistan'da Uygur, Alman ve diğer etnik grupların tiyatrolarının bulunmasının, basın ve yayın organlarının çeşitliliğinin ve kültürel-sanatsal etkinliklerin, ülkenin sanat ve kültüre verdiği önemi gösterdiğini belirtti. Kazakistan'ın etnik farklılıkları bir çatışma unsuru olarak değil, bir zenginlik kaynağı olarak gördüğünü ifade etti. Ayrıca, Kazakistan'ın ekonomik ve toplumsal istikrarını sağlamada Asamble'nin kritik bir rol üstlendiğine dikkat çekti.

Nur-Mubarak Mısır İslam Kültürü Üniversitesi Bilim ve İnovasyon Departmanı Direktörü İhtiyar Paltore, Asamble'nin medeniyetler ve dinler arası diyalogu desteklemedeki önemine vurgu yaptı. İslam'ın barış ve medeniyet dini olduğunu belirten Paltore, Asamble'nin farklı kültür ve inanç gruplarını bir araya getirerek toplumsal uyumu pekiştirdiğini ifade etti.

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Конференцияның модераторы болған Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Суат Бейлур Қазақстан халқы Ассамблеясының 1995 жылы тәуелсіздіктің алғашқы кезеңдерінде құрылғанын атап өтті. Бұл ұйымның негізгі мақсаты этносаралық бірлік пен келісімді қамтамасыз ету екенін ерекше атап көрсетті. Сондай-ақ, Ассамблеяның Қазақстан Парламентінің жоғарғы палатасы – Сенатқа тікелей тоғыз депутат жіберу құқығына ие болуы оны әлемде сирек кездесетін бірегей құрылымдардың бірі ететінін айтты.

Қазақстан Республикасындағы Түркияның Алматыдағы Бас консулы Еврен Мүдеррисоғлу Қазақстан халқы Ассамблеясының әлемде сирек кездесетін бірегей құрылымдардың бірі екенін атап өтті. Қазақстанда ұйғыр, неміс және басқа да этникалық топтардың театрларының болуы, бұқаралық ақпарат құралдарының алуан түрлілігі мен мәдени-өнер шараларының ұйымдастырылуы елдің өнер мен мәдениетке қаншалықты мән беретінінің айқын көрінісі екенін айтты. Қазақстан этникалық әртүрлілікті қақтығыс көзі емес, керісінше, ұлттық байлық пен даму факторы ретінде қабылдайтынын ерекше атап өтті. Бұған қоса, елдің экономикалық және қоғамдық тұрақтылығын қамтамасыз етуде Қазақстан халқы Ассамблеясының маңызды рөл атқаратынын жеткізді.

Нұр-Мүбәрак университетінің Ғылым және инновация департаментінің директоры Ықтияр Палтөре Қазақстан халқы Ассамблеясының өркениеттер мен діндер арасындағы диалогты қолдаудағы маңыздылығына назар аударды. Исламның бейбітшілік пен өркениет діні екенін атап өткен Палтөре, Ассамблеяның әртүрлі мәдени және діни топтарды біріктіре отырып, қоғамдағы үйлесімділікті нығайтуға ықпал ететінін айтты.

Ислам ғылыми-зерттеу институтының директоры Төреәлі Қыдыр Қазақстан жері тарих бойы түрлі халықтардың қоныс аударуымен көпұлтты құрылымға ие болғанын атап өтті. Еділден Сібірге, Кавказдан Алтайға дейінгі кең аумақтан әртүрлі этностардың Қазақстанға қоныс аударғанын тілге тиек етті. Самұрық құсы символының астында 130-дан астам этнос өкілдері бейбіт өмір сүріп жатқанын ерекше атап өткен Қыдыр, Қожа Ахмет Ясауидің «кеңпейілді бол» деген іліміне сілтеме жасап, Алматыдағы Достық үйінің этникалық топтардың мәдени орталықтарымен осы рухани түсінікті бейнелейтінін айтты.

Kazakistan İslam Araştırma Enstitüsü Direktörü Törelі Kıdır, Kazakistan topraklarının tarih boyunca farklı milletlerden göç alarak çok kültürlü bir yapıya sahip olduğunu belirtti. Edil'den Sibirya'ya, Kafkaslardan Altay'a kadar geniş bir coğrafyadan farklı etnik grupların Kazakistan'a göç ettiğini dile getirdi. Samruk kuşu sembolü altında 130 etnik grubun bir arada yaşamaya devam ettiğini vurgulayan Kıdır, Hoca Ahmet Yesevi'nin "hoşgörülü ol" öğretilerine atıfta bulunarak, Almatı'daki Dostluk Evi'nin etnik grupların kültürel merkezleri ile bu anlayışı yansıttığını ifade etti.

Alatau Akparat Medya Holding Genel Müdürü Erjan Kalımbay, Kazakistan Halk Asamblesi'nin bağımsızlığını ilk yıllarından itibaren ülkenin birlik ve beraberliğinin sağlanmasındaki kritik rolüne dikkat çekti. Medya sektöründeki tecrübelerine dayanarak, ülkedeki etnik grupların basın ve yayın faaliyetleri hakkında önemli bilgiler paylaştı. Kazakistan'da toplam 52 medya ve basın kuruluşunun faaliyet gösterdiğini, bunların 10'dan fazla dilde yayın yaptığını ve genellikle kültürel ve sanatsal içeriklere odaklandığını belirtti.

Konferans, Kazakistan Halk Asamblesi'nin ülkenin sosyal, siyasal ve ekonomik istikrarındaki rolünü vurgulayan değerlendirmelerle sona erdi.

Alatau Akparat медиа холдингінің бас директоры Ержан Қалымбай Қазақстан халқы Ассамблеясының тәуелсіздіктің алғашқы жылдарынан бастап елдегі бірлік пен ынтымақты қамтамасыз етудегі маңызды рөліне назар аударды. Медиа саласындағы тәжірибесіне сүйене отырып, елдегі этникалық топтардың баспасөз және ақпарат құралдары саласындағы қызметі туралы маңызды мәліметтермен бөлісті. Қазақстанда жалпы 52 медиа және баспасөз ұйымы жұмыс істейтінін, олардың 10-нан астам тілде хабар тарататынын және көбінесе мәдени әрі көркем мазмұнға басымдық беретінін атап өтті.

Конференция Қазақстан халқы Ассамблеясының елдің әлеуметтік, саяси және экономикалық тұрақтылығындағы рөлін айқындайтын қорытынды пікірлермен аяқталды.

KAZAKISTAN MİLLİ KÜTÜPHANE MÜDÜRÜ GAZİZA NURGALİYEVА'YA HAYIRLI OLSUN ZİYARETİ GERÇEKLEŞTİRİLDİ.

20 Şubat 2025 tarihinde, Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur, Kazakistan Milli Kütüphane Müdürü olarak atanan Sayın Gaziza Nurgaliyeva'yı makamında ziyaret etti. Görüşmede, iki kurum arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi ve iş birliği imkanları ele alındı.

Sayın Nurgaliyeva'ya yeni görevinde başarılar dileyen Doç. Dr. Beylur, Avrasya Araştırma Enstitüsü ile Kazakistan Milli Kütüphanesi arasında ortak projeler geliştirilmesi ve akademik araştırmaların desteklenmesi konusundaki iş birliği fırsatlarını değerlendirdi.

Ziyaretin, iki kurum arasındaki ilişkileri daha da pekiştireceği ve akademik iş birliğine yeni fırsatlar sunacağı ifade edildi.

ҚР ҰЛТТЫҚ КІТАПХАНАСЫНЫҢ ДИРЕКТОРЛЫғыНА ТАҒАЙЫНДАЛҒАН ҒАЗИЗА НҰРҒАЛИЕВАҒА ҚҰТТЫҚТАУ САПАРЫ.

2025 жылғы 20 ақпанда Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры, доцент, доктор Суат Бейлур Қазақстан Республикасы Ұлттық кітапханасының директоры болып тағайындалған Ғазиза Нұрғалиеваға арнайы барып құттықтады.

Кездесу барысында екіжақты қарым-қатынастар мен ынтымақтастық мүмкіндіктері талқыланып, Нұрғалиеваға жаңа қызметінде сәттілік тіледі. Сондай-ақ, Еуразия ғылыми-зерттеу институты мен ҚР Ұлттық кітапханасы арасында бірлескен жобалар мен ғылыми-зерттеу жұмыстарын жүзеге асыру мәселелері қарастырылды.

Бұл кездесу екі мекеме арасындағы әріптестікті нығайтуға және академиялық салада жаңа мүмкіндіктер ашуға негіз болатыны атап өтілді.

KAZAKİSTAN MİLLİ KÜTÜPHANESİ VE AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ ARASINDA İŞ BİRLİĞİ MEMORANDUMU İMZALANDI.

27 Şubat 2025 tarihinde, Kazakistan Milli Kütüphanesi Müdürü Dr. Gaziza Nurgaliyeva, Avrasya Araştırma Enstitüsü'ne iade-i ziyarette bulundu. Ziyarette, Kazakistan Cumhuriyeti Milli Kütüphanesi Nadide Eserler ve El Yazmaları Hizmetleri Bölümü Başkanı Abikova Gulshat Masalimovna, Ulusal Bibliyografya Hizmetleri Başkanı Tashimbetova Meirkul Kuandykkyzy ve Nadide Eserler ve El Yazmaları Hizmetleri personeli Makaram Aruzhan da yer aldı.

Ziyaretin ana gündem maddesi, iki kurum arasındaki iş birliğinin geliştirilmesi ve gelecekte gerçekleştirilebilecek ortak akademik projeler oldu. Bu kapsamda, Kazakistan Milli Kütüphanesi ve Avrasya Araştırma Enstitüsü arasında iş birliğini güçlendirmeye yönelik bir memorandum imzalandı.

ҚАЗАҚСТАННЫҢ ҰЛТТЫҚ КІТАПХАНАСЫ МЕН ЕУРАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫ АРАСЫНДА ҮНТІМАҚТАСТЫҚ ТУРАЛЫ MEMORANDUMҒА ҚОЛ ҚОЙЫЛДЫ.

2025 жылдың 27 ақпанда Қазақстанның Ұлттық кітапханасының директоры, PhD доктор Ғазиза Нұрғалиева бастаған делегация Еуразия ғылыми-зерттеу институтына ресми сапармен келді. Делегация құрамында Сирек кітаптар мен қолжазбалар қызметінің жетекшісі Гүлшат Масалимқызы Абикова, Ұлттық библиография қызметінің жетекшісі Мейіркүл Қуанышқызы Тәшімбетова және Сирек кітаптар мен қолжазбалар қызметінің маманы Аружан Макарам болды.

Сапар аясында тараптар ғылыми және академиялық ынтымақтастықты нығайту, бірлескен жобаларды жүзеге асыру мәселелерін талқыла-

Аврasya Araştırma Enstitüsü

Memorandum, özellikle ortak araştırma projeleri, nadide eserler ve el yazmalarının akademik çalışmalara kazandırılması, bibliyografik veri paylaşımı ve kültürel etkinliklerin düzenlenmesi gibi alanlarda karşılıklı iş birliğini öngörmektedir. Görüşmeye Avrasya Araştırma Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Suat Beylur ve enstitü araştırmacıları da katıldı.

Toplantı sırasında, taraflar akademik araştırmaların desteklenmesi ve bilimsel etkinliklerin artırılması konularında görüş alışverişinde bulunarak, ortak çalışmaların uzun vadeli bir perspektifle sürdürülmesi konusunda mutabakata vardılar. Bu iş birliğinin, Kazakistan'ın kültürel ve akademik mirasının korunmasına ve bilimsel alanda daha fazla iş birliği fırsatının yaratılmasına önemli katkılar sağlaması bekleniyor.

ды. Кездесу барысында екі мекеме арасындағы әріптестікті одан әрі дамытуға бағытталған ынтымақтастық туралы меморандумға қол қойылды. Құжат аясында ғылыми зерттеулер жүргізу, архив және қолжазба деректерін зерттеу, бірлескен басылымдар мен ғылыми жобаларды жүзеге асыру жоспарланды.

Кездесуге Еуразия ғылыми-зерттеу институтының директоры доцент, доктор Суат Бейлұр және институт зерттеушілері қатысып, ынтымақтастықтың болашағы жөнінде пікір алмасты. Тараптар екіжақты қарым-қатынасты дамыту мен ғылыми байланысты тереңдетудің маңыздылығын ерекше атап өтті.

Аврasya Araştırma Enstitüsü

Аврasya Araştırma Enstitüsü

PROF. DR. KALAMKAS KALIBAYEVA, AVRASYA ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ'NDE KAZAK YAZI TARİHİ ÜZERİNE SEMİNER VERDİ.

28 Şubat 2025'te, Abay Kazak Milli Pedagoji Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Kalamkas Kalıbayeva, Avrasya Araştırma Enstitüsü'nde "Kazak Yazı Tarihinin Güncel Meseleleri" başlıklı bir seminer verdi.

Prof. Dr. Kalıbayeva, Kazakistan'ın Latin alfabesine geçiş sürecinin eğitim, medya ve bilimsel çalışmalar üzerindeki etkilerine değinerek, bu dönüşümün yalnızca bir harf değişimi değil, aynı zamanda kültürel ve kimliksel bir dönüşüm olduğunu vurguladı. Sovyetler Birliği döneminde Kazak yazısına yapılan müdahalelerin olumsuz etkilerine dikkat çeken Kalıbayeva, Rusçadan geçen kelimelerin ses özelliklerine göre yazılmasının, Kazakçanın doğal ahengini ve fonetik yapısını bozduğunu ifade etti. Bu durumun, Kazakçanın özgün telaffuz özelliklerini zayıf-

ФИЛОЛОГИЯ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ ДОКТОРЫ, ПРОФЕССОР ҚАЛАМҚАС ҚАЛЫБАЕВА ЕУАЗИЯ ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ ИНСТИТУТЫНДА «ҚАЗАҚ ЖАЗУ ТАРИХЫНЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ» ТАҚЫРЫБЫНДА СЕМИНАР ӨТКІЗДІ.

2025 жылдың 28 ақпанында Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университетінің профессоры, доктор Қаламқас Қалыбаева Еуразия ғылыми-зерттеу институтында «Қазақ жазу тарихының өзекті мәселелері» тақырыбында семинар өткізді.

Профессор, доктор Қаламқас Қалыбаева Қазақстанның латын әліпбиіне көшу үдерісінің білім беру, медиа және ғылыми зерттеулерге әсеріне тоқталып, бұл өзгерістің жай ғана әріп ауыстыру емес, сонымен қатар мәдени және тұлғалық трансформация екенін ерекше атап өтті. Кеңес Одағы кезеңінде қазақ жазуына жа-

Avrasya Araştırma Enstitüsü

Avrasya Araştırma Enstitüsü

lattığını ve dilin doğallığını kaybetmesine neden olduğunu belirtti.

Ahmet Baytursynulynın “bir ses için bir harf” ilkesi üzerine konuşan Kalıbayeva, bu prensibin Kazak yazısının sistemli ve mantıklı bir yapıya sahip olmasını sağladığını dile getirdi. Baytursynulynın Kazak diline kazandırdığı alfabenin, dilin doğasına en uygun sistemlerden biri olduğunu belirterek, bugünkü yazı reformlarında da onun prensiplerinden ilham alınması gerektiğini ifade etti.

Seminer kapsamında, Kazak yazı reformu sürecinde karşılaşılan güncel sorunlar, dil eğitimi ve akademik çalışmalara olan yansımaları hakkında interaktif bir fikir alışverişi gerçekleştirildi. Katılımcılar, yazı sistemindeki değişimin toplumsal algılar ve eğitim sistemi üzerindeki etkileri hakkında görüş alışverişinde bulundu.

салған өзгерістердің теріс әсерлеріне назар аударып, орыс тілінен енген сөздердің дыбыстық ерекшеліктеріне қарай жазылуы қазақ тілінің табиғи үйлесімі мен фонетикалық құрылымын бұзғанын айтты. Бұл құбылыс қазақ тілінің өзіндік айтылу ерекшеліктерін әлсіретіп, оның табиғилығын жоғалтуына себеп болғанын атап өтті.

Профессор Қалыбаева Ахмет Байтұрсынұлының «бір дыбыс – бір әріп» қағидасы туралы айтып, бұл принциптің қазақ жазуының жүйелілігі мен қисынды құрылымын қамтамасыз еткенін атап өтті. Ол Байтұрсынұлы әзірлеген әліпбидің қазақ тілінің табиғатына ең сай жүйелердің бірі екенін айтып, қазіргі жазу реформаларында да осы қағидалардан үлгі алу қажеттігін ерекше атап өтті.

Семинар аясында қазақ жазу реформасы барысында туындайтын өзекті мәселелер, олардың тіл біліміндегі және академиялық зерттеулердегі көріністері туралы интерактивті пікір алмасу өтті. Қатысушылар жазу жүйесіндегі өзгерістердің қоғам қабылдауына және білім беру жүйесіне ықпалы жөнінде ой бөлісіп, түрлі көзқарастармен алмасты.

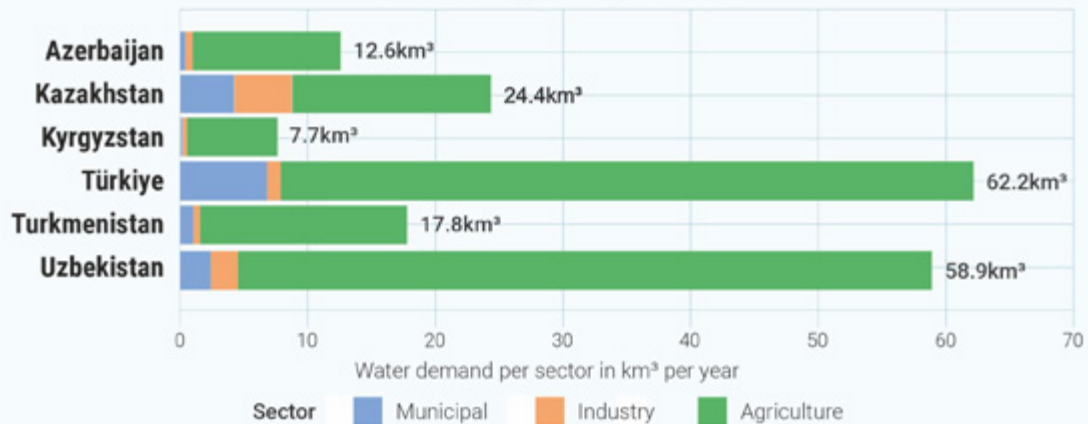
Түркі мемлекеттеріндегі өңірлік су ресурстары және пайдалану үрдістері
Türk Devletlerinde Bölgesel Su Kaynakları ve Kullanım Eğilimleri
Regional Water Resources and Usage Trends in Turkic States

ERI Infographic No. 67

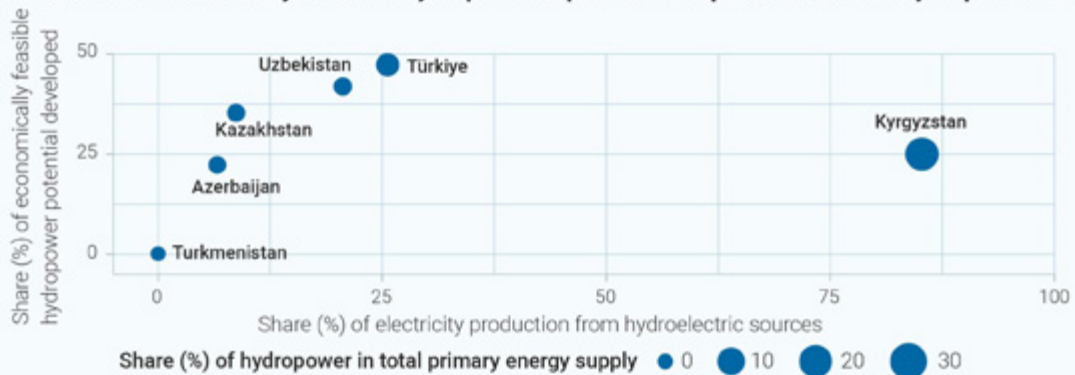
Water Resources and Regional Overview

Water Demand by Country and Sector

Potential for Economically Feasible Hydropower Expansion Compared to Current Hydropower use

Source: worldbank.org (2024)

How to Cite: Eurasian Research Institute. (2025). Regional Water Resources and Usage Trends in Turkic States (ERI Infographics No. 67).

 www.eurasian-research.org

 facebook.com/ERlresearch

 x.com/ERlresearch

 instagram.com/eriresearch

 linkedin.com/in/eurasian-research-institute-021a361a1

 youtube.com/EurasianResearchInstitute

Asya Avrupa / Азия Еуропа
(Haber – Yorum) / (Ақпараттық сараптама)

Avrasya Araştırma Enstitüsü Yayınıdır
Еуразия ғылыми-зерттеу институты басылымы

Şubat 2025 Sayı: 89
Ақпан 2025 жыл № 89